

STAAT VAN ROTTERDAM 2007

ir. E. de Jong , drs. M. van Rhee en drs. A.L. Roode

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
mei 2007

In opdracht van de Bestuursdienst

© Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)

Auteurs: ir. E. de Jong, drs. M. van Rhee en drs. A.L. Roode

Project: 06-2597

Prijs: € 20,-

Adres: Goudsesingel 78, 3011 KD Rotterdam
Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam

Telefoon: (010) 489 95 00

Telefax: (010) 489 95 01

E-mail: info@cos.rotterdam.nl

Website: www.cos.rotterdam.nl

Voorwoord

Er gebeurt veel in Rotterdam en er verandert veel in Rotterdam. Het gemeentebestuur moet informatie hebben over de gebeurtenissen en de veranderingen in de stad. Deze informatie moet frequent worden geactualiseerd. Het bestuur moet informatie krijgen die geschikt is als basis voor goed beleid. De *Staat van de Rotterdam* biedt deze basis.

Met de *Staat van de Rotterdam* maakt de gemeente jaarlijks de balans op. De *Staat van de Rotterdam* stelt ons in staat de zaken die goed gaan in de stad en de zaken die minder goed gaan te herkennen.

De *Staat van Rotterdam* geeft ook informatie over de waardering van Rotterdammers over het functioneren van de gemeente. De mening van Rotterdammers is belangrijk voor het bestuur. Voor hen doen we het uiteindelijk. Daarom vragen we aan de Rotterdammers welke problemen zij willen aanpakken.

Op deze manier presenteert de *Staat van Rotterdam* objectieve en subjectieve gegevens naast elkaar. Het is aan de beleidsmakers om na analyse van de gegevens beleid te maken, dat aansluit bij de behoeften van de stad en zijn bewoners. Dat verdient Rotterdam en dat verdienen de Rotterdammers.

Ivo Opstelten
Burgemeester

INHOUD

1	Inleiding	7
2	Demografie en kerncijfers	9
2.1	Demografie	9
2.2	Kerncijfers	16
3	Bestuurlijke zaken en dienstverlening	21
3.1	Gemeenteraad	21
3.2	College en organisatie	24
3.3	Deelgemeenten	28
3.4	Publieksdiensten	31
3.5	Algemene middelen	39
4	Sociaal	41
4.1	Sport en recreatie	41
4.2	Volksgezondheid	44
4.3	Welzijn en armoedebeleid	51
4.4	Participatie	55
4.5	Cultuur	64
4.6	Onderwijs	67
4.7	Jeugd	71
4.8	Werk en inkomen	78
4.9	Sociale werkvoorziening	84
5	Veilig	85
5.1	Openbare orde en veiligheid	85
6	Fysiek	91
6.1	Verkeer en vervoer	91
6.2	Wonen en ruimtelijke ordening	99
6.3	Schoon	115
6.4	Openbare werken	118
7	Economie	123
7.1	Economie en haven	123
7.2	Milieu	138
7.3	Grondzaken	148

8	Pact op Zuid	151
8.1	Wonen en woonomgeving	151
8.2	Veiligheid	157
8.3	Sociaal	159
8.4	Economie	167
9	Binnenstad	171
9.1	Economie	172
9.2	Veiligheid	175
9.3	Wonen en woonomgeving	176
9.4	Bezoek aan de binnenstad	184

1   Inleiding

Wat is de Staat van Rotterdam

De *Staat van Rotterdam* beschrijft zo veel mogelijk op outcome-niveau hoe Rotterdam ervoor staat. De *Staat van Rotterdam* geeft inzicht in de effecten van gemeentelijk beleid. Per beleidsveld geeft de *Staat* aan wat er gebeurt in de stad, wat er verandert, wat de Rotterdammers daarvan merken en vinden. Waar relevant vergelijkt de *Staat* de toestand in Rotterdam met de andere grote steden. Kort gezegd geeft de *Staat van Rotterdam* antwoord op de twee vragen waar alle beleidsmakers zich mee bezig houden: 'Zijn we met de goede dingen bezig en doen we deze dingen goed'.

Beleidsvelden

De gemeenteraad heeft voor de periode 2006 – 2010 de beleidsvelden vastgesteld. Het zijn er 22. Dat zijn er 7 meer dan in de collegeperiode 2002 – 2006. Per beleidsveld zijn de belangrijkste indicatoren geselecteerd. Voor een deel vond de selectie plaats op grond van de relatie met het collegeprogramma '*De stad van aanpakken*' en voor een deel zijn indicatoren geselecteerd omdat zij de basisinformatie geven voor de beoordeling van beleid. Voor deze indicatoren zijn de meest recente beschikbare gegevens verzameld. De *Staat van Rotterdam* komt met de huidige beleidsvelden deze collegeperiode jaarlijks uit. De indicatoren beperken zich niet tot de zogenaamde harde objectieve gegevens maar geven nadrukkelijk ook aandacht aan de waardering van Rotterdammers, Rotterdamse bedrijven en mensen die Rotterdam bezoeken.

Met de jaarlijkse herhaling van de *Staat van Rotterdam* is het mogelijk om de vraag of de gemeente met haar inspanningen bereikt, wat ze wil bereiken te beantwoorden. Natuurlijk veranderen de uitkomsten van de indicatoren op outcome-niveau langzaam. Verandering is een kwestie van de lange adem. Voor de meeste indicatoren is echter al een tijdreks aanwezig. Zo kan de gemeente beoordelen of het beleid effectief en efficiënt is.

P&C cyclus

Omdat de *Staat van Rotterdam* inzicht geeft in de effecten van beleid, 'koppelt' de gemeente de *Staat* aan de Planning en Controll cyclus. Dat wil zeggen dat de *Staat van Rotterdam* tijdens de behandeling van de kaderbrief gereed en beschikbaar is voor het Rotterdamse bestuur: het college van B&W en de gemeenteraad. De *Staat van Rotterdam* is niet gebruikt bij het opstellen van de kaderbrief maar stelt het bestuur wel in staat om voorgestelde beleidsmaatregelen te beoordelen op grond van objectieve gegevens.

De Staat van Rotterdam 2007

Pijlers van beleid

De *Staat van Rotterdam 2007* is op dezelfde manier geordend als het collegeprogramma '*De stad van aanpakken*'. Dat wil zeggen dat de beleidsvelden zijn geclusterd naar de 4 pijlers van beleid: Sociaal, Economie, Fysiek en Veilig. De *Staat van Rotterdam* sluit op deze manier ook aan bij de concernorganisatie van Rotterdam. Per pijler leggen de indicatoren de relatie met de maatschappelijke effecten die het college van B&W deze periode wil bereiken.

Bronnen

De *Staat van Rotterdam* maakt gebruik van lokale en landelijke onderzoekgegevens. Wanneer er geen gegevens voor indicatoren beschikbaar waren, heeft de gemeente vragen gesteld in de Omnibusenquête van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS).

Gebiedsgericht werken en GIS

Een van de prioriteiten van het college is het gebiedsgericht werken. Dit geldt voor heel de stad maar twee gebieden krijgen van het college meer aandacht: Het gebied van het Pact op Zuid en de Binnenstad. Deze gebieden geeft de *Staat van Rotterdam* daarom extra aandacht. Voor elk van deze gebieden zijn indicatoren die aansluiten bij de specifieke doelstellingen van de gebieden. Bij Pact op Zuid ligt de nadruk meer op het inhalen van de relatieve achterstand op de rest van Rotterdam. De sociale (romp)index speelt hier een belangrijke rol. Bij de Binnenstad ligt de nadruk op de economische ontwikkeling en de versterking van de woonfunctie.

Deze gebieden presenteren we via het geografische informatiesysteem (GIS) dat Gemeentewerken voor het concern ontwikkelt. GIS is een manier om beleidsinformatie via kaartsystemen te presenteren. Door informatie van verschillende beleidsvelden of pijlers met elkaar te combineren, laat GIS eenvoudig zien hoe sociale, economische, veiligheids- en fysieke problemen samenhangen. Zo faciliteert GIS de integraliteit van beleid. De gemeente Rotterdam loopt binnen Nederland voorop met de ontwikkeling van GIS. Om de mogelijkheden van GIS te demonstreren, laat de gemeente een beperkt aantal gebruikers kennis maken met GIS.

Leeswijzer

Naast de al eerder genoemde pijlers van beleid bevat de *Staat van Rotterdam* nog twee hoofdstukken.

- Hoofdstuk 2 beschrijft de demografie en een aantal kerncijfers van Rotterdam.
- Hoofdstuk 3, 'Bestuurlijke zaken en dienstverlening', bevat naast informatie over de gemeentelijke organisatie, gegevens over waardering van Rotterdammers voor de gemeentelijke organisatie.
- Hoofdstukken 4 tot en met 7 bevatten per pijler de relevante indicatoren. Deze hoofdstukken hebben een inleiding met de grote lijnen van het beleid van de gemeente en aan het einde van elk hoofdstuk staan de belangrijkste constatering.
- Hoofdstukken 8 en 9 behandelen de bijzondere gebieden: Het gebied van het Pact op Zuid en de Binnenstad van Rotterdam.

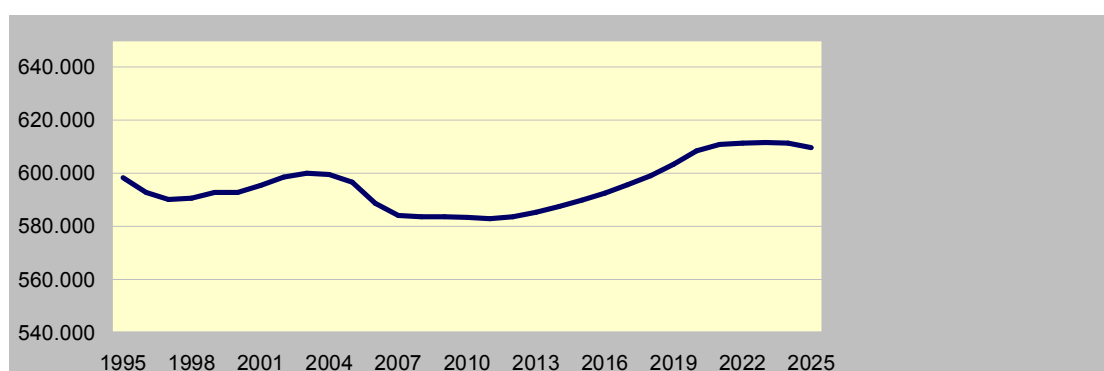
2 Demografie en kerncijfers

Dit hoofdstuk beschrijft de demografie en een aantal kerncijfers over Rotterdam. De kerncijfers hebben betrekking op verschillende beleidsvelden.

2.1 Demografie

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van de bevolking beschreven.

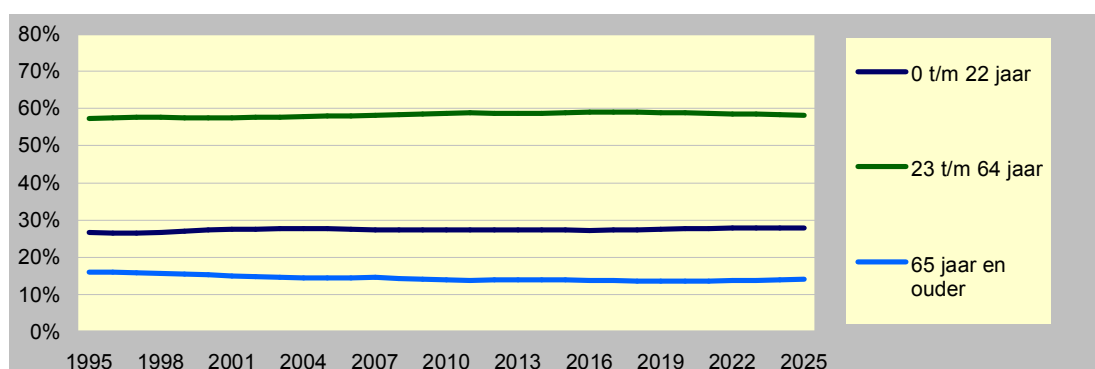
Figuur 2-1 Aantal Rotterdammers per 1 januari 1995 tot met 2007 en de prognose 2008 tot en met 2025

Bron: COS (GBA)

Het totaal aantal inwoners van Rotterdam daalt sinds 2003, maar stabiliseert sinds 1 januari 2007. Het aantal inwoners zal volgens de huidige prognose weer gaan stijgen. Aan het eind van het tweede decennium van deze eeuw zal het inwonertal van Rotterdam de 600.000 benaderen.

Figuur 2-2 Aandeel Rotterdammers naar leeftijdsgroep per 1 januari 1995 tot met 2007 en de prognose 2008 tot en met 2025

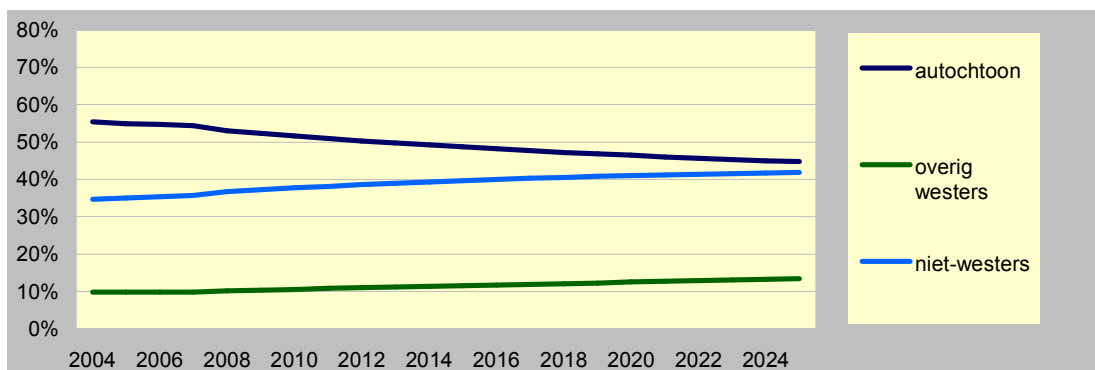

Bron: COS (GBA)

Terugkijkend over de periode 1995 – 2007 zijn de aandelen bewoners in de leeftijdsgroepen 0 tot en met 22 jaar en 23 tot en met 64 jaar in 2007 beiden met bijna een procentpunt toegenomen en is het aandeel van de oudste leeftijdsgroep afgenomen met 1,5 procentpunt. De prognose 2025 voorspelt de grootste relatieve toename ten opzichte van begin 1995 bij de

jongste leeftijdsgroep (van 26,7 naar bijna 28 procent) en een relatieve afname van de oudste leeftijdsgroep (van 16 naar 14 procent).

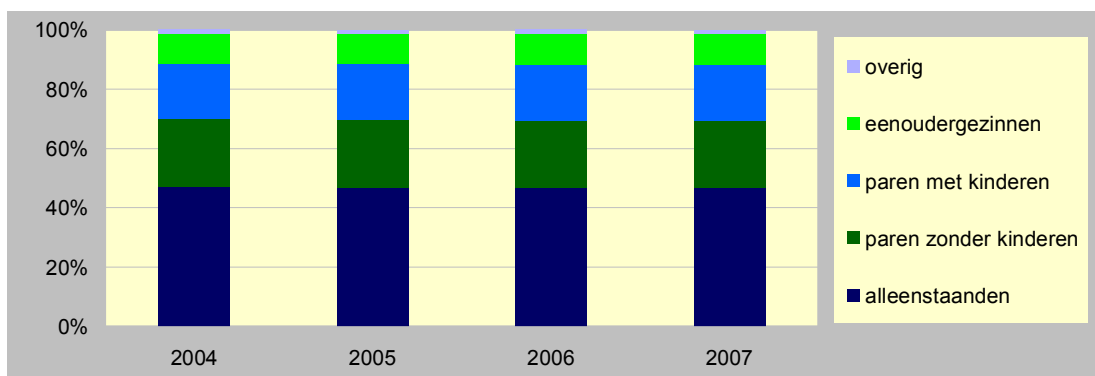
Figuur 2-3 Aandeel inwoners naar etnische groep per 1 januari 1995 tot met 2007 en de prognose 2008 tot en met 2025

Bron: COS (GBA)

Het aandeel inwoners van autochtone afkomst is in de jaren tussen 2004 en 2007 afgenomen en verwacht wordt dat dit nog verder zal dalen. In 2025 is volgens de prognose minder dan helft van de bevolking van autochtone herkomst. Het aandeel inwoners uit de landen van de Europese Unie en de overige westerse landen is in de periode 2004 tot en met 2007 gelijk gebleven. Volgens de prognose zal het aandeel wel stijgen tot iets boven de 13 procent. Het aandeel inwoners van niet-westerse afkomst is tussen 2004 en 2007 licht gestegen. Deze trend zal zich na 2007 voortzetten. In 2025 wordt verwacht dat ongeveer 42 procent van de bevolking een niet-westerse herkomst heeft. In 2007 is dit bijna 36 procent.

Figuur 2-4 Ontwikkeling aandeel huishoudens naar type

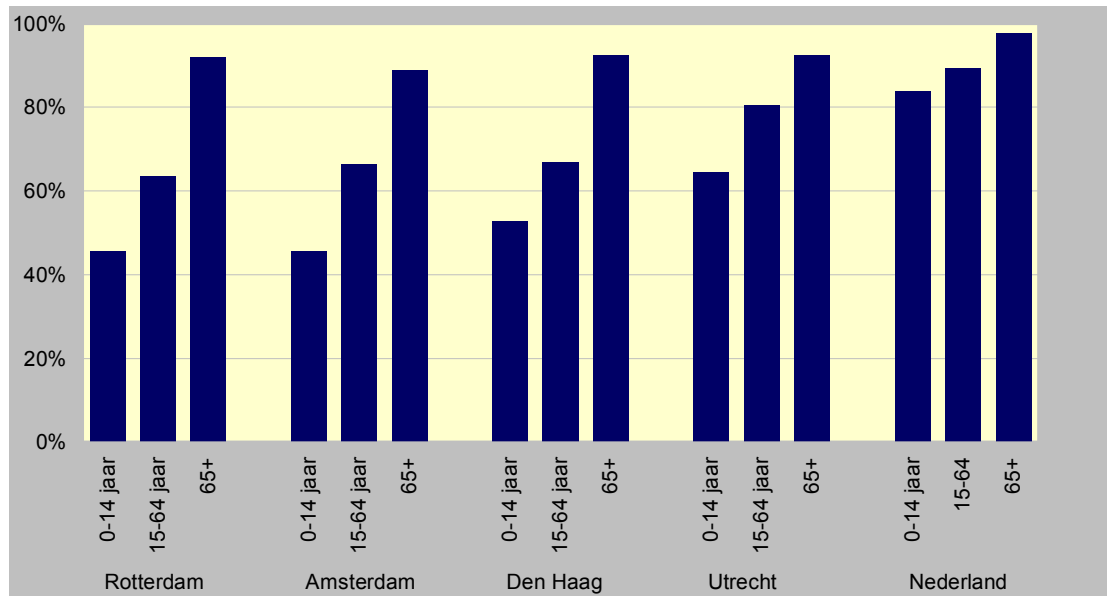

Bron: COS (GBA)

Het aandeel éénpersoonshuishoudens en tweepersoonshuishoudens zijn afgenomen. De huishoudens met kinderen, paren met kinderen en eenoudergezinnen, nemen relatief gezien toe.

Het totaal aantal huishoudens in Rotterdam is in de periode 2004 tot en met 2007 gedaald. Er wonen per 1 januari 2007 ruim 291.000 huishoudens in Rotterdam, dit is ongeveer 9.000 huishoudens minder dan in 2004.

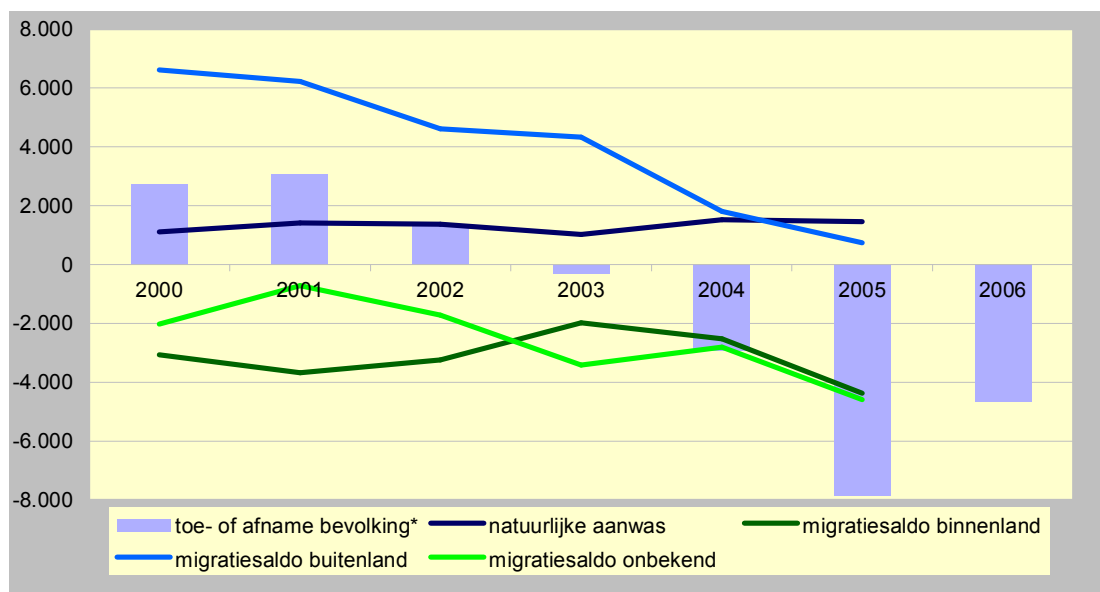
Figuur 2-5 Aandeel Westerse inwoners van de totale bevolking naar leeftijdsgroep

Bron: CBS (Statline)

In de leeftijdscategorie 0 tot en met 14 jaar is minder dan de helft van de inwoners van Rotterdam van westerse afkomst. Ditzelfde geldt voor Amsterdam. Van de totale Nederlandse bevolking van 0 tot en met 14 jaar is ruim 80 procent van westerse afkomst. In de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar ligt het percentage inwoners van westerse afkomst in de vier grote steden tussen de 63 procent (Rotterdam) en 81 procent (Utrecht). Dit laatste aandeel verschilt niet veel van het aandeel van de totale Nederlandse bevolking in deze leeftijdscategorie van westerse afkomst. Dit is 89 procent. Onder de bevolking van 65 jaar en ouder is het aandeel mensen van niet-westerse afkomst nog gering. Het hoogste percentage niet-westerse senioren woont in Amsterdam. Daarna volgt Rotterdam met acht procent niet-westerse 65-plussers. In heel Nederland is het aandeel niet-westerse ouderen twee procent.

Figuur 2-6 Bevolkingstoename en -afname Rotterdam

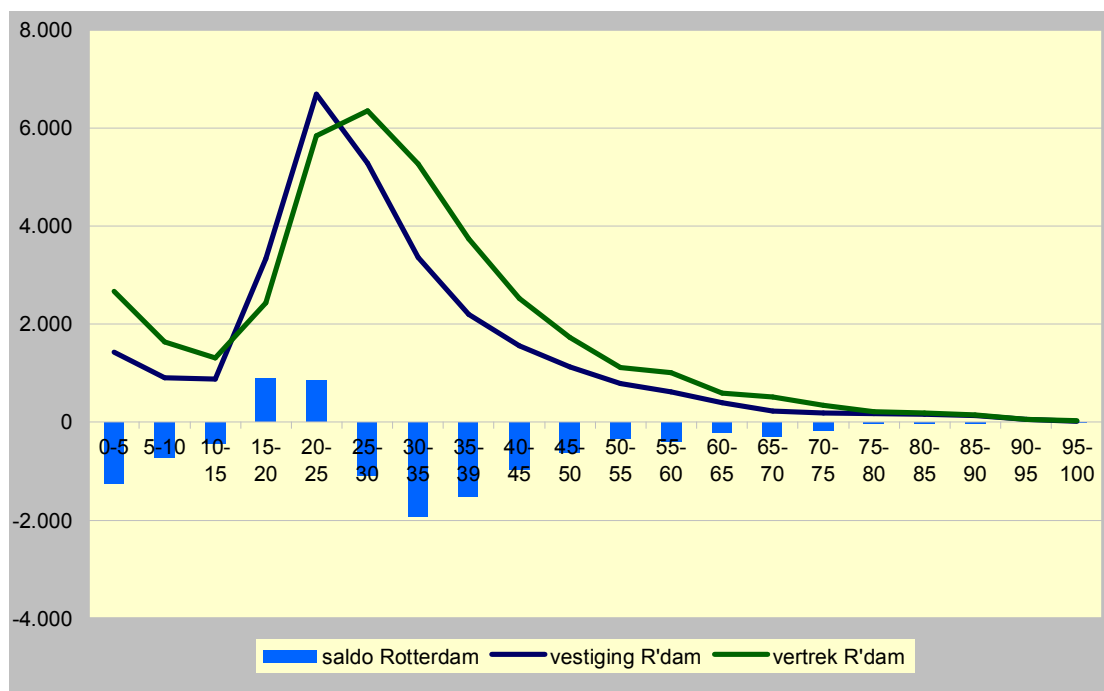

Bron: COS (GBA)

* In de berekening van toe- en afname van bevolking zijn de administratieve mutaties verwerkt. In de natuurlijke aanwas en migratiesaldo's niet.

Sinds 2003 neemt de bevolking van Rotterdam af in omvang. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het vertrek van bewoners uit de stad Rotterdam. De natuurlijke aanwas, het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal sterfgevallen is sinds 2000 redelijk constant. Het migratiesaldo buitenland, het verschil tussen het aantal vestigers uit het buitenland en het aantal vertrekkers naar het buitenland is sinds 2003 sterk afgenomen. Het aantal vestigers uit het binnenland en van onbekende afkomst is sinds 2000 kleiner dan het aantal vertrekkers naar elders in het binnenland en met onbekende bestemming. Sinds 2004 is het migratiesaldo binnenland en onbekend duidelijk afgenomen. In totaal is de bevolking van Rotterdam in 2005 met ruim 6.700 personen afgenomen. In 2006 is de afname minder groot, namelijk bijna 4.700 personen.

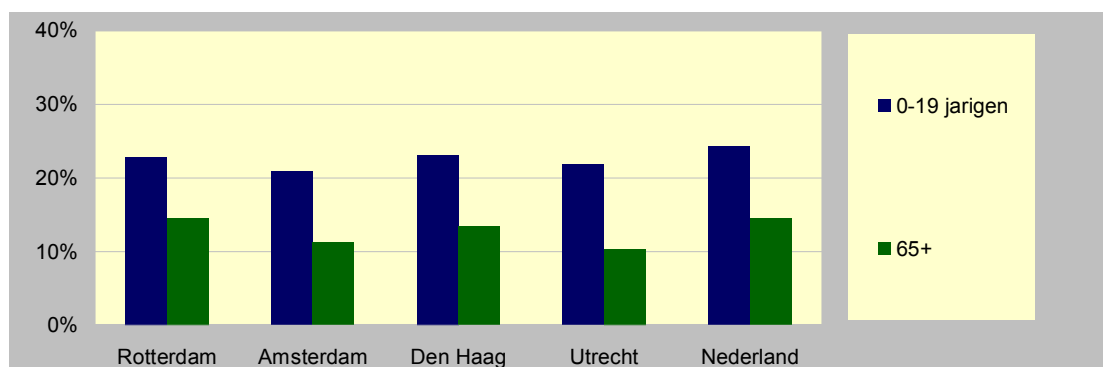
Figuur 2-7 Vestiging en vertrek naar leeftijdscategorie, 2005

Bron: COS (GBA)

In bovenstaande grafiek is de natuurlijke aanwas buiten beschouwing gelaten. Het blijkt dat alleen in de leeftijdscategorie van 15 tot en met 25 jaar het aantal vestigers groter is dan het aantal vertrekkers. Het grootste vertrekoverschot is er in de leeftijdscategorie 30 tot en met 39 jaar, de fase van gezinsvorming. Dit blijkt ook uit het feit dat relatief veel 0 tot 5-jarigen de stad verlaten. Overigens vestigen zich in de leeftijdscategorie 30 tot en met 39 jaar altijd nog méér mensen in Rotterdam dan in de oudere leeftijdscategorieën, maar het aantal vertrekkers is groter.

Figuur 2-8 Aandeel 0 tot en met 19 jarigen en 65-plussers van de totale bevolking in 2007

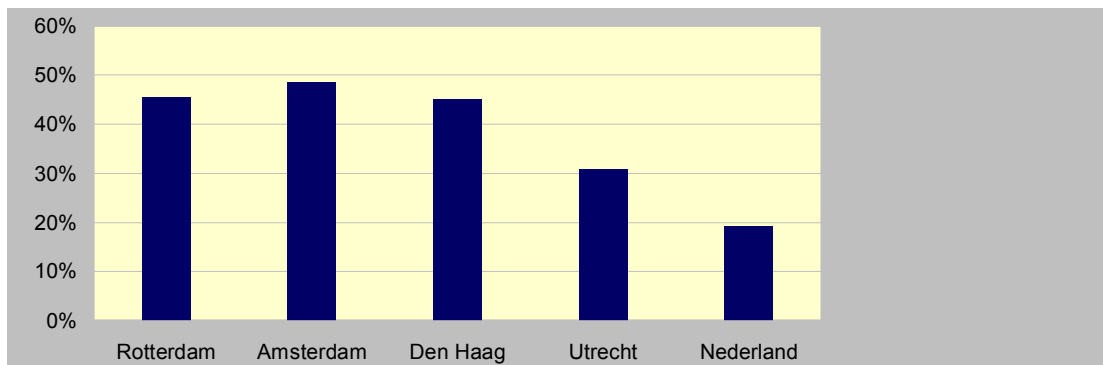

Bron: CBS (Statline)

Er zijn geen grote verschillen in het aandeel 0 tot en met 19-jarigen tussen de vier grote steden en Nederland. Het percentage varieert tussen de 21 en 24 procent. Het aandeel 65-plussers

verschilt sterker. Rotterdam heeft met 15 procent het hoogste percentage 65-plussers van de vier grote steden. Utrecht heeft het laagste percentage 65-plussers, dit is 10 procent. Van de totale Nederlandse bevolking is 14 procent 65 jaar en ouder.

Figuur 2-9 Aandeel niet-westerse en westerse allochtonen van de totale bevolking in 2006

Bron: CBS (Statline)

Van de hele Nederlandse bevolking is bijna 20 procent van allochtone afkomst. In Rotterdam is net als in Den Haag ruim 45 procent van de bevolking allochtoon. In Amsterdam ligt dit percentage nog iets hoger. In Utrecht wonen relatief minder allochtonen.

De volgende grafiek beschrijft de gemengde huwelijken en geregistreerde partnerschappen als aandeel van de huwelijken en geregistreerde partnerschappen die in Rotterdam in de periode van 2000 tot 2007 geregistreerd staan. Een gemengd huwelijk is een huwelijk waarbij de partners niet tot dezelfde etnische groep behoren.

Figuur 2-10 Aandeel gemengde huwelijken en geregistreerde partnerschappen naar etnische groep

Bron: COS (GBA)

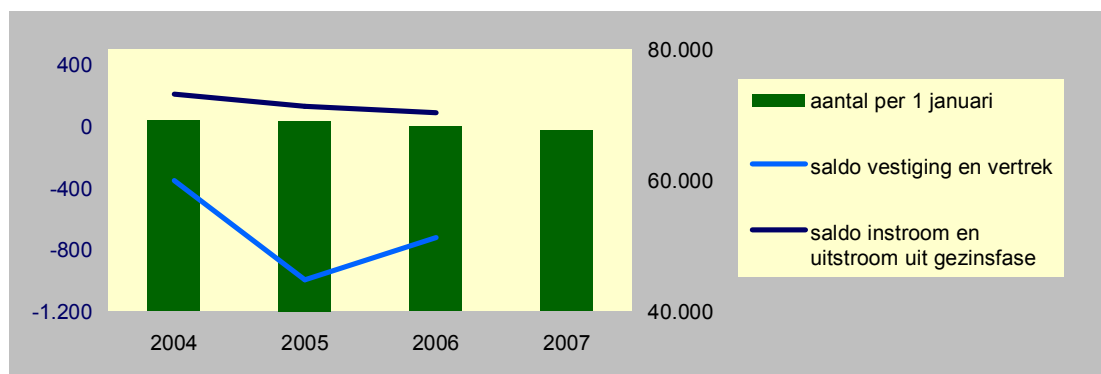
In bovenstaande figuur zijn de gemengde huwelijken en geregistreerde partnerschappen onder

vrouwen en onder mannen weergegeven als aandeel van alle vrouwen en van alle mannen die geregistreerd staan als gehuwd of met een geregistreerde partnerschap. Het hebben van een dergelijke gemengde relatie komt het vaakst voor onder vrouwen en mannen die een Surinaamse, Antilliaanse of een Kaapverdise etniciteit hebben. Het minst vaak komt dit voor onder Turkse en Marokkaanse vrouwen en mannen.

Het aandeel *geregistreerde* homoseksuele relaties op het totaal aantal huwelijken en geregistreerde partnerschappen in Rotterdam in 2006 is voor mannen 0,34 procent en voor vrouwen 0,24 procent.

Bij verandering van het aantal gezinnen in Rotterdam is er de verandering door vestiging en vertrek van gezinnen en door in- en uitstroom van gezinnen. Instroom van gezinnen vindt plaats als er in een huishouden een kind geboren wordt. Uitstroom is er als alle kinderen in een gezin 18 jaar of ouder zijn geworden of als alle kinderen – ook degenen die jonger zijn dan 18 jaar – het huis uitgaan en elders gaan wonen.

Figuur 2-11 Ontwikkeling van aantal gezinnen met tenminste 1 thuiswonend kind jonger dan 18 jaar

Bron: COS (GBA)

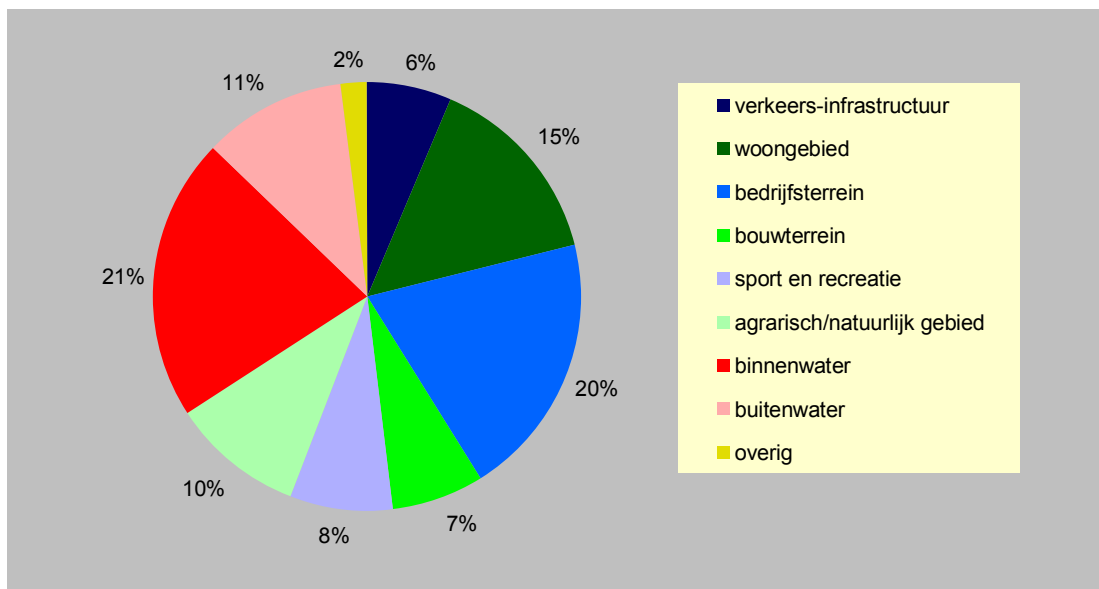
Er wonen in Rotterdam is per 1 januari 2007 67.500 gezinnen, ruim 1.600 minder dan in 2004. In die periode zijn er afgerond 450 gezinnen meer ingestroomd dan uitgestroomd en zijn er 2.050 gezinnen meer vertrokken dan zich gevestigd hebben in Rotterdam.

Het saldo van instroom en uitstroom is van 2004 tot 2006 positief, maar wordt de afgelopen jaren gestaag lager, vooral doordat er jaarlijks minder nieuwe gezinnen gevormd worden. Het saldo van vestiging en vertrek verloopt minder rechtlijnig. Vooral in 2005 zijn er meer gezinnen vertrokken dan zich nieuw gevestigd hebben in Rotterdam. In 2006 is dit verschil weer wat kleiner geworden.

2.2 Kerncijfers

Rotterdam wordt in deze paragraaf beschreven aan de hand van een aantal kerncijfers.

Figuur 2-12 Bodemgebruik in hectaren 2003

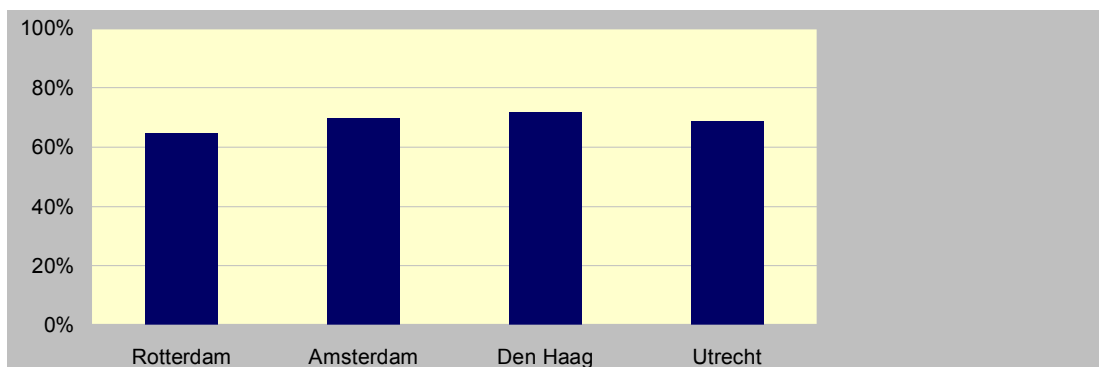

Bron: CBS (Statline)

Eenderde van het Rotterdamse bodemoppervlak bestaat uit water en ruim een derde uit bebouwing met woningen en bedrijven.

De bruto participatiegraad is de totale beroepsbevolking – dit zijn degenen die werken of werkloos zijn – als percentage van de bevolking van 15 tot en met 64 jaar (de potentiële beroepsbevolking).

Figuur 2-13 Bruto participatiegraad, 2005

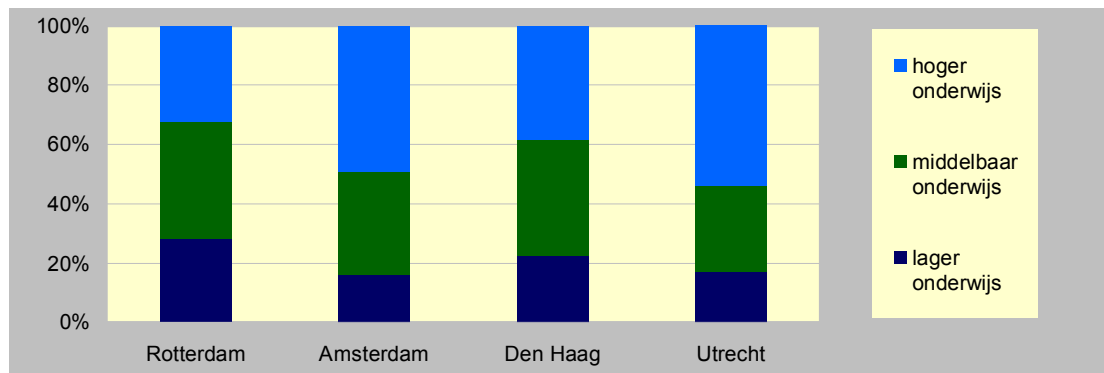

Bron: CBS (EBB)

De bruto participatiegraad van Rotterdam is 65 procent. Dit is de laagste van alle vier grote steden.

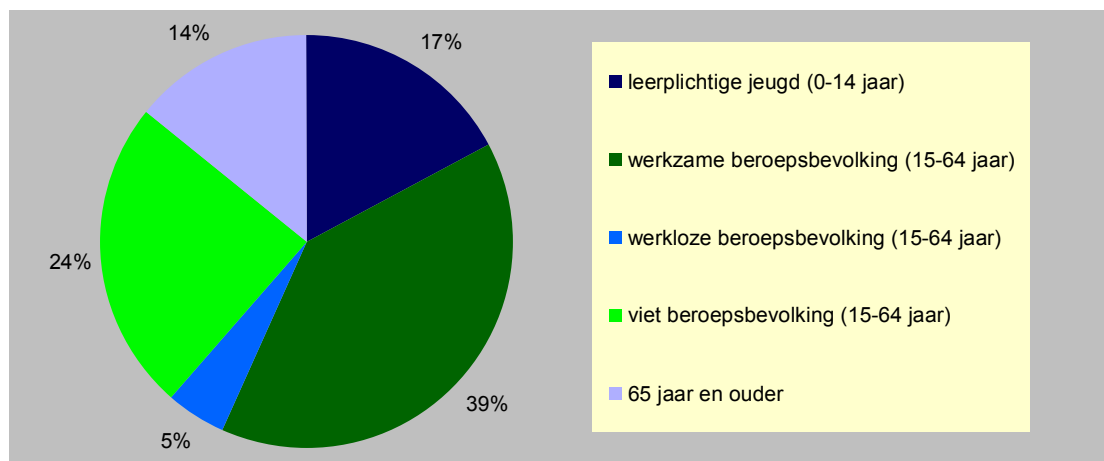
Figuur 2-14 Opleidingsniveau beroepsbevolking, 2005

Bron: CBS (EBB)

De beroepsbevolking van Rotterdam heeft vergeleken met de andere grote steden een lager opleidingsniveau: er zijn meer lager opgeleiden en minder hoger opgeleiden dan in de andere grote steden.

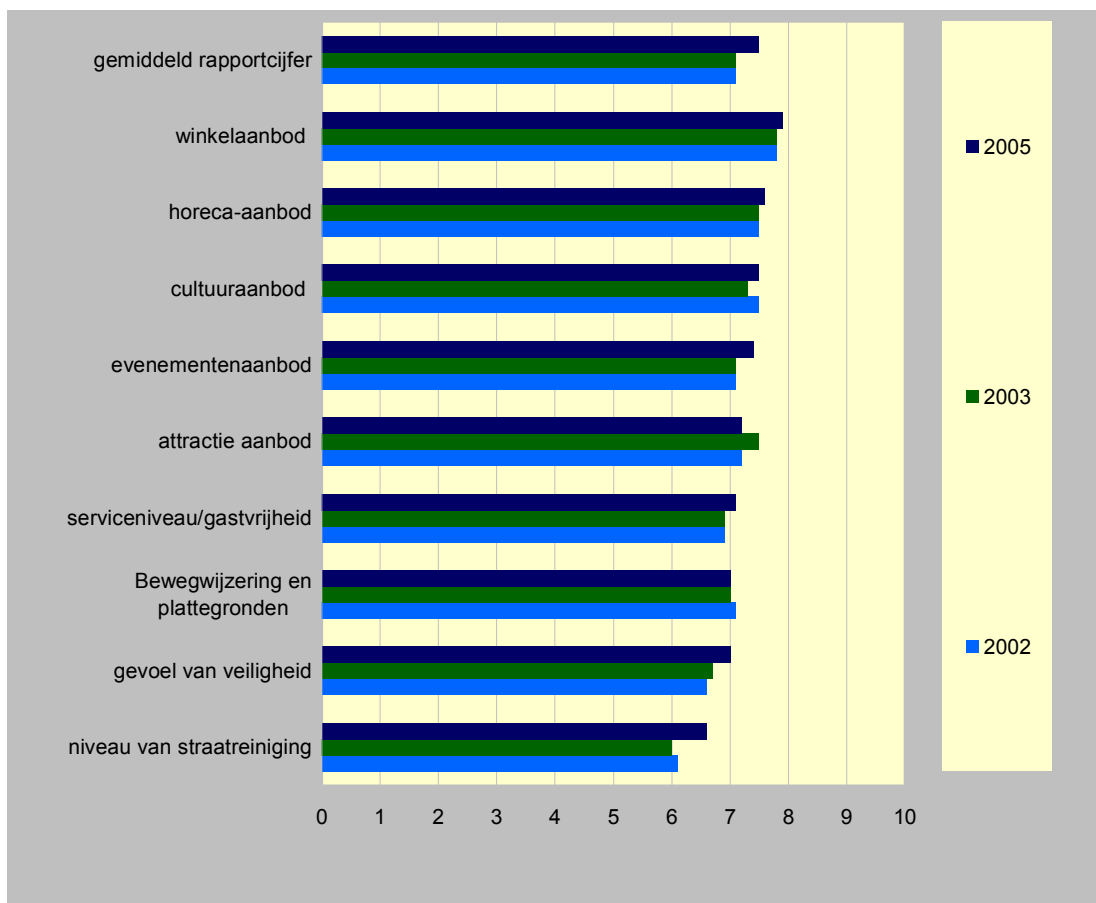
Figuur 2-15 Bevolking Rotterdam naar activiteit, 2005

Bron: CBS (EBB) en COS (GBA)

Van de totale bevolking van Rotterdam verricht bijna veertig procent betaald werk. Ruim dertig procent van de bevolking is te jong of te oud om betaalde arbeid te verrichten. Van de totale bevolking is vijf procent werkloos en bijna een kwart behoort wel tot de potentiële beroepsbevolking maar is niet actief op de arbeidsmarkt. Dit zijn bijvoorbeeld studenten, huisvrouwen / huismannen en mensen die volledig arbeidsongeschikt zijn verklaard.

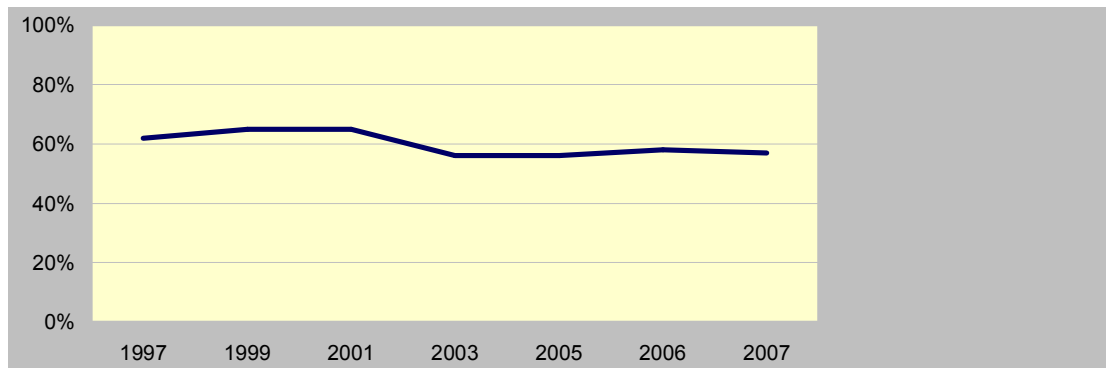
Figuur 2-16 Gemiddelde rapportcijfers van vrijetijdsvoorzieningen en omgevingsfactoren door bezoekers aan Rotterdam

Bron: Marktplan Adviesgroep

Het gemiddelde rapportcijfer dat bezoekers van Rotterdam in 2005 geven voor een vrijetijdsbezoek aan de stad is een 7,5. Dit rapportcijfer is gestegen ten opzichte van vorige jaren. Op de meeste aspecten is de beoordeling in 2005 hoger dan voorgaande jaren. Alleen het attractieaanbod wordt in 2005 lager beoordeeld dan in 2003. Het winkelaanbod in Rotterdam krijgt de hoogste waardering van de bezoekers, gevolgd door het horeca-aanbod en het culturele aanbod. Het laagst gewaardeerd wordt het niveau van straatreiniging en het gevoel van veiligheid. Beide zijn er in de laatste jaren wel op vooruitgegaan.

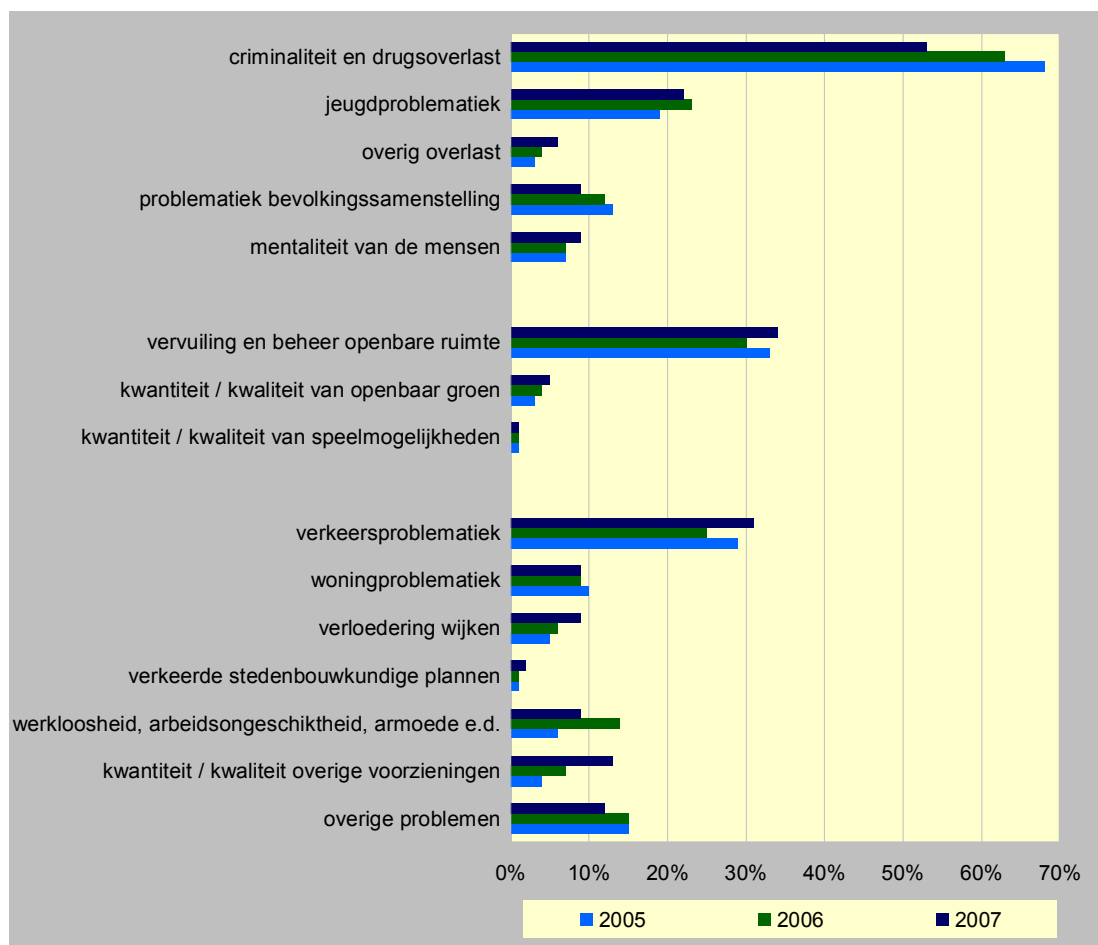
Figuur 2-17 Percentage inwoners, dat trots is op Rotterdam

Bron: Vrijetijdsomnibus 1997 t/m 2003, Omnibusenquête 2005 t/m 2007

Het percentage Rotterdammers, dat trots is op hun stad was in 2003 duidelijk lager dan de jaren daarvoor en is sindsdien ongeveer op hetzelfde peil gebleven: Ruim de helft van de Rotterdammers antwoordt 'ja' op de vraag of zij trots zijn op hun stad. De respondenten die op deze vraag 'een beetje' antwoorden, zijn in dit verband niet meegeteld. Minder dan 10 procent van de bevolking geeft aan niet trots te zijn op Rotterdam.

Figuur 2-18 Belangrijkste problemen in de stad volgens de Rotterdammers

Bron: Omnibusenquête

Criminaliteit en drugsoverlast is alle jaren het onderwerp dat relatief de meeste inwoners van Rotterdam als het belangrijkste probleem ervaren. Het percentage Rotterdammers dat dit onderwerp als één van de drie belangrijkste problemen noemt, is sinds 2005 afgenomen van bijna 70 procent naar ruim 50 procent. Veel genoemde problemen die in 2007 door meer Rotterdammers dan in voorgaande jaren als belangrijkste probleem genoemd worden, zijn vervuiling en beheer van de openbare ruimte en verkeersproblematiek.

3 Bestuurlijke zaken en dienstverlening

Het beleidsveld 'Bestuurlijke zaken en dienstverlening' heeft betrekking op de organisatie en de werkwijze van de gemeentelijke overheid. Algemene doelen zijn:

- Een dienstbare overheid waarop burgers en ondernemers kunnen rekenen;
- Gebiedsgericht werken met meetbare prestatiedoelstellingen;
- Een overheid die taken efficiënt, professioneel en marktconform uitvoert;
- En die belemmerende procedures en regels voor burgers en bedrijven uitbant.

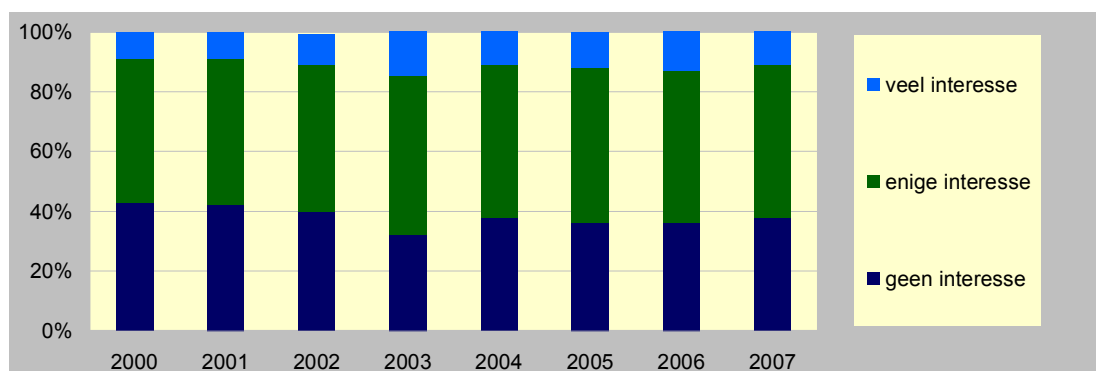
3.1 Gemeenteraad

De huidige Gemeenteraad is op 7 maart 2006 gekozen. De 45 volksvertegenwoordigers worden in hun controlerende en kaderstellende taken ambtelijk ondersteund door de Griffie. De eigen fractiemedewerkers ondersteunen de fracties. Verder wordt de Raad bijgestaan door twee onafhankelijke organen: de Rekenkamer en de gemeentelijke Ombudsman.

De nieuwe Raad heeft uitgesproken de genoemde taken op een andere wijze te willen invullen dan in de vorige, eerste duale, raadsperiode. De Raad en commissies willen in 2007 dan ook aanzienlijk minder vaak vergaderen in het stadhuis. De commissies willen actief het contact met organisaties en burgers zoeken voor het goed kunnen uitvoeren van hun taak.

Het doel van de raad is te streven naar een optimaal democratisch functioneren van de Gemeente Rotterdam door transparante werkwijze, effectieve besluitvorming en communicatief sterk te zijn.

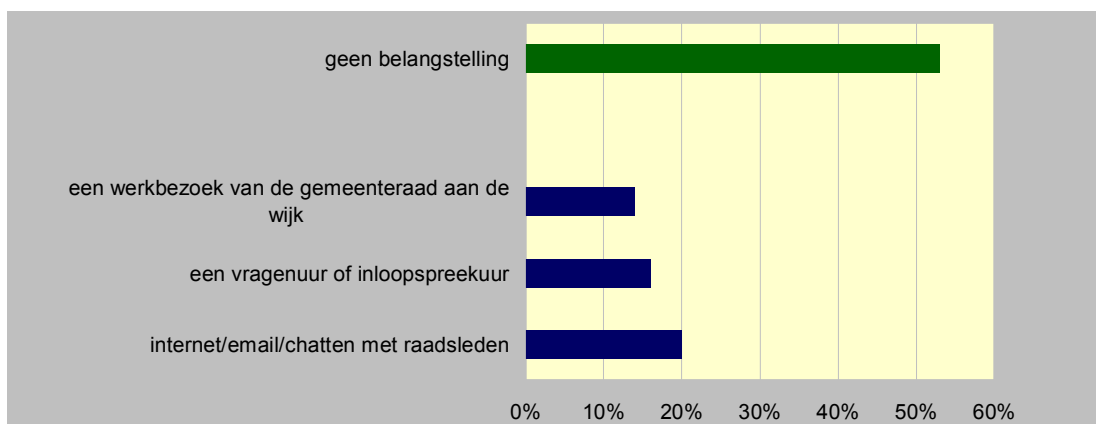
Figuur 3-1 Interesse van Rotterdammers in de gemeentepolitiek

Bron: Omnibusenquête

In 2003 is er een kentering in de belangstelling voor gemeentepolitiek. Het aandeel Rotterdammers dat géén interesse heeft, zakt dan van 40 naar 32 procent. In de jaren daarna stijgt dit aandeel weer, maar blijft onder het niveau van de jaren voor 2003. Ditzelfde geldt voor het aandeel Rotterdammers met veel interesse voor gemeentepolitiek. Dit was in 2003 het grootst, maar is sindsdien relatief groter dan in de jaren daarvoor.

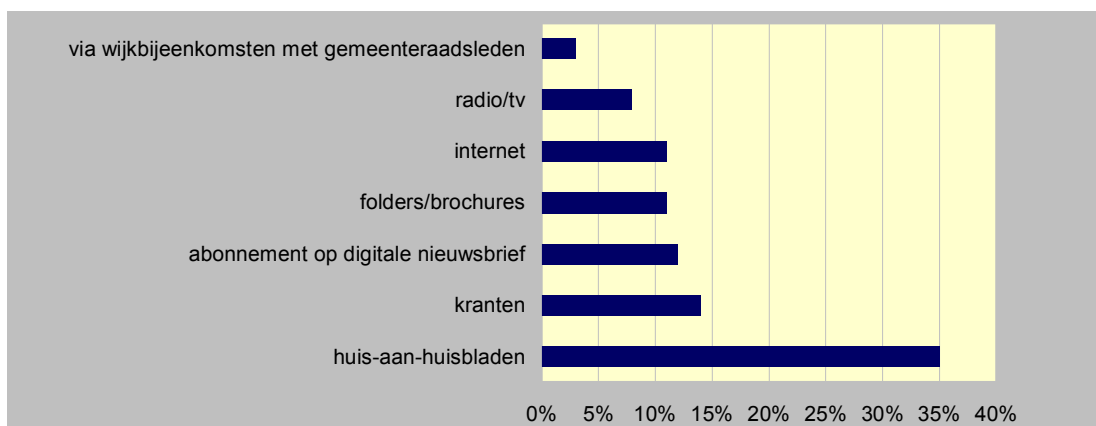
Figuur 3-2 Belangstelling voor contact met gemeenteraadsleden

Bron: Omnibusenquête

Iets meer dan de helft van de inwoners van Rotterdam heeft geen belangstelling voor direct contact met gemeenteraadsleden. Van degenen die wel interesse hebben in contact met Gemeenteraadsleden, geven de meesten de voorkeur aan contact met raadsleden via internet, email of chatten, maar ook de andere voorgestelde contactmogelijkheden zoals een werkbezoek of een inloopspreekuur worden door meer dan 10 procent van de Rotterdammers genoemd.

Figuur 3-3 Manier waarop Rotterdammers het liefst op de hoogte willen blijven van wat er in de gemeenteraad wordt besproken en besloten

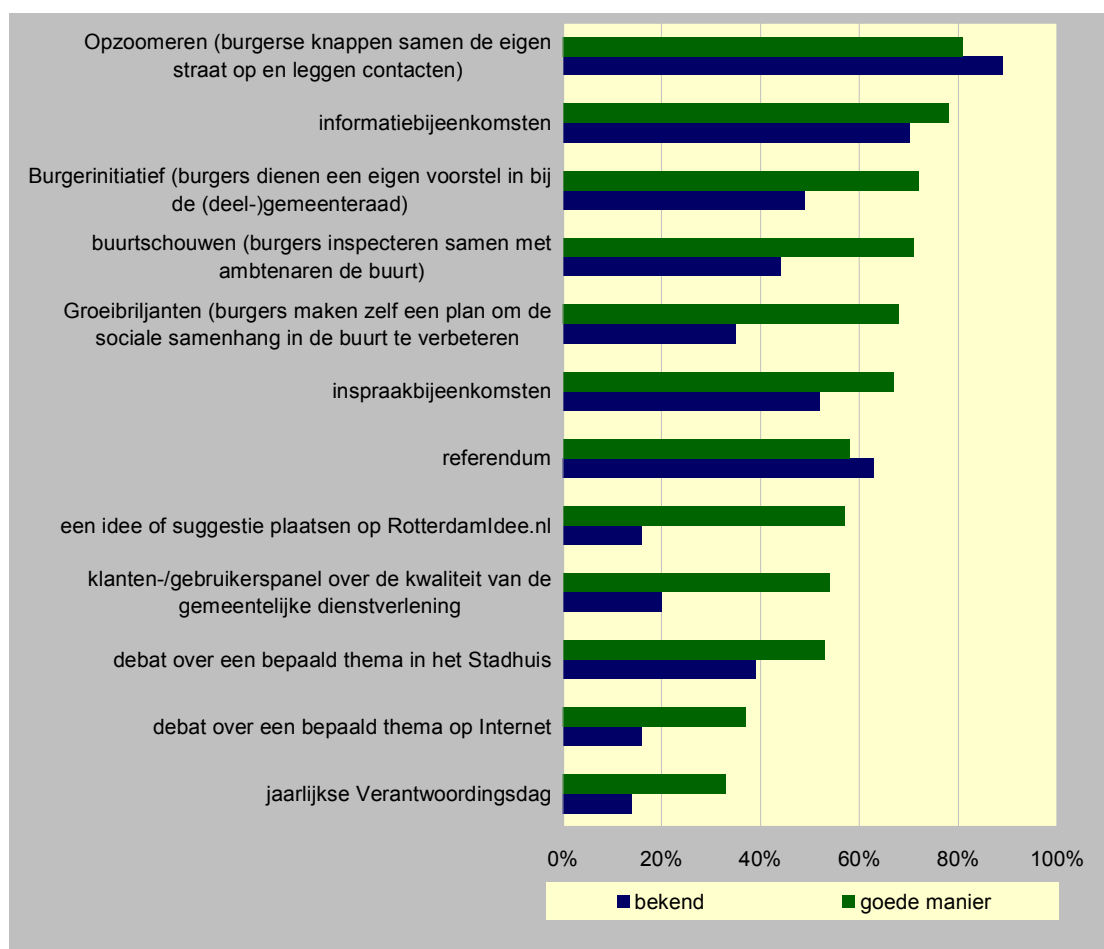

Bron: Omnibusenquête

Van de Rotterdammers wil 86 procent op de hoogte blijven van wat er in de gemeenteraad wordt besproken en besloten. De meeste van hen geven de voorkeur aan huis-aan-huisbladen als informatievoorziening. Daarna volgen de kranten, zoals Algemeen Dagblad, Spits en Metro. Meer dan 10 procent van de ondervraagden heeft interesse in een digitale nieuwsbrief, waarop je je kan abonneren.

Van de inwoners van Rotterdam heeft 84 procent wel eens informatie opgezocht over de gemeentelijke politiek op de website van de gemeente.

Figuur 3-4 Bekendheid en waardering van verschillende vormen van burgerparticipatie

Bron: Omnibusenquête

Opzoomeren is de vorm van participatie, die relatief de meeste Rotterdammers kennen en waarderen. Daarna volgen informatiebijeenkomsten als meest bekende en gewaardeerde vorm om burgers te betrekken bij het werk van de gemeente. Burgerinitiatief, buurtschouwen, groeibriljanten en inspraakbijeenkomsten zijn participatiemethoden die tweederde of meer van de Rotterdammers goed vinden. Groeibriljanten zijn daarvan bij relatief de minste Rotterdammers bekend. Het gebruik van RotterdamIdee.nl en het gebruikerspanel dat oordeelt over de kwaliteit van de dienstverlening van de gemeentelijke diensten zijn nog twee participatiemethoden waarbij de discrepantie tussen gebruik en waardering groot is. Ruim de helft van de Rotterdammers vindt dit goede manieren om burgers te betrekken, maar 20 procent of minder kent deze mogelijkheden om te participeren.

3.2 College en organisatie

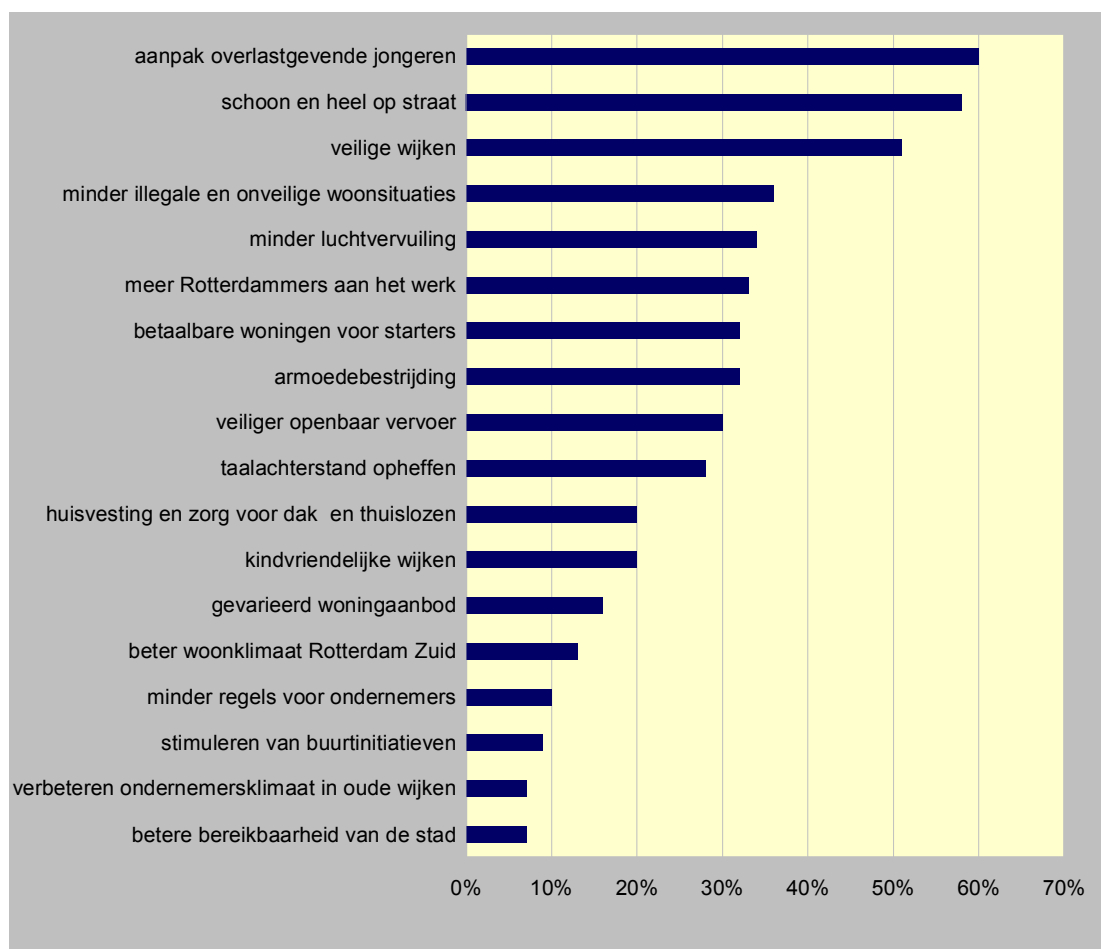
Het gemeentebestuur wil de organisatie zo inrichten dat de gemeente in staat is om de prestaties te realiseren die in de stad gevraagd worden. De organisatie moet de taken efficiënt, professioneel en marktconform uitvoeren.

De gemeente wil binnen de organisatie zo efficiënt mogelijk gebruik maken van de beschikbare capaciteit. De gemeentelijke diensten bundelen daarom hun ondersteunende taken in shared service centers en maken gebruik van dezelfde instrumenten en systemen. Om overbodige regels te voorkomen, licht de gemeente de gemeentelijke regels en procedures door.

De mening van de Rotterdammers over de gemeente en het bestuur en over wat voor onderwerpen de gemeente moet aanpakken komen hieronder aan de orde.

In de Omnibusenquête is gevraagd welke drie onderwerpen de burgers het belangrijkste vinden om aan te pakken door het gemeentebestuur.

Figuur 3-5 Prioriteiten volgens Rotterdammers van de lijst met onderwerpen die het gemeentebestuur wil aanpakken en stimuleren

Bron: Omnibusenquête

De aanpak van overlastgevende jongeren, schoon en heel op straat en veilige wijken vinden de meeste Rotterdammers behoren tot de top drie van onderwerpen die voor het gemeentebestuur belangrijk zijn om aan te pakken. Deze zijn alledrie te schikken onder 'leefbaarheid'. Op de vierde plaats staat de aanpak van illegale en onveilige woonsituaties.

De luchtkwaliteit in Rotterdam is de laatste tijd veel in het nieuws geweest. Dit is terug te vinden in het feit dat het tegengaan van luchtvervuiling op de vijfde plaats staat. Daarna volgen drie onderwerpen die te maken hebben met inkomen en armoedebestrijding. Onderwerpen waar de minste Rotterdammers prioriteit aan geven zijn het verbeteren van het woonklimaat in Rotterdam-Zuid, het stimuleren van buurtinitiatieven en twee op ondernemers gerichte maatregelen, namelijk minder regels voor ondernemers en het verbeteren van het ondernemersklimaat in de oude wijken. Het verbeteren van de bereikbaarheid van de stad staat op de laatste plaats.

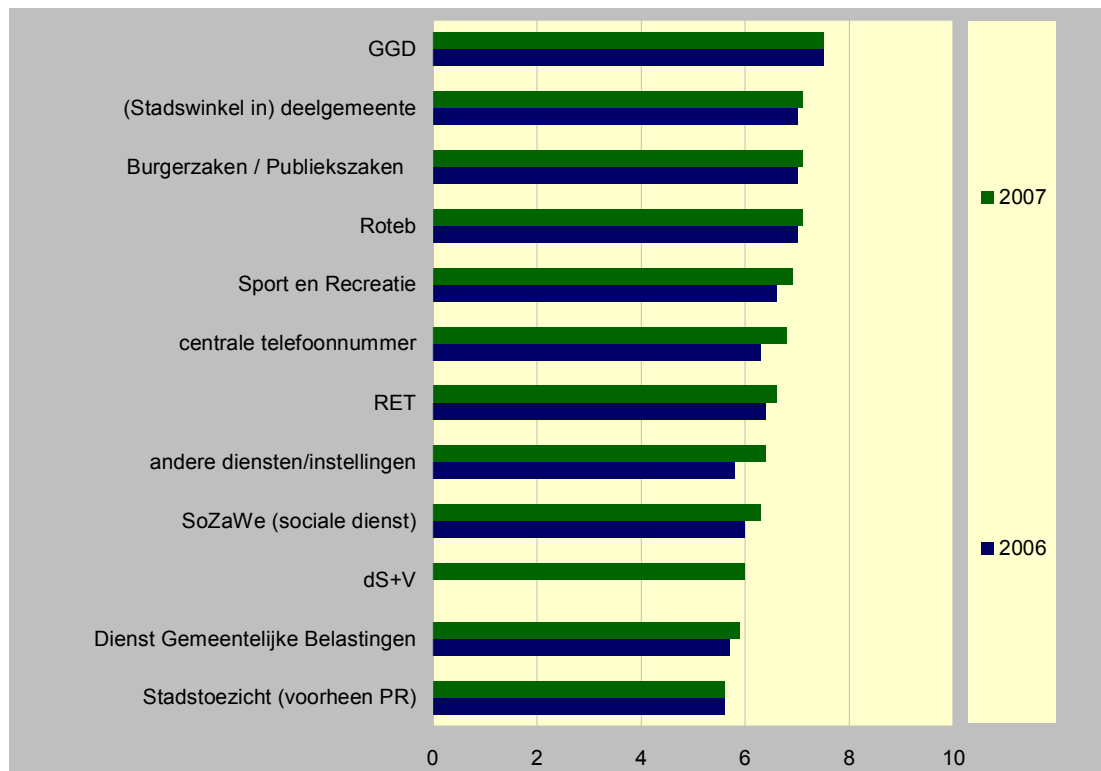
In 2006 heeft de commissie Relatie Burger-Overheid in opdracht van het College van B&W advies uitgebracht en voorstellen gedaan voor het verbeteren van de organisatie van de gemeentelijke overheid. Het doel is de gemeentelijke overheid meer resultaatgericht en burgers nabij te organiseren, bureaucratie terug te dringen en te komen tot een heldere afbakening van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden tussen gemeente en deelgemeenten.

Het burgerpanel is opgericht in september 2006. Het bestaat uit 25 actieve burgers en wordt ondersteund door twee opbouwwerkers van SONOR¹. De bedoeling is dat het panel uitgroeit tot een groep van circa 50 mensen die een afspiegeling zijn van de stadsbevolking, naar leeftijd en geslacht, woonachtig in de verschillende delen van de stad en van alle gezindten en kleuren. In het programma van het huidige College staat participatie van burgers hoog op de agenda. Het Burgerpanel is een nieuwe manier om burgers actief bij het beleid te betrekken. Het panel kan gevraagd en ongevraagd adviseren. De aanbevelingen van het Burgerpanel zijn niet vrijblijvend. Het College is verplicht om binnen een afgesproken termijn op de voorstellen te reageren. Het Burgerpanel heeft tot maart 2007 twee producten afgerond: een onderzoek naar de stallingmogelijkheden van fietsen in Rotterdam en naar de bekendheid, bereikbaarheid en toegankelijkheid van Stadswinkels. Op het onderzoek naar parkeermogelijkheden voor fietsen heeft het College van B&W inmiddels gereageerd. Zij onderschrijft de gesignaleerde problemen bij het Centraal Station en het Stadscentrum en verwijst naar het "Actieplan Rotterdam Fietst, actualisatie 2007".

---

¹ Stichting Onderneming Opbouwwerk Rotterdam

Figuur 3-6 Gemiddelde rapportcijfers van Rotterdammers voor de dienstverlening van gemeentelijke diensten

Bron: Omnibusenquête

De GGD is de dienst die van de Rotterdammers zowel in 2006 als 2007 de hoogste waardering krijgt. Daarna volgen de Stadswinkels in de deelgemeente. Geen enkele dienst krijgt een onvoldoende rapportcijfer voor dienstverlening. De meeste diensten krijgen in 2007 een hoger rapportcijfer van de Rotterdammers dan het jaar daarvoor. Dit geldt alleen niet voor de dienst met het hoogste cijfer en ook niet voor de dienst met het laagste rapportcijfer, Stadstoezicht.

Tenslotte is er aan de Rotterdammers gevraagd wat zij vinden van het gemeentebestuur. Wat is de uitstraling van dit bestuur

Figuur 3-7 Imago gemeentebestuur: mening van Rotterdammers in percentage (zeer) mee eens, 2007

Bron: Omnibusenquête

Twee op de vijf Rotterdammers vindt dat het gemeentebestuur samen werken met instellingen en organisaties in de stad en burgers stimuleren om mee te doen. Een even groot deel is het eens met de stelling dat het bestuur staat voor waarde en normen. Een kwart vindt dat het gemeentebestuur goed luistert naar wat de burgers willen.

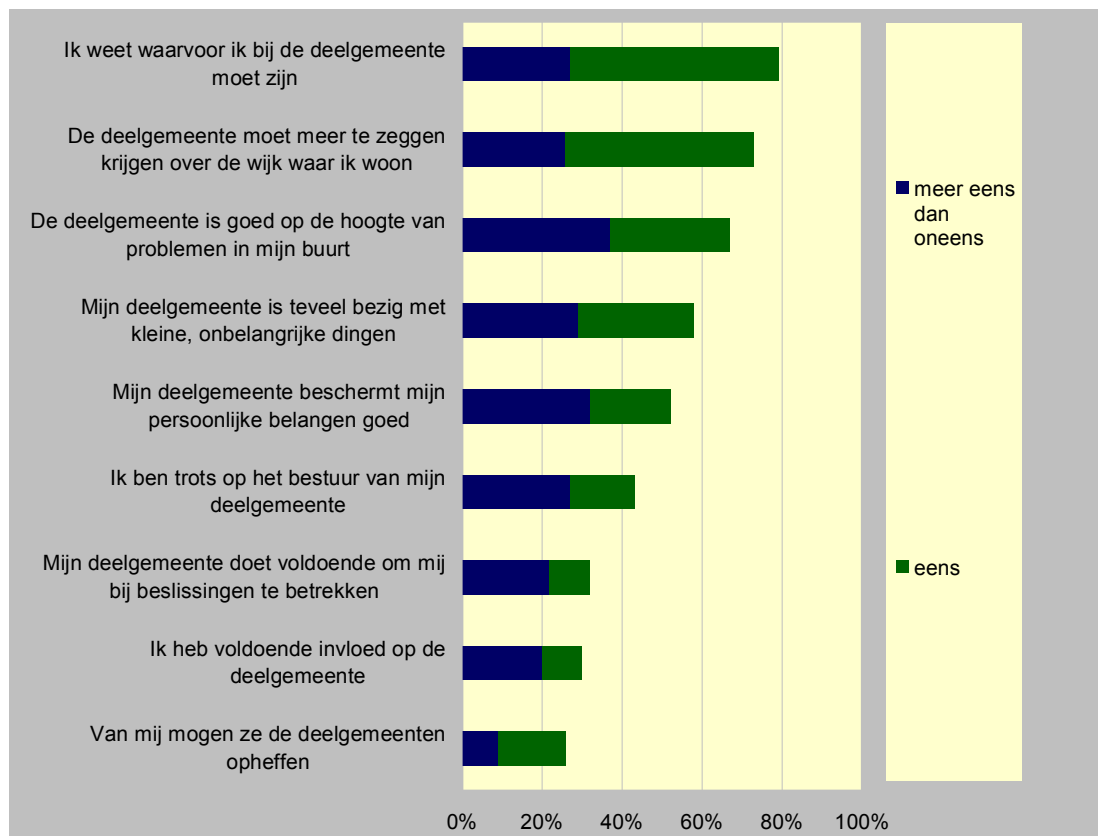
Bij een klein deel van de Rotterdammers heeft het gemeentebestuur het imago van het bestuur dat de overbodige regels afschaft.

3.3 Deelgemeenten

Decentrale besturen ontvangen financiële middelen om de overgedragen taken en bevoegdheden te kunnen uitvoeren. Deze paragraaf geeft een beeld van de mening van de burger over het functioneren van deelgemeenten en andere decentrale bestuurslagen zoals de Centrumraad.

In opdracht van de commissie Relatie Burger-Overheid is een onderzoek uitgevoerd naar de dienstbaarheid, klantgerichtheid, daadkracht, transparantie en betrouwbaarheid van het gemeentelijk en deelgemeentelijk bestuur.

Figuur 3-8 Uitspraken over de deelgemeente, 2006

Bron: Geert & Jurgens, 2006

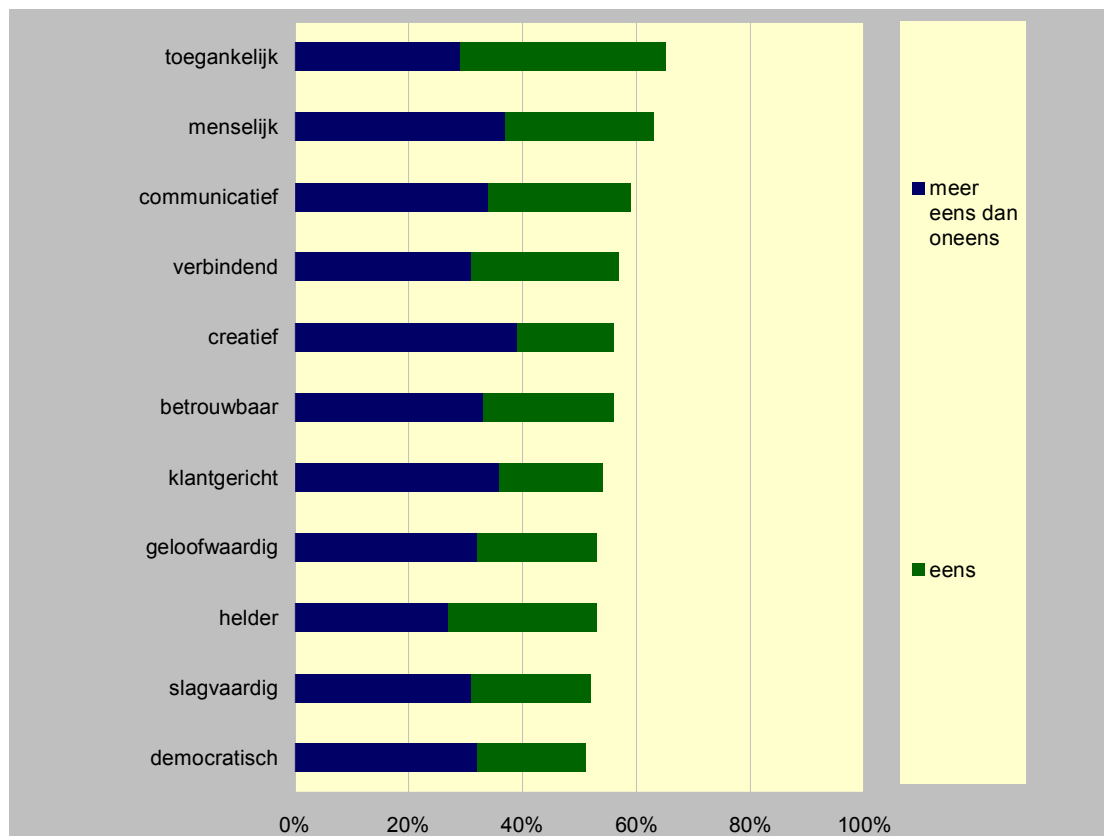
Uit het bovengenoemde onderzoek van Geert & Jurgens blijkt, dat de burgers goed weten waarvoor zij bij de deelgemeente moeten zijn. Zij beamen voor het merendeel de stelling dat de deelgemeente meer zeggenschap zou moeten krijgen, en dat zij goed op de hoogte is van de problemen in de buurt. Een minder positieve uitspraak waar ook meer dan de helft van de burgers het mee eens is, is dat de deelgemeente zich teveel met kleine en onbelangrijke dingen bezig houdt. Minder dan de helft van de Rotterdammers vindt dat de deelgemeente voldoende invloed en inspraak geeft aan burgers. Slechts een klein deel van de Rotterdammers is het eens met de uitspraak dat de deelgemeenten opgeheven mogen worden.

In grote lijnen is de Rotterdamse burger dus positief over het deelgemeentelijk bestel. Dit blijkt

ook uit het rapportcijfer voor de dienstverlening van deelgemeente dat bewoners jaarlijks geven in de Omnibusenquête. Dit rapportcijfer is al jaren een zeven.

In hetzelfde onderzoek is ook gevraagd naar het beeld dat de burger heeft van het deelgemeentebestuur en van de ambtenaren van de deelgemeente:

Figuur 3-9 Beeld van het bestuur van de deelgemeente, 2006

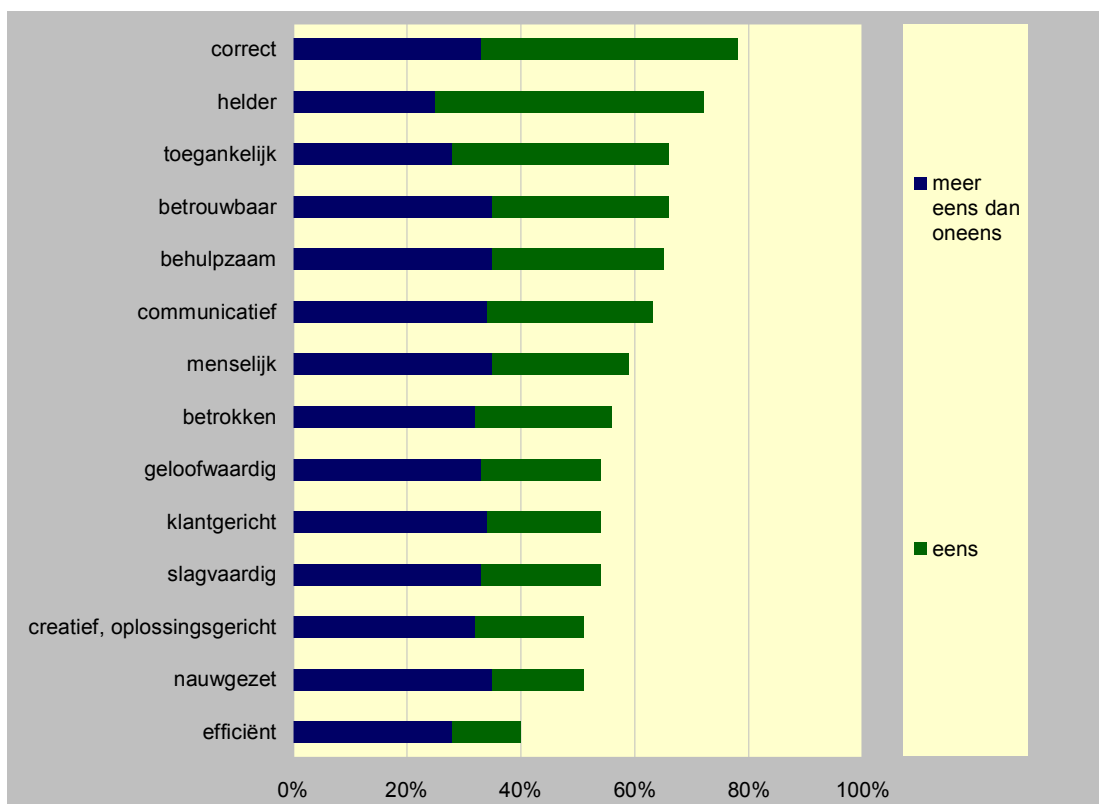

Bron: Geert & Jurgens, 2006

In de enquête konden respondenten aangeven of zij een bepaalde eigenschap van toepassing vonden op het bestuur en de ambtenaren van de deelgemeente. Alle eigenschappen zijn door meer dan de helft van de geënquêteerden aangekruist. De eigenschappen die de burgers het meest bij deelgemeentebestuur vinden passen, zijn 'toegankelijk', 'menselijk' en 'communicatief'. De eigenschappen 'helder', 'slagvaardig' en 'democratisch' vinden de minste burgers van toepassing.

Op het gebied van daadkracht en transparantie is er voor de besturen van de deelgemeente dus nog verbetering mogelijk.

Figuur 3-10 Beeld van de deelgemeenteambtenaren, 2006

Bron, Geert & Jurgens 2006

Ook op de vraag welke eigenschappen passen bij ambtenaren van de deelgemeente is bijna elke eigenschap door meer dan vijftig procent van de respondenten aangekruist. Opvallend is, dat één eigenschap slechts door een minderheid passend gevonden wordt bij deelgemeenteambtenaren, en dat is efficiëntie. Deze eigenschap is omschreven als 'snel en niet te duur'. Tweederde of meer van de Rotterdamse burgers vindt de deelgemeenteambtenaren correct, helder, toegankelijk en betrouwbaar.

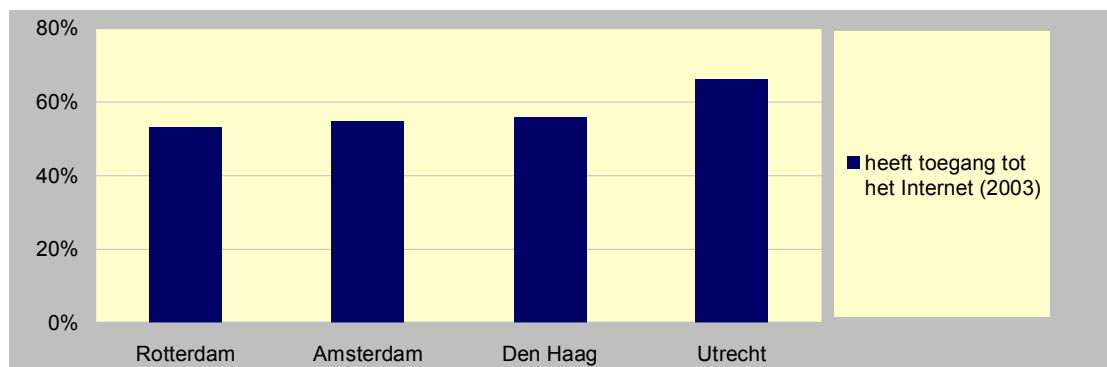
3.4 Publieksdiensten

Voor de gemeente Rotterdam is het van belang dat haar dienstverlening aan de Rotterdammers goed is. Op dit vlak wil de gemeente het volgende bereiken:

- Rotterdam heeft een hoge kwaliteit van dienstverlening;
- De diensten worden op een goed bereikbare, optimaal toegankelijke en betrouwbare wijze aangereikt aan individuele burgers en bedrijven, op een moment dat hen schikt en een manier die bij hen past;
- De burger ziet één overheid, één gemeente.

Omdat Internet in toenemende mate gebruikt wordt voor informatievoorziening en contacten met burgers, is het van belang om te weten in hoeverre burgers toegang hebben tot het internet.

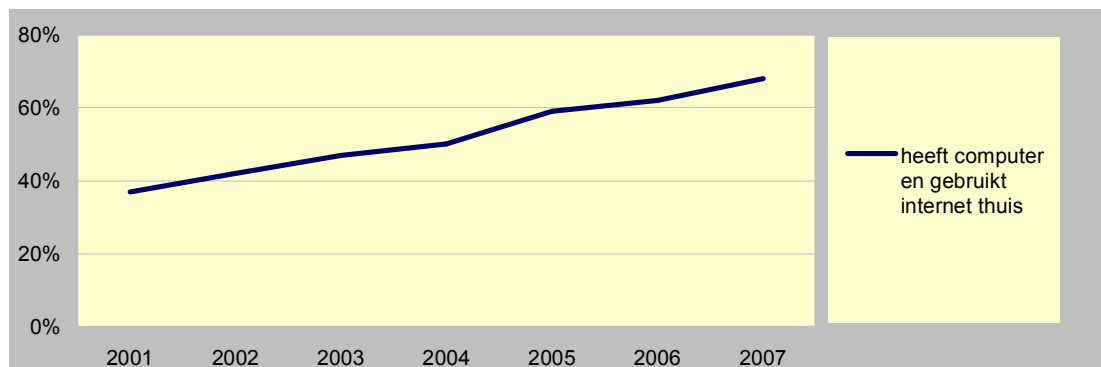
Figuur 3-11 Internetgebruik bewoners, 2003

Bron: G4-peiling

In 2003 had Rotterdam van de vier grote steden het laagste percentage inwoners met toegang tot het internet.

Figuur 3-12 Internetgebruik door Rotterdammers

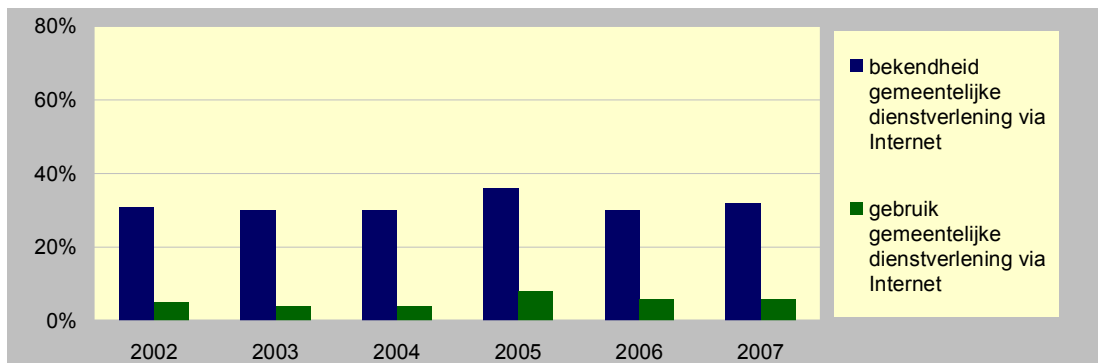

Bron: Omnibusenquête COS

Het aandeel inwoners van Rotterdam dat thuis de beschikking heeft over een computer en thuis het internet kan gebruiken, is de afgelopen jaren sterk gestegen, van minder dan 40

procent van de inwoners in 2001 tot tweederde van de bevolking in 2007.

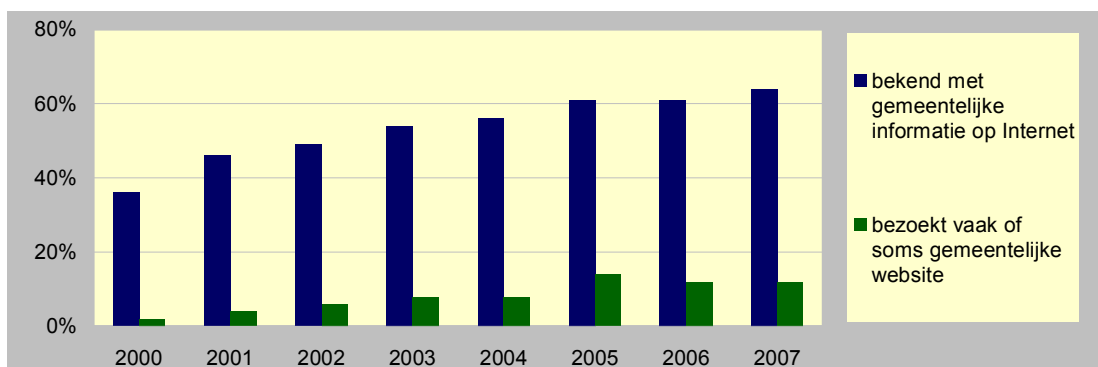
Figuur 3-13 Bekendheid en gebruik van dienstverlening via internet

Bron: Omnibusenquête

Wat betreft bekendheid en gebruik van gemeentelijke dienstverlening via internet was 2005 een topjaar. In 2007 is eenderde van de bevolking bekend met de mogelijkheid om via internet diensten van de gemeente af te nemen, en maakt 6 procent van de bevolking hier ook gebruik van.

Figuur 3-14 Bekendheid en bezoek van Rotterdammers van de gemeentelijke website

Bron: Omnibusenquête

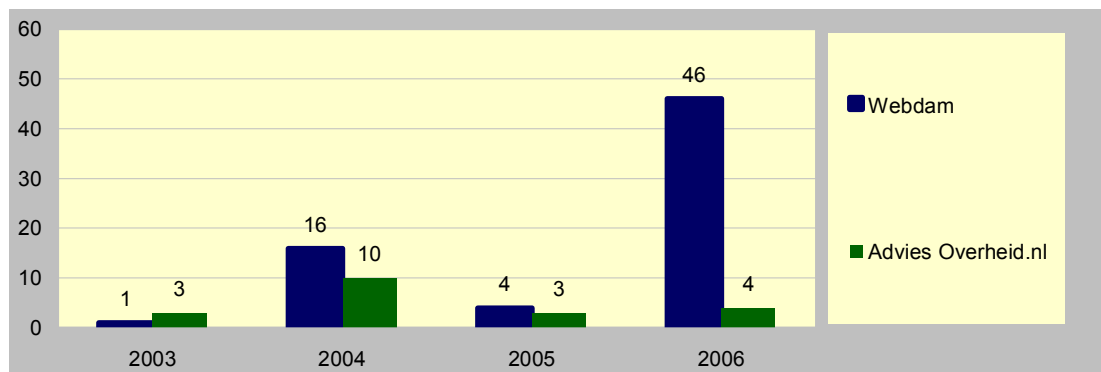
De bekendheid van de gemeentelijke website is vanaf 2000 ieder jaar toegenomen. Van de Rotterdammers weet in 2007 tweederde, dat de gemeente gemeentelijke informatie publiceert op het internet. In 2000 was dat nog minder dan 40 procent.

Van degenen die dat weten, bezoekt 20 procent de gemeentelijke website soms of vaak. Van alle Rotterdammers bezoekt 12 procent soms of vaak www.rotterdam.nl. Dit aandeel is gelijk aan het aandeel van 2006 en iets lager dan van 2005, toen 14 procent van alle Rotterdammers de gemeentelijke website wel eens bezocht.

Door twee instellingen worden jaarlijks de websites van overheidsinstellingen, waaronder gemeenten, beoordeeld op een aantal aspecten.

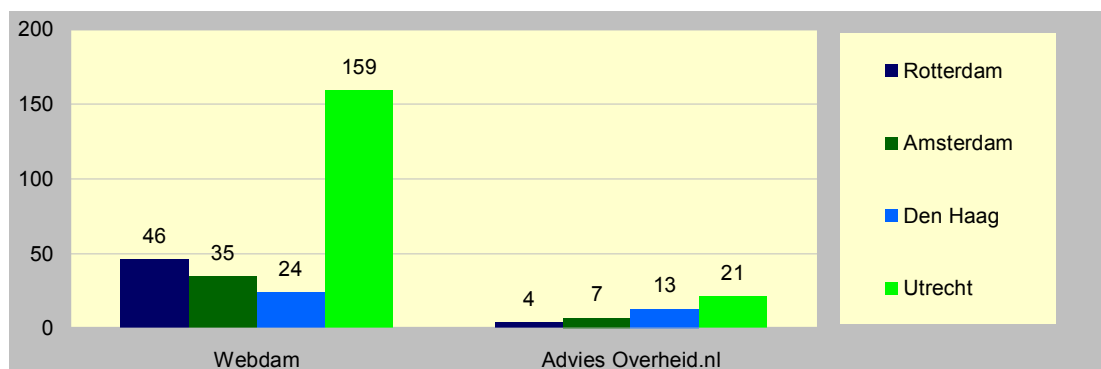
Figuur 3-15 Rangorde beoordeling gemeentelijke website

Bron: Advies Overheid.nl en Webdam.nl

In de top-25 digitale gemeenten van advies.overheid.nl staat Rotterdam in 2006 op de 4^e plaats, een plaats lager dan vorig jaar. In de top-50 van Webdam staat Rotterdam op de 46^e plaats en is in 2006 flink gezakt.

Figuur 3-16 Rangorde beoordeling gemeentelijke website, G4 2006

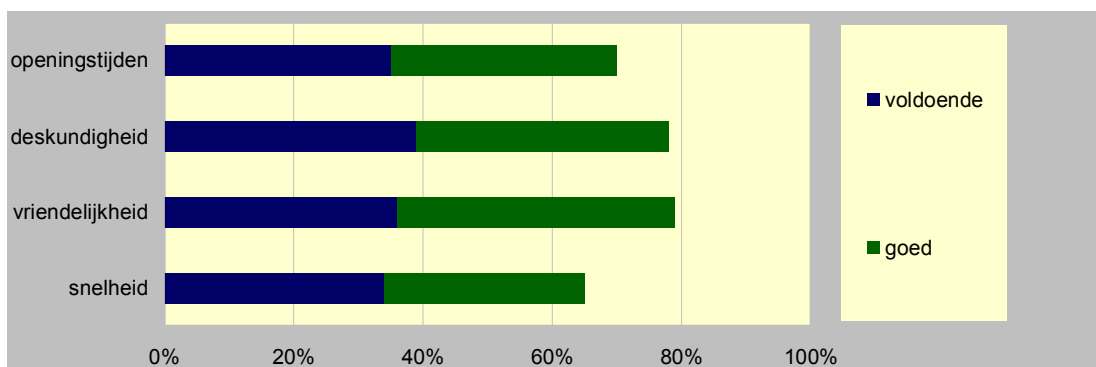

Bron: Advies Overheid.nl en Webdam.nl

Bij Webdam.nl staan Amsterdam en Den Haag hoger op de rangorde dan Rotterdam. Utrecht scoort hier heel slecht. Bij Advies Overheid staat Rotterdam van de vier grote steden bovenaan.

Door de instelling van Stadswinkels en van één telefoonnummer, één internetloket, één post- en mailadres wordt het eenvoudiger voor de Rotterdammer om in contact te treden met de gemeente Rotterdam.

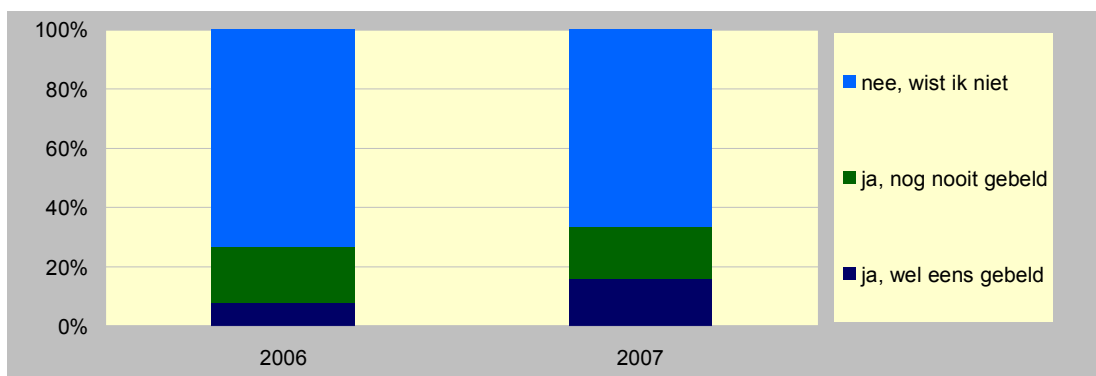
Figuur 3-17 Tevredenheid naar aspect door bezoekers Stadswinkel

Bron: Omnibusenquête

Van de Rotterdamse bevolking heeft 30 procent in het afgelopen jaar een Stadswinkel bezocht. De meerderheid van de bezoekers beoordeelt de Stadswinkel positief op de verschillende aspecten, zoals openingstijden en deskundigheid en vriendelijkheid van het personeel. De snelheid waarmee men geholpen wordt, wordt door relatief wat minder personen positief beoordeeld.

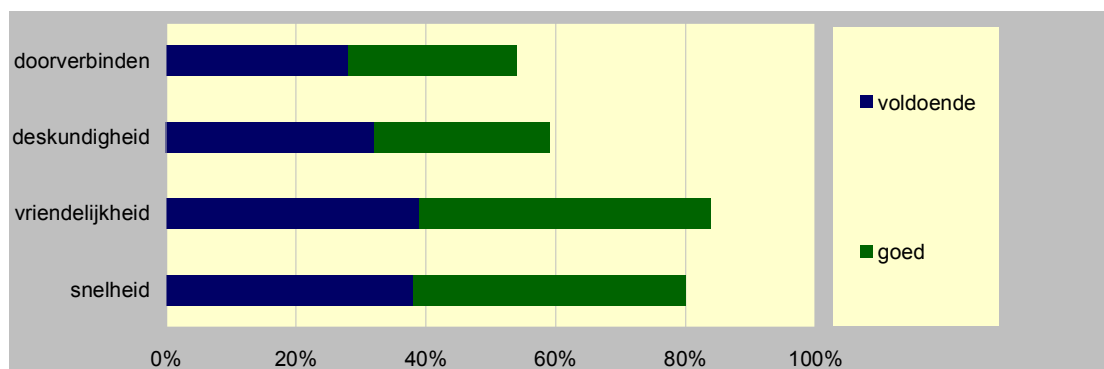
Figuur 3-18 Bekendheid van Rotterdammers met het centrale telefoonnummer

Bron: Omnibusenquête

Het aandeel Rotterdammers dat niet bekend is met het centrale telefoonnummer van de gemeente Rotterdam is in 2007 afgenomen tot 66 procent. Van de mensen die wel bekend zijn met het nummer heeft een groter deel in 2007 het nummer ook wel eens gebeld.

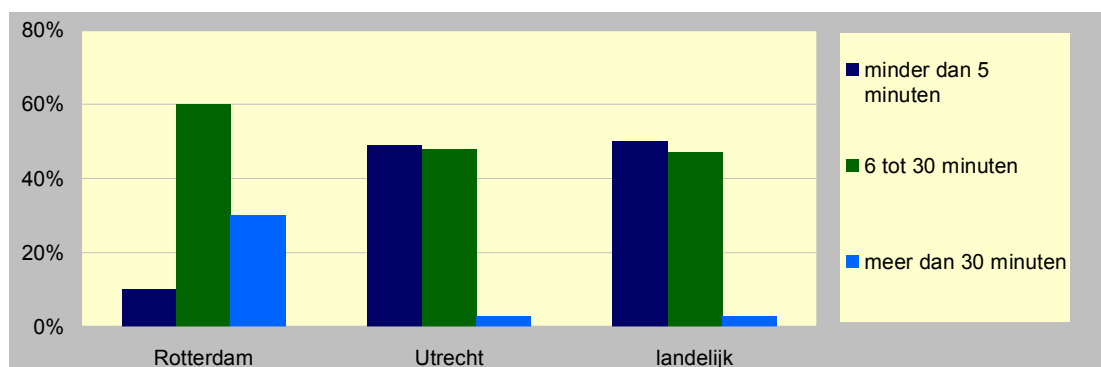
Figuur 3-19 Oordeel over de dienstverlening centrale telefoonnummer

Bron: Omnibusenquête

De beoordeling over de dienstverlening van het centrale telefoonnummer is iets minder positief dan over de Stadswinkels, maar meer dan de helft van de Rotterdammers geeft een voldoende of goed oordeel op de verschillende aspecten. De vriendelijkheid van de telefonisten wordt door relatief de meeste ondervraagden positief gewaardeerd. Doorverbinden is het aspect waarvoor relatief de minste Rotterdammers een positief oordeel geven.

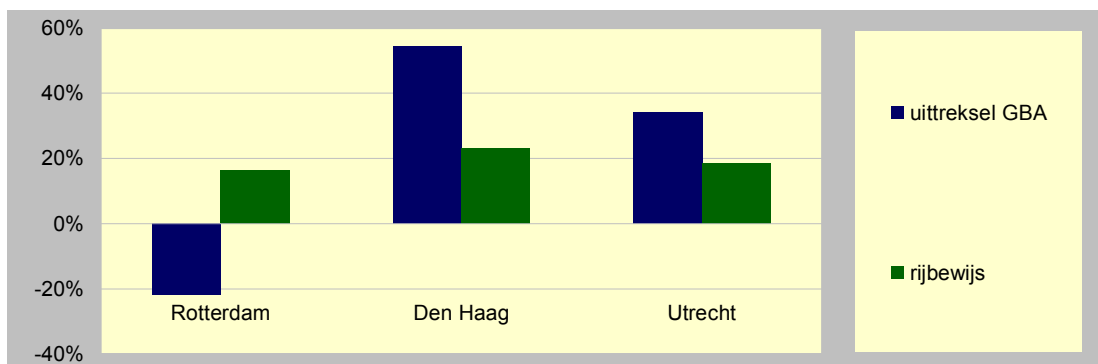
Figuur 3-20 Wachtijd aan de balie, 2006

Bron: Benchmark Publiekszaken

De wachttijden aan de gemeentebalie is in Rotterdam langer dan in Utrecht en het landelijk gemiddelde. Voor Amsterdam en Den Haag zijn hierover geen cijfers bekend. Een verklaring is dat in Rotterdam ook de uitvoering van de IND-taken (Vreemdelingenzaken) is meegenomen. De servicenorm voor deze wachttijd is in Rotterdam 25 minuten en Utrecht 30 minuten. De landelijk gemiddelde norm voor wachttijd aan de balie is voor de benchmark publiekszaken 13,5 minuten. Utrecht blijft op drie procent na, ruim onder de norm. Rotterdam haalt in meer dan dertig procent van de gevallen haar eigen norm niet.

**Figuur 3-21 Verschil met landelijke gemiddelde prijzen producten Publiekszaken
1 juni 2006**

Bron: Benchmark Publiekszaken

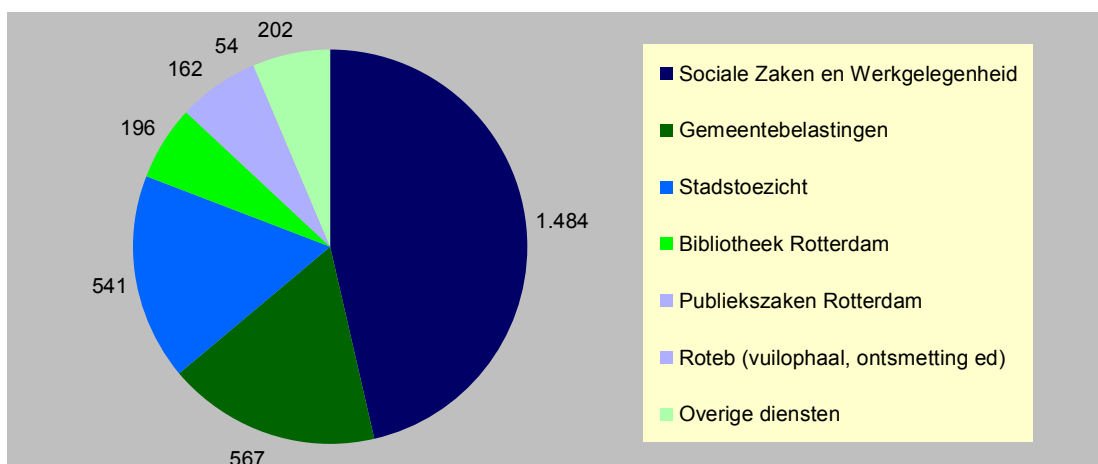
Een uittreksel uit de Gemeentelijke Basisadministratie is in Rotterdam bijna twee euro goedkoper dan landelijk gemiddeld. In Den Haag en Utrecht is dit veel duurder. Een rijbewijs aanvragen is in alle drie de grote steden duurder dan gemiddeld in Nederland. Van de drie grote steden is Rotterdam ook met dit product het goedkoopst.

De gemeente Rotterdam onderscheidt twee soorten klachten;

1. Klaagschriften zijn klachten over gedragingen van ambtenaren. Wettelijk is de afhandelingstermijn voor dit soort klachten zes weken. Rotterdam hanteert hiervoor een strengere norm van vier weken.
2. Meldingen en informele klachten, dit zijn alle overige klachten. Ook voor de afhandeling van deze klachten hanteert de gemeente een termijn van vier weken.

Het aantal ingediende klaagschriften bij gemeentelijke diensten was in 2006 ruim 3.200. Dit aantal is iets minder dan in 2005.

Figuur 3-22 Aantal klaagschriften naar dienst, 2006

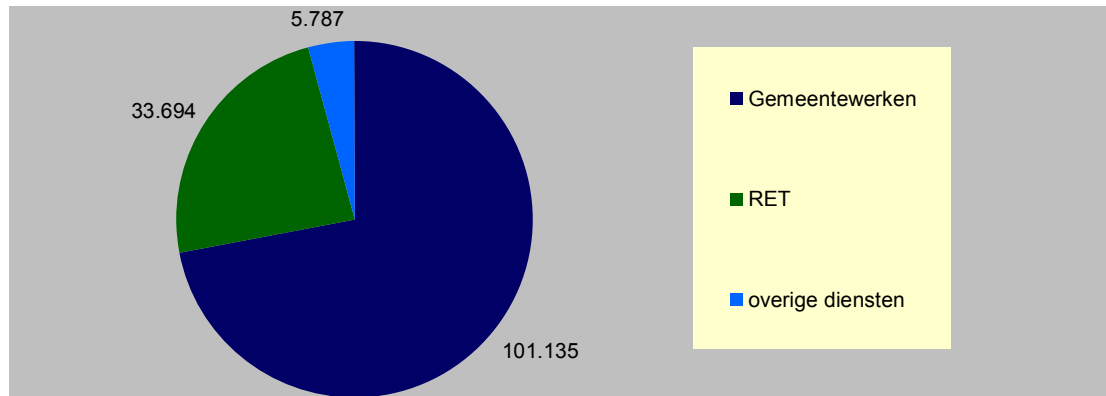

Bron: Burgerjaarverslag

Verreweg de meeste klaagschriften ontvangt de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Daarna volgen de Gemeentebelastingen en de dienst Stadstoezicht.

Het aantal informele meldingen en klachten bedraagt in 2006 ruim 140.000.

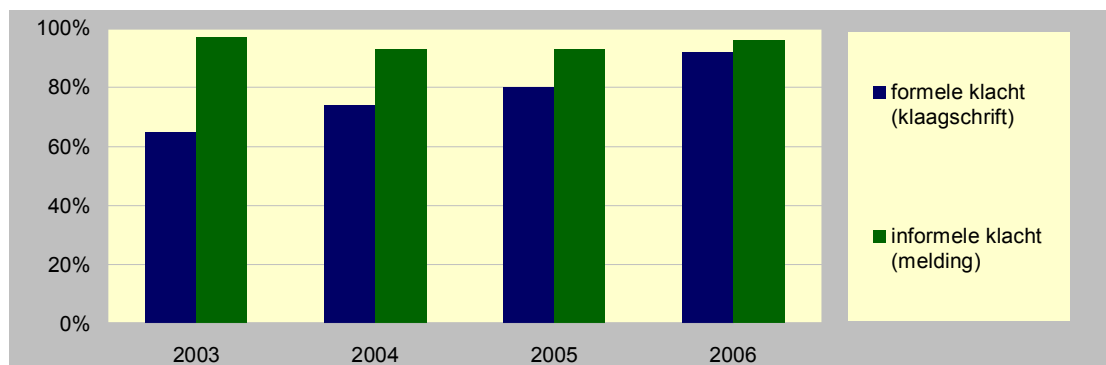
Figuur 3-23 Aantal informele klachten naar dienst, 2006

Bron: Burgerjaarverslag

Informele klachten en meldingen komen vooral binnen bij Gemeentewerken en RET.

Figuur 3-24 Percentage binnen de termijn afgehandelde klachten

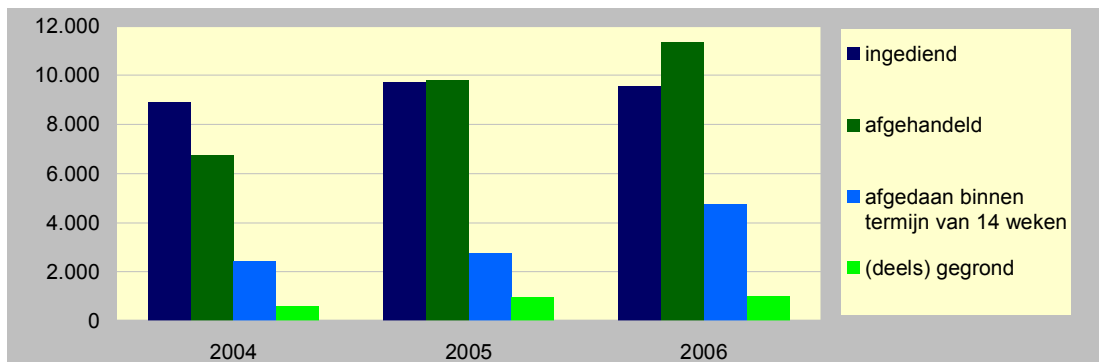

Bron: Bestuursdienst Rotterdam

Het percentage klaagschriften dat binnen de termijn van vier weken is afgehandeld, is sinds 2003 jaarlijks toegenomen. In 2006 zijn ruim negentig procent van de klaagschriften binnen de termijn afgehandeld. Het aandeel binnen de termijn afgehandelde informele klachten ligt nog wat hoger, maar is sinds 2003 niet toegenomen.

De Juridische Diensten Rotterdam behandelt de bezwaren die burgers maken tegen besluiten van gemeentelijke diensten. Voor het afhandelen van bezwaarschriften staat een termijn van veertien weken. In 2004 besloot het College, dat het aandeel bezwaarschriften dat binnen de termijn wordt afgehandeld omhoog moest en stelde dat in oktober 2007 negentig procent van de bezwaarschriften binnen veertien weken afgehandeld moet zijn.

Figuur 3-25 Aantal stedelijke bezwaarschriften ingediend bij Juridische Diensten Rotterdam

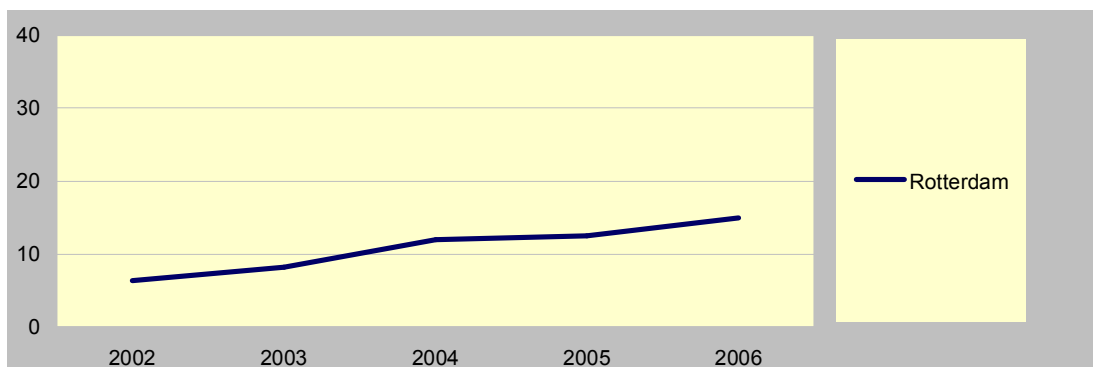
Bron: Juridische Diensten Rotterdam

In 2006 heeft de JDR (Juridische Diensten Rotterdam) een recordaantal van ruim 11.000 klachten afgehandeld. Omdat er in dat jaar en ook in de jaren daarvoor een inhaalslag nodig was van al eerder ingediende bezwaarschriften is het aandeel bezwaarschriften dat binnen de termijn is afgehandeld met ruim veertig procent nog steeds betrekkelijk laag. Het percentage bezwaarschriften dat (deels) gegrond is verklaard, ligt de afgelopen jaren steeds rond de negen procent.

Naast klachten, klaagschriften en bezwaarschriften krijgt de gemeente ook andere reacties en berichten van burgers.

Er zijn in 2006 ongeveer 30.000 'overige publieksreacties' ontvangen en beantwoord, waarvan 89 procent binnen de termijn van vier weken.²

Figuur 3-26 Bijstandsbezwaarschriften als aantal per 100 bijstandsgerechtigden

Bron: Servicedienst, Juridische diensten en SoZaWe

Het aantal bezwaarschriften ten opzichte van 100 bijstandsgerechtigden is van ruim 6 naar bijna 15 per 100 bijstandsontvangers gestegen.

² Burgerjaarverslag 2006, concept

3.5 Algemene middelen

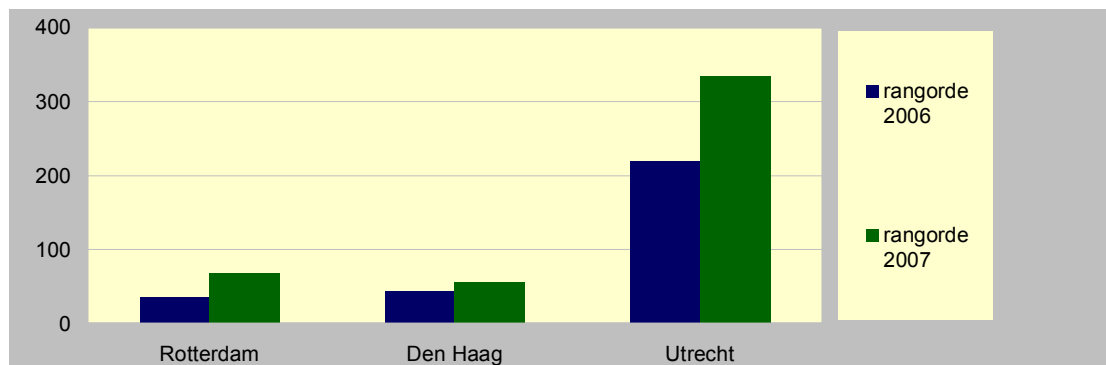
Een financieel gezonde gemeente zodat doelstellingen van andere beleidsvelden financieel gedekt zijn opdat deze vervolgens gerealiseerd kunnen worden, is het streven geformuleerd door de gemeente Rotterdam.

Dit wordt bereikt door;

- een sluitende meerjarenbegroting;
- een voldoende weerstandsvermogen om de gemeentelijke risico's af te dekken;
- een gunstige lastendruk voor de Rotterdamse burgers en ondernemers.

Het COELO publiceert sinds 1997 jaarlijks een atlas van de lokale lasten. Hierin worden de ontwikkelingen rond lokale heffingen in kaart gebracht voor alle gemeenten, provincies en waterschappen in Nederland. In de atlas is een rangorde van gemeenten te vinden naar lokale lasten. Voor het bepalen van de lastendruk wordt gekeken naar de OZB, het rioolrecht, en reinigingsheffingen, maar ook de toeristenbelasting, de hondenbelasting en paspoorten en rijbewijzen. Naast de gemeentelijke heffingen worden de provinciale opcenten en de meeste waterschapshoofden meegenomen. Om de rangorde te bepalen, wordt uitgegaan van de lastendruk voor een meerpersoonshuishouden.

Figuur 3-27 Rangorde G4-Gemeenten lastendruk voor meerpersoonshuishoudens (1=laagst)

Bron: Coelo Atlas van lokale lasten

De rangorde van Amsterdam is niet te bepalen, omdat voor deze stad de cijfers per stadsdeel gepresenteerd worden. Rotterdam, Den Haag en Utrecht zijn alledrie in 2007 gestegen op de rangorde ten opzichte van 2006. Had Rotterdam in 2006 nog een lagere lastendruk dan Den Haag, in 2007 is Den Haag de stad met de laagste lastendruk voor een meerpersoonshuishouden. Rotterdam staat in 2007 op de 68^e plaats.

Belangrijkste punten Bestuurlijke zaken dienstverlening

- De meeste gemeentelijke diensten krijgen in 2007 een hoger rapportcijfer van de Rotterdammers dan in 2006.
- In grote lijnen is de Rotterdammer positief over het deelgemeentelijk stelsel maar op het gebied van daadkracht en transparantie is er voor de deelgemeentebesturen nog verbetering mogelijk.

4 Sociaal

De sociale kwaliteit van de stad moet fors omhoog. De gemeente wil dat mensen meer meedoen, zich verbonden voelen en zich inzetten voor de stad. De stad moet actievere, beter opgeleide, welvarender inwoners krijgen. Mensen moeten hier met plezier wonen, werken en recreëren. De stad moet een valkussen zijn én een uitdagende springplank. Zowel de 'onderkant' als de 'bovenkant' van de stad moet zich bediend voelen; de stad moet beter in balans zijn.

Het gemeentebestuur wil met maatregelen op het gebied van werk en beheersing van de taal voorwaarden scheppen om voor alle burgers een actieve rol in de samenleving en succesvolle integratie mogelijk te maken. Met maatregelen op het gebied van sport, cultuur en het programma 'Mensen maken de Stad', schept het bestuur voorwaarden voor het creëren van binding tussen mensen in de stad en met de stad. Mensen die niet mee kunnen doen, kunnen rekenen op voorzieningen die nodig zijn om hun situatie te verbeteren of de nadelige gevolgen voor zichzelf of anderen zo gering mogelijk te houden. Activeren en zelfredzaamheid zijn hierbij de uitgangspunten.

Het gemeentebestuur wil een onomkeerbare trendbreuk realiseren, met de volgende doelstellingen:

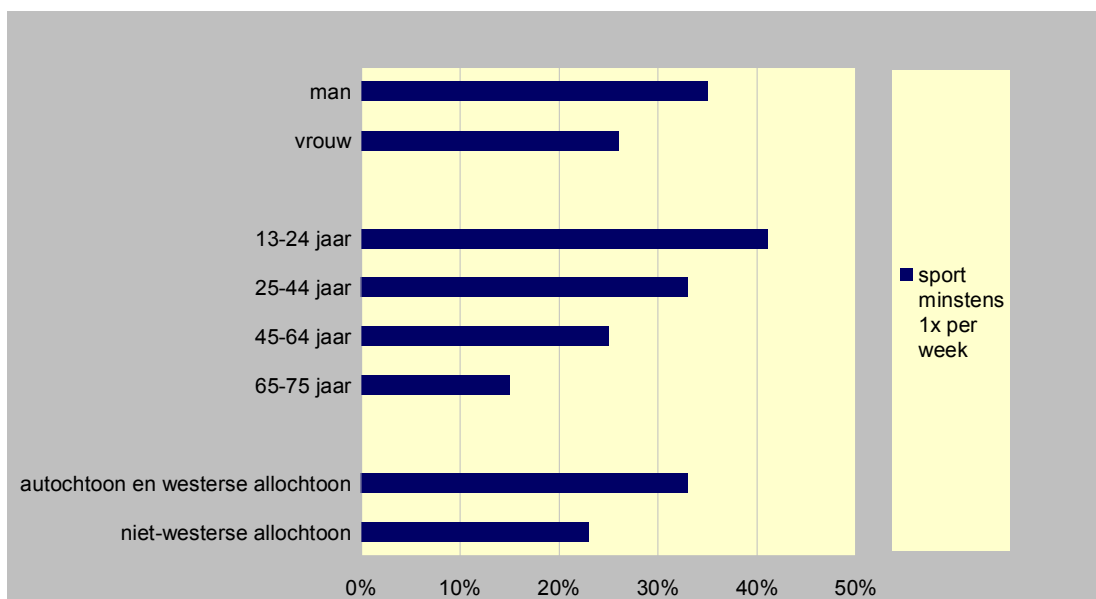
- Meer Rotterdammers die de Nederlandse taal beheersen.
- Een hoger gemiddeld opleidingsniveau.
- Meer Rotterdammers die maatschappelijk actief zijn.
- Meer Rotterdammers met betaald werk.
- Een hoger gemiddeld inkomen.
- Hogere sportparticipatie (jeugd en volwassenen).
- Meer initiatieven in de stad die bijdragen aan binding.

4.1 Sport en recreatie

Sport en de andere vrijetijdsbesteding worden gestimuleerd door het ontwikkelen, beheren, exploiteren en instandhouden van (sport)voorzieningen en door het organiseren en ontwikkelen van (sportieve) activiteiten en evenementen.

Als 'sporten' wordt gedefinieerd als minstens één keer per week sport beoefenen, is de sportdeelname van alle Rotterdammers 29 procent.

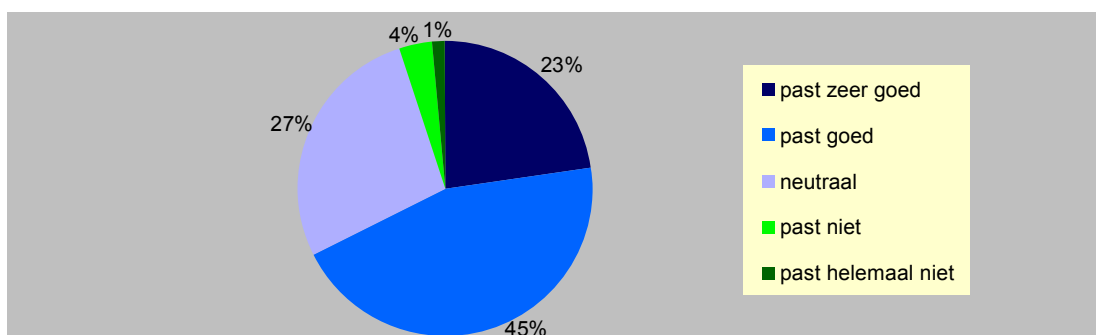
Figuur 4-1 Percentage Rotterdammers dat minstens één keer per week sport, 2005

Bron: Vrijetijdsomnibus COS

De sportdeelname van mannen is groter dan van vrouwen, en hoe ouder men wordt, hoe minder men sport. Niet-westerse allochtonen sporten minder dan mensen met een westerse achtergrond.

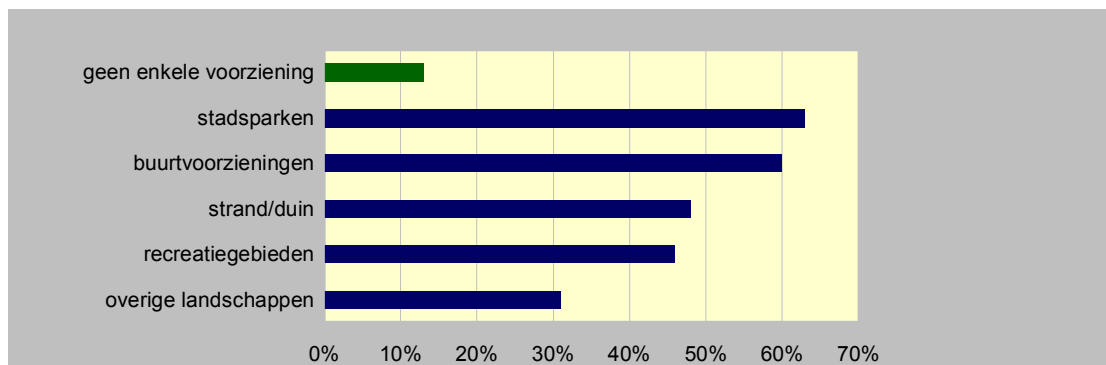
Figuur 4-2 Mening van Rotterdammers over het passen van de term 'sportief' bij Rotterdam, 2005

Bron: Vrijetijdsomnibus COS

Bijna tweederde van de Rotterdammers vindt dat de term 'sportief' goed of zeer goed bij de stad past. Slechts 5 procent vindt het (helemaal) niet passen.

Figuur 4-3   Bezoek aan recreatieve groenvoorzieningen, 2005

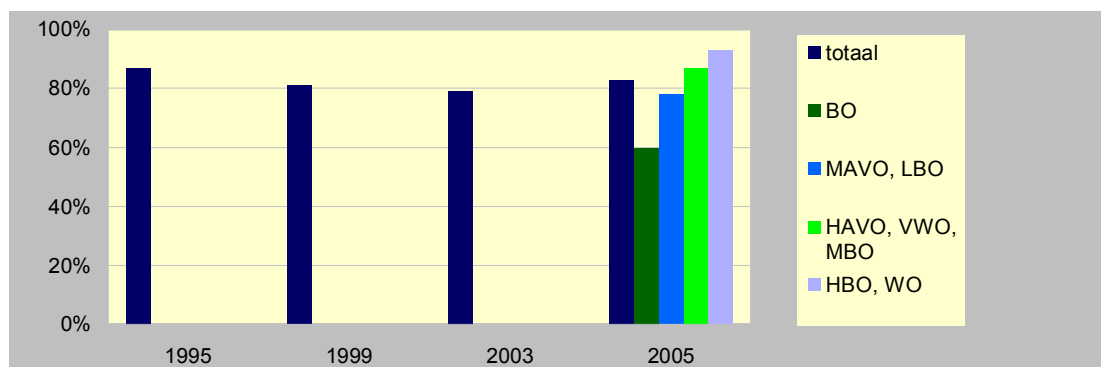
Bron: Vrijetijdsomnibus COS

Het percentage Rotterdammers dat in het afgelopen jaar een openluchtrecreatievoorziening heeft bezocht is 87 procent. Stadsparken worden het meest bezocht, door 63 procent van de inwoners van Rotterdam. Daarna volgen buurtvoorzieningen met 60 procent. Buurtvoorzieningen zijn kleine parkjes in de buurt, een kinderboerderij, een plein in de buurt, een speeltuin of een speelveld in de buurt. Bijna de helft van de inwoners van Rotterdam bezoekt het strand en recreatiegebieden als het Hoge en Lage Bergsche Bos, de Rottmeren, de Rhoonse Grienden en de Brielse Maas. Verder weg gelegen bossen en natuurgebieden worden door minder inwoners bezocht, iets meer dan 30 procent.

4.2 Volksgezondheid

Binnen dit beleidsveld wordt gestreefd naar het verbeteren van de gezondheidssituatie van de Rotterdammers in zowel lichamelijk, geestelijk als sociaal opzicht. Om dit te kunnen bereiken wordt de zorg voor alle Rotterdammers die het nodig hebben, versterkt. Goede zorg is activerend: het biedt meer mogelijkheden voor participatie en stimuleert dat mensen hun mogelijkheden beter benutten.

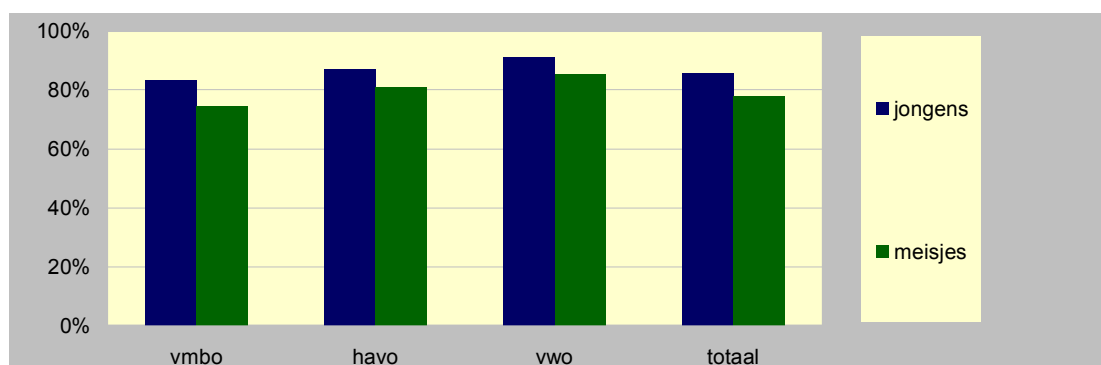
Figuur 4-4 Percentage Rotterdammers (16-69 jaar) dat de eigen gezondheid als goed ervaart (naar opleiding)

Bron: Gezondheidsenquête, GGD Rotterdam-Rijnmond

Het aandeel Rotterdammers dat de eigen gezondheid als goed ervaart, verschilt niet veel in de afgelopen jaren en ligt rond de 80 procent. Duidelijk blijkt de relatie tussen opleiding en gezondheidsbeleving. Hoe hoger opgeleid, hoe hoger het percentage personen is, dat de eigen gezondheid als goed ervaart.

Figuur 4-5 Percentage jongeren (11-15 jaar) dat zichzelf gezond vindt, naar geslacht en opleidingsniveau, schooljaar 2005-2006

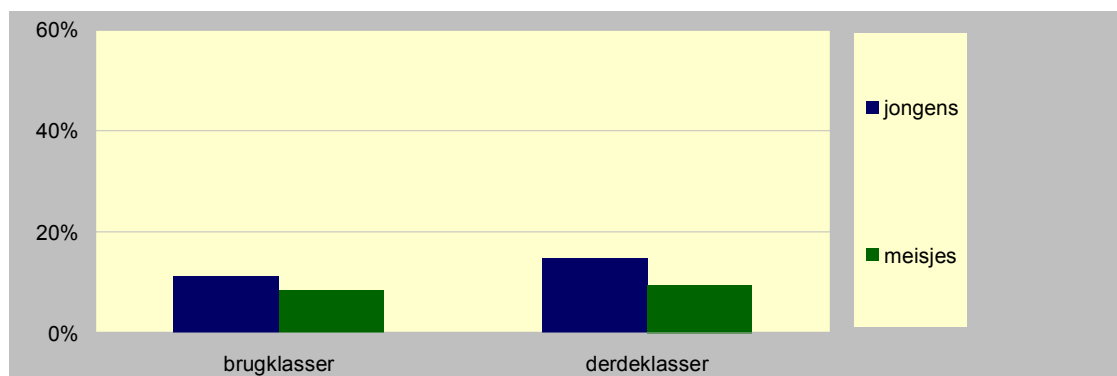
Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Het percentage jongeren tussen de 11 en de 15 jaar dat zichzelf gezond vindt, varieert naar geslacht en enigszins naar opleidingsniveau. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer jongeren hun eigen gezondheid als goed of heel goed ervaren. Ook is er een verschil tussen jongens en meisjes. Het percentage jongens dat zichzelf gezond vindt, is hoger dan het

percentage meisjes, al worden de verschillen bij het toenemen van schoolniveau wel kleiner.

Aan de hand van gegevens over lengte en gewicht bepaalt de GGD op basis van de BMI (Body Mass Index) of er sprake is van overgewicht bij een jongere.

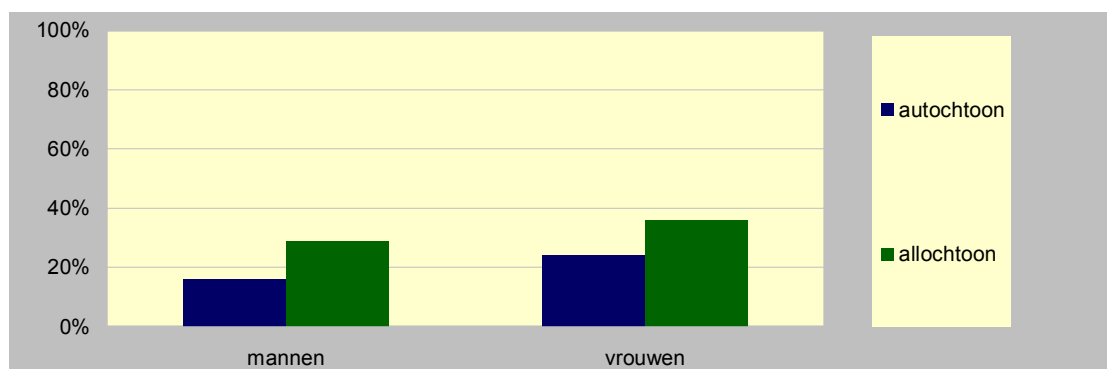
Figuur 4-6 Overgewicht onder jongeren 2005-2006

Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Bij derdeklassers zijn er relatief meer jongeren met overgewicht dan in de brugklas. Ook blijkt er onder jongens meer overgewicht voor te komen dan bij meisjes.

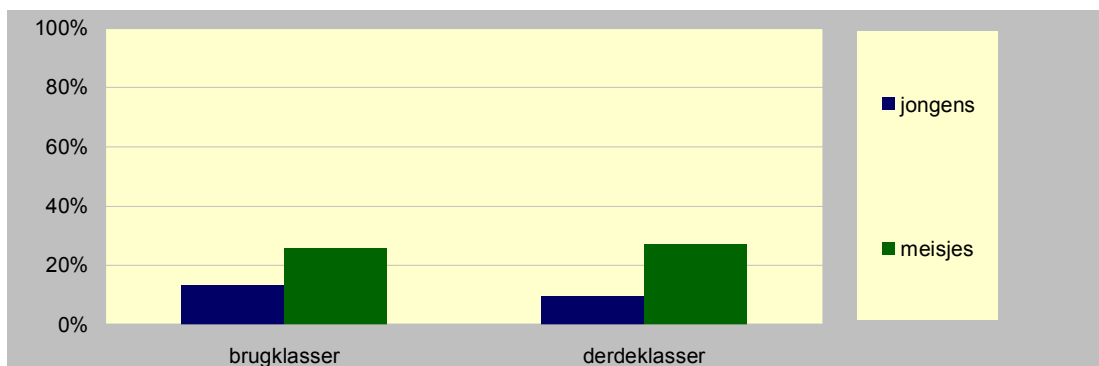
Figuur 4-7 Percentage Rotterdammers (16-69 jaar) dat meer kans heeft op psychisch ongezond te zijn naar geslacht en etniciteit, 2005

Bron: Gezondheidsenquête, GGD Rotterdam-Rijnmond

Op basis van de beantwoording van een groot aantal vragen berekent de GGD de kans op het vóórkomen van psychische ongezondheid. Het blijkt dat deze kans bij allochtone mannen en vrouwen groter is dan bij autochtone mannen en vrouwen. Vrouwen hebben meer kans dan mannen om psychisch ongezond te zijn.

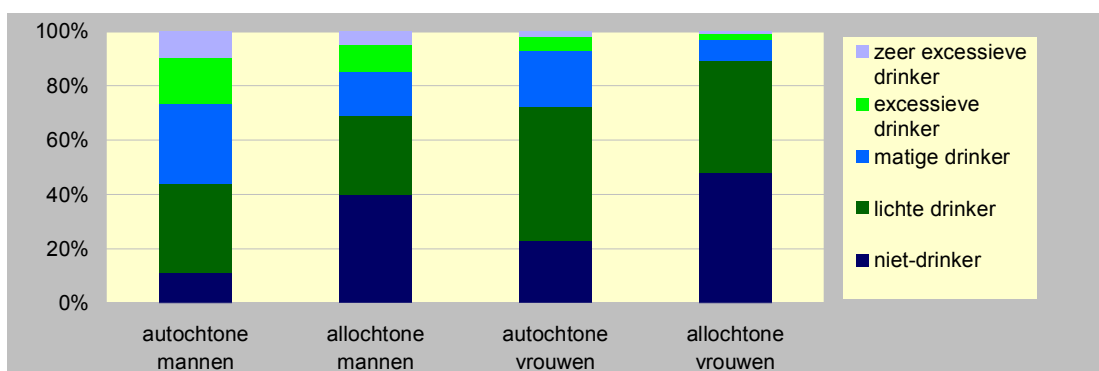
Figuur 4-8 Percentage jongeren met emotionele problemen (een zorgelijke score op de schaal SDQ¹), 2005

Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

In de Jeugdmonitor wordt op basis van een gestandaardiseerde vragenlijst nagegaan hoeveel kinderen emotionele problemen hebben of kunnen krijgen. Ook hier blijkt dat relatief meer meisjes dan jongens een zorgelijke score hebben. Daarbij is er nauwelijks verschil tussen meisjes in de brugklas en meisjes in de derde klas. Bij jongens is de kans op emotionele problemen in de brugklas groter dan in de derde klas van het voortgezet onderwijs.

Figuur 4-9 Alcoholgebruik naar geslacht en herkomst, 2005

Bron: Gezondheidsenquête, GGD Rotterdam-Rijnmond

N.B. Gemeten met de QFV alcoholindex

Wat betreft alcoholgebruik hebben allochtonen een gezondere leefstijl dan autochtonen. Dit hangt samen met geloofsovertuiging. Van de allochtone mannen drinkt veertig procent geen alcohol. Bij allochtone vrouwen ligt dit percentage bijna op vijftig procent. Wat betreft excessief drinken zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen groter dan tussen allochtoon en autochtoon. Het alcoholgebruik onder autochtone mannen is het grootst.

¹ Strength en Difficulties Questionnaire

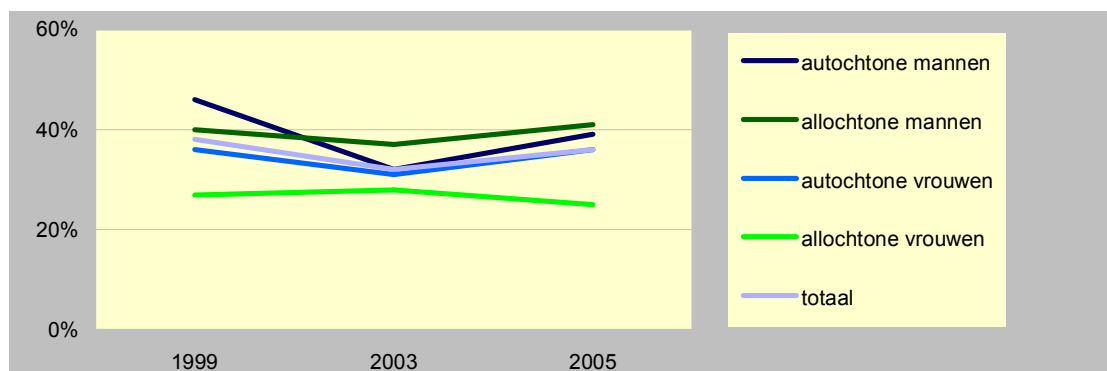
Figuur 4-10 Alcoolgebruik in de afgelopen vier weken naar leeftijd en geslacht, 2005-2006

Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Uit bovenstaande grafiek blijkt ook dat meer jongens dan meisjes wel eens alcohol drinken. Het alcoholgebruik neemt toe naarmate de jongeren ouder worden.

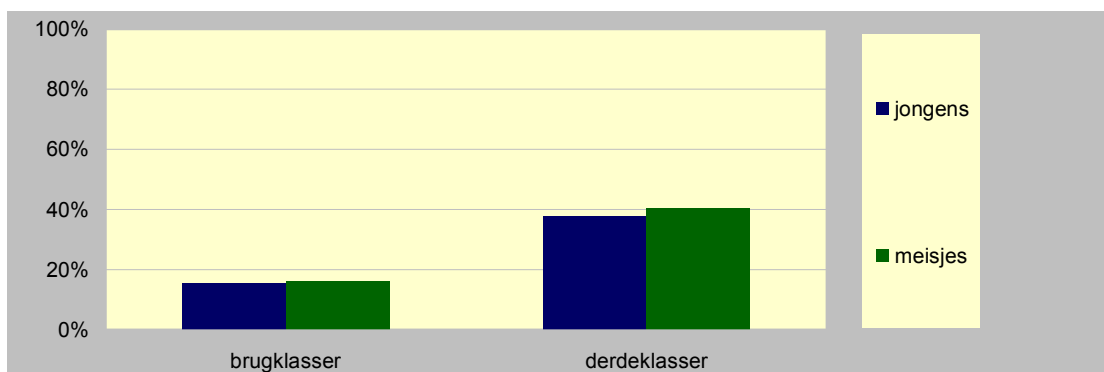
Figuur 4-11 Percentage rokers (16-69 jaar), 2005

Bron: Gezondheidsenquête, GGD Rotterdam-Rijnmond

Het totale percentage rokers is sinds 2003 weer toegenomen, maar is in 2005 nog wat lager dan in 1999. Alleen van de allochtone vrouwen is het aandeel rokers in 2005 minder dan in 2003.

Figuur 4-12 Percentage jongeren dat ooit gerookt heeft of rookt, 2005-2006

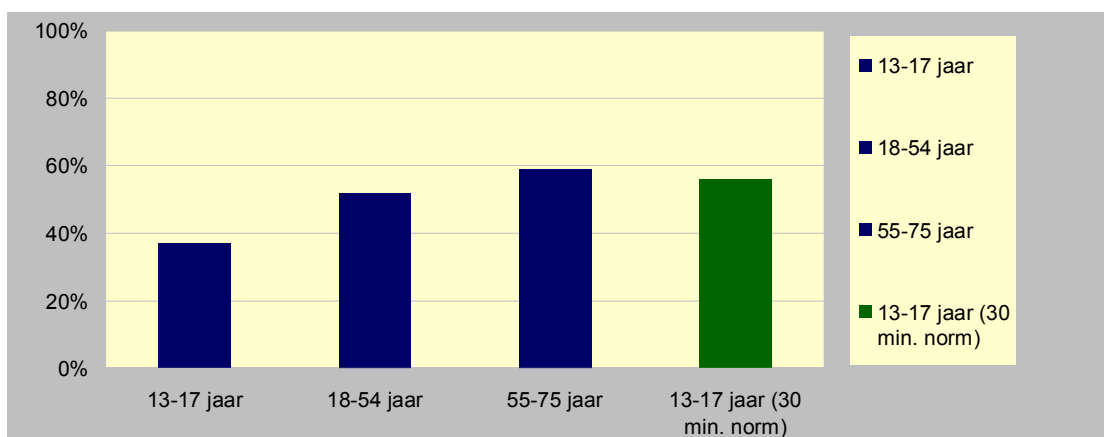

Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Het percentage jongeren dat rookt of ooit wel eens gerookt heeft, is bij jongeren in de derde klas van het voortgezet onderwijs meer dan twee keer zo groot dan in de brugklas. Er zijn nauwelijks verschillen tussen jongens en meisjes. In de derde klas roken zelfs relatief iets meer meisjes.

De Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen vereist dertig minuten matig inspannende lichaamsbeweging per dag op tenminste vijf dagen per week. Matig inspannende lichaamsbeweging is bijvoorbeeld stevig doorwandelen of fietsen. Voor jongeren geldt dat zij op minimaal vijf dagen per week zestig minuten matig inspannende lichaamsbeweging per dag moeten doen.

Figuur 4-13 Percentage Rotterdammers dat voldoet aan de norm gezond bewegen (NNGB-norm) naar leeftijdsgroep, 2005

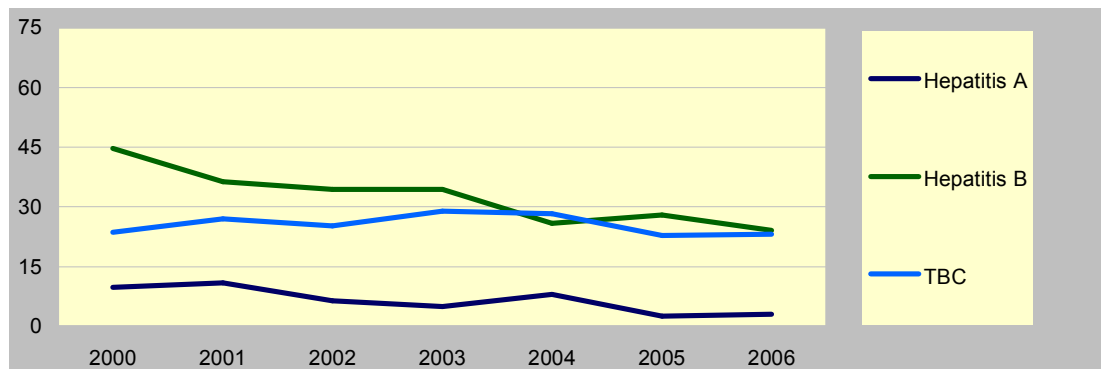
Bron: Vrijtijdsomnibus COS 2005

Volgens de Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen (NNGB) moeten jongeren vijf keer per week 60 minuten matig inspannend bewegen en volwassenen 30 minuten. Het blijkt dat meer dan de helft van de jongeren tussen de 13 en de 17 jaar niet voldoet aan de strengere bewegingsnorm die volgens de NNGB voor hen geldt. Als voor jongeren dezelfde norm wordt aangehouden als voor volwassenen, voldoet wel meer dan de helft hieraan. Bij de Rotterdammers van 18 jaar en ouder voldoet meer dan de helft aan de NNGB -norm. Dit komt

overeen met de totale bevolking van Nederland, waarvan 55 procent aan de NNGB -norm voldoet.

Figuur 4-14 Meldingen Infectieziekten per 100.000 inwoners

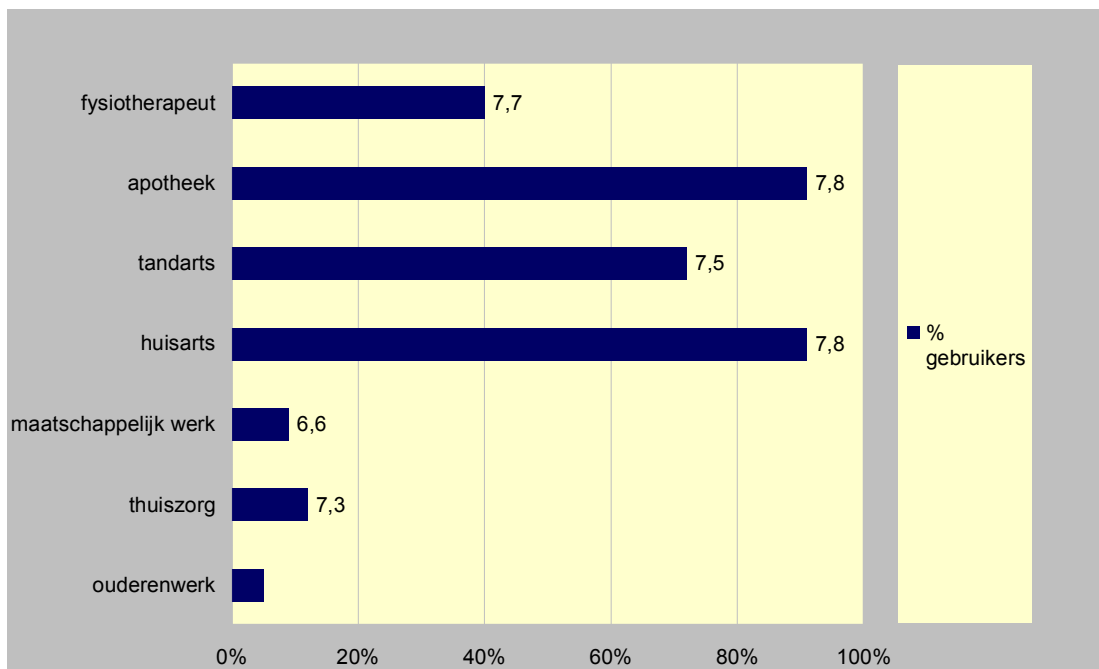

Bron: GGD Rotterdam –Rijnmond en Erasmus MC

Het aantal meldingen van Hepatitis A en B wordt geregistreerd voor Rotterdam en randgemeenten, TBC voor de stad Rotterdam. In de grafiek is te zien hoe het aantal meldingen per 100.000 inwoners zich heeft ontwikkeld in de afgelopen jaren. Het aantal meldingen van TBC en Hepatitis A heeft ongeveer hetzelfde verloop en is na een daling in 2005 in 2006 op ongeveer hetzelfde niveau gebleven. Het aantal meldingen van hepatitis B per 100.000 inwoners is in 2005 licht gestegen maar in 2006 weer gedaald tot het niveau van 2004. Sinds 2000 is het vóórkomen van Hepatitis A en B verminderd.

Het SWA, het onderzoeksbureau van de dienst SoZaWe heeft een schatting gemaakt van het aantal dak- en thuislozen in Rotterdam. In 2005 hebben 1.557 personen gebruik gemaakt van de nachtopvang. Het Stedelijk Overleg van veldwerkers (SOV) registreert het aantal buitenslapers. Volgens deze SOV-lijst waren er in 2005 374 buitenslapers. Het is mogelijk dat deze buitenslapers ook wel eens van de nachtopvang gebruik hebben gemaakt en er dus sprake is van enige dubbeltelling.

Figuur 4-15 Gebruik van en waardering als gemiddeld rapportcijfer van zorgvoorzieningen in de eigen buurt, 2007

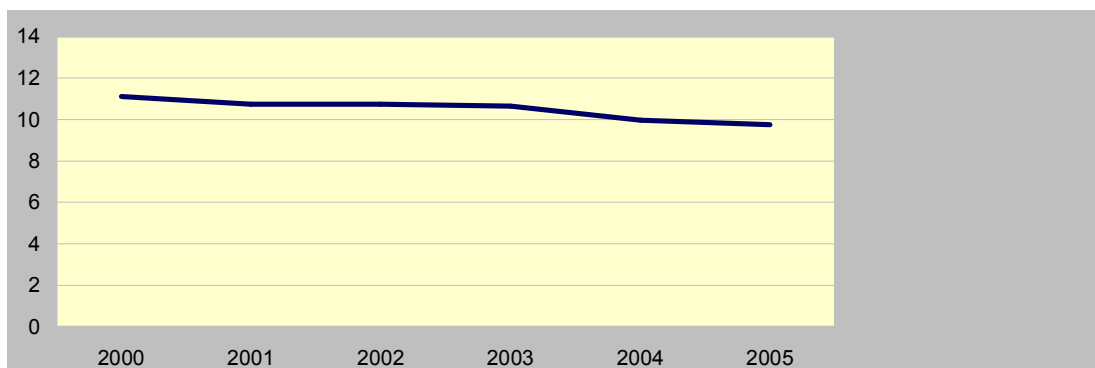

Bron: Omnibusenquête

N.B. Daar waar te weinig respondenten hun waardering hebben uitgesproken over de voorziening is geen rapportcijfer vermeld.

Gevraagd is of bewoners wel eens gebruik maken van een voorziening. Relatief het meest gebruikt en gewaardeerd van de zorgvoorzieningen in de eigen buurt zijn de apotheek en de huisarts. Relatief veel mensen gaan ook naar de tandarts in de eigen buurt. Vrijwel alle zorgvoorzieningen in de eigen buurt krijgen een gemiddeld rapportcijfer van 7 of meer. Een uitzondering is het maatschappelijk werk met een ruime 6. Geen enkele zorgvoorziening in de buurt heeft een onvoldoende rapportcijfer.

Figuur 4-16 Sterftecijfer (sterfte per 1.000 inwoners)

Bron: GBA

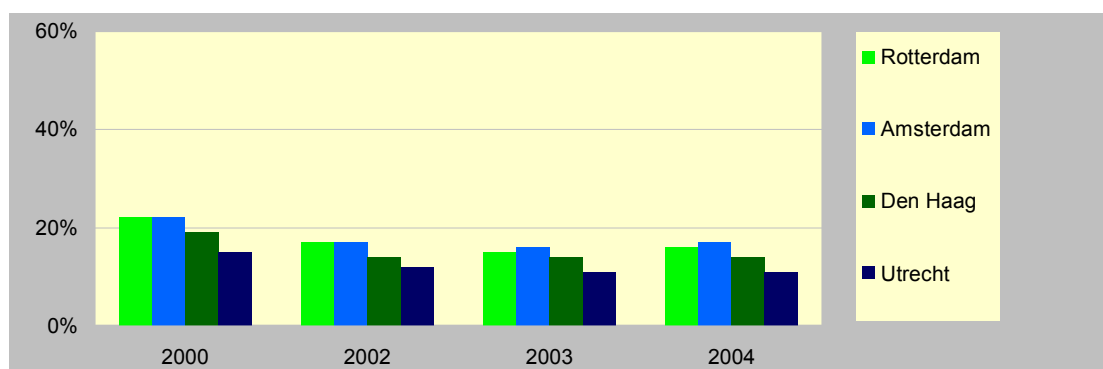
Het sterftecijfer is sinds 2000 licht gedaald.

4.3 Welzijn en armoedebeloid

Doelstelling van beleid is dat Rotterdammers de regie van hun eigen leven (weer) in eigen hand hebben en deelnemen aan de samenleving. Hiertoe verleent de gemeente hulp aan mensen met problematische schulden, of in een zorgbehoevende situatie (WMO). Daarnaast wordt ingezet op het vergroten van de binding van bewoners onderling en met elkaar (Mensen Maken de Stad) en worden burgerinitiatieven beloond en gestimuleerd. Verder wordt de inkomenspositie van de lage inkomensgroepen versterkt door het bereik van de Bijzondere Bijstand te vergroten.

De armoedegrens, ook wel de lage-inkomensgrens genoemd wordt berekend aan de hand van de koopkracht van een huishouden. Per jaar en per type huishouden wordt deze jaarlijks vastgesteld. In 2004 is de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande €10.287 per jaar.

Figuur 4-17 Aandeel huishoudens onder de armoedegrens

Bron: CBS, bewerking COS

Het aandeel huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens is de afgelopen jaren gedaald. In 2004 is dit aandeel in Rotterdam 16 procent van alle huishoudens. Dit zijn in 2004 39.430 huishoudens².

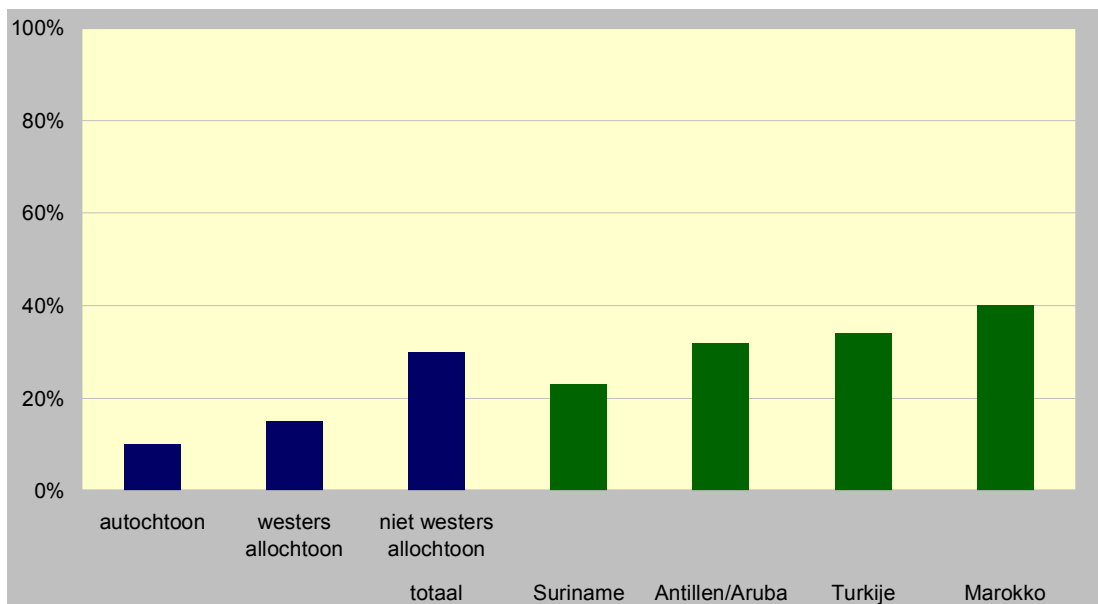
Vooraf eenoudergezinnen, alleenstaanden, uitkeringsgerechtigden en niet-westerse allochtonen hebben vaker een inkomen onder de armoedegrens.³ In Rotterdam is het aandeel alleenstaande vrouwen in de leeftijd van 45 tot en met 64 jaar opvallend hoog, namelijk 38 procent. Van de eenoudergezinnen met minderjarige kinderen in Rotterdam heeft 27 procent een inkomen onder de armoedegrens.⁴

² Hierbij zijn alleen particuliere huishoudens meegeteld, die gedurende een heel jaar inkomsten hebben ontvangen.

³ Armoedeprofielen van de vier grote steden. In: Sociaal-economische Trends 2007/1 CBS

⁴ Idem

Figuur 4-18 Percentage particuliere huishoudens met een laag inkomen naar herkomst van de hoofdkostwinner, 2004

Bron: CBS, RIO

Uit bovenstaande grafiek wordt duidelijk dat vooral relatief veel huishoudens met een niet-westers allochtone hoofdkostwinner een inkomen onder de armoedegrens hebben. Het aandeel huishoudens met een Marokkaanse hoofdkostwinner met een inkomen onder de lage-inkomensgrens is bij deze groep het grootst.

Figuur 4-19 Uitkeringen bijzondere bijstand naar soort, 2006

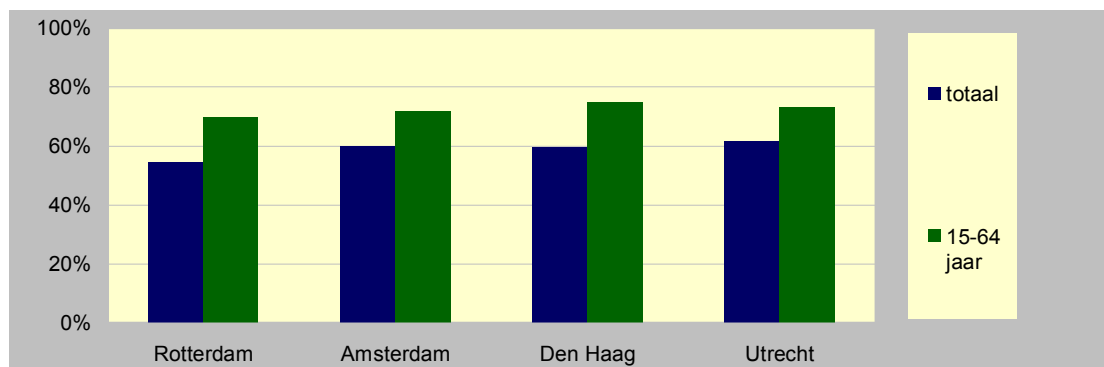
Bron: SoZaWe

Er zijn in 2006 ongeveer 157.000 aanvragen bijzondere bijstand uitgekeerd. Het grootste deel zijn uitkeringen ten behoeve van overige kosten financiële transacties. Na de categorie 'overig'

zijn relatief veel uitkeringen gedaan ten behoeve van zorg aan huis en medische kosten. De langdurigheidstoelage is een regeling die gericht is op inkomensondersteuning van personen die langdurig op het sociaal minimum zijn aangewezen en een gering arbeidsperspectief hebben.

Het gemiddeld uitgekeerd bedrag per huishouden is in 2006 € 530,-. Het aantal huishoudens dat één of meer uitkeringen uit de bijzondere bijstand heeft ontvangen is 46.500. Meer huishoudens dan het aantal huishoudens onder de inkomensgrens van 105 procent van het sociaal minimum heeft een bijzondere bijstand ontvangen. Het betreft 7.000 huishoudens meer.

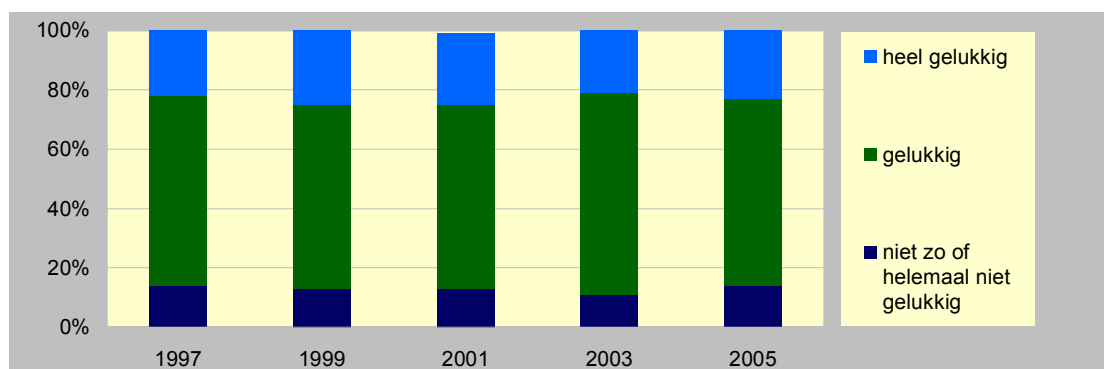
Figuur 4-20 Percentage personen met een inkomen uit arbeid naar totale bevolking met een heel jaar inkomen, 2004

Bron: CBS, bewerking COS

Rotterdam heeft van de vier grote steden het laagste aandeel personen die een inkomen verwerven uit arbeid in loondienst of als zelfstandige. Meer dan in de andere grote steden is de bijstand in Rotterdam de voornaamste inkomstenbron voor huishoudens onder de armoedegrens.⁵

Figuur 4-21 Percentage Rotterdammers dat zich gelukkig voelt

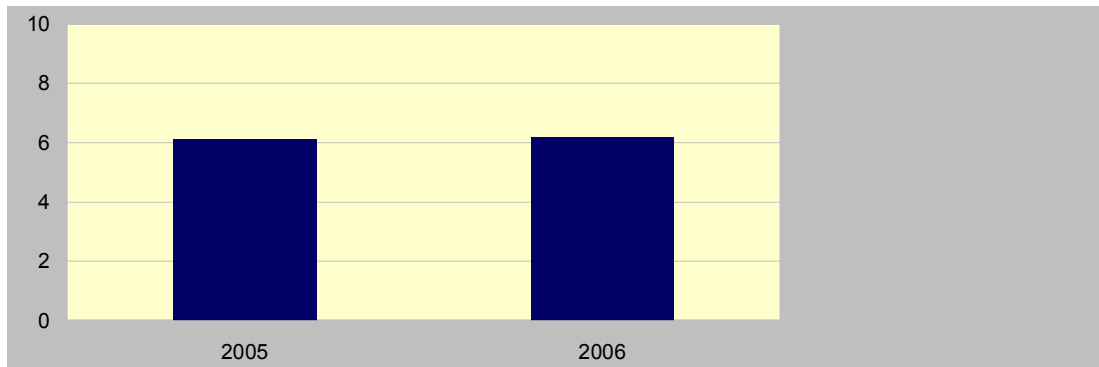
Bron: Vrijtijdsomnibus COS, 2005

In de loop der jaren treden er niet veel veranderingen op in het percentage inwoners van

⁵ Armoedeprofielen van de vier grote steden. In: Sociaal-economische Trends 2007/1 CBS

Rotterdam dat zich gelukkig voelt.

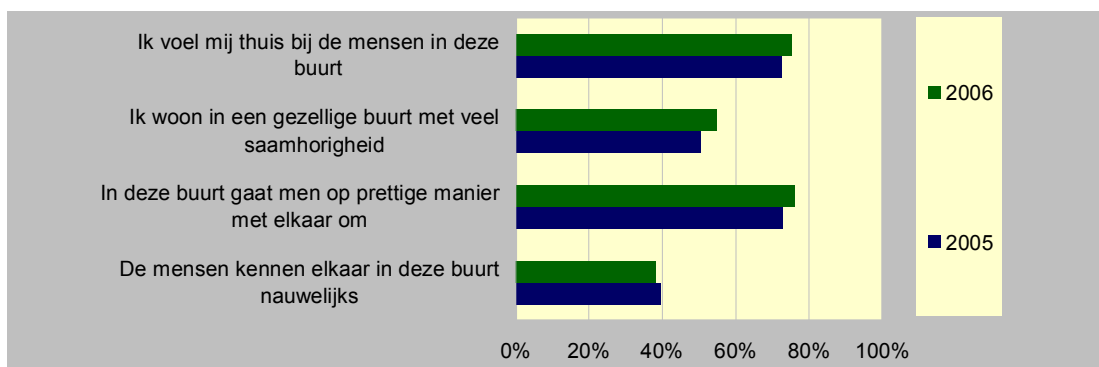
Figuur 4-22 Sociale kwaliteit van de woonomgeving (kengetal)

Bron: Veiligheidsenquête

Het kengetal voor de sociale kwaliteit van de woonomgeving ligt in 2005 en 2006 iets boven de 6. Dit kengetal wordt opgebouwd uit de antwoorden die geënquêteerden geven op vier stellingen.

Figuur 4-23 Stellingen waarop het kengetal sociale kwaliteit is gebaseerd

Bron: Veiligheidsenquête

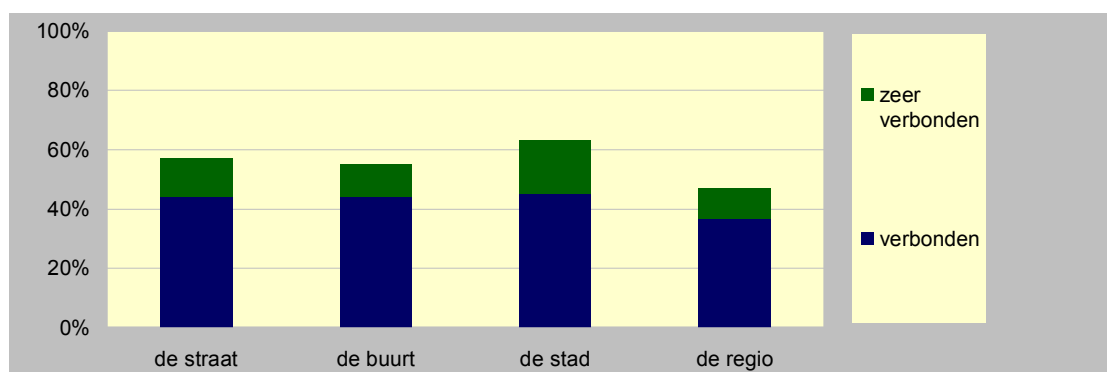
Ook uit deze grafiek wordt duidelijk dat in 2006 iets meer mensen positief antwoorden op de vier stellingen met betrekking tot de sociale kwaliteit van de woonomgeving dan in 2005.

4.4 Participatie

Meedoen en binding zijn de sleutelwoorden van de aanpak van de gemeente Rotterdam. Niet meedoen is achterblijven; dat geldt voor de stad als geheel, maar ook voor elk individu. Het spreken van de Nederlandse taal is één van de basiscompetenties om mee te doen in het arbeidsproces en in het maatschappelijk leven. Meedoen is van belang in het integratieproces. Rotterdammers die dezelfde taal spreken, kunnen succesvoller met elkaar in verbinding komen en mede daardoor gemakkelijker vertrouwen in elkaar stellen. Bevordering van gelijke rechten, gelijke kansen, gelijke toegang en van democratisch burgerschap en het tegengaan van discriminatie en uitsluiting, staat voorop, zodat iedereen in staat gesteld wordt om mee te doen op alle gebieden in de Rotterdamse samenleving.

Aan de orde komt de binding met de omgeving, participatie in de eigen buurt, vrijwilligerswerk, interesse in de politiek en intolerantie.

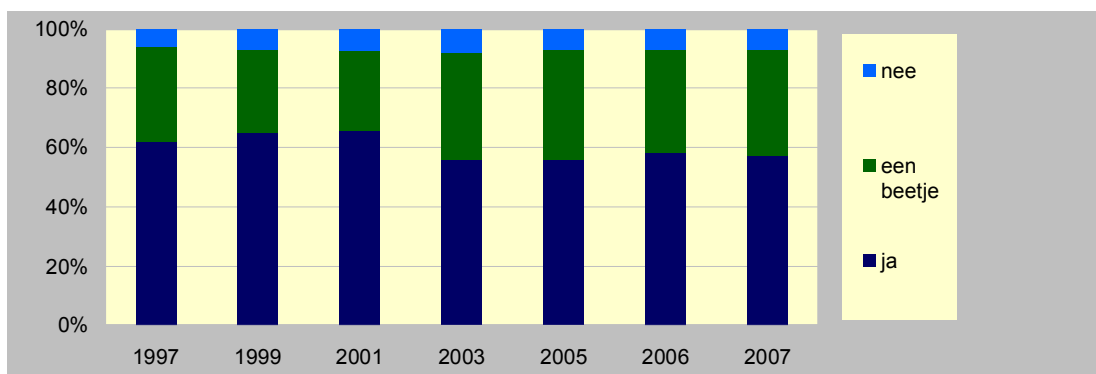
Figuur 4-24 Binding met straat, buurt, stad en regio

Bron: Omnibusenquête

Meer dan de helft van de Rotterdammers voelt zich verbonden of zeer verbonden met de straat, de buurt of de stad. Relatief meer Rotterdammers voelen binding met de stad dan met de straat en de buurt. Relatief de minste Rotterdammers voelen binding met de regio. Het percentage inwoners van Rotterdam dat binding voelt met straat of buurt verschilt nauwelijks, maar het aandeel inwoners dat zich zeer verbonden voelt met de straat is hoger dan het percentage dat zich zeer verbonden voelt met de buurt. Rotterdammers voelt zich zeer verbonden met de stad.

Figuur 4-25 Percentage Rotterdammers dat zegt trots te zijn op Rotterdam

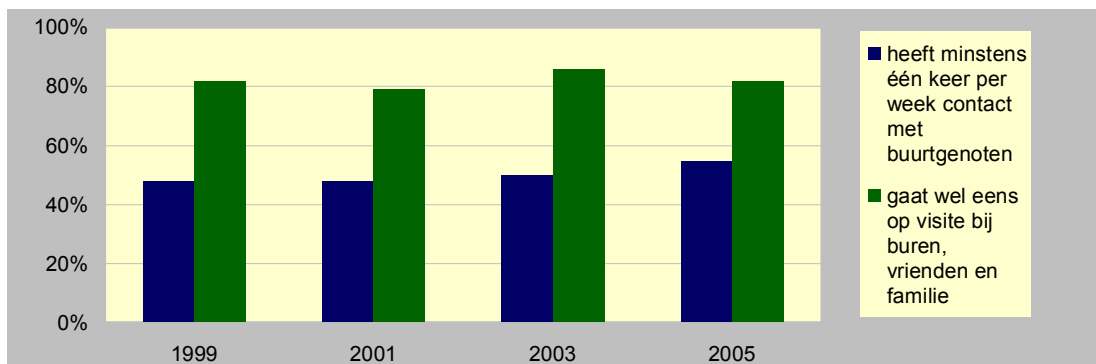

Bron: Vrijtijdsomnibus 1997 t/m 2003, Omnibusenquête 2005 t/m 2007

Het percentage Rotterdammers dat volmondig 'ja' antwoordt op de vraag of zij trots zijn op hun stad, heeft in 2003 een lichte daling doorgemaakt, en is sindsdien nog iets lager dan in de jaren 1999 tot en met 2001. Het percentage Rotterdammers dat niet trots is op de stad, ligt sinds 1997 rond de 7 procent.

In het volgende wordt ingegaan op de vrijetijdsbesteding van Rotterdammers, en met name de vrije tijd besteed aan sociale contacten en informele hulp en vrijwilligerswerk.

Figuur 4-26 Sociale contacten van Rotterdammers

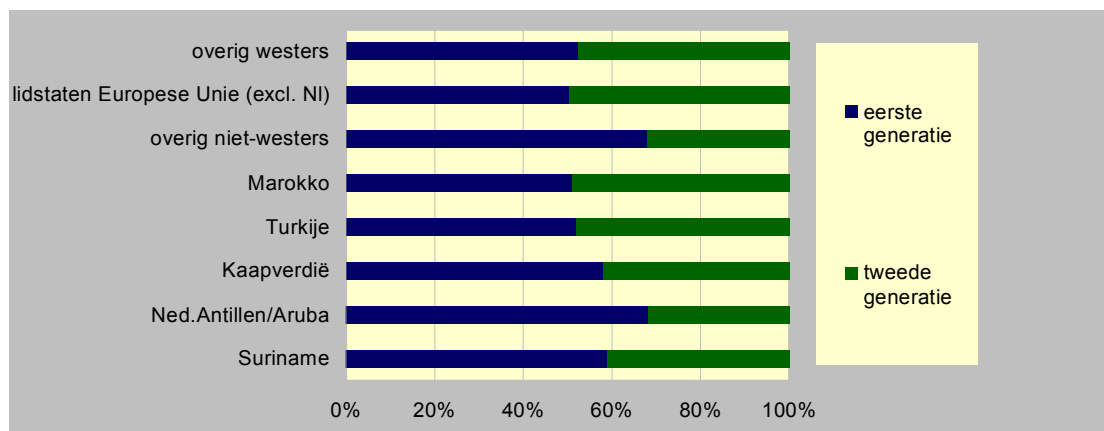
Bron: Vrijtijdsomnibus COS

Er is tussen de opeenvolgende jaren niet veel verschil in de wijze waarop Rotterdammers hun vrije tijd besteden aan sociale contacten. Sinds 1999 heeft rond de helft van de Rotterdammers minstens één keer per week contact met buurtgenoten. Het percentage Rotterdammers dat wel eens op visite gaat bij burens, vrienden en familie schommelt sinds 1999 rond de 80 procent.

In de volgende grafiek is per etnische groep te zien welk deel van de eerste generatie is en welk deel van de tweede generatie. De derde generatie blijft hier buiten beschouwing, deze wordt tot de autochtone bevolking gerekend. Aangenomen wordt dat de eerste generatie gemiddeld genomen minder geïntegreerd is in de Nederlandse samenleving dan de tweede.

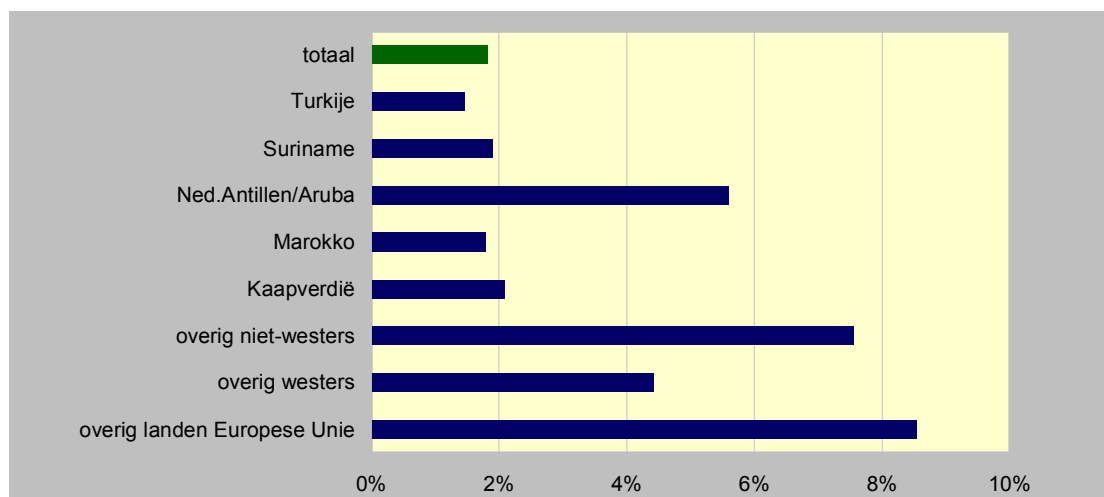
Figuur 4-27 Etnische groepen naar generatie, 2007

Bron: GBA

Bij de verschillende etnische groepen behoort de helft tot tweederde tot de eerste generatie. Relatief veel Turken, Marokkanen en mensen afkomstig uit de Europese lidstaten die in Rotterdam wonen, zijn van de tweede generatie. Relatief weinig Antillianen en mensen afkomstig uit de overige arme landen zijn van de tweede generatie.

Figuur 4-28 Nieuwkomers (korter dan twee jaar in Nederland) als percentage van de bevolking naar etnische groep, 2007

Bron: GBA

Twee procent van de totale Rotterdamse bevolking woont korter dan twee jaar in Nederland. Bevolkingsgroepen met meer dan 5 procent nieuwkomers zijn, Antillianen / Arubanen, personen afkomstig uit de landen van de Europese Unie en uit overig niet-westerse landen. Er zijn relatief weinig nieuwkomers onder Turken, Surinamers, Marokkanen en Kaapverdianen.

De sociale rompindeks is geconstrueerd door het COS als voorloper voor een sociale index die op dit moment voor de stad Rotterdam ontwikkeld wordt. Het ligt in de bedoeling deze sociale index de ontwikkelingen op sociaal gebied in buurten te monitoren.

De sociale rompindex is geconstrueerd uit twee factoren, de factor 'hulpbronnen' en de factor 'sociale participatie'. De factor 'hulpbronnen' bestaat uit de variabelen werk, inkomen, opleiding en gezondheid. De factor 'sociale participatie' bestaat uit de variabelen participatie (in de buurt), welbevinden met de buurt en mobiliteit tussen buurten. Daarbij leidt een hoge mobiliteit van bewoners tussen buurten (veel verhuizingen) tot een lage score op de factor sociale participatie.

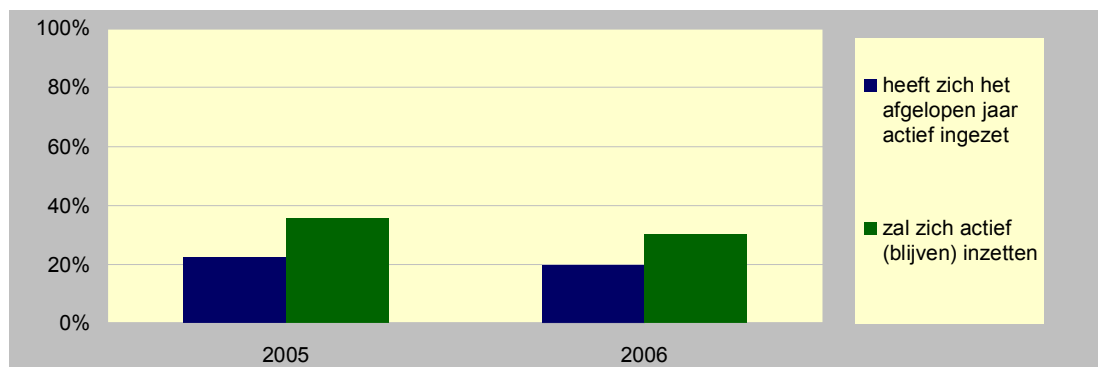
Tabel 4-1 Top 5 sociale rompindex en factoren waaruit deze is opgebouwd

rang nummer	sociale rompindex	hulpbronnen	sociale participatie
1	Oud/Nieuw Mathenesse / Witte Dorp	Wielewaal	Tarwewijk
2	Tarwewijk	Feijenoord	Delfshaven
3	Hillesluis	Oud/Nieuw Mathenesse / Witte Dorp	Bergpolder
4	Pendrecht	Bloemhof	Cool / Nieuwe Werk / Dijkzigt
5	Carnisse	Vreewijk	Carnisse

Bron: COS

Bij de sociale Rompindex staat Oud/Nieuw Mathenesse / Witte Dorp op de eerste plaats. Dit is de laagst scorende buurt van Rotterdam op het gebied 'sociaal'. In de top vijf voor de factor 'sociale participatie' komt deze wijk niet voor, wel in de top vijf voor de factor 'hulpbronnen'. De wijk heeft met name een hoog percentage inwoners met een matige of slechte gezondheid. Geen enkele van de wijken uit de top vijf van de sociale rompindex komt voor in de top vijf van beide factoren tegelijk. Op de factor hulpbronnen staat Wielewaal boven aan de lijst. Dankzij een hele goede score op sociale participatie staat de Wielewaal bij de sociale rompindex op de 26^e plaats. Op de factor sociale participatie scoort de Tarwewijk het slechtst van alle 62 wijken in Rotterdam. De Tarwewijk is de tweede wijk op de score van de sociale rompindex en 30^e op de factor 'hulpbronnen'.

Figuur 4-29 Actieve inzet voor de eigen buurt

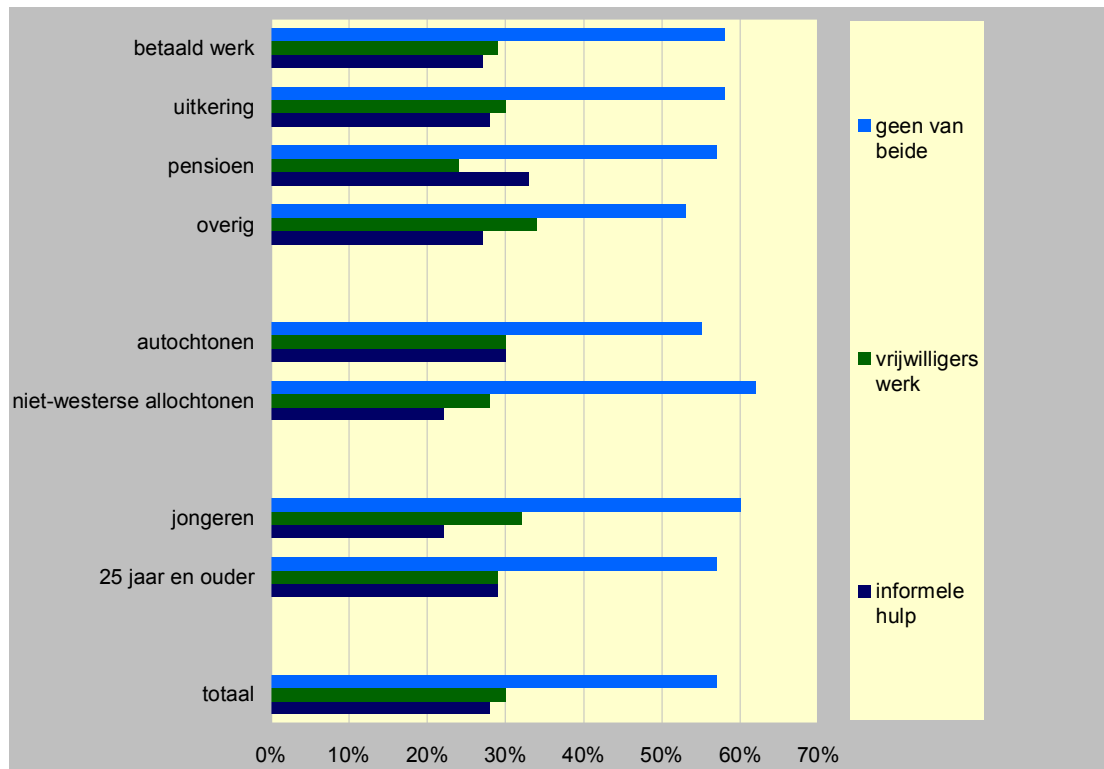

Bron: Veiligheidsenquête

Zowel in 2005 als in 2006 heeft ongeveer 20 procent van de Rotterdammers zich gedurende de twaalf maanden daarvoor actief ingezet voor de eigen buurt. Het aandeel Rotterdammers dat het voornemen heeft dat de komende twaalf maanden te gaan doen ligt beide jaren hoger

en boven de 30 procent. Er is in dit opzicht onder de Rotterdammers een potentieel dat nog niet ten volle benut wordt.

Figuur 4-30 Percentages Rotterdammers dat vrijwilligerswerk doet naar achtergrondkenmerken, 2005

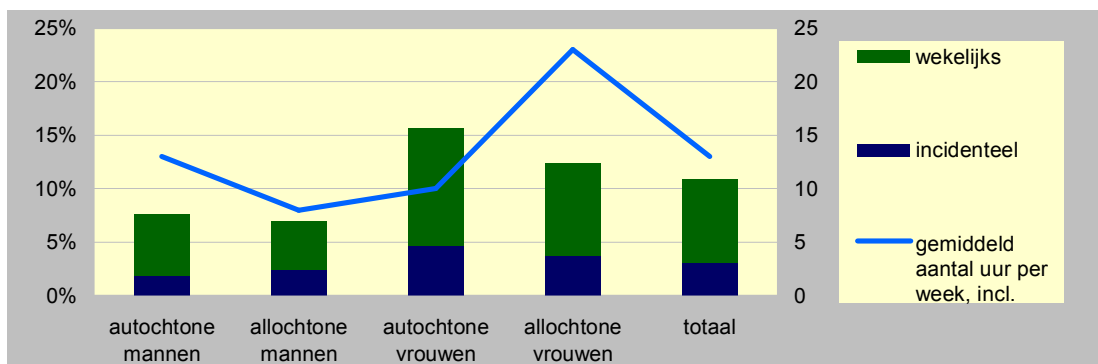

Bron: Vrijetijdsomnibus

Van alle Rotterdammers besteedt in 2005 ruim 40 procent een deel van hun vrije tijd aan vrijwilligerswerk en/of informele hulp. Minder jongeren en niet-westerse allochtonen besteden hier tijd aan. Er zijn meer Rotterdammers, die tijd besteden aan informele hulp in ongeorganiseerd verband dan aan vrijwilligerswerk voor een vereniging of organisatie. Een uitzondering is de groep gepensioneerden. Bij deze groep besteden juist meer mensen tijd aan georganiseerd vrijwilligerswerk dan aan informele hulp. Opvallend is ook dat onder mensen met betaald werk een relatief even groot deel tijd besteedt aan vrijwilligerswerk en/of informele hulp dan onder de Rotterdammers met een uitkering of een pensioen.

Een speciale vorm van informele hulp is mantelzorg aan burens, bekenden of familie.

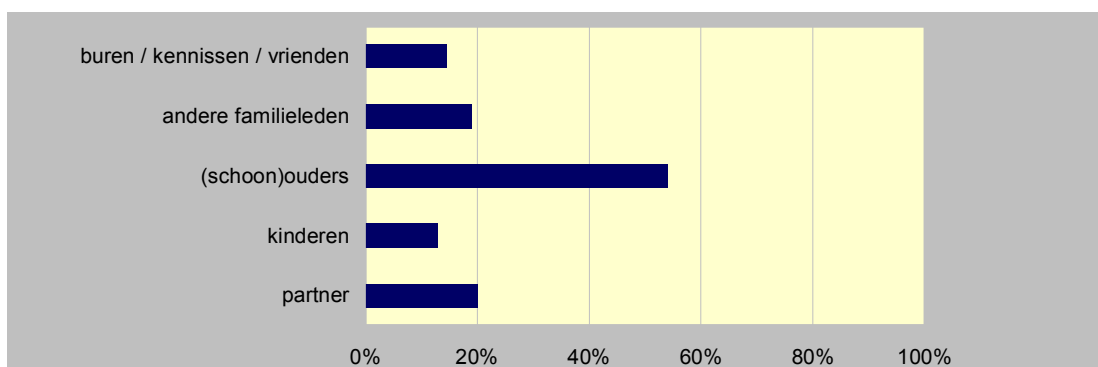
Figuur 4-31 Percentage Rotterdammers dat de afgelopen 12 maanden mantelzorg heeft verleend en de daaraan bestede tijd, 2005

Bron: Gezondheidsenquête GGD Rotterdam-Rijnmond

Relatief meer vrouwen verlenen mantelzorg dan mannen. Meer autochtone vrouwen verlenen mantelzorg dan allochtone vrouwen. Allochtone vrouwen die mantelzorg verlenen besteden daar echter gemiddeld per week veel meer uren aan dan de andere groepen.

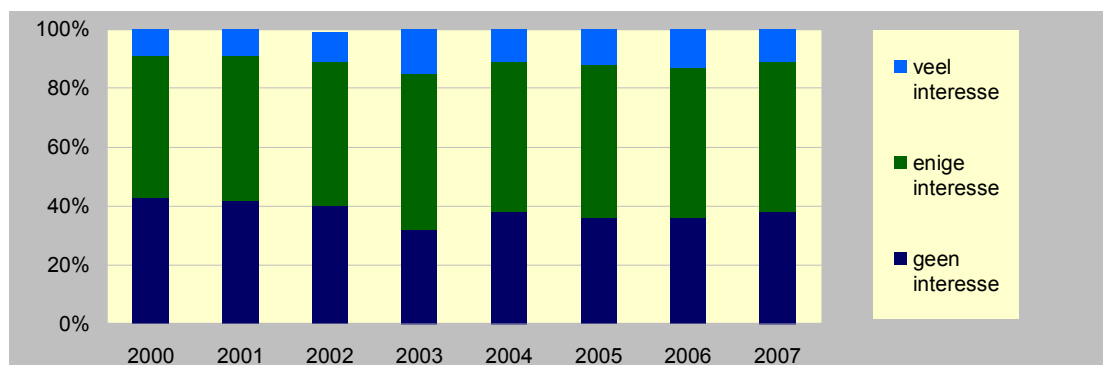
Figuur 4-32 Aan wie mantelzorg verleend, 2005

Bron: Gezondheidsenquête GGD Rotterdam-Rijnmond

Aan (schoon-)ouders wordt relatief het meeste mantelzorg verleend. Als aan kinderen mantelzorg verleend wordt, zal dit om uitwonende (volwassen) kinderen gaan. Van degenen die de mantelzorg verlenen, heeft een vijfde deel aangegeven dit te verlenen aan de eigen partner. Hieronder zijn meer mannen dan vrouwen. Het is mogelijk, dat mannen de zorg voor hun inwonende zorgbehoevende vrouw eerder als mantelzorg zullen benoemen dan vrouwen, die voor hun man zorgen.

Figuur 4-33 Interesse van Rotterdammers in de gemeentepolitiek

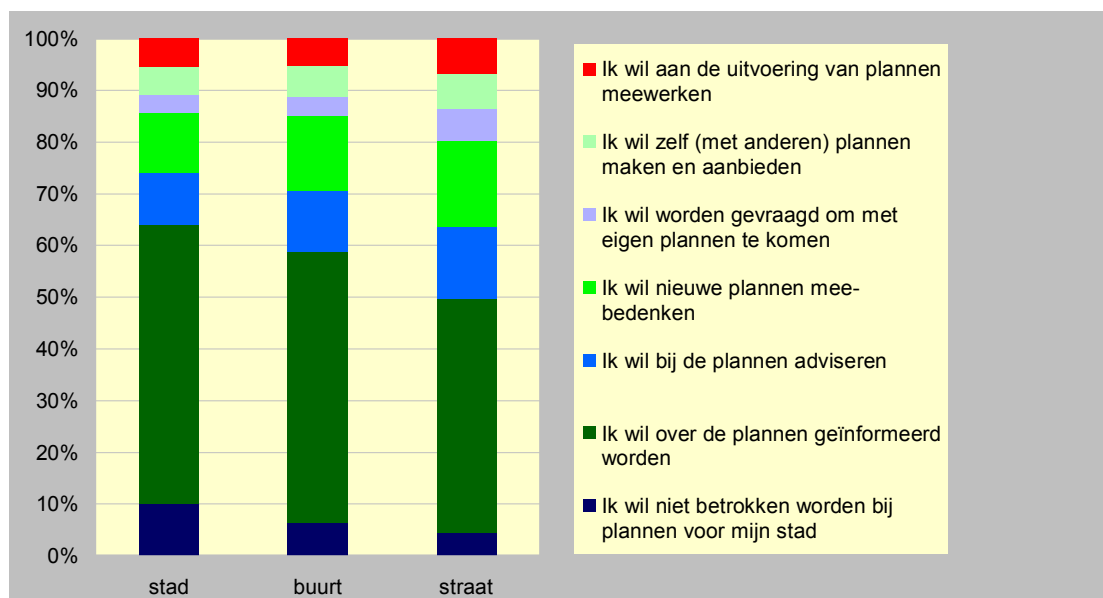

Bron: Omnibusenquête

Iets minder dan 40 procent van de Rotterdammers heeft geen interesse in gemeentepolitiek. In de jaren 2000 tot en met 2002 was dit percentage nog hoger. In 2003, een roerig jaar in de Rotterdamse gemeentepolitiek, daalde het aandeel Rotterdammers dat niet geïnteresseerd was in gemeentepolitiek en waren er relatief veel Rotterdammers met veel interesse in de gemeentelijke politiek. Ook dit aandeel is niet meer zo hoog als in 2003, maar wel hoger dan in de jaren daarvoor.

In 2003 was 9 procent van de Rotterdammers lid van een politieke partij of vereniging. Twee jaar daarvoor was dat nog 7 procent, twee jaar later, in 2005 6 procent⁶.

Figuur 4-34 Gewenste mate van betrokkenheid bij plannen voor straat, buurt en stad, 2007

Bron: Omnibusenquête

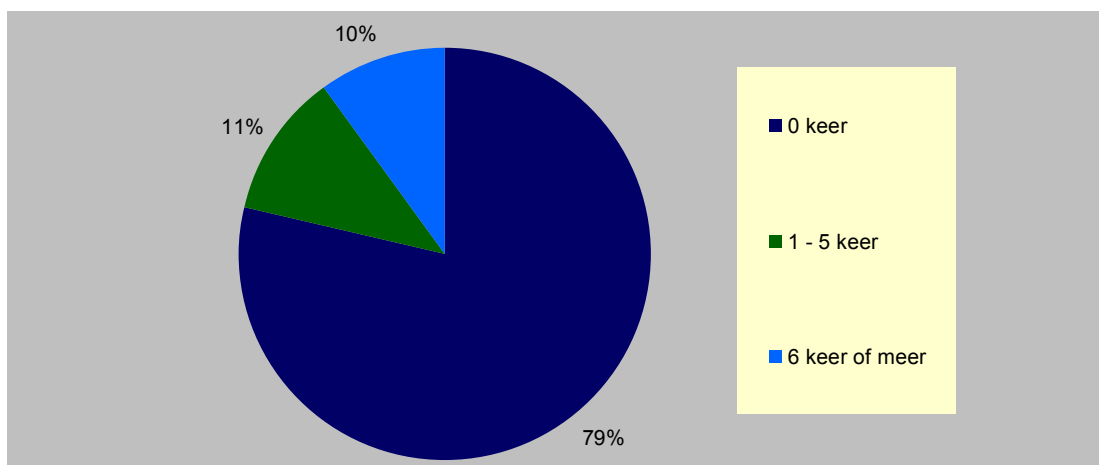
Tien procent of minder van de Rotterdamse burgers wil helemaal niet betrokken worden bij plannen voor de stad, de buurt of de straat. Hoe groter het schaalniveau van de plannen, hoe

⁶ Vrijetijdsomnibus COS 2005

groter het aandeel dat hier niet bij betrokken wil worden. Van de Rotterdammers wil relatief het grootste deel over de plannen geïnformeerd worden. De wens om betrokken te worden bij de planvorming wordt groter naarmate het schaalniveau kleiner is.

Bij plannen over de straat of de buurt willen relatief meer Rotterdammers juist intensiever betrokken worden. Ongeveer 30 procent van de burgers wil over plannen voor de straat adviseren of meedenken en circa 20 procent wil zelf of met anderen de gelegenheid krijgen om eigen plannen te maken of te helpen bij de uitvoering van plannen. Deze percentages liggen voor de buurt lager en voor plannen over de hele stad relatief het laagst.

Figuur 4-35 Percentage Rotterdammers dat zich het afgelopen jaar gediscrimineerd heeft gevoeld, en frequentie, 2006

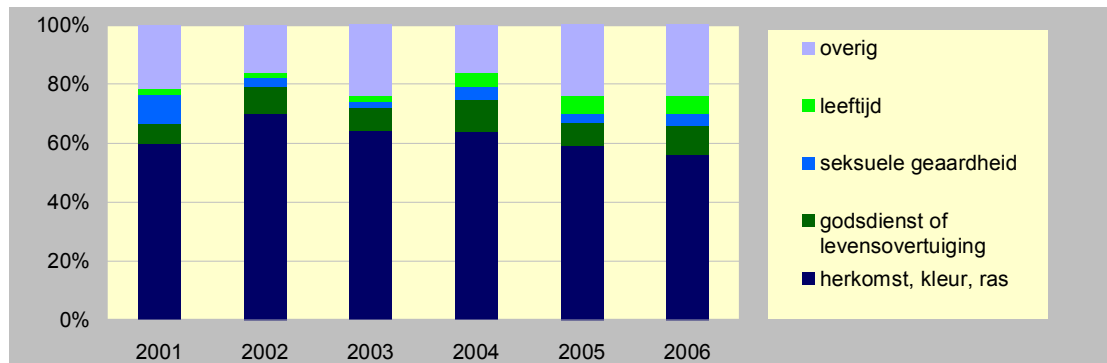
Bron: Omnibusenquête

Het merendeel van alle Rotterdammers heeft zich de afgelopen 12 maanden niet gediscrimineerd gevoeld. Van degenen die zich wel gediscrimineerd voelden, is dat ongeveer de helft één tot vijf keer overkomen in de afgelopen 12 maanden en de andere helft zes keer of meer.

Het anti-discriminatiebureau Radar is actief in de regio Rijnmond. Zij ontvangt en registreert klachten en meldingen over discriminatie. Het aantal individuele klachten dat door Radar in 2006 werd geregistreerd, was 448, ongeveer evenveel als voorgaande jaren. Bij driekwart van deze klachten of meldingen was een bedrijf of organisatie de veroorzaker. Bij de 448 meldingen beoordeelde Radar, dat er in 45 procent van de gevallen sprake of vermoeden van discriminatie was, bij 20 procent geen sprake van discriminatie en bij 35 procent geen oordeel.⁷

⁷ Jaarbericht 2006, Radar

Figuur 4-36 Klachten en meldingen bij Radar naar discriminatiegrond

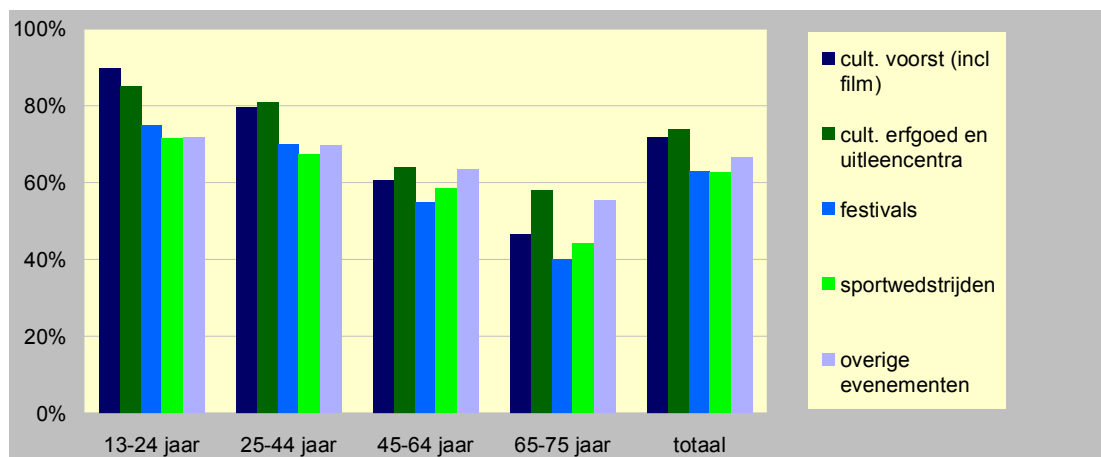
Bron: Radar

Rassendiscriminatie is de verreweg meest voorkomende vorm van discriminatie, maar het aandeel klachten over discriminatie naar herkomst, kleur of ras neemt sinds 2004 af. Vergeleken met 2005 is het aandeel klachten over discriminatie op grond van godsdienst of levensovertuiging weer wat toegenomen. Klachten over discriminatie naar leeftijd is de laatste jaren toegenomen.

4.5 Cultuur

Kunst en cultuur leveren een belangrijke bijdrage aan verbondenheid van Rotterdammers met elkaar, hun buurt en de stad, en het vertrouwen dat zij hebben in elkaar, instellingen en de overheid. Daarnaast draagt een goed functionerende kunst- en cultuursector eraan bij dat Rotterdam een aantrekkelijke woonstad, een aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven en een aantrekkelijke stad voor bezoekers is. Aansprekende en hoogwaardige culturele voorzieningen en activiteiten dragen bij aan de internationale uitstraling van Rotterdam.

Figuur 4-37 Percentage Rotterdammers, dat in het afgelopen jaar een voorstelling, culturele instelling, festival, sportwedstrijd of overig evenement heeft bezocht, 2005

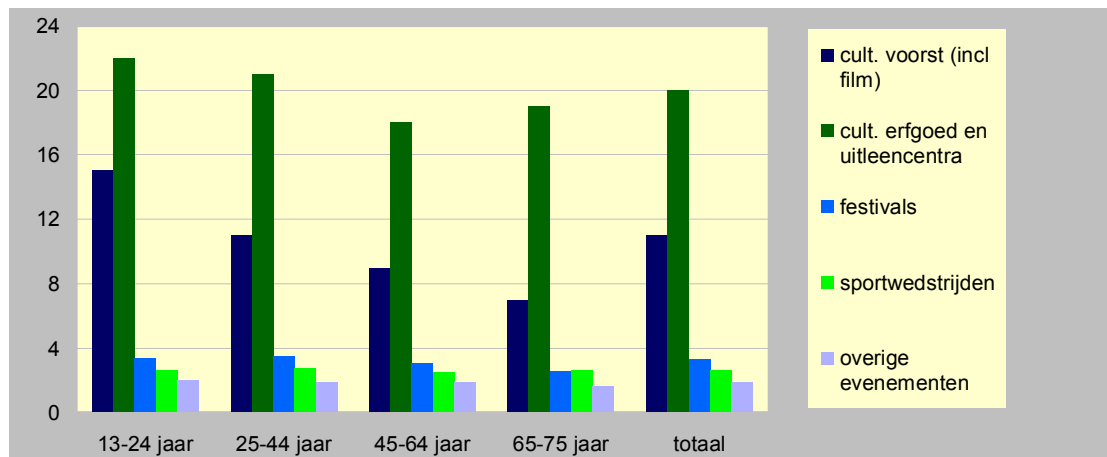

Bron: Vrijetijdsomnibus COS

Van de totale Rotterdamse bevolking bezoekt het hoogste percentage wel eens (minstens één keer in het afgelopen jaar) een instelling voor cultureel erfgoed of uitleencentra. Dat wil zeggen, een museum, een galerie, een archief of een bezienswaardig gebouw. Jongere Rotterdammers gaan het meest naar culturele voorstellingen inclusief film. Van de Rotterdammers in de leeftijd van 45 tot en met 64 jaar bezoekt relatief het grootste deel 'overige evenementen'. Dit zijn Koninginnedag, een circus, de kermis, de Zondagsmarkt op de Binnenrotte of braderieën, festivals en evenementen in de buurt.

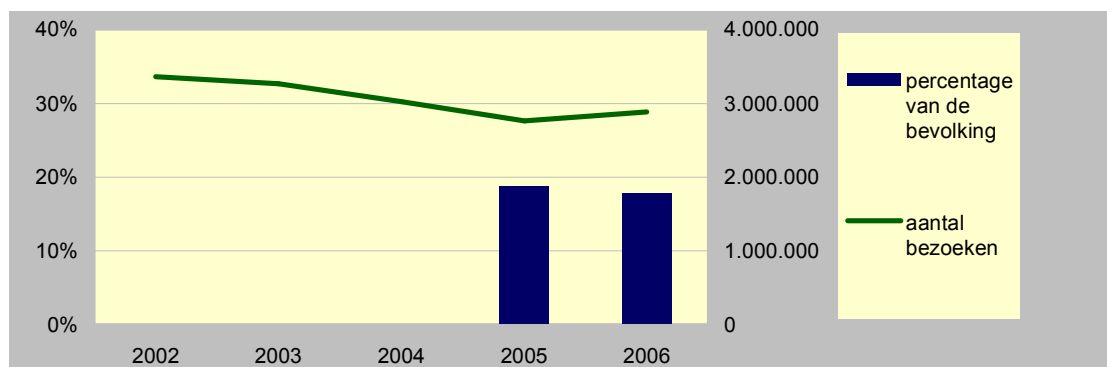
Figuur 4-38 Gemiddeld aantal bezoeken naar leeftijd aan een voorstelling, culturele instelling, festival, sportwedstrijd of overig evenement, 2005

Bron: Vrijetijdsomnibus COS

Het gemiddeld aantal bezoeken van Rotterdammers aan musea, galeries, archieven en bezienswaardige gebouwen is het hoogst van alle categorieën. Dit varieert per leeftijdscategorie van negentien tot tweeëntwintig keer per jaar. De bezoekfrequentie aan voorstellingen ligt een stuk lager. Dit varieert van zeven keer bij 65+-ers tot vijftien keer bij jongeren tot 25 jaar. Festivals, sportwedstrijden en overige evenementen worden door Rotterdammers gemiddeld twee tot vier keer per jaar bezocht.

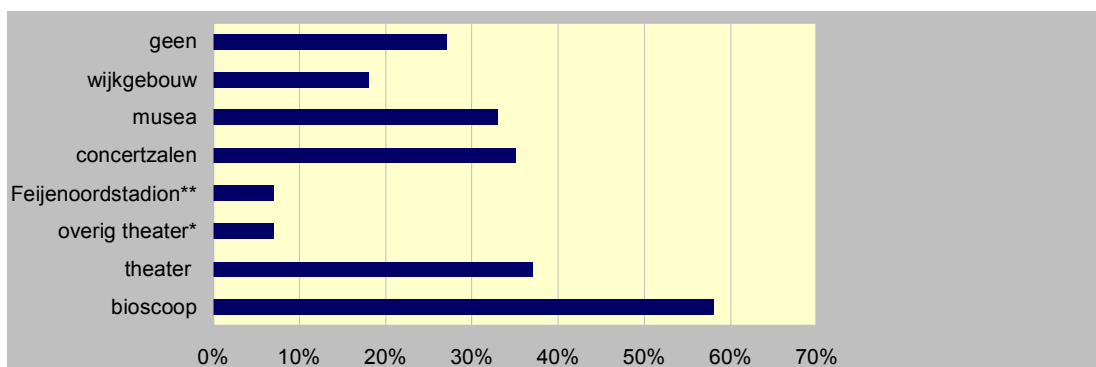
Figuur 4-39 Aantal bezoekers en lidmaatschappen openbare bibliotheek

Bron: Openbare Bibliotheek, Rotterdam

Het aantal bezoekers bij de verschillende vestigingen van de openbare bibliotheek in Rotterdam laat na een daling tot 2005 in 2006 weer een stijging zien. Er zijn in 2006 ongeveer 5.000 leden minder dan het jaar daarvoor. Het aantal uitleningen in verhouding tot het totaal aantal materialen van de bibliotheek is gestegen van 3,5 in 2005 naar 3,9 in 2006.

Figuur 4-40 Gebruik van cultuurvoorzieningen, 2005

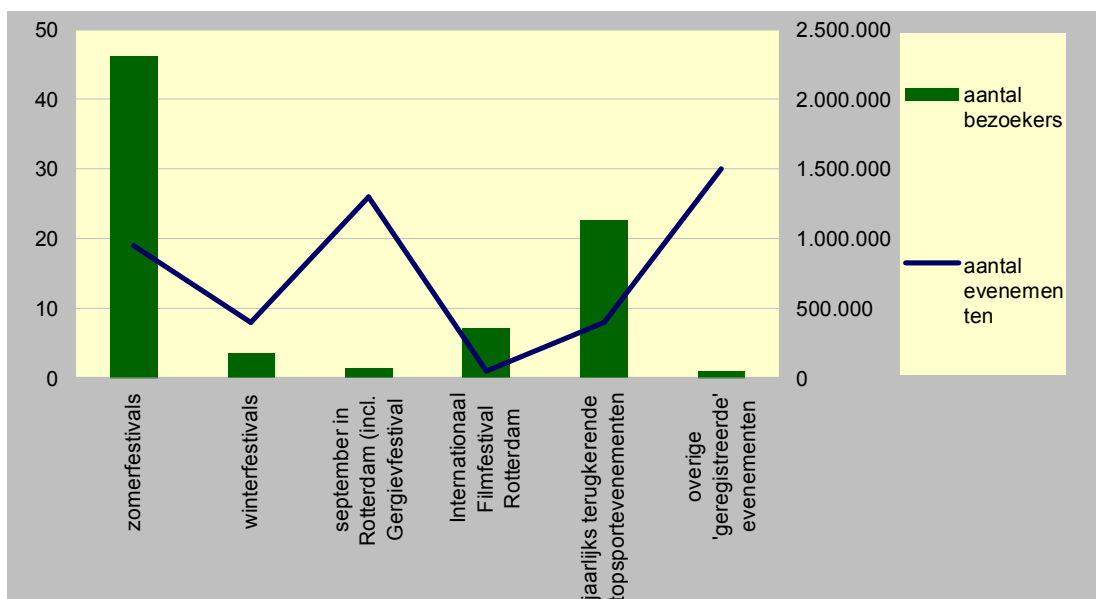
Bron: Vrijtijdsomnibus COS

* Bibliotheektheater, 't Kapelletje, Prinsestheater

** geen voetbal

Meer dan de helft van de Rotterdammers is de afgelopen 12 maanden wel eens naar de bioscoop geweest. Meer dan 30 procent heeft het afgelopen jaar een theatervoorstelling of een concert bijgewoond of een museum bezocht. Van alle Rotterdammers heeft 27 procent geen enkele cultuurvoorziening bezocht in het afgelopen jaar.

Figuur 4-41 Cultuurevenementen naar aantal en soort, 2005

Bron: Rotterdam Festivals, Rotterdam Marketing en het OBR (2006)

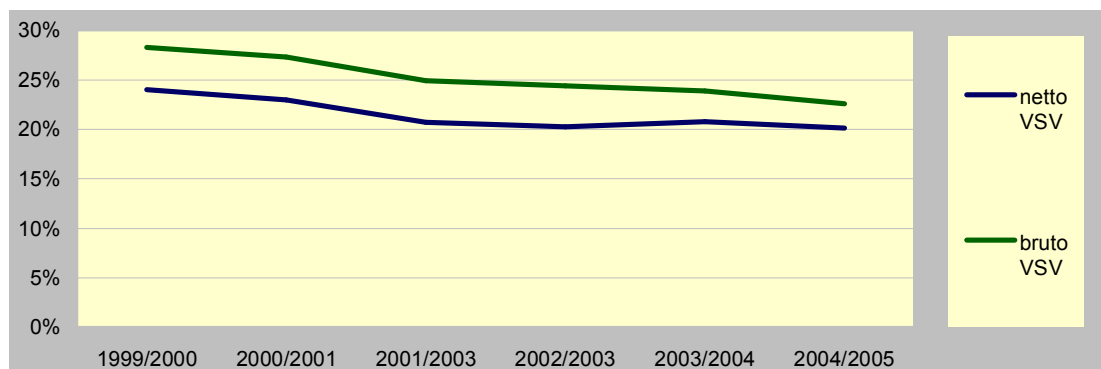
De meeste bezoekers trekken de Rotterdamse zomersfestivals. De topper is daarbij het Zomercarnaval. Ook de jaarlijks terugkerende topsportevenementen trekken veel bezoekers, met name de Marathon van Rotterdam. Het Internationaal Filmfestival is er jaarlijks eenmaal, en trekt dan de laatste jaren ruim 350.000 bezoekers.

4.6 Onderwijs

Het doel van de gemeente Rotterdam is dat elk kind in Rotterdam zijn of haar talenten kan ontwikkelen. Dat is niet alleen op cognitief gebied het geval, maar ook als het gaat om praktische, beroepsgerichte vaardigheden en sociale competenties. Scholen vervullen hierbij een sleutelrol. Onderwijsachterstanden worden door de gemeente bestreden en er is aandacht voor leerlingen met bijzondere talenten. Op een aantal scholen wordt de effectieve leertijd vergroot door het reguliere programma uit te breiden met recreatieve, sportieve en culturele activiteiten. Ouders en kinderen moeten erop kunnen vertrouwen dat het onderwijs hoge kwaliteit heeft. De samenwerking tussen school en omgeving krijgt concreet invulling via de Brede School.

Een doelstelling van het college is het stimuleren van voor- en vroegschoolse educatie (VVE), met name voor zogenaamde doelgroepkinderen. In dit verband is een kind een doelgroepkind als ten minste één van de ouders in een niet-westers land is geboren of als de ouders in een westers land zijn geboren, en tenminste één ouder een laag opleidingsniveau heeft. Voor de voor- en vroegschoolse educatie zijn verschillende VVE-programma's opgezet. Hierbij werken een voorschoolse voorziening en de onderbouw van een basisschool samen bij het uitvoeren van educatieve programma's voor kinderen van twee tot zes jaar. Per 1 oktober 2006 zijn er in Rotterdam 2.900 twee- en driejarige doelgroepeuters, die meedoen aan een VVE-programma.

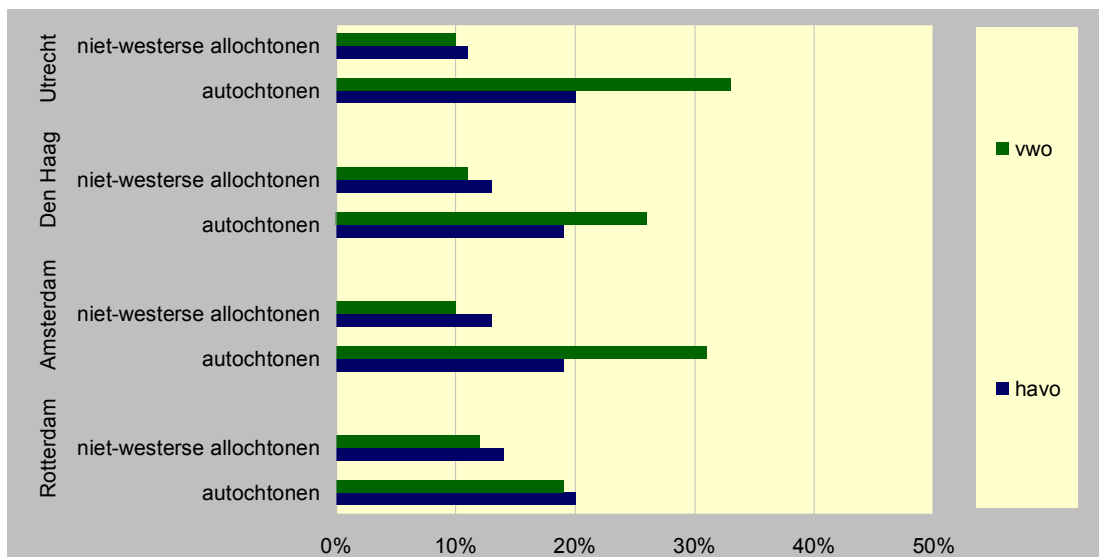
Figuur 4-42 Percentage leerlingen (17 tot en met 22 jaar) dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat: voortijdig schoolverlaters (netto en bruto)

Bron: Desan, JOS

Bij de telling van voortijdig schoolverlaters (VSV-ers) wordt onderscheid gemaakt naar netto en bruto. Bij netto worden alleen gekeken naar schoolverlaters uit het regulier onderwijs. Bij bruto wordt ook gekeken naar jongeren in de leeftijdsgroep 17 tot en met 22 jaar die zich nieuw gevestigd hebben in Rotterdam en naar leerlingen afkomstig uit het speciaal onderwijs. De ontwikkelingen laten een dalende lijn zien. De percentages VSV-ers nemen af. De daling zet zich in de laatste periode minder snel door dan in het begin van de periode.

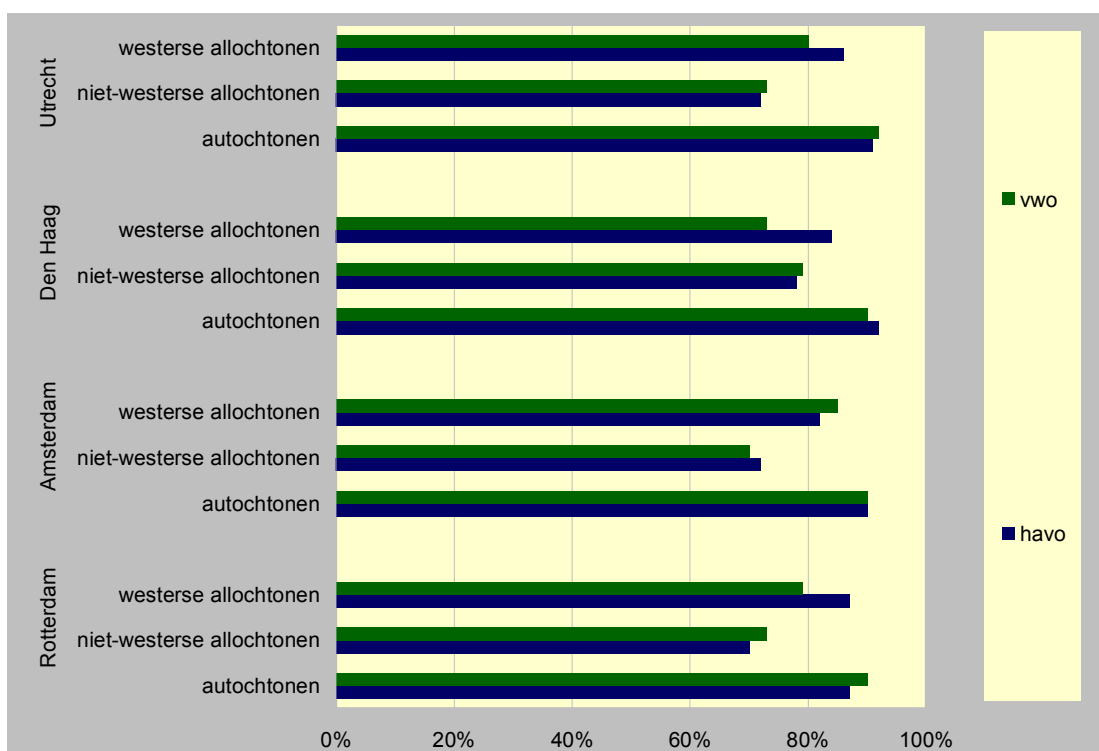
Figuur 4-43 Deelnamepercentages naar schoolsoort VO en naar etniciteit, 2004/2005

Bron: GOA-monitor

Het percentage autochtone leerlingen op de HAVO verschilt niet veel tussen de vier grote steden, maar het percentage autochtone leerlingen op het VWO is in Rotterdam duidelijk lager dan in de andere drie steden. Bij de allochtone leerlingen op de HAVO en het VWO zijn de deelnamepercentages in de vier steden ongeveer gelijk.

Figuur 4-44 Slaagpercentages naar schoolsoort VO en naar etniciteit, 2003/2004

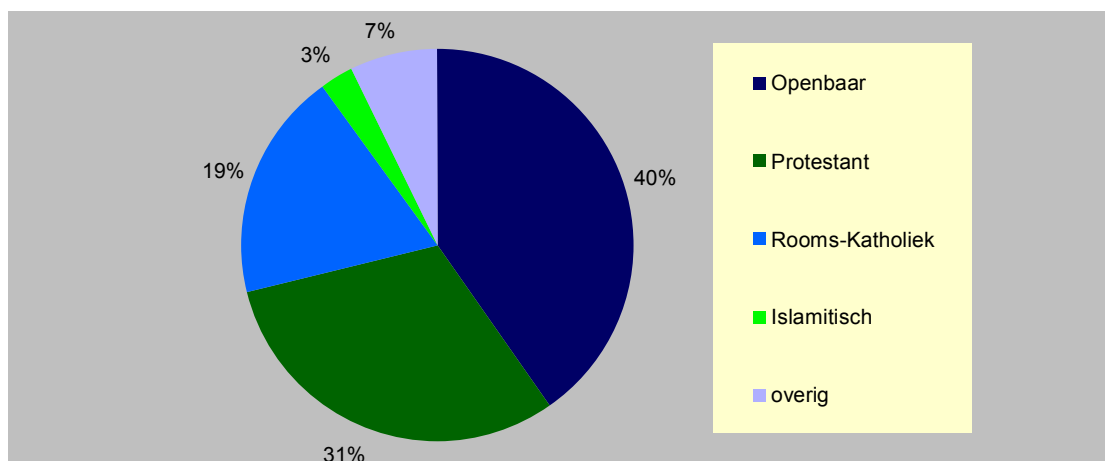
Bron: GOA-monitor

De slaagpercentages van autochtone leerlingen op het Voortgezet Onderwijs zijn in alle vier de grote steden hoger dan van allochtone leerlingen. Westerse allochtone leerlingen hebben in veel gevallen een hoger slaagpercentage dan niet-westers allochtone leerlingen. Een uitzondering vormen de niet-westerse allochtonen op het VWO in Den Haag. Zij hebben een hoger slaagpercentage dan westerse allochtonen in dezelfde stad. Autochtone leerlingen hebben zowel voor HAVO als voor VWO de hoogste slaagpercentages van de vier grote steden.

In de Omnibussenquête 2007 is gevraagd welk rapportcijfer een ouder geeft aan de basisschool van zijn of haar kind(-eren). Het gemiddelde rapportcijfer is een 7,5. Van de ouders geeft 6 procent de basisschool een onvoldoende.

Dezelfde vraag is ook gesteld over kinderopvang en/of buitenschoolse opvang. Het gemiddelde rapportcijfer is hiervoor is een 6,8. Het percentage ouders dat een onvoldoende geeft is veel hoger, namelijk 20 procent.

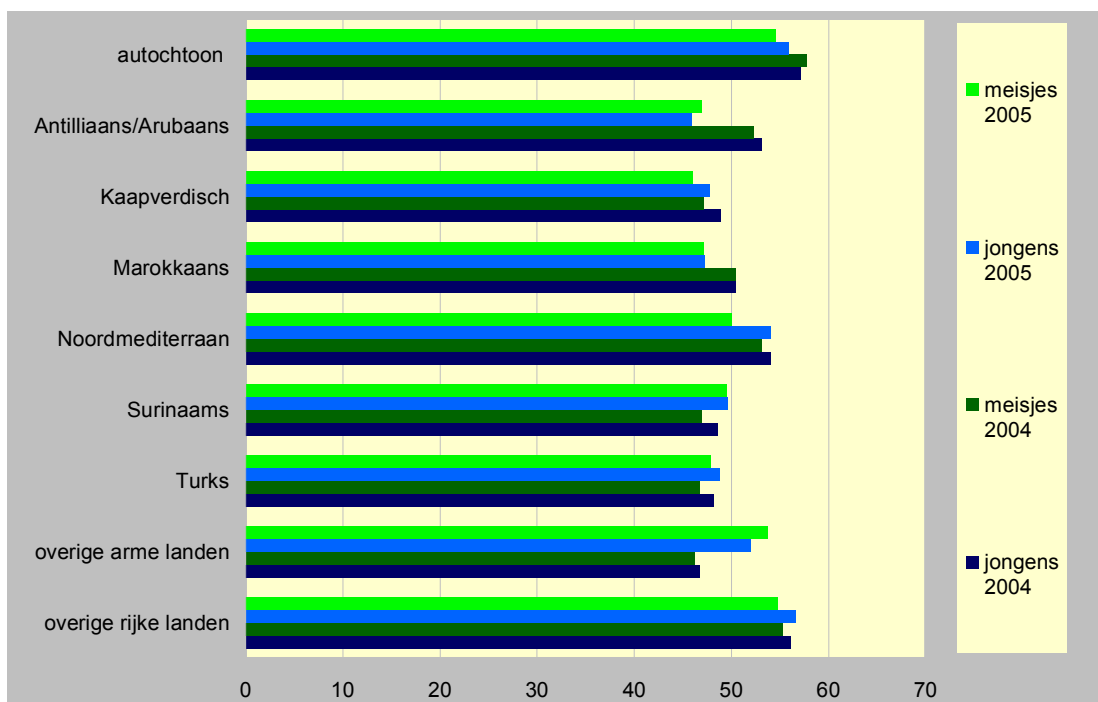
Figuur 4-45 Aandeel basisscholen naar religieuze achtergrond, 2005-2006

Bron: JOS

Van de Rotterdamse basisscholen behoort 40 procent tot het openbaar onderwijs. Van de overige scholen is het aandeel scholen met een Protestantse signatuur het grootst. Daarna volgt het Rooms-Katholiek onderwijs. Drie procent van de basisscholen heeft een Islamitische achtergrond. Onder overige scholen vallen behalve scholen naar een bepaalde religie ook de Vrije Scholen.

Figuur 4-46 Gestandaardiseerde Cito-scores naar etnische groep, 2004 en 2005

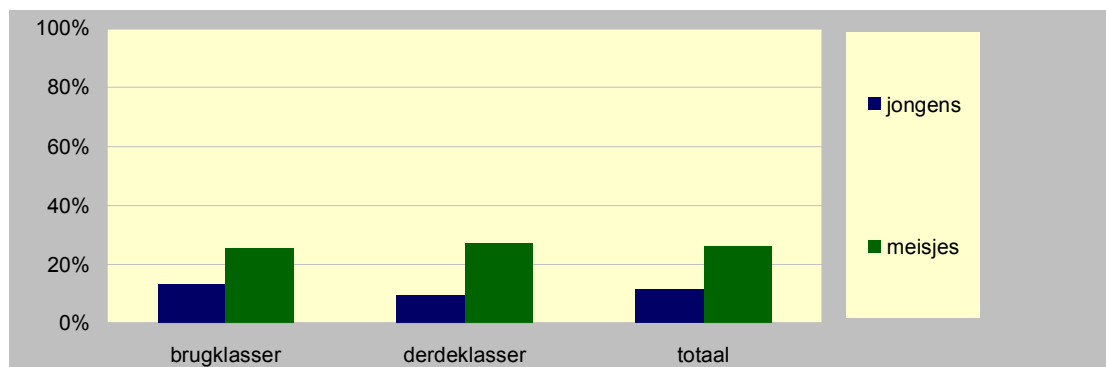
Bron: Rotterdamse Onderwijs Monitor 2006

Autochtone leerlingen en leerlingen afkomstig uit rijke landen scoren het hoogst op de Cito-eindscore. Antilliaanse en Marokkaanse kinderen scoorden in 2004 beter dan in 2005 op de Cito-eindscore. Kinderen afkomstig uit de overig arme landen hebben in 2005 juist een betere score. Jongens scoren gemiddeld iets hoger dan meisjes, maar een uitzondering vormen de meisjes afkomstig uit de overig arme landen, die in 2005 gemiddeld hoger scoren dan jongens uit de overig arme landen.

4.7 Jeugd

Rotterdam is een jongerenstad maar te veel kinderen lopen al vroeg een achterstand op. Aandacht is daarom nodig voor jonge Rotterdammers. De gemeente wil dat jongeren het kunnen maken in Rotterdam. Daar maakt de gemeente samen met alle opvoeders meer werk van. Het doel is de nieuwe generatie te motiveren om de aansluiting met de maatschappij te krijgen én te behouden. Als ze willen, wil de gemeente ze alle kans geven; als ze echt niet kunnen, hulp. Maar voor wie niet wil, stelt de gemeente grenzen en treft ze maatregelen. De inzet van de gemeente is niet vrijblijvend.

Figuur 4-47 Percentage jongeren met emotionele problemen (een zorgelijke score op de schaal SDQ⁸), 2005-2006

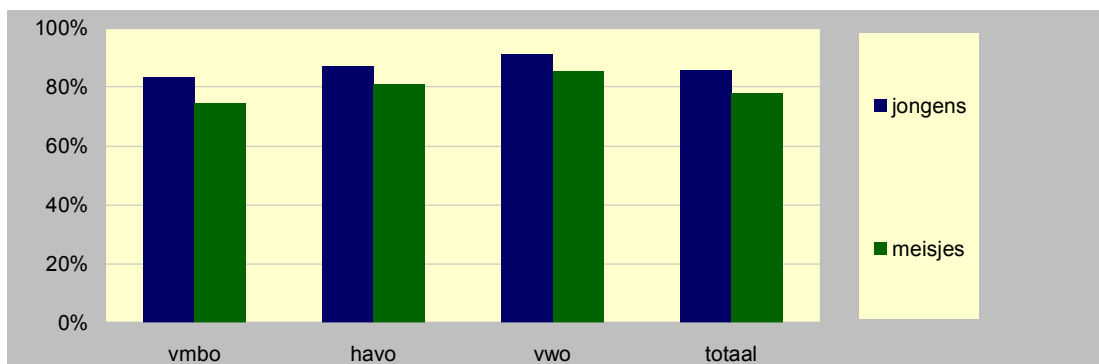

Bron: GGD Jeugdmonitor Rotterdam-Rijnmond

Opvallend is, dat het aandeel meisjes in de leeftijd van 11 tot en met 16 jaar met een zorgelijke score op een schaal voor emotionele problemen hoger ligt dan het aandeel jongens. Een ander verschil tussen jongens en meisjes is dat bij jongens het percentage brugklassers met kans op emotionele problemen hoger ligt dan het percentage jongens in de derde klas van het Voortgezet Onderwijs, terwijl bij de meisjes de kans op emotionele problemen toeneemt met de leeftijd. Tussen de verschillende etnische groepen zijn er op dit vlak nauwelijks verschillen.

⁸ Strength en Difficulties Questionnaire

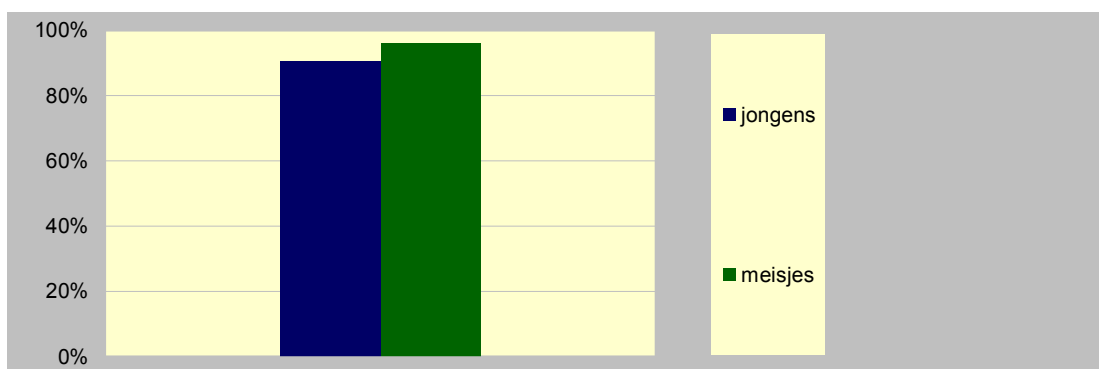
Figuur 4-48 Percentage brugklassers en derdeklassers VO met een positief zelfbeeld, 2005-2006

Bron: Jeugdmonitor Rotterdam, GGD Rotterdam-Rijnmond

Ook is onderzocht of jongeren wel of niet een negatief zelfbeeld hebben. Daaruit blijkt, dat minder meisjes dan jongens een positief zelfbeeld hebben.

Figuur 4-49 Aandeel meisjes en jongens dat nooit gewelddadig of delinquent gedrag vertoont, 2005/2006

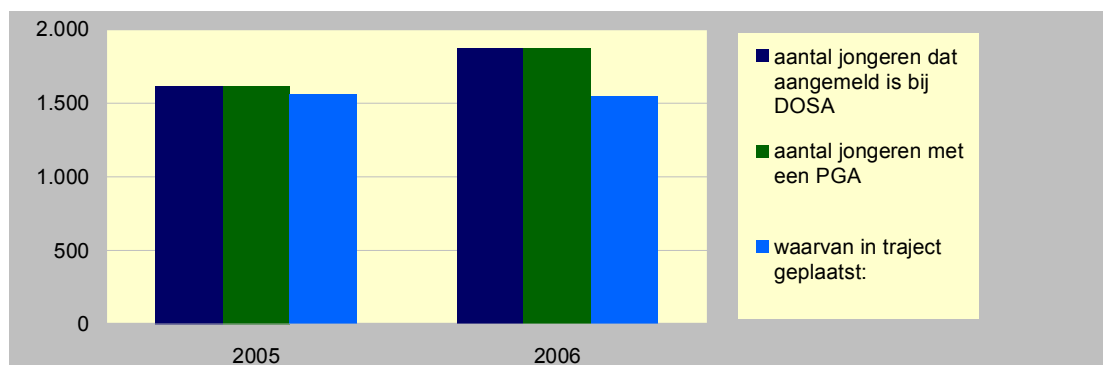
Bron: Jeugdmonitor, GGD

Voor het meten van gewelddadig of delinquent gedrag onder jongeren is een schaal geconstrueerd op basis van vier items. Op basis van deze schaal zijn de jongeren ingedeeld in drie klassen: Jongeren die nooit, incidenteel of frequent gewelddadig of delinquent gedrag vertonen. Onder jongens in de derde klas van het Voortgezet Onderwijs is het percentage dat nooit gewelddadig gedrag vertoont 91 procent, onder meisjes 96 procent. Deze percentages zijn ten opzichte van 2002 ongeveer gelijk gebleven.

DOSA staat voor: Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak. DOSA richt zich op jongeren tot 23 jaar die problemen geven door overlastgevend, hinderlijk of crimineel gedrag of die een probleem voor zichzelf zijn. De aanpak van DOSA omvat jeugdinstanties in de preventieve, hulpverlenende en justitiële sfeer, zowel op stedelijk niveau als op buurt- en wijkniveau.

Figuur 4-50 Jongeren in contact met DOSA

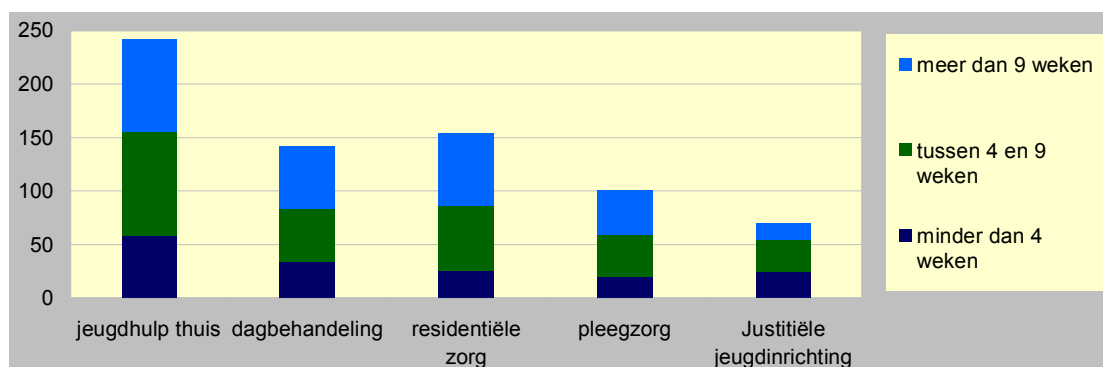
Bron: Directie Veiligheid

Het aantal jongeren dat is aangemeld bij DOSA is in een jaar met 200 gestegen tot ruim 1.800. Alle jongeren die zijn aangemeld, kwamen in aanmerking voor een aanpak buiten het reguliere traject, en krijgen een persoonsgebonden aanpak (PGA). Ondanks het toegenomen aantal aanmeldingen is de capaciteit van plaatsing in een traject gelijk gebleven: zowel in 2005 als in 2006 zijn circa 1.500 jongeren in een traject geplaatst.

Op de wachtlijst van Jeugdzorg staan alle zorgaanspraken van jongeren, waarvoor nog geen zorg wordt verleend. Als een jongere geïndiceerd is voor verschillende zorgvormen, komt deze meerdere malen voor op de wachtlijst. Het is dus mogelijk dat een jongere al een bepaalde vorm van zorg krijgt, maar nog op de wachtlijst staat voor een ander soort jeugdhulpverlening. Een jongere kan bijvoorbeeld al wel geplaatst zijn in een zorgaccommodatie, maar daar nog geen individuele hulpverlening krijgen.

De wachtenden zijn geïndiceerd voor zorg door de Jeugdzorg regio Rijnmond. Dat wil niet zeggen dat alle zorg ook binnen de regio wordt aangeboden. Justitiële jeugdinrichtingen bijvoorbeeld staan verspreid door het land en zijn er niet in de regio Rijnmond.

Figuur 4-51 Aantal wachtenden op zorg op de wachtlijst voor jeugdzorg naar soort zorg

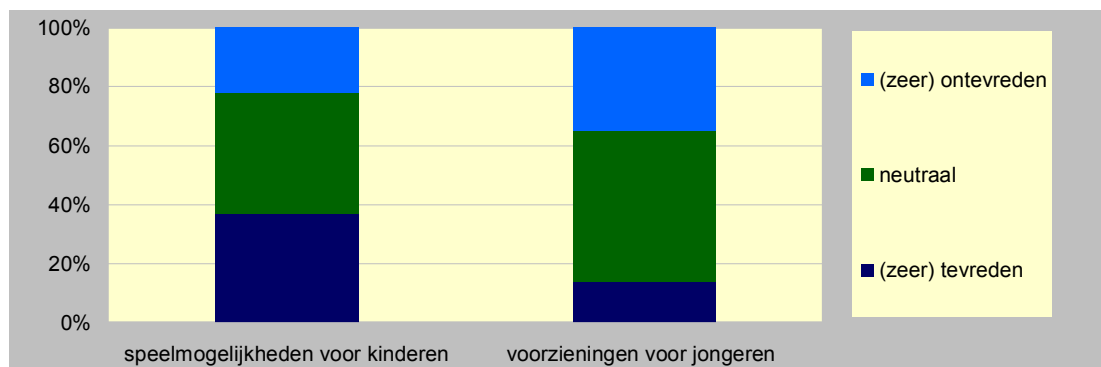

Bron: Bureau Jeugdzorg

De meeste zorgaanvragen bij Bureau Jeugdzorg betreffen jeugdhulp thuis. Veel jongeren staan daarvoor langer dan vier weken op de wachtlijst. Op de wachtlijsten voor dagbehandeling en residentiële zorg staan bijna 150 jongeren. Op de wachtlijst voor residentiële zorg staan meer jongeren langer dan 9 weken op de wachtlijst. De meeste jongeren die op een plaats in een

pleeggezin wachten, staan korter dan 9 weken op de wachtlijst. Voor de justitiële jeugdinrichtingen staan de minste jongeren langer dan negen weken op de wachtlijst.

Figuur 4-52   **Tevredenheid met voorzieningen voor kinderen en jongeren, 2007**

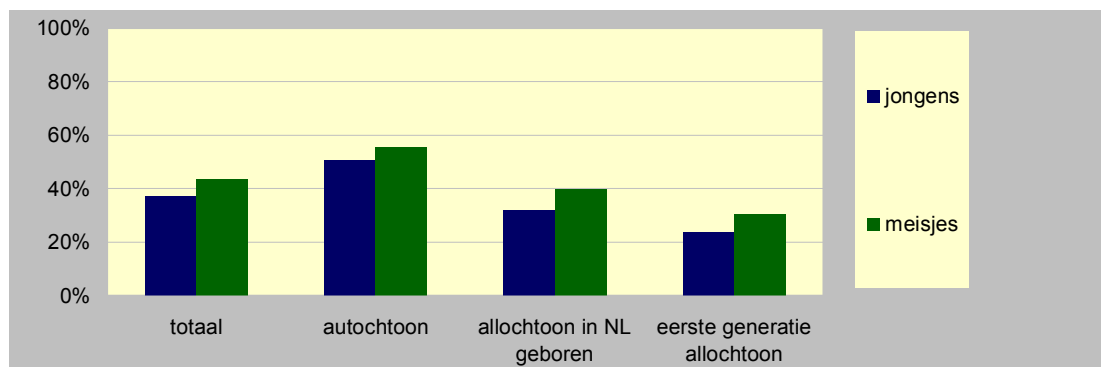

Bron: Omnibusenquête

Bijna 40 procent van de Rotterdammers is tevreden over de speelmogelijkheden voor kinderen in de eigen buurt. Een veel kleiner percentage is tevreden over de voorzieningen voor jongeren in de buurt. Kinderen zijn wel meer gebonden aan hun eigen buurt dan jongeren, dit zou kunnen verklaren dat het percentage Rotterdammers dat deze vraag neutraal beantwoord relatief groot is. Ontevreden over speelmogelijkheden voor kinderen is 20 procent van de Rotterdammers en 35 procent is ontevreden over buurtvoorzieningen voor jongeren.

Een startkwalificatie wil zeggen, dat een jongere een diploma havo of vwo of mbo op tenminste niveau 2 (basisberoepsopleiding) heeft.

Figuur 4-53   **Aandeel jongeren 15 – 22 jaar met een startkwalificatie, 31 juli 2004**

Bron: VSV-monitor

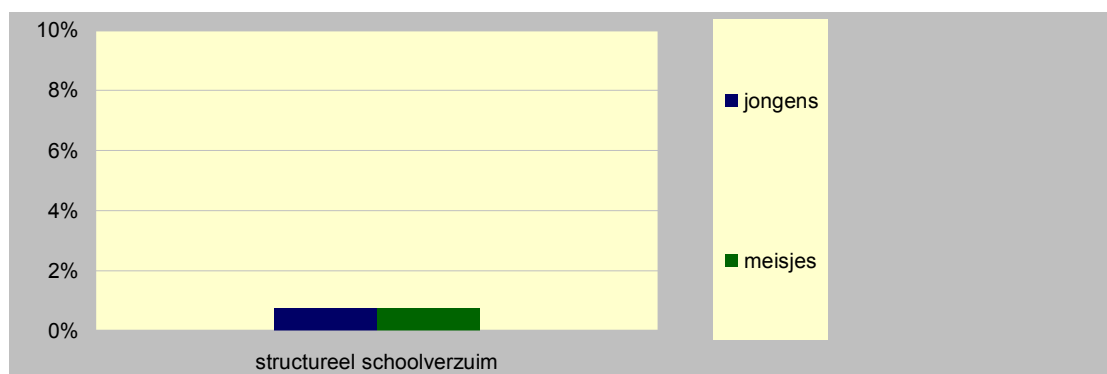
In totaal heeft 40 procent van de jongeren van 15 tot en met 22 jaar een startkwalificatie. Het aandeel jongeren met een startkwalificatie is onder de eerste generatie allochtone jongeren relatief het laagst. Van de allochtone jongeren die in Nederland geboren zijn, heeft een groter aandeel dan bij de eerste generatie allochtonen een startkwalificatie, maar dit aandeel ligt nog onder het aandeel autochtone jongeren met een startkwalificatie.

Opvallend is, dat het percentage jongeren met een startkwalificatie voor meisjes hoger ligt dan voor jongens. Dit verschil is het grootst bij allochtonen die in Nederland zijn geboren. Het percentage 'schoolgaanden' onder meisjes is niet hoger dan onder jongens. Meer meisjes dan

jongens ronden dus een schoolopleiding met succes af.

Er is sprake van structureel schoolverzuim, als een kind in de leerplichtige leeftijd niet staat ingeschreven op een school. Bij incidenteel schoolverzuim is een kind, dat wel op een school staat ingeschreven zo vaak absent⁹ dat dit door de school wordt gemeld aan de leerplichtambtenaar.

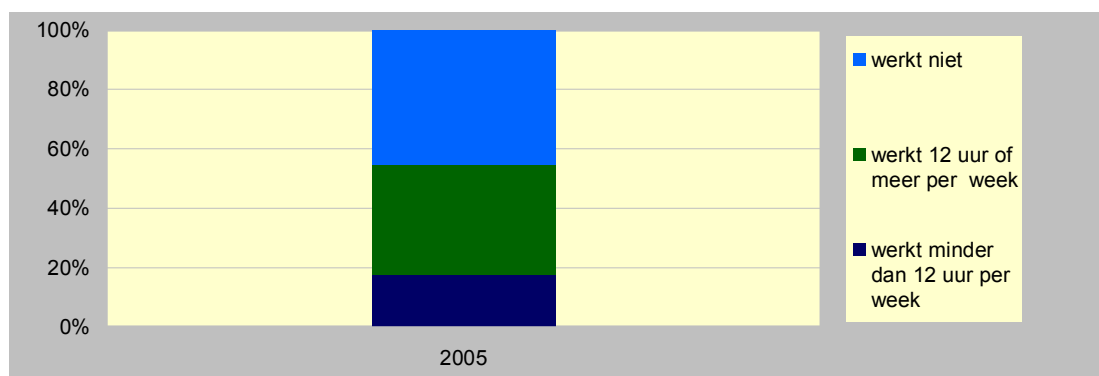
Figuur 4-54 Structureel schoolverzuim als percentage van totale bevolking van 5 tot en met 17 jaar, 2005/2006

Bron: JOS

Er is sprake van structureel schoolverzuim bij minder dan 1 procent van de kinderen en jongeren in de leeftijd van 5 tot en met 17 jaar. Het aantal meldingen incidenteel verzuim is in het schooljaar 49 per 1.000 jongens en 41 per 1.000 meisjes.

Figuur 4-55 Aandeel jongeren (16 t/m 22 jaar) dat een betaalde baan heeft

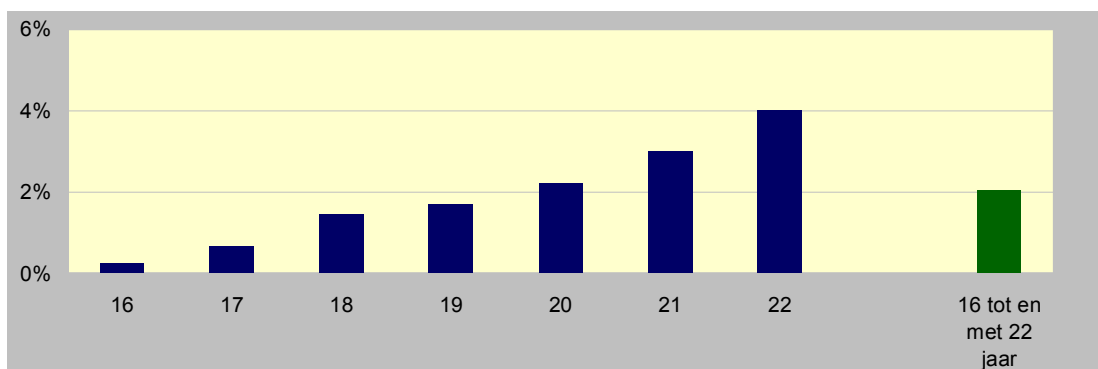

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

Ruim 55 procent van de jongeren in de leeftijd van 16 tot en met 22 jaar werkt. Hieronder vallen ook scholieren en studenten die een bijbaan hebben. Het merendeel van de jongeren werkt meer dan 12 uur per week.

⁹ Bij langer spijbelen dan drie dagen of langer dan een achtste van de lestijd van vier weken is de school verplicht te melden bij Leerplicht.

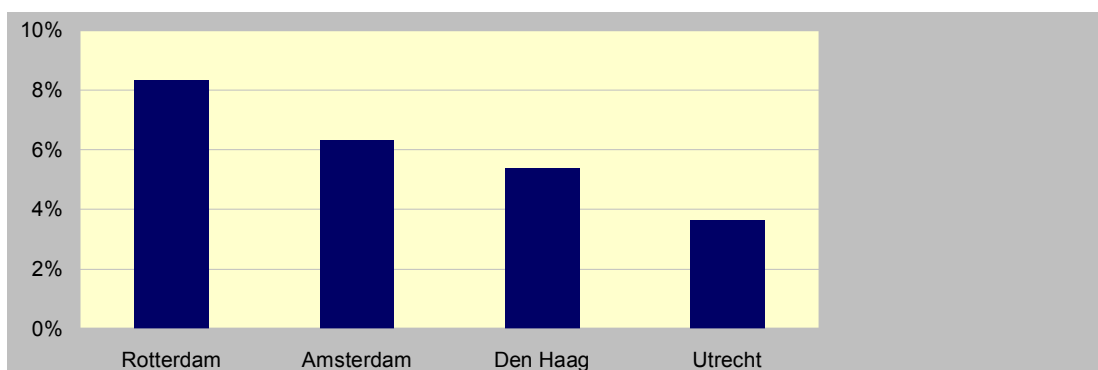
Figuur 4-56 Niet-werkende werkzoekende jongeren naar leeftijd, 2007

Bron: CWI/GBA

Van alle jongeren in de leeftijd van 16 tot 23 jaar staat twee procent als niet-werkende werkzoekende ingeschreven bij het CWI. Dit aandeel stijgt met de leeftijd. Van alle tweeëntwintigjarigen is vier procent zonder werk, en als werkzoekende ingeschreven bij het CWI.

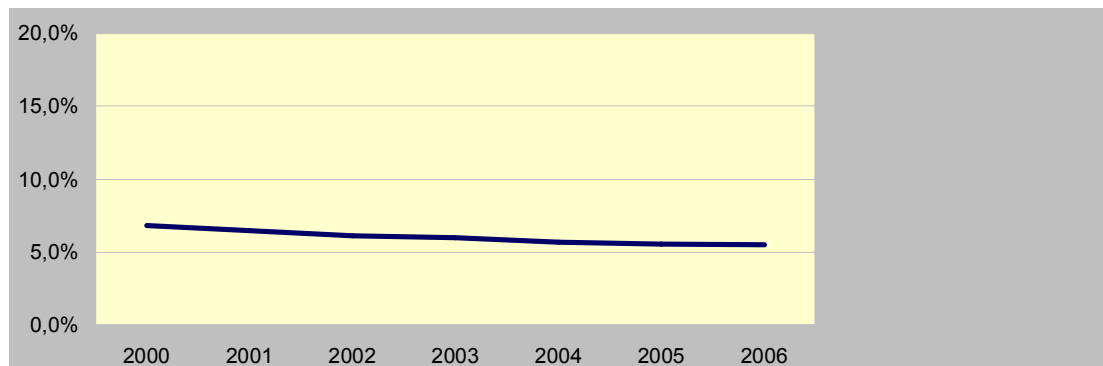
Figuur 4-57 Aandeel bijstandsuitkeringen die 1 jaar of langer worden uitgekeerd op de potentiële beroepsbevolking (15 t/m 64 jaar), 2006

Bron: Statline CBS

Het percentage inwoners die langer dan één jaar een bijstandsuitkering hebben ontvangen, is in Rotterdam net iets meer dan 8 procent en hoger dan in de andere grote steden.

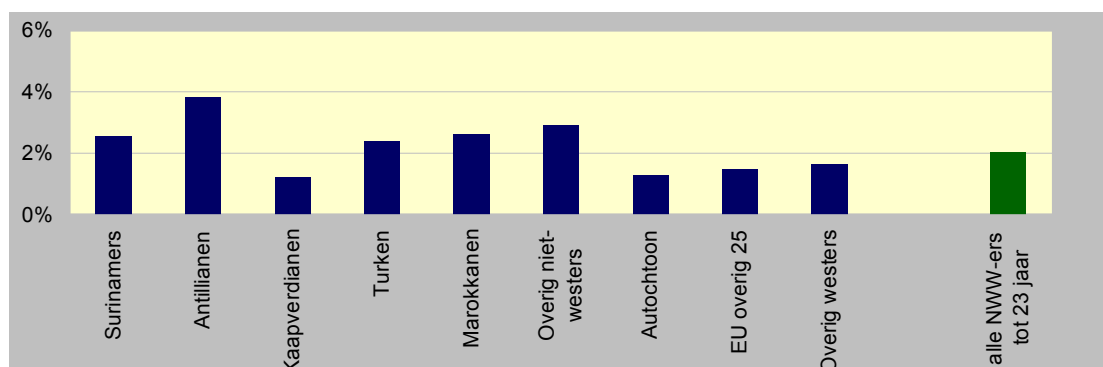
Figuur 4-58 Aandeel Rotterdammers met een WWB-uitkering (bijstandsuitkering) langer dan 3 jaar

Bron: dienst SoZaWe en GBA

Het aandeel Rotterdammers, dat langer dan drie jaar een bijstandsuitkering heeft, is sinds 2002 gedaald en is in 2006 ruim 5 procent.

Figuur 4-59 Niet-werkende werkzoekende jongeren naar etniciteit, 2007

Bron: CWI/GBA

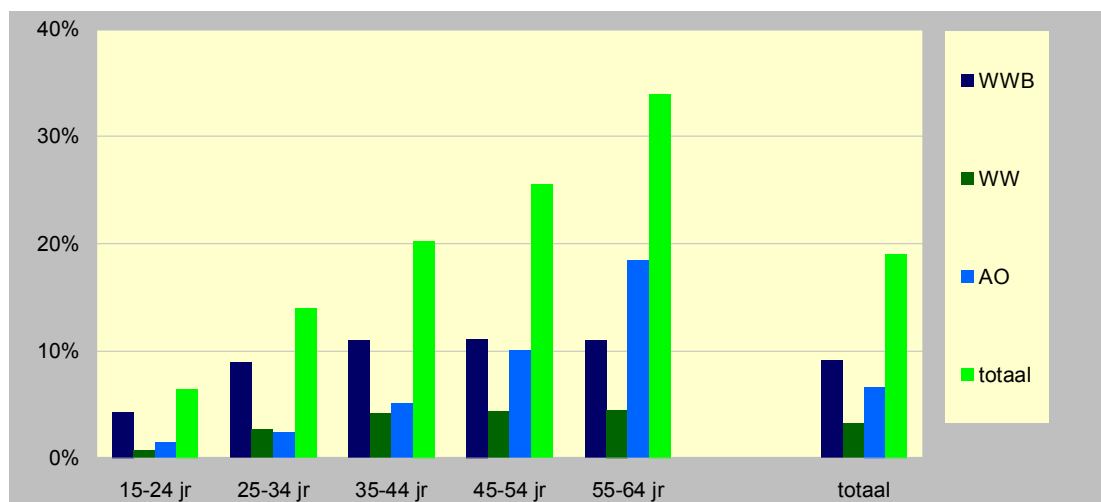
Er zijn verschillen naar etniciteit in het aandeel niet-werkende werkzoekende jongeren tot 23 jaar. Een hoger dan gemiddeld percentage Antilliaanse jongeren is werkloos en werkzoekend. Ook onder Surinaamse, Turkse en Marokkaanse jongeren en jongeren uit overige niet-westerse landen is het aandeel niet-werkende werkzoekende jongeren hoger dan gemiddeld. Het aandeel Kaapverdianse niet-werkende werkzoekende jongeren is juist laag in vergelijking met de andere groepen jongeren van niet-westerse afkomst en vergelijkbaar met het percentage autochtone niet-werkende werkzoekende jongeren.

Vrijwel alle ingeschreven niet-werkende werkzoekende jongeren hebben een opleiding onder HBO-niveau. Ruim een derde van hen heeft een opleiding op VMBO-niveau.

4.8 Werk en inkomen

Gestreefd wordt naar meer Rotterdammers met betaald werk. Meer Rotterdammers moeten via betaald werk voor hun eigen inkomen zorgen. Voor wie dat nog niet weggelegd is, wordt een traject uitgezet dat gericht is op activering en participatie. In sommige Rotterdamse wijken is de werkloosheid hoog en ligt de afhankelijkheid van de Bijstand ruim boven het Rotterdams gemiddelde. Het gemeentebestuur wil deze achterstand aanpakken.

Figuur 4-60 Percentage Rotterdammers met een uitkering naar soort uitkering en leeftijd per 1-1-2006

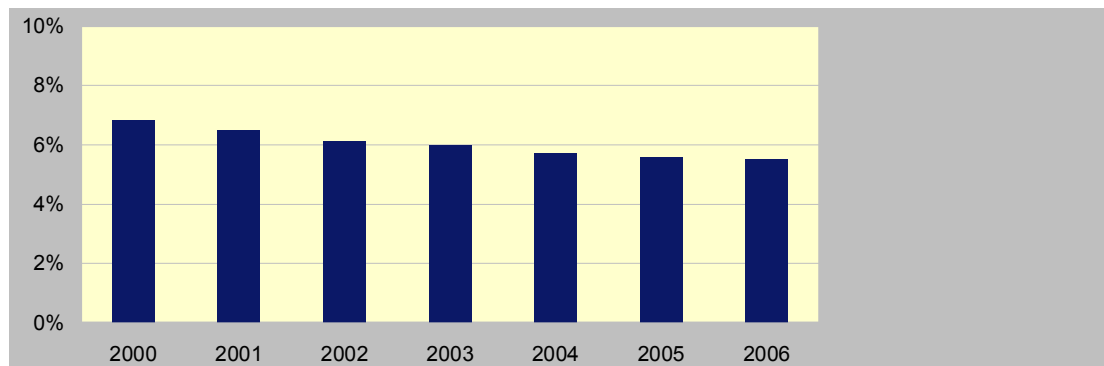

Bron: SoZaWe en UWV

Van de Rotterdammers in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar heeft 19 procent een uitkering. Dit percentage neemt toe met de leeftijd, van 6 procent in de leeftijdsklasse van 15 tot en met 24 jaar tot 34 procent in de leeftijd van 55 tot en met 64 jaar.

Van de mensen met een uitkering in de leeftijd van 15 tot en met 44 jaar hebben relatief de meesten een WWB-uitkering (bijstandsuitkering). Het percentage mensen met een AO-uitkering, een arbeidsongeschiktheidsuitkering (WAO, WIA, WAJONG, WAZ) is aanzienlijk hoger bij Rotterdammers van 45 jaar en ouder dan bij de andere leeftijdsgroepen. In de leeftijd van 55 tot en met 64 jaar is dit bijna 20 procent. Het percentage mensen met een uitkering in het kader van de werkloosheidswet (WW) varieert van 1 procent bij jongeren tot en met 24 jaar tot 5 procent in de oudste leeftijdscategorie.

Figuur 4-61 Aandeel bijstandsontvangers (1 jaar of langer) op de potentiële beroepsbevolking

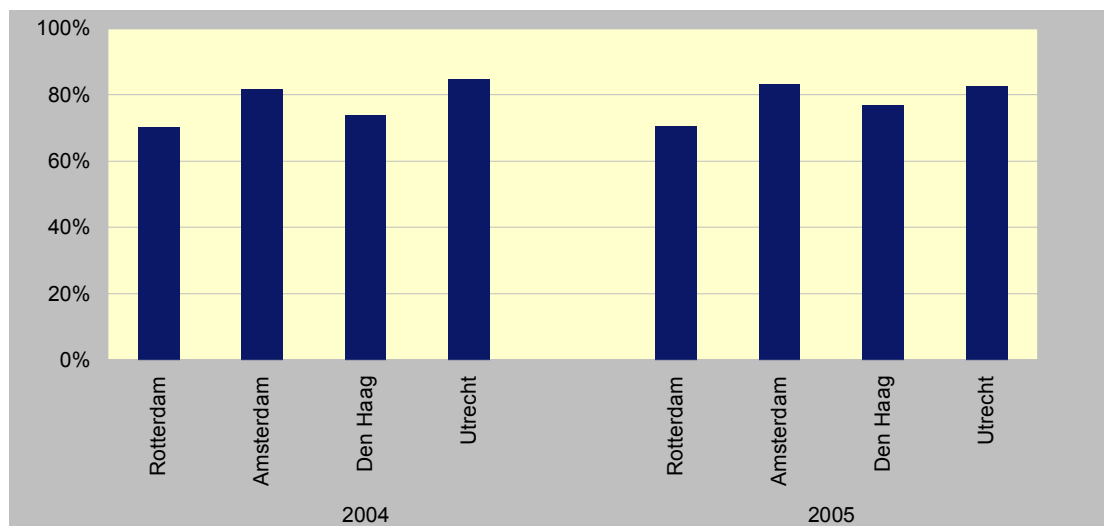

Bron: CBS Statline

Vergeleken met de andere grote steden heeft Rotterdam een hoger percentage WWB-uitkeringen die langer dan één jaar wordt uitgekeerd.

Uit cijfers van SoZaWe en GBA blijkt wel, dat in Rotterdam het aandeel personen die langer dan drie jaar een WWB-uitkering heeft, is gedaald van 6,1 procent in 2002 naar 5,5 procent van de potentiële beroepsbevolking in 2006.

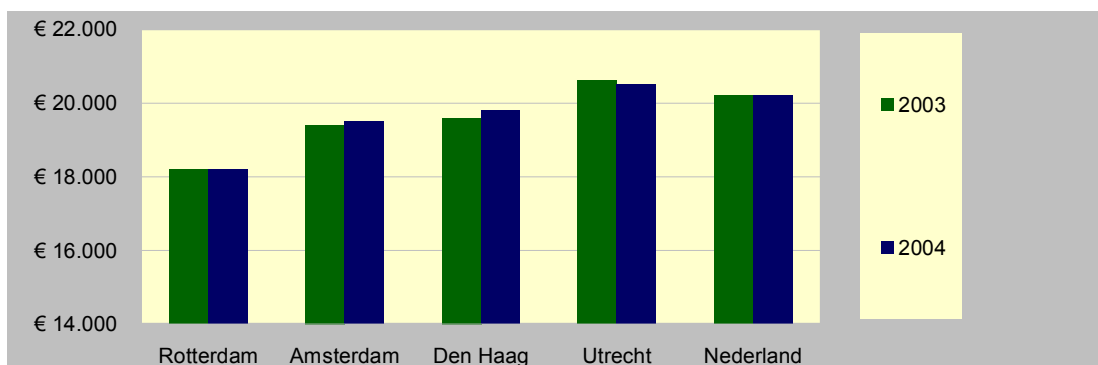
Figuur 4-62 Opleidingsniveau van de beroepsbevolking: aandeel met startkwalificatie, G4 2004 en 2005

Bron: CBS, EBB

In Rotterdam is een groter aandeel van de potentiële beroepsbevolking laag opgeleid. Een kleiner percentage van de potentiële beroepsbevolking heeft een startkwalificatie.

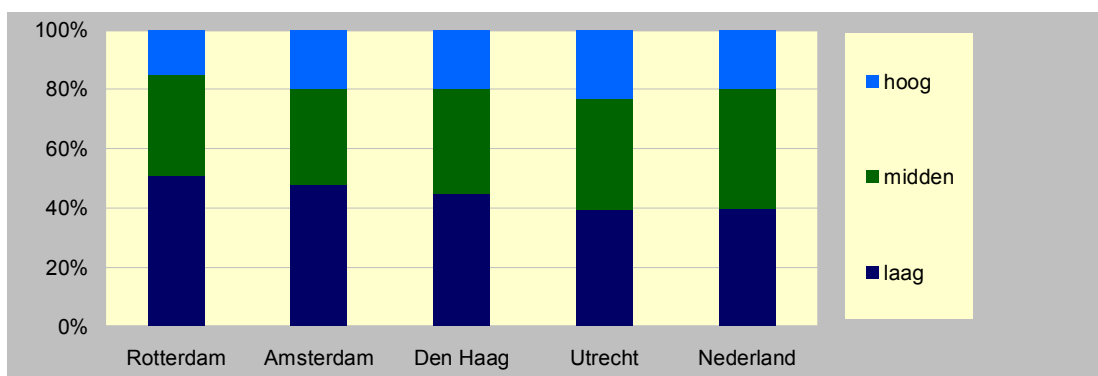
Figuur 4-63 Gemiddeld gestandaardiseerd huishoudensinkomen

Bron: CBS, bewerking COS

Het gemiddeld gestandaardiseerd huishoudeninkomen is gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Dit gestandaardiseerd gemiddeld jaarinkomen is in Rotterdam € 18.200 per huishouden in 2004, evenals in 2003. Dit is € 21.000 lager dan het Nederlandse gemiddelde gestandaardiseerde huishoudeninkomen en ook lager dan het gestandaardiseerde huishoudeninkomen in de andere grote steden.

Figuur 4-64 Inkomensverdeling

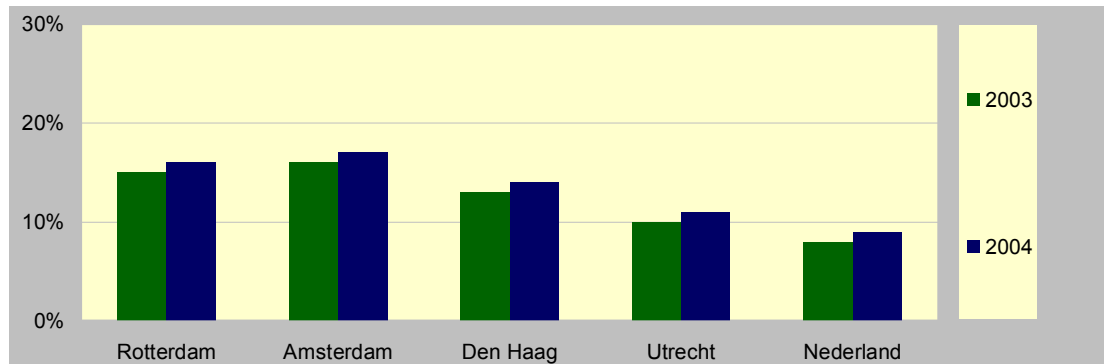

Bron: CBS. Bewerking COS

Bij de bovenstaande grafiek zijn de gestandaardiseerde huishoudeninkomens verdeeld in de klassen laag (tot €16.400), midden (tot €26.100) en hoog (vanaf €26.100) op basis van een verdeling van alle Nederlandse gestandaardiseerde huishoudeninkomens naar 40 procent laag, 40 procent midden en 20 procent hoog. Het aandeel lage inkomens is in Rotterdam en in iets mindere mate in Amsterdam en Den Haag hoger dan de landelijke 40 procent. Het aandeel hoge inkomens is in Amsterdam en Den Haag gelijk aan het landelijke aandeel van 20 procent. In de stad Utrecht is het percentage hoge inkomens wat hoger dan 20 procent, in Rotterdam is dit slechts 15 procent.

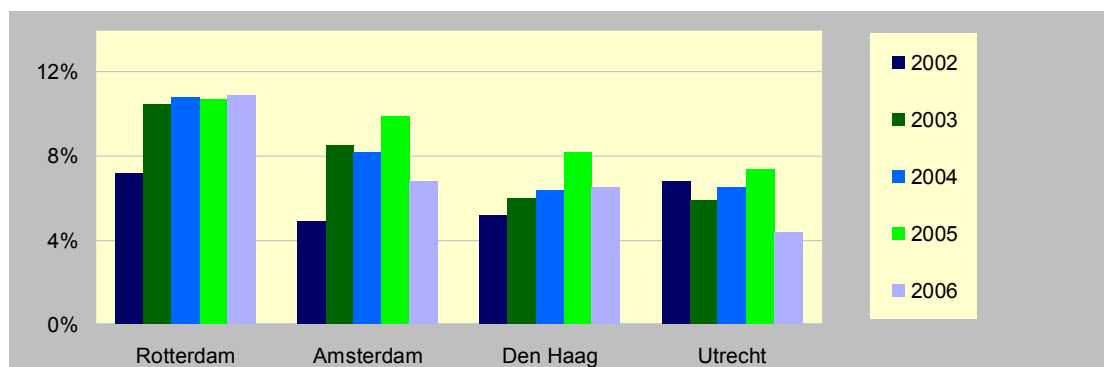
Figuur 4-65 Aandeel huishoudens met een inkomen tot 105 procent van het sociale minimum

Bron: CBS, bewerking COS

Ook uit bovenstaande grafiek blijkt dat er in Rotterdam relatief veel huishoudens met een laag inkomen zijn. Opvallend is wel dat het aandeel huishoudens met een inkomen tot 105 procent van het sociaal minimum in Amsterdam nog iets hoger ligt dan in Rotterdam. In Amsterdam zijn dit relatief meer eenpersoonshuishoudens, in Rotterdam relatief meer éénoudergezinnen.

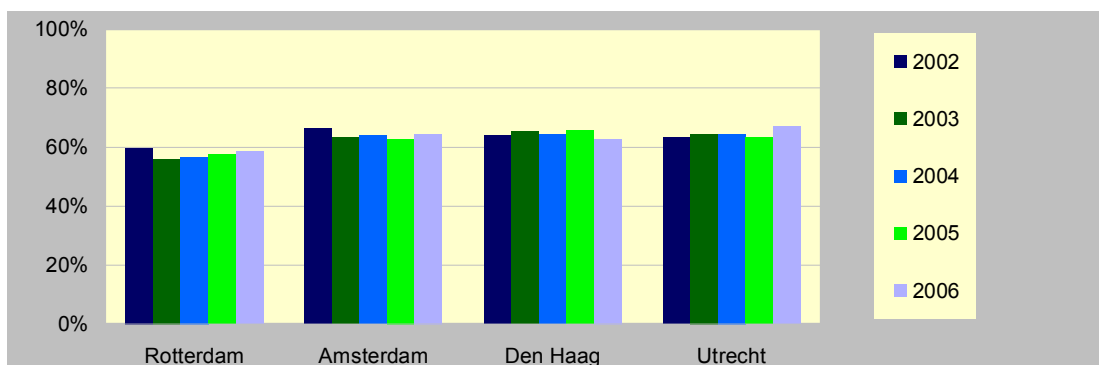
Figuur 4-66 Werkloosheidspercentage

Bron: CBS EBB

Rotterdam heeft het hoogste percentage werklozen van de vier grote steden. In 2006 is het werkloosheidspercentage in Amsterdam, Den Haag en Utrecht opvallend gedaald ten opzichte van 2005, in Rotterdam is dat niet het geval en bleef de werkloosheid in 2006 onverminderd hoog.

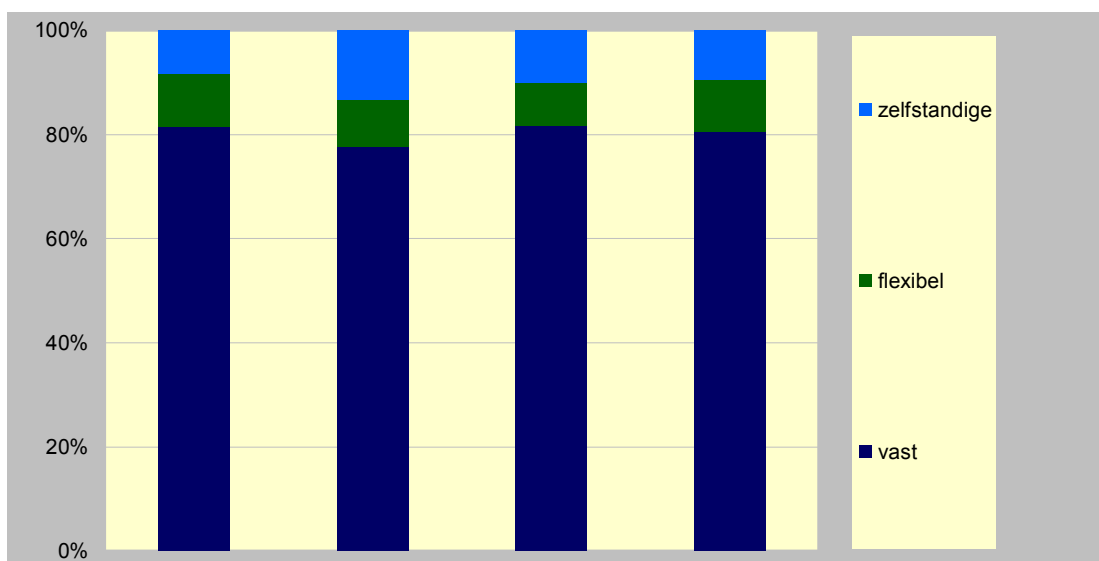
Figuur 4-67 Netto-participatiegraad

Bron: CBS, EBB

De netto-participatiegraad is de werkzame beroepsbevolking als percentage van de potentiële beroepsbevolking. Mede vanwege de hogere werkloosheid is de netto-participatiegraad in Rotterdam lager dan in de andere grote steden.

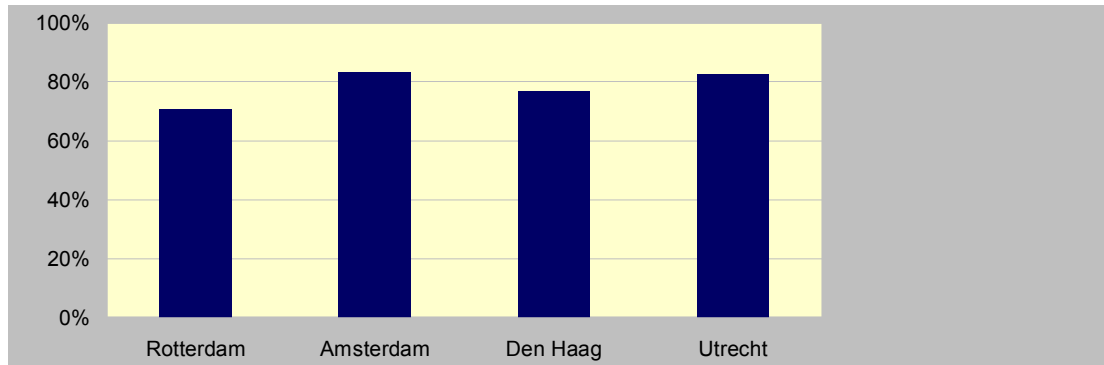
Figuur 4-68 Werkenden naar soort werk (vast, flexibel, zelfstandig), 2005

Bron: CBS, EBB

Het percentage werkenden met een vast dienstverband is in Rotterdam, Den Haag en Utrecht ongeveer gelijk. Alleen in Amsterdam is dit iets lager, daar zijn meer zelfstandigen. In Amsterdam is het aandeel zelfstandigen in 2005 iets afgenomen ten opzichte van 2004.

Figuur 4-69   Opleidingsniveau van de beroepsbevolking : aandeel met start-kwalificatie, in 2005

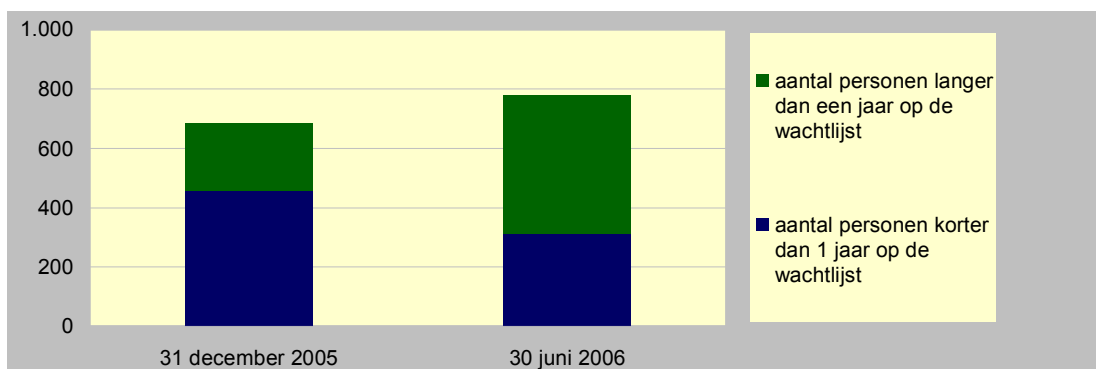
Bron: CBS, EBB

De beroepsbevolking bestaat uit zowel werkzame als werkloze personen. Ook uit deze grafiek blijkt, dat het opleidingsniveau van de Rotterdamse beroepsbevolking lager ligt dan die in de andere grote steden.

4.9 Sociale werkvoorziening

Ook dit beleidsveld heeft als doelstelling meer Rotterdammers met betaald werk. Meer mensen die geïndiceerd zijn voor werk binnen de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) moeten ook aan de slag kunnen.

Figuur 4-70 Aantal Rotterdammers op de wachtlijst voor een werkplek Wet Sociale Werkvoorziening, peildatum 31/12/05 en 30/06/06

Bron: POR WSW, Research voor beleid, 2006

Het aantal Rotterdammers op de wachtlijst voor een werkplek in het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening is het eerste half jaar van 2006 met bijna 100 personen gestegen tot 778 personen. Het percentage mensen dat langer dan een jaar op de wachtlijst staat, is ook gestegen. De gemiddelde wachtduur was op 31 december 2005 ruim tien maanden, per 1 juni 2006 is deze toegenomen tot ruim dertien maanden.

Belangrijkste punten pijler Sociaal

- Het aantal huishoudens dat onder de armoedegrens leeft, daalt maar is met 16 procent nog altijd hoog.
- Rotterdam heeft van de G4 het laagste aandeel personen dat een inkomen verwerft uit arbeid in loondienst of zelfstandige.
- Bijna 60 procent van de Rotterdamse huishoudens met kinderen is tevreden over de basisscholen in de buurt.
- Het aandeel leerlingen (17 tot en met 22 jaar) dat zonder startkwalificatie het regulier onderwijs verlaat is (bruto) 22,6 procent.
- Ruim 40 procent van de Rotterdammers doet vrijwilligerswerk.

5 Veilig

De afgelopen jaren is Rotterdam zichtbaar en meetbaar veiliger geworden. Dat blijkt ondermeer uit de Veiligheidsindex. Toch is de stad er nog niet. De komende jaren wordt de huidige integrale veiligheidsaanpak gecontinueerd en op onderdelen aangescherpt en vernieuwd. De repressieve aanpak, waar de afgelopen jaren veel in is geïnvesteerd, wordt voortgezet. Daarbij krijgt handhaving meer prioriteit. Gemeente, politie en OM zetten zwaarder in op een integrale aanpak van geweld. Ook wordt meer aandacht besteed aan preventie en nazorg. Dit moet er toe leiden dat inwoners en bezoekers van de stad een toename van de veiligheid ervaren. Dat maakt de stad sociaal sterker en economisch krachtiger.

De gemeente streeft er naar de samenwerking met bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, deelgemeenten en gemeentelijke organisaties voort te zetten en te versterken. De betrokkenheid van burgers en ondernemers bij het veilig maken van de stad wordt vergroot.

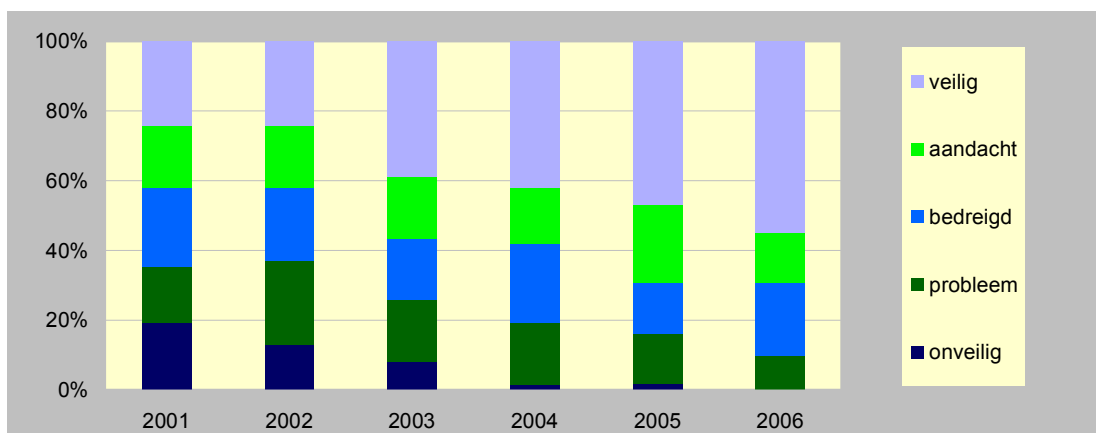
De kern van het veiligheidsbeleid is de gebiedsgerichte en persoonsgerichte aanpak. In de gebiedsgerichte aanpak wordt door de wijkveiligheidsactieprogramma's de ingezette verbetering van de veiligheid voortgezet. Daarbij wordt prioriteit gegeven aan de onveilige en probleemwijken. Stadsmariniers zijn ingezet in de onveilige en probleemwijken van de stad om hardnekkige probleemsituaties snel en effectief op te lossen. De hotspotaanpak vindt plaats in negen nieuwe gebieden waar sprake is van stapeling van problemen wat betreft veiligheid, fysieke omgeving en sociale cohesie.

De persoonsgerichte aanpak wordt verbreed en richt zich op de belangrijkste dadergroepen: overlastgevende verslaafden, criminelen en overlastgevende jongeren en geweldplegers. De aanpak bestaat uit een op het individu toegesneden combinatie van strafrechtelijke maatregelen en hulpverlening. Er wordt extra geïnvesteerd in nazorg en maatschappelijke integratie, om recidive en terugval in oud gedrag te voorkomen.

5.1 Openbare orde en veiligheid

De gemeente Rotterdam meet jaarlijks de veiligheidssituatie in 62 wijken van de stad. De wijken krijgen een cijfer op de veiligheidsindex, variërend van 1 tot 10. Dit cijfer is gebaseerd op registratiegegevens en bevolkingsonderzoek. De registratiegegevens zijn cijfers van politie en gemeentelijke diensten, de onderzoeksgegevens worden jaarlijks verzameld met de veiligheidsenquête, waarin de mening van de burgers op het gebied van veiligheid wordt gepeild. Op basis van de veiligheidsindex worden wijken ingedeeld in vijf categorieën: onveilig, probleem, bedreigd, aandacht en veilig.

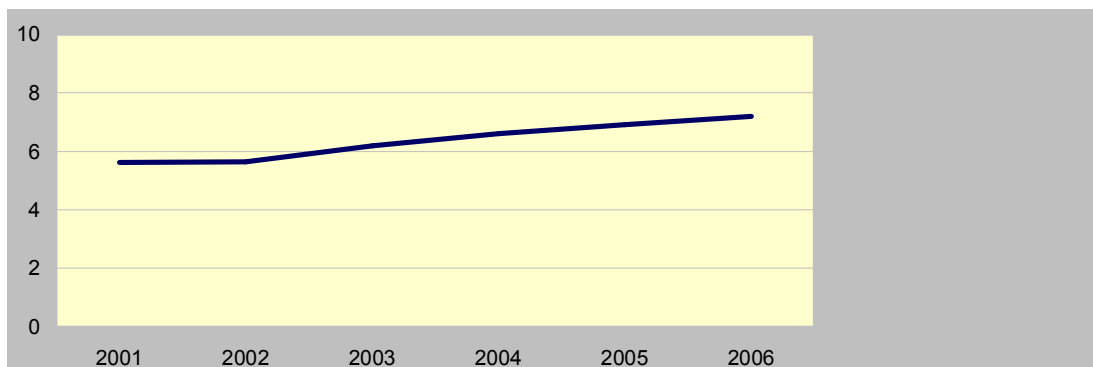
Figuur 5-1 Aandeel buurten naar categorie volgens de Veiligheidsindex

Bron: Veiligheidsenquête, Directie Veiligheid, Bestuursdienst

In 2006 zijn er geen onveilige wijken meer in Rotterdam. Ook het aandeel probleemwijken is kleiner dan in de jaren daarvoor. Het aandeel bedreigde wijken is in 2006 weer wat toegenomen. Het aandeel wijken behorend tot de categorie aandachtswijk of veilige wijk is in 2005 en 2006 hetzelfde, maar het aandeel veilige wijken is duidelijk toegenomen en groter dan in alle jaren daarvoor.

Figuur 5-2 Gemiddelde veiligheidsindex stad Rotterdam

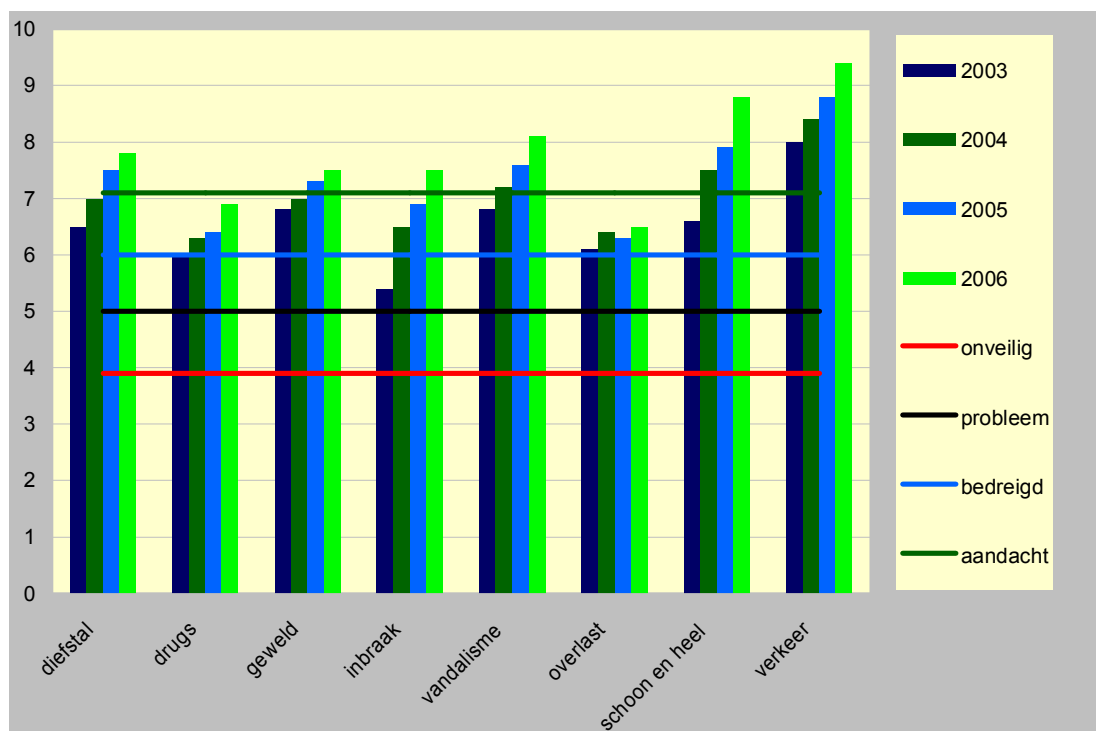

Bron: Veiligheidsenquête, Directie Veiligheid, Bestuursdienst

De gemiddelde Veiligheidsindex voor de stad Rotterdam is sinds 2002 gestegen van 5,6 naar 7,2.

In de Veiligheidsindex kunnen verschillende elementen onderscheiden worden, zoals het vóórkomen van drugsoverlast, inbraak, geweld, verkeersveiligheid en aspecten van 'schoon en heel' en overlast.

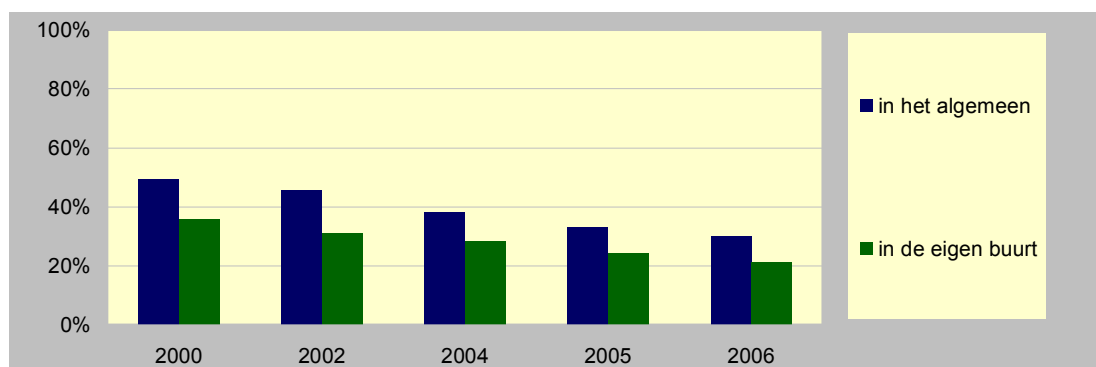
Figuur 5-3 Veiligheidsindex: categorie-indeling naar element voor Rotterdam

Bron: Veiligheidsenquête, Directie Veiligheid, Bestuursdienst

Op alle elementen van de Veiligheidsindex is in 2006 een verbetering opgetreden ten opzichte van 2005 en eerdere jaren. De grootste verbetering is er op het gebied van 'schoon en heel'. Net als in 2005 zijn alle elementen boven het niveau 'bedreigd'. Het element inbraak is in 2006 overgegaan van de categorie 'aandacht' naar de categorie 'veilig'. Alleen de elementen drugs en overlast vallen in 2006 nog onder de categorie 'aandacht'.

Figuur 5-4 Aandeel bewoners dat zich (wel eens) onveilig voelt

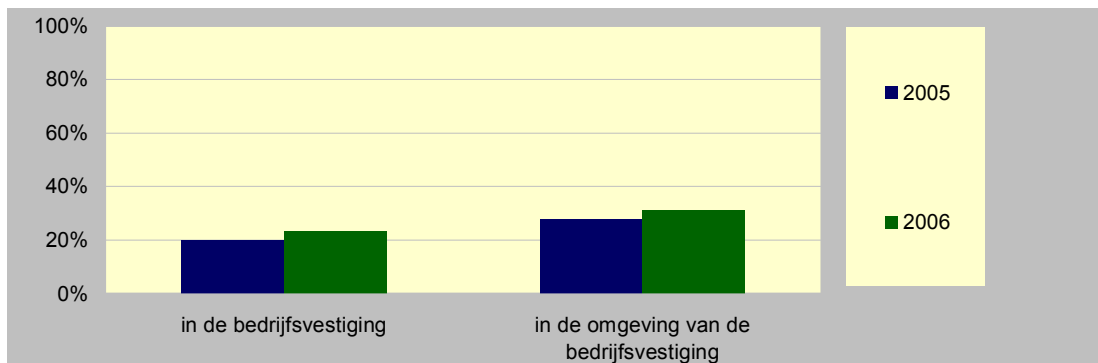

Bron: Veiligheidsenquête, Directie Veiligheid, Bestuursdienst

Het aandeel bewoners dat zich in het algemeen wel eens onveilig voelt is alle jaren hoger dan het aandeel bewoners dat zich in de eigen buurt wel eens onveilig voelt. Het aandeel bewoners dat zich in het algemeen wel eens onveilig voelt, is in de afgelopen jaren afgenomen. Ook het aandeel bewoners dat zich in de eigen buurt wel eens onveilig voelt, is lager geworden.

Jaarlijks wordt ook gerapporteerd in het kader van Veilig ondernemen.

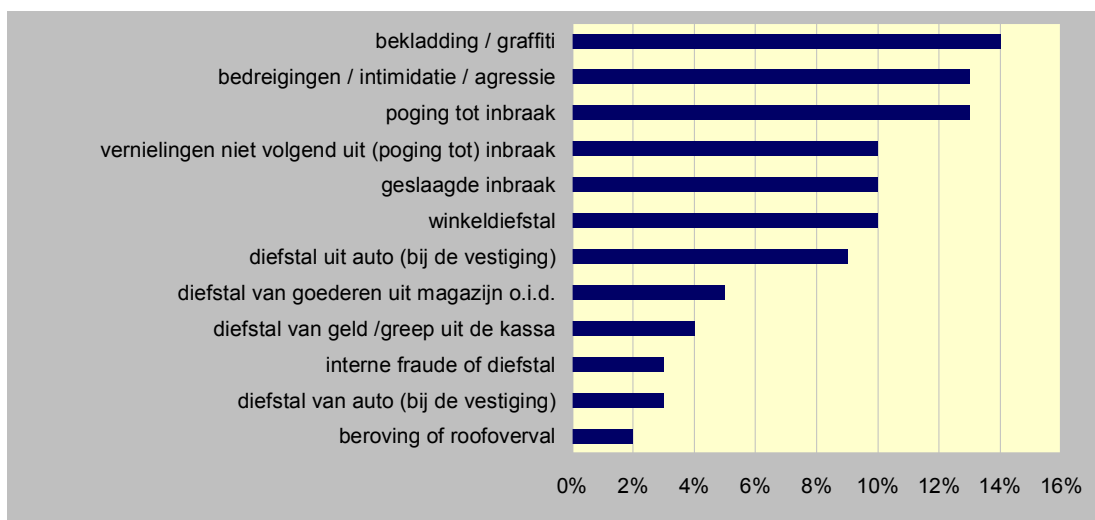
Figuur 5-5 Aandeel ondernemers dat zich (wel eens) onveilig voelt

Bron: Veilig ondernemen in Rotterdam, 2005 SGBO

De onveiligheidsgevoelens bij ondernemers zijn in 2006 toegenomen ten opzichte van 2005, terwijl het aandeel bewoners dat zich (wel eens) onveilig voelt, de afgelopen jaren juist daalt. Iets meer ondernemers voelen zich in de omgeving van de bedrijfsvestiging wel eens onveilig dan in de bedrijfsvestiging zelf.

Figuur 5-6 Aandeel ondernemers dat slachtoffer is geweest van een misdrijf binnen het bedrijf gedurende de laatste 12 maanden, 2006

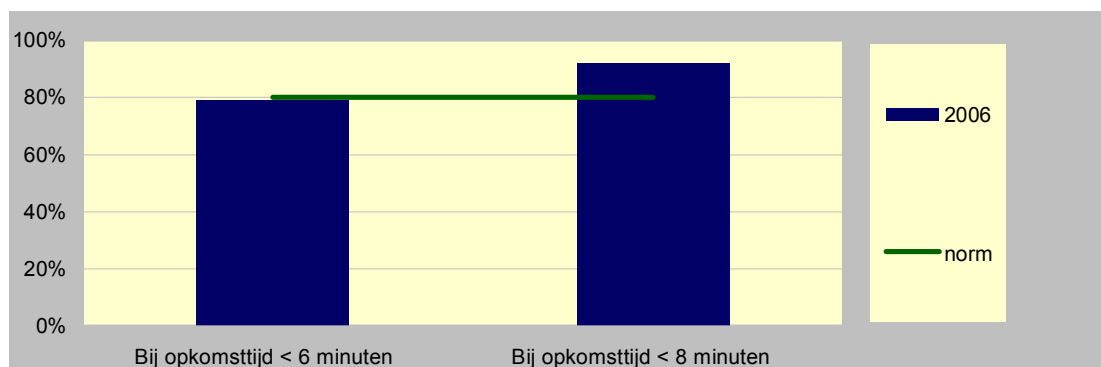

Bron: Veilig ondernemen in Rotterdam, 2005 SGBO

Het vergrijp waar relatief de meeste ondernemers slachtoffer van zijn geweest, is bekladding en graffiti. Daarna volgen ernstiger misdrijven zoals bedreigingen/ intimidatie/ agressie en poging tot inbraak. Meer dan 12 procent van de ondernemers heeft het afgelopen jaar met deze misdrijven te maken gehad. Een tiende deel van de ondernemers is het afgelopen jaar geconfronteerd met vernielingen niet volgend uit (een poging tot) inbraak en inbraak of winkeldiefstal. Twee procent is in de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van een beroving of roofoverval.

Figuur 5-7 Percentage uitrukken van de brandweer waarbij het eerste voertuig binnen de zorgnorm aanwezig is, 2006

Bron: directie Veilig

Gesteld is, dat in 80 procent van de gevallen dat de brandweer uitrukt, zij binnen 6 minuten of binnen 8 minuten ter plaatse moet zijn. In 2006 was de brandweer zowel bij een opkomsttijd van minder dan 6 minuten als bij een opkomsttijd van 8 minuten in 8 van de 10 gevallen binnen de normtijd ter plaatse. Bij een opkomsttijd van minder dan 8 minuten was dat in 9 van de 10 gevallen binnen de gestelde tijd.

In Rotterdam is een centraal punt voor meldingen van huiselijk geweld, waaronder ook loverboy-activiteiten en eerwraak vallen. In 2006 zijn bij dit Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG) ongeveer 1.600 eerste meldingen van huiselijk geweld binnengekomen, en 50 herhalingsmeldingen.

De brandweezorg wordt in Nederland afgemeten aan de Handleiding Brandweezorg. De zorgnorm is een algemeen geaccepteerde richtlijn voor de gewenste opkomsttijd na het ontvangen van een melding. Afhankelijk van het soort gebied (buitengebied, stedelijke omgeving, industriegebied, woonwijk) verschilt de vereiste opkomsttijd.

Belangrijkste punten pijler Veilig

De afgelopen jaren is Rotterdam zichtbaar en meetbaar veiliger geworden:

- In 2006 zijn er geen onveilige wijken meer in Rotterdam.
- Het aandeel bewoners dat zich in het algemeen wel eens onveilig voelt is in de afgelopen jaren afgenomen. Ook het aandeel bewoners dat zich in de eigen buurt wel eens onveilig voelt is lager geworden.
- De onveiligheidsgevoelens van bij ondernemers zijn in 2006 toegenomen ten opzichte van 2005.

6 Fysiek

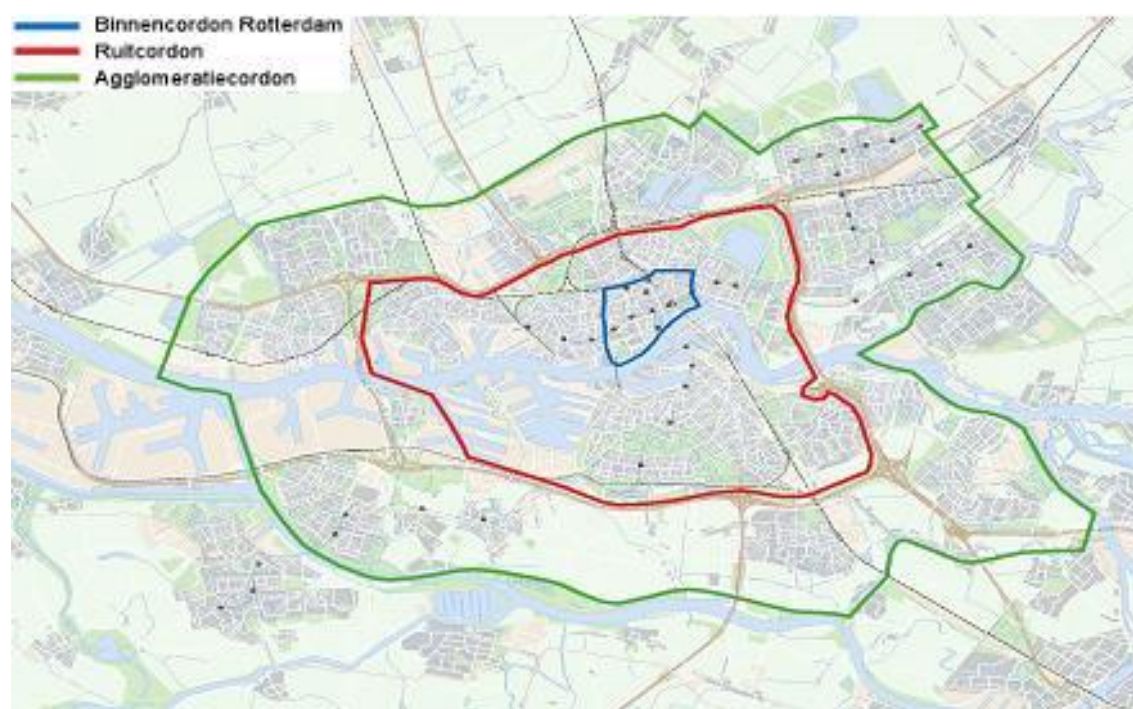
Het gemeentebestuur stelt alles in het werk om van Rotterdam een plezierige woonstad te maken. Het streven is van Rotterdam een aantrekkelijke en geliefde plek te maken voor jong en oud, student, starters en zeker ook het gezin. Rotterdammers moeten dus met plezier in Rotterdam kunnen wonen, werken en verblijven. Nog steeds verlaten mensen met midden- en hogere inkomens de stad. Daarom bouwt het gemeentebestuur in de bestaande stad, gericht op het ontwikkelen van attractieve woonmilieus die beter aansluiten bij de vraag van de woonconsument. Maar fijn wonen vraagt meer dan de bouw van woningen alleen. Het gaat ook om een prettige buitenruimte, uitstekend onderwijs, goede bereikbaarheid en een moderne binnenstad met een divers aanbod aan culturele voorzieningen.

6.1 Verkeer en vervoer

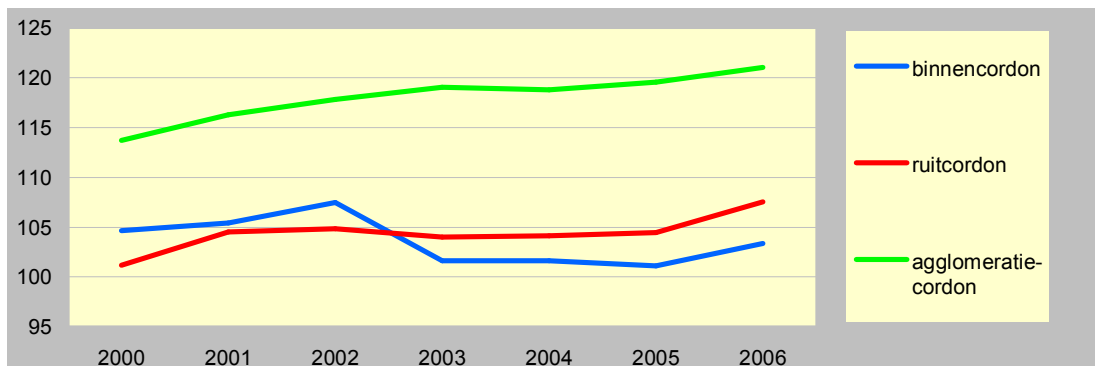
Rotterdam is nu een goed bereikbare stad. Die positie wil Rotterdam graag vasthouden, maar met een betere balans tussen bereikbaarheid en leefbaarheid en met aandacht voor de woonwijken. Doelen zijn de reistijd met de auto op de hoofdinvalroutes te minimaliseren, Rotterdam voor bewoners en bezoekers op de fiets beter bereikbaar te laten zijn, het openbaar vervoer aantrekkelijker te maken en intensiever te laten gebruiken en bij te dragen aan de leefbaarheid van woonwijken.

De verkeersintensiteit en de rijsnelheid op de toegangswegen in en uit Rotterdam bepalen de bereikbaarheid van de stad.

De verkeersintensiteit is een maat voor drukte op de weg. Het geeft aan hoeveel motorvoertuigen per uur een wegdoorsnede passeren. De verkeersintensiteit is gemeten op drie verschillende cordons:

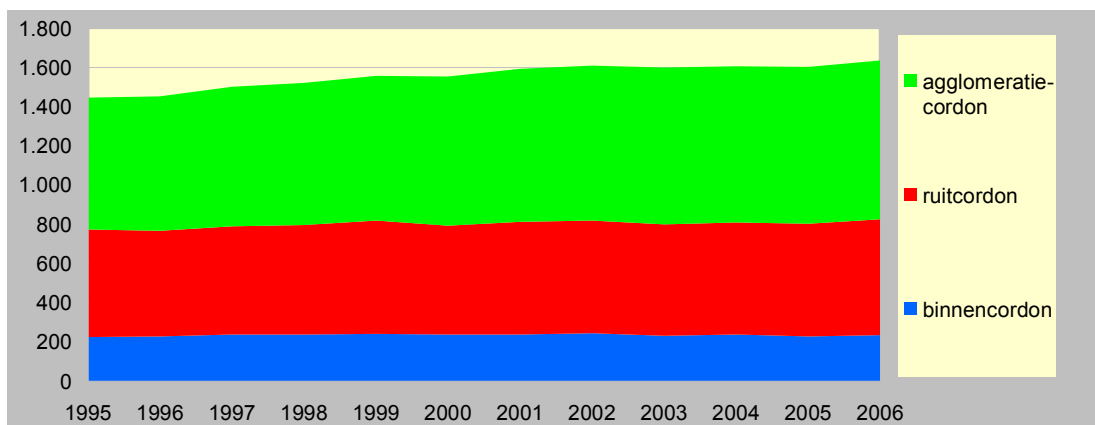
Figuur 6-1 Verkeersintensiteit (in motorvoertuigen op een werkdag tussen 7 en 19 uur) per cordon, (index 1995=100)

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

Als de verkeersintensiteit in het jaar 1995 op 100 wordt gesteld, is deze sindsdien alleen maar toegenomen. Vergeleken met 1995 is de intensiteit vooral toegenomen op het agglomeratiecordon en mindere mate op het ruitcordon. Op het binnencordon is sprake van een stabilisatie in de afgelopen 10 jaar. De verkeersintensiteit op het ruitcordon en het binnencordon zijn in 2006 ten opzichte van 2005 juist sterker toegenomen ten opzichte van het agglomeratiecordon.

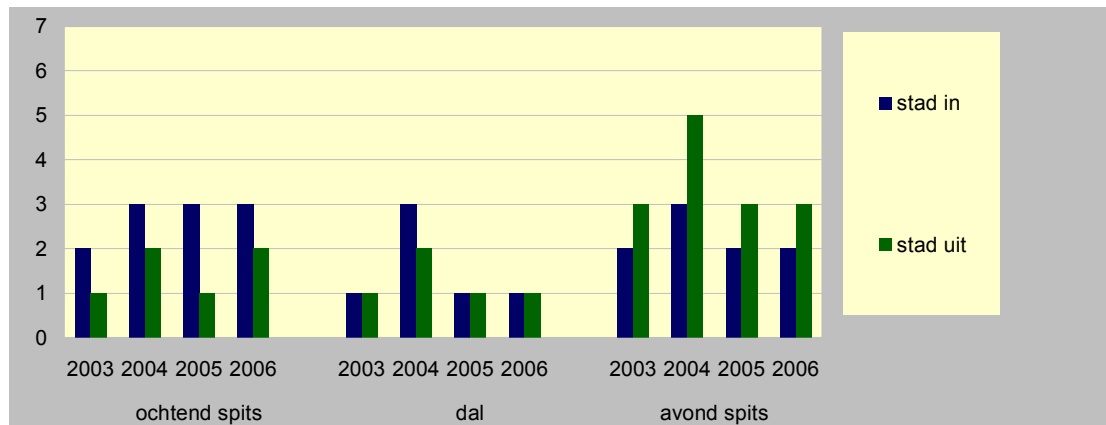
Figuur 6-2 Verkeersintensiteit (in motorvoertuigen op een werkdag tussen 7 en 19 uur) per cordon (x 1.000)

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

Uit bovenstaande figuur blijkt dat het aantal motorvoertuigen op de drie cordons rond Rotterdam in totaal gestegen is van circa 1.500.000 motorvoertuigen in 1995 naar ruim 1.600.000 in 2006. De groei wordt vooral veroorzaakt door een toenemende verkeersintensiteit op het agglomeratiecordon. De verkeersintensiteit op het binnencordon blijft daarbij in absolute aantallen vrij stabiel.

Figuur 6-3 Aantal bundels met een trajectsnelheid lager dan 25 km per uur gedurende ochtendspits, daluren, avondspits, 2003 – 2006

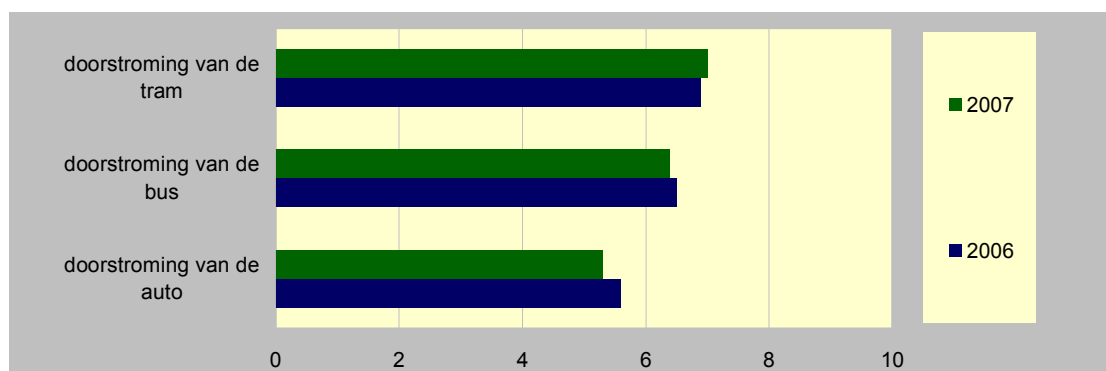

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

Op alle zeven bundels (de belangrijkste routes om de stad in- en uit te rijden) is gemeten of de trajectsnelheid minimaal 25 km per uur is. Deze zeven routes zijn de Maasboulevard, Dorpsweg, Schieweg, Stadhoudersweg, Stadionweg, Tjalklaan en Vaanweg.

Tijdens de ochtendspits is het aantal wegen met een snelheid die lager ligt dan 25 km per uur hoger in de richting stad in en 's avonds vooral de stad uit. Dit hangt samen met de maatgevende richting van het spitsverkeer. De bundels waar de trajectsnelheid lager dan 25 km per uur is, variëren wel over de jaren. Tijdens daluren zijn er met uitzondering van 2004 niet veel problemen. Door verschillende wegwerkzaamheden was 2004 voor de doorstroming van het verkeer een slecht jaar. Er is één bundel waar de snelheid altijd onder de 25 km per uur ligt, dit is de Schieweg. In de avondspits doen de meeste vertragingen zich voor in de richting de stad uit. In 2006 wordt op vier bundels de snelheid niet gehaald.

Figuur 6-4 Mening van Rotterdammers over doorstroming in de stad van de auto, van de bus en van de tram in rapportcijfers

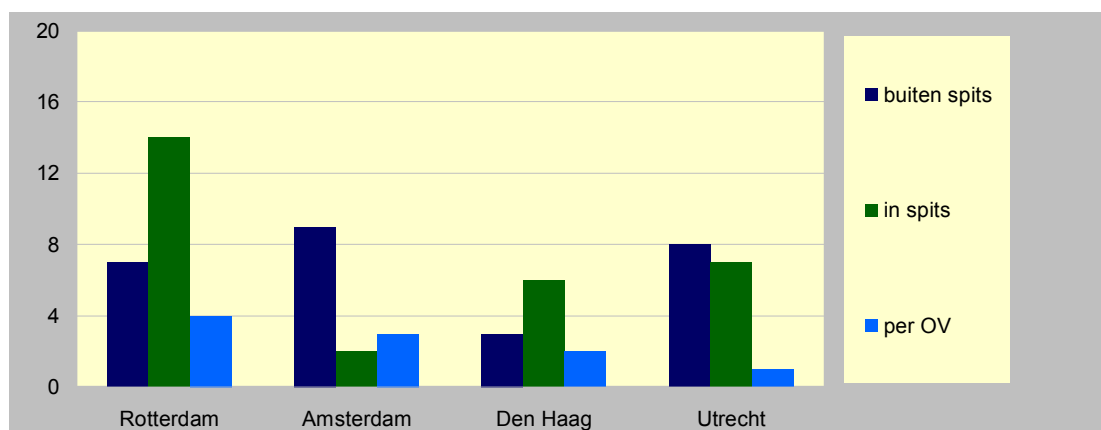
Bron: Omnibusenquête

De inwoners van Rotterdam geven de doorstroming van de tram zowel in 2006 als in 2007 het hoogste rapportcijfer. Ook de doorstroming van de bus krijgt een voldoende. Over de doorstroming van de auto oordelen Rotterdammers iets minder positief.

De helft van de inwoners van Rotterdam is in 2007 positief of zeer positief over de

doorstroming tussen de verkeersring en de binnenstad.¹

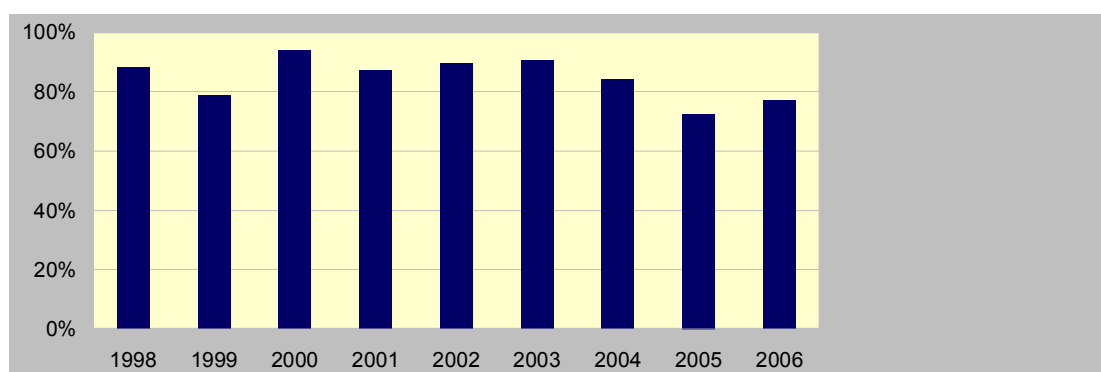
Figuur 6-5 Bereikbaarheid van banen in de G4: plek in de rangorde van de 50 grootste gemeenten in Nederland, 2006

Bron: Atlas voor gemeenten

Van de 50 grootste gemeenten is Rotterdam buiten de spits per auto op 6 na het best te bereiken. Het gaat hierbij om de bereikbaarheid van bedrijven. Deze wordt bepaald door files op de Rijkssnelwegen. Den Haag scoort als enige van de andere drie grote steden hier nog iets beter. In de spits heeft Rotterdam een minder goede score dan de andere grote steden voor de bereikbaarheid. Rotterdam is in de rangorde bereikbaarheid in de spits van de achtste plaats in 2002 gezakt naar de veertiende plaats in 2006. De rangorde van de vier grote steden wat betreft de bereikbaarheid met het openbaar vervoer is sinds 2002 binnen de rangorde van de 50 grootste gemeenten niet veranderd: Rotterdam staat onveranderd op de vierde plaats.

Figuur 6-6 Gemiddelde bezettingsgraad P+R terreinen

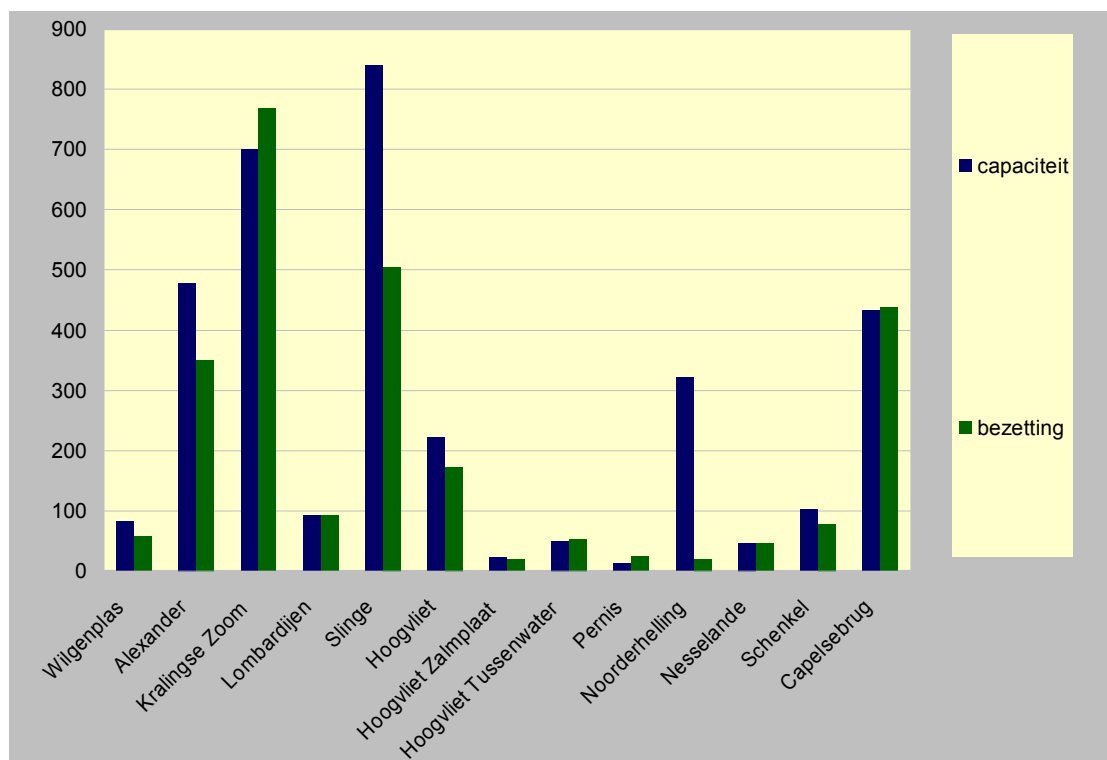

Bron: dS+V, Verkeer en Vervoer

In 2004 en 2005 zijn een aantal nieuwe P+R terreinen opgeleverd, waardoor in die jaren de totale capaciteit is toegenomen en de bezettingsgraad gedaald. De bezettingsgraad is in 2006 weer iets gestegen en is nu 77 procent. Er zijn in Rotterdam in 2006 in totaal 3.400 P+R plaatsen. De P+R plaatsen buiten de gemeentegrens die van belang zijn voor de Binnenstad van Rotterdam zijn buiten beschouwing gebleven.

¹ Omnibusenquête 2007

Figuur 6-7 Capaciteit en bezetting P+R terreinen, 2006

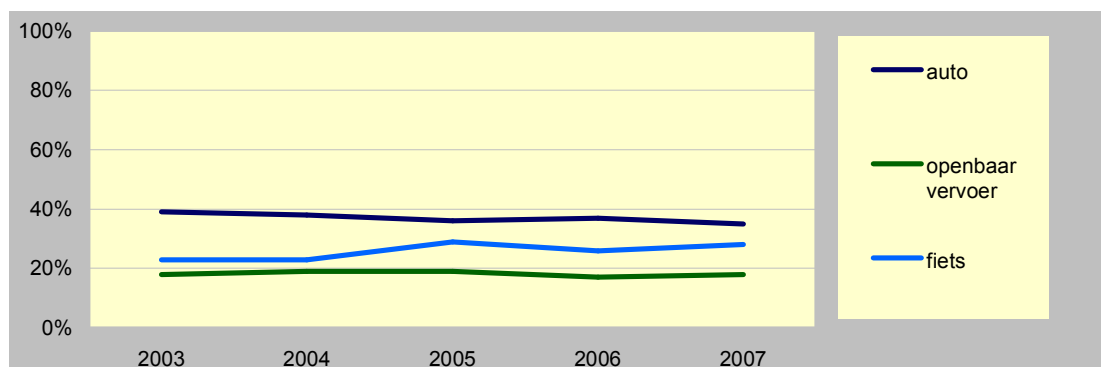

Bron: dS+V, Verkeer en vervoer

De capaciteit en de bezettingsgraad van de P+R terreinen varieert sterk. Kralingse Zoom is overbezet. Alexander, Slinge en Noorderhelling hebben capaciteit over.

In de Omnibusenquête is gevraagd welke vervoermiddelen de ondervraagden minstens vier maal per week gebruiken. Zij worden als intensieve gebruikers van dit vervoermiddel beschouwd. Daarbij kunnen mensen intensieve gebruikers zijn van meerdere vervoermiddelen.

Figuur 6-8 Intensieve gebruikers van auto, openbaar vervoer en fiets

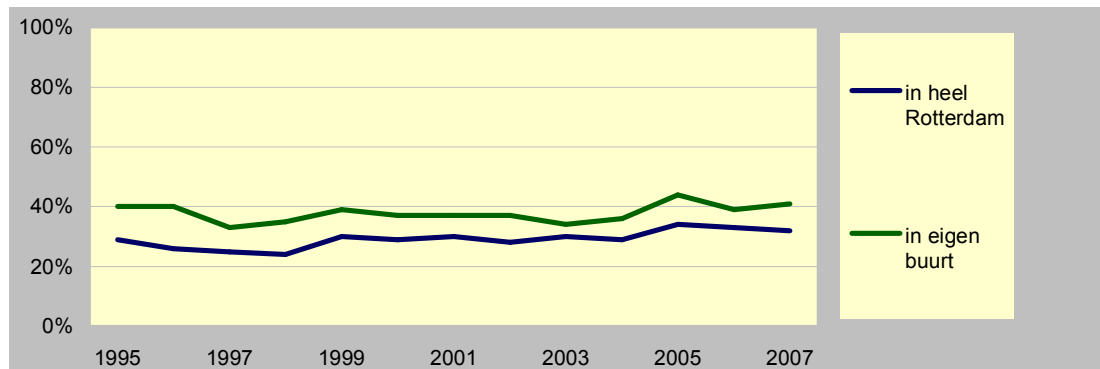
Bron: Omnibusenquête

De auto is het vervoermiddel dat door relatief de meeste Rotterdammers intensief wordt gebruikt. Het percentage intensieve autogebruikers is de laatste jaren licht gedaald. In het percentage intensieve gebruikers van het openbaar vervoer is niet veel verandering

opgetreden. Het percentage Rotterdammers dat meer dan vier maal per week fietst is de afgelopen jaren iets toegenomen.

Meer dan de helft van de Rotterdammers is tevreden over de kwaliteit van de fietspaden in de eigen buurt.²

Figuur 6-9   Aandeel Rotterdammers dat als fietser het wegonderhoud als 'goed' beoordeeld

Bron: Omnibusenquête

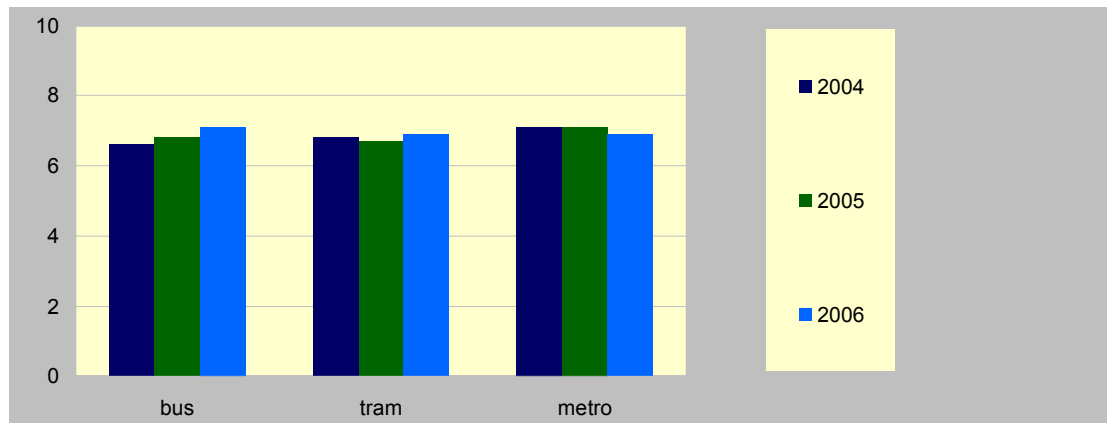
De inwoners van Rotterdam die als fietser het wegonderhoud beoordeeld hebben, vinden voor ongeveer 30 procent de onderhoudsstaat van de wegen in heel Rotterdam goed en voor ongeveer 40 procent de wegen in hun eigen buurt. In 2005 beoordeelden relatief veel fietsende Rotterdammers het wegonderhoud als goed. De daaropvolgende jaren is het aandeel Rotterdammers dat positief geoordeeld heeft weer iets gezakt, maar met name het percentage ondervraagden dat tevreden is over het wegonderhoud in heel Rotterdam is hoger dan voor 2005.

² Omnibusenquête 2007

De OV-Klantbarometer meet het oordeel van gebruikers van openbaar vervoer met behulp van rapportcijfers.

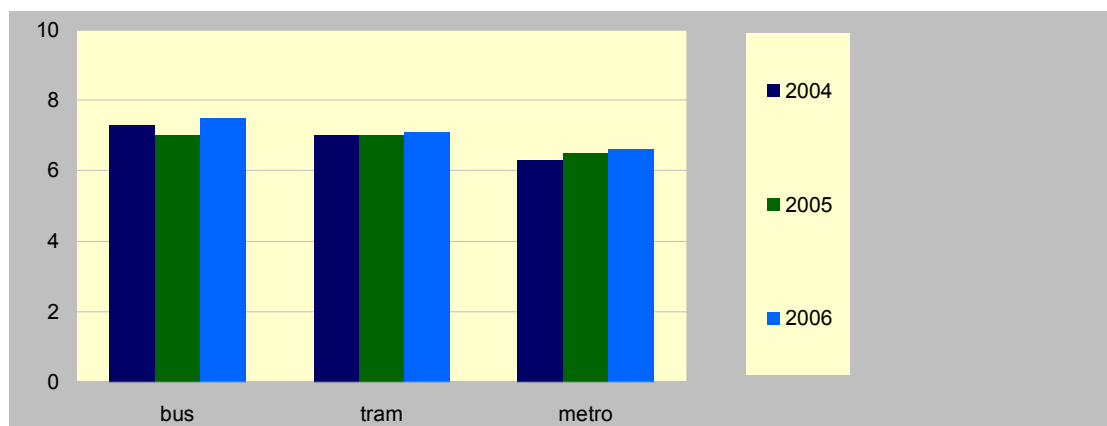
Figuur 6-10 Rapportcijfers kwaliteit openbaar vervoer RET, algemeen oordeel

Bron: OV-Klantbarometer 2006, Kennisplatform Verkeer en Vervoer

Het algemeen oordeel over de kwaliteit van de bus is in 2006 weer iets gestegen ten opzichte van 2005 en is 7,1. Ook het oordeel over de tram is iets hoger dan in 2005 en in 2004 en is nu 6,9. De metro kreeg in 2004 en 2005 een betere beoordeling dan de bus en de tram maar is die voorsprong kwijtgeraakt en gezakt naar een 6,9.

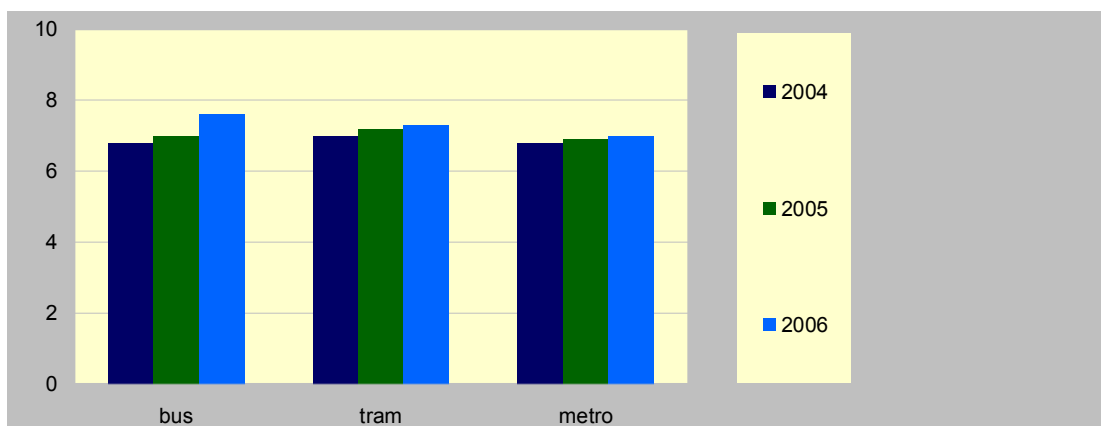
Figuur 6-11 Rapportcijfers algemene sociale veiligheid openbaar vervoer RET

Bron: OV-Klantbarometer 2006, Kennisplatform Verkeer en Vervoer

De rapportcijfers voor sociale veiligheid in de metro, bus en tram zijn in 2006 hoger dan in voorgaande jaren.

Figuur 6-12 Rapportcijfers sociale veiligheid bij haltes openbaar vervoer RET

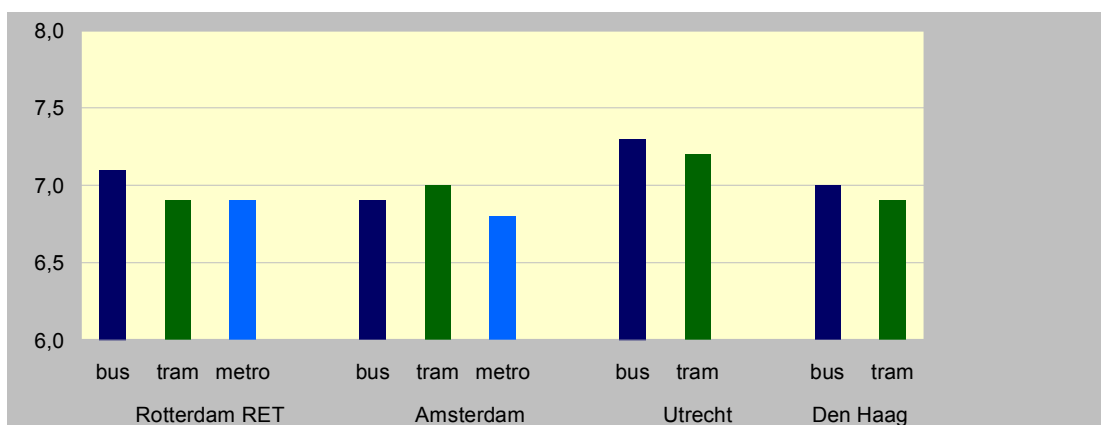

Bron: OV-Klantbarometer 2006, Kennisplatform Verkeer en Vervoer

De rapportcijfers voor sociale veiligheid bij haltes van het openbaar vervoer zijn in 2006 ook gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Het duidelijkst zichtbaar is dit voor de metrostations.

Punten die volgens de klanten van het RET voor verbetering vatbaar zijn, zijn de prijs van het openbaar vervoer, informatie over vertraging en stiptheid en in de metro netheid en geluid in het voertuig.³

Figuur 6-13 Rapportcijfers kwaliteit openbaar vervoer, algemeen oordeel G4 2006

Bron: OV-Klantbarometer 2006, Kennisplatform Verkeer en Vervoer

De behaalde rapportcijfers in de vier grote steden variëren tussen de 6,8 en de 7,3. De hoogste scores worden gehaald in Utrecht. De metro in Rotterdam krijgt een betere beoordeling dan de metro in Amsterdam.

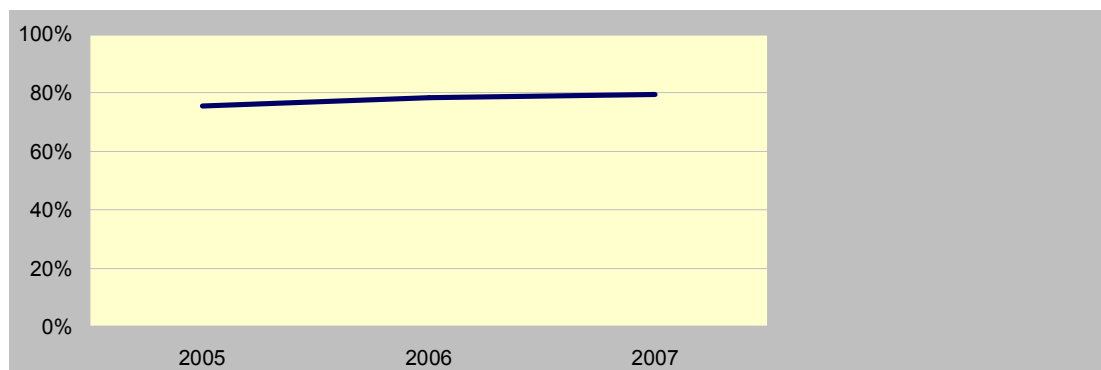
³ Cijfers en sterren openbaar vervoer. OV-Klantenbarometer 2006: Stadsregio Rotterdam. Kennisplatform Verkeer en vervoer. www.kpvv.nl

6.2 Wonen en ruimtelijke ordening

De strategie voor de aantrekkelijke woonstad gaat uit van het uitbouwen van bestaande sterke wijken. Het gaat om het aansluiten bij bestaande identiteit en imago. Om in de woningbehoefte te voorzien, bouwt Rotterdam in bestaand stedelijk gebied. Daarnaast realiseert Rotterdam woonmilieus die selectieve migratie tegengaan en worden zwakke woonmilieus getransformeerd.

Het gemeentebestuur heeft de ambitie om de Rotterdamse woonmilieus aantrekkelijker te maken en voldoende doorstroombmogelijkheden binnen de gemeentegrenzen te bieden om wooncarrières mogelijk te maken. Met het op gang brengen van doorstroming op de woningmarkt, wil de gemeente meer aanbod aan betaalbare woningen scheppen. Doelgroepen van beleid zijn de groepen die nu de meeste moeite hebben om hun woonwens in de stad te verwezenlijken (huishoudens met een midden- of hoger inkomen; in het bijzonder gezinnen met kinderen, ouderen en kansrijke jongeren).

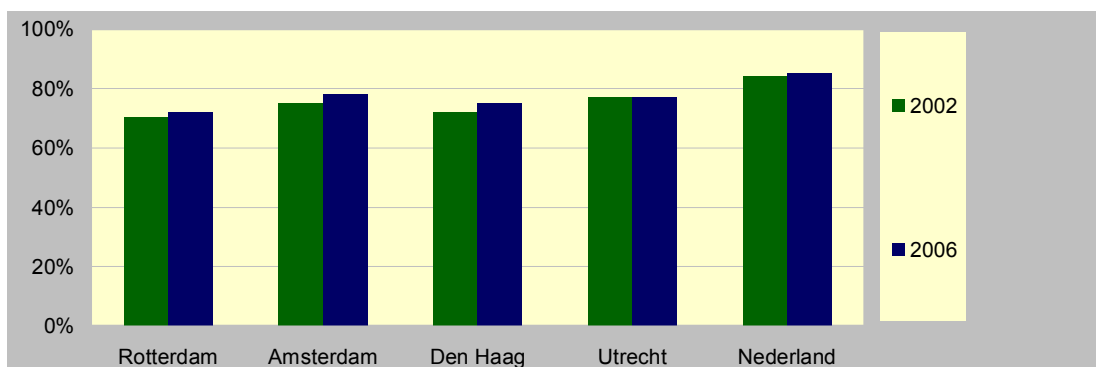
Figuur 6-14 Percentage Rotterdammers dat (zeer) tevreden is over de eigen buurt

Bron: Veiligheidsenquête

Het aandeel inwoners van Rotterdam dat tevreden is met de eigen buurt is de laatste jaren gestegen en is nu bijna 80 procent.

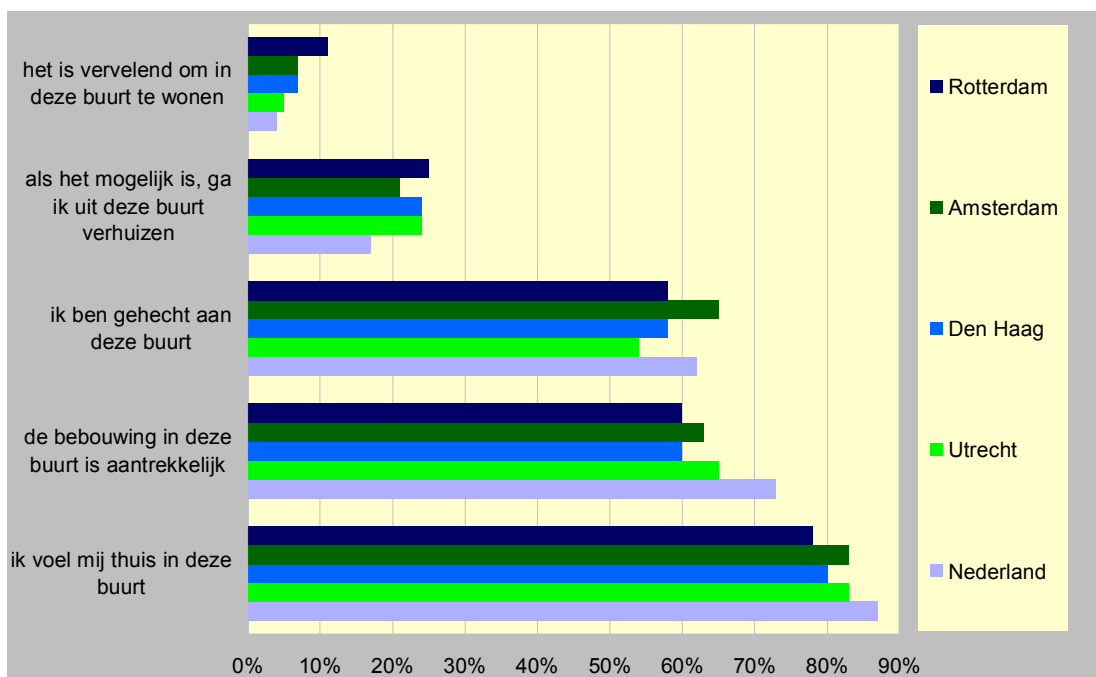
Figuur 6-15 Percentage huishoudens dat (zeer) tevreden is met de woonomgeving

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Van de Nederlandse huishoudens is 85 procent tevreden of zeer tevreden met de eigen woonomgeving. Dit aandeel is sinds 2002 nauwelijks veranderd. In de vier grote steden is het percentage huishoudens dat (zeer) tevreden is met de woonomgeving lager. In 2006 heeft Amsterdam het hoogste aandeel huishoudens dat (zeer) tevreden is met de woonomgeving, in 2002 was dat nog Utrecht. Rotterdam heeft zowel in 2002 als in 2006 het laagste aandeel huishoudens dat tevreden is met de eigen woonomgeving.

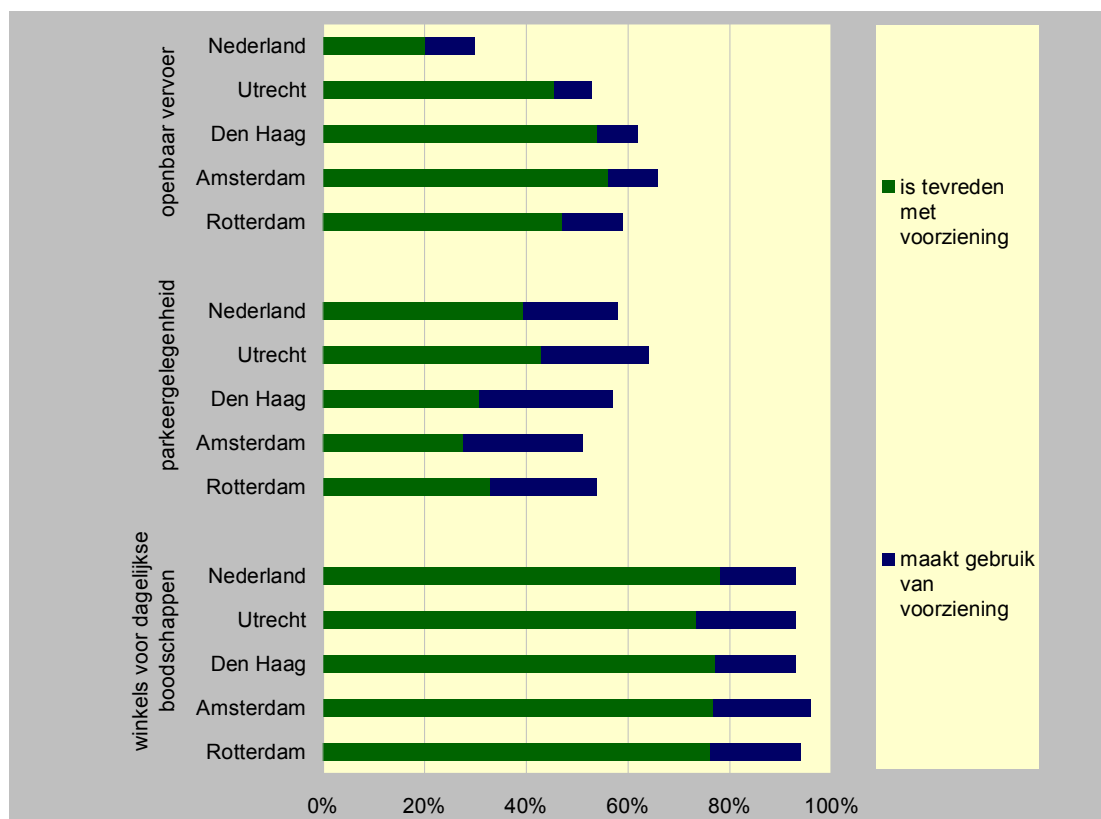
Figuur 6-16 Oordeel over de buurt, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Ook uit bovenstaande grafiek blijkt, dat het aandeel Rotterdamse huishoudens, dat een positief oordeel heeft over de eigen buurt lager is dan in andere grote steden en heel Nederland.

Figuur 6-17 Gebruik en oordeel algemene buurtvoorzieningen, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

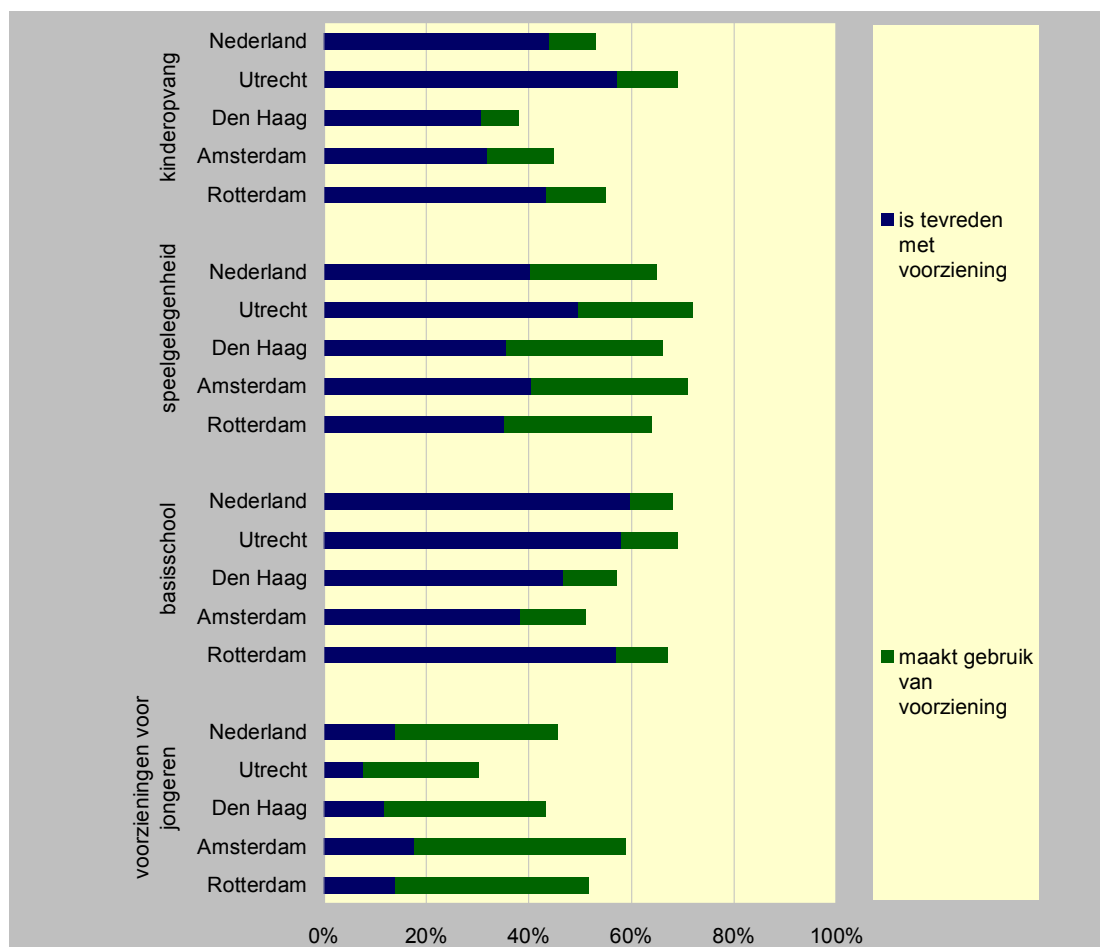
In de bovenstaande grafiek geeft de blauwe staaf het percentage huishoudens aan, dat gebruik maakt van een voorziening in de buurt. Het deel van de huishoudens dat gebruik maakt van de voorziening én daar tevreden over is, is groen gekleurd.

Bewoners van grote steden maken meer gebruik van openbaar vervoer in de buurt dan inwoners van Nederland. Het percentage Rotterdamse huishoudens dat gebruik maakt van het openbaar vervoer is 60 procent, iets minder dan het percentage Haagse en Amsterdamse huishoudens. Ook zijn de Rotterdamse huishoudens iets minder tevreden met het openbaar vervoer.

Inwoners van Utrecht maken relatief het meest gebruik van parkeergelegenheid in de eigen buurt. Rotterdamse huishoudens maken voor iets meer dan de helft gebruik van parkeergelegenheid in de buurt. Een derde van de Rotterdamse huishoudens is tevreden over de parkeergelegenheid in de buurt.

De meeste huishoudens maken gebruik van winkels in de buurt voor de dagelijkse boodschappen. Er zijn geen grote verschillen naar woonplaats. Van de Rotterdamse huishoudens is driekwart tevreden met de buurtwinkels voor dagelijkse boodschappen.

Figuur 6-18 Gebruik en oordeel van voorzieningen voor kinderen en jongeren, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

In de bovenstaande grafiek geeft de totale balk aan welk aandeel van de bevolking gebruik maakt van een voorziening. De groene balk geeft aan welk aandeel van de gebruikers tevreden is met de voorziening. In Rotterdam is na Utrecht het aandeel huishoudens dat gebruik maakt van kinderopvang in de buurt het hoogst van de vier grote steden en vergelijkbaar met Nederland. Ruim 40 procent van de Rotterdamse huishoudens is tevreden met deze kinderopvang.

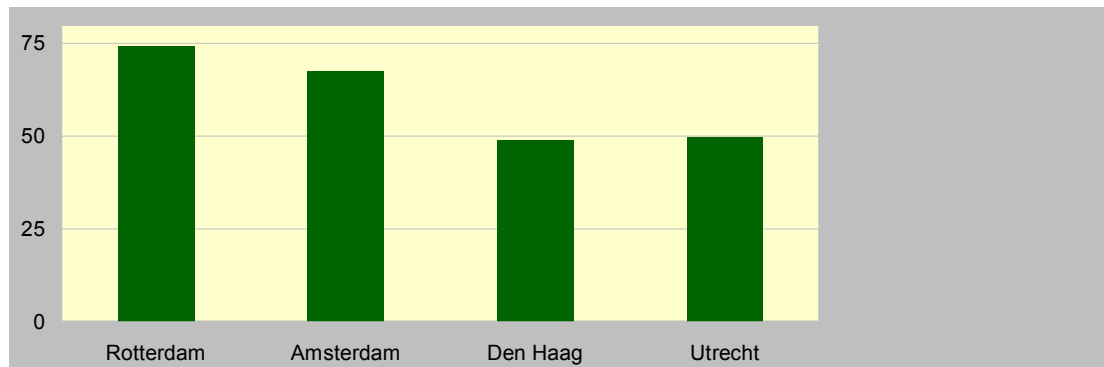
Het gebruik van speelvoorzieningen voor kinderen in de buurt en de tevredenheid daarmee is in Rotterdam relatief laag.

Tweederde van de Rotterdamse huishoudens heeft kinderen die in de eigen buurt naar de basisschool gaan en bijna 60 procent is daar tevreden over. Deze percentages zijn hoger dan die van Amsterdam en Den Haag en vergelijkbaar met de cijfers voor heel Nederland.

Na Amsterdam maakt de Rotterdamse bevolking het meest gebruik van voorzieningen voor jongeren. De tevredenheid met jongerenvoorzieningen is in het algemeen laag.

Onderzoeksbureau Alterra heeft het groenoppervlak van de dertig grote steden in Nederland onderzocht. Alle soorten groen, zoals openbaar groen, sportvelden, begraafplaatsen, grond met een agrarische functie wordt daarin meegenomen.

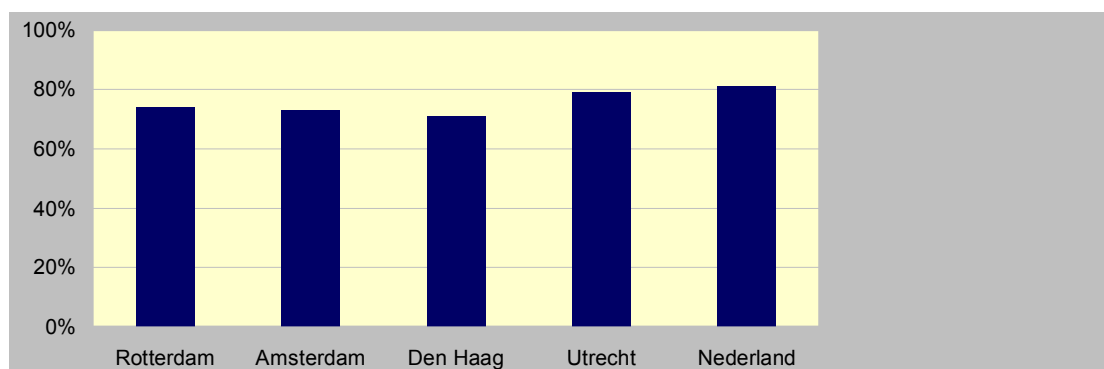
Figuur 6-19 Aantal m² groen per woning, 2004

Bron: Alterra, *Groene Meters II*

Van de vier grote steden heeft Rotterdam het grootste oppervlak aan groen per woning binnen de bebouwde kom. Rotterdam voldoet als enige van de vier grote steden aan het kengetal van 75 m² dat het ministerie van LNV hanteert. Ook de bereikbaarheid van groen in de stad is onderzocht. De meeste bewoners van Rotterdam hebben binnen 500 meter de beschikking over een groen gebied. Alleen bewoners in sommige delen van het centrum en in Rotterdam-Zuid in de Tarwewijk en Bloemhof hebben groengebieden op een wat grotere afstand van hun woning liggen.

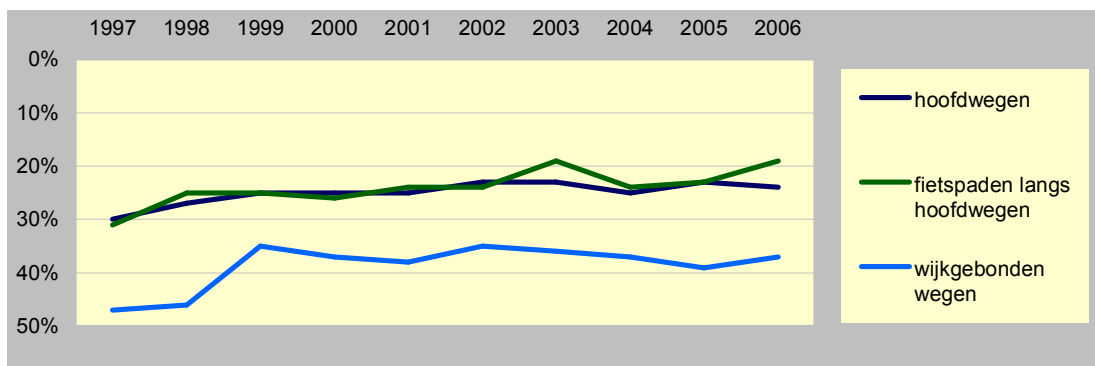
Figuur 6-20 Tevredenheid met groen in de buurt, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Driekwart van de Rotterdamse huishoudens is tevreden of zeer tevreden met het groen in de buurt. Dit percentage is vergelijkbaar met het Amsterdamse percentage, en ligt tussen het laagste aandeel in Den Haag en het hoogste aandeel in Utrecht in. Van de Nederlandse huishoudens is ruim 80 procent tevreden met het groen in de buurt.

Figuur 6-21 Aandeel hoofdwegen, fietspaden en wijkgebonden wegen in slechte conditie

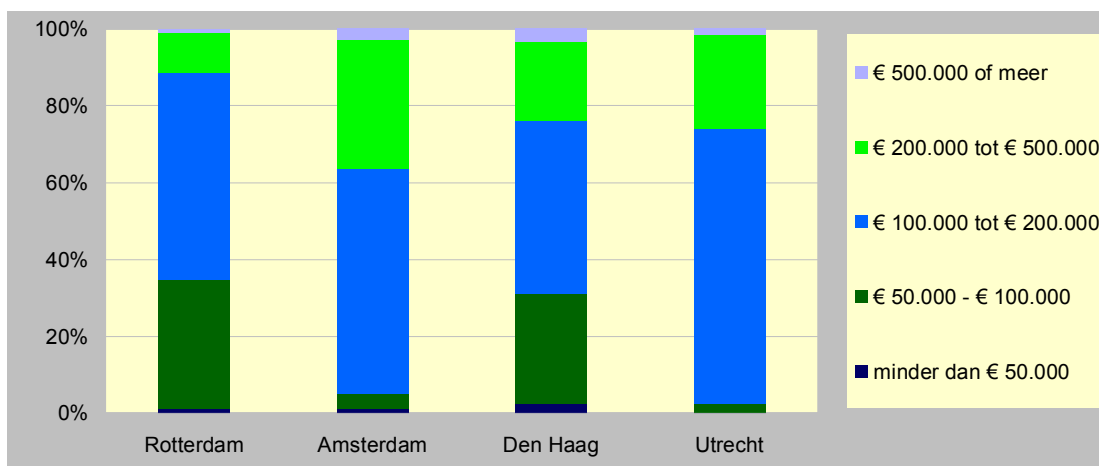

Bron: Gemeentewerken Rotterdam

Aan het eind van ieder jaar inventariseert Gemeentewerken de staat van onderhoud van wegen en fietspaden in de stad. Sinds 1997 is het percentage wegen en fietspaden dat in slechte staat verkeert afgenomen. Sinds 1999 zijn er geen grote veranderingen in het aandeel wegen dat in slechte staat is. Sinds 2004 is er een duidelijke verbetering in de onderhoudsstaat van fietspaden. Het aandeel fietspaden in slechte conditie is verminderd, en weer op het beste niveau, in 2003.

In het volgende deel zal nader ingegaan worden op de Rotterdamse woningvoorraad, ook in vergelijking met de andere grote steden en Nederland.

Figuur 6-22 WOZ-waarde woningen, 2006 (peildatum 1 januari 2003)

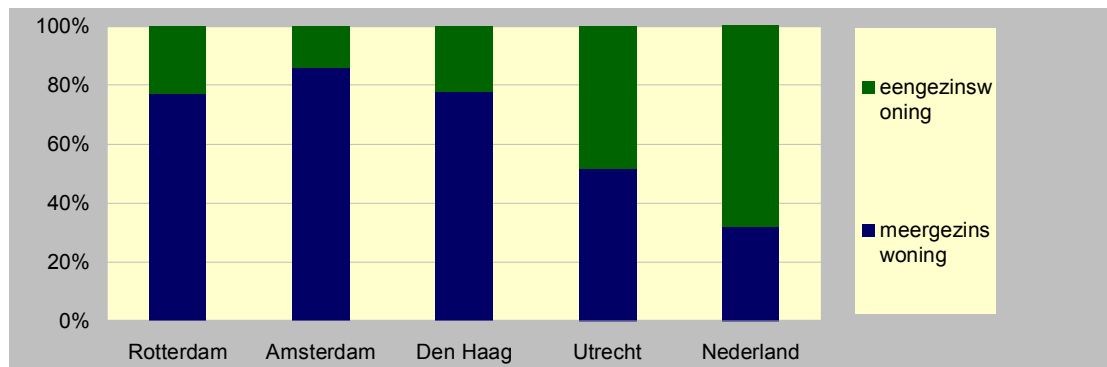

Bron: CBS Statline

Er zijn grote verschillen tussen de vier steden naar WOZ-waarde van de woningvoorraad. Meer dan een derde van de Rotterdamse woningvoorraad bestaat uit woningen met een WOZ-waarde onder de €100.000,-. In Amsterdam en Utrecht is dit maar een heel klein deel van het woningbestand. Het aandeel woningen met een WOZ-waarde boven de € 200.000,- is in Rotterdam veel kleiner dan in de andere grote steden.

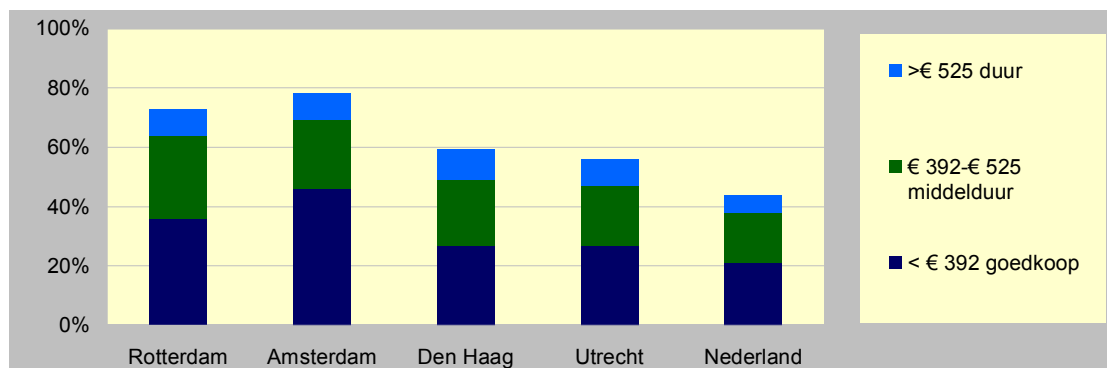
Figuur 6-23 Aandeel eengezinswoningen, 2005

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Bijna een kwart van de Rotterdamse woningvoorraad bestaat uit eengezinswoningen. Amsterdam heeft relatief nog minder eengezinswoningen. Het aandeel in Den Haag is vergelijkbaar. Utrecht heeft relatief veel meer eengezinswoningen, en van de Nederlandse woningvoorraad bestaat tweederde deel uit eengezinswoningen.

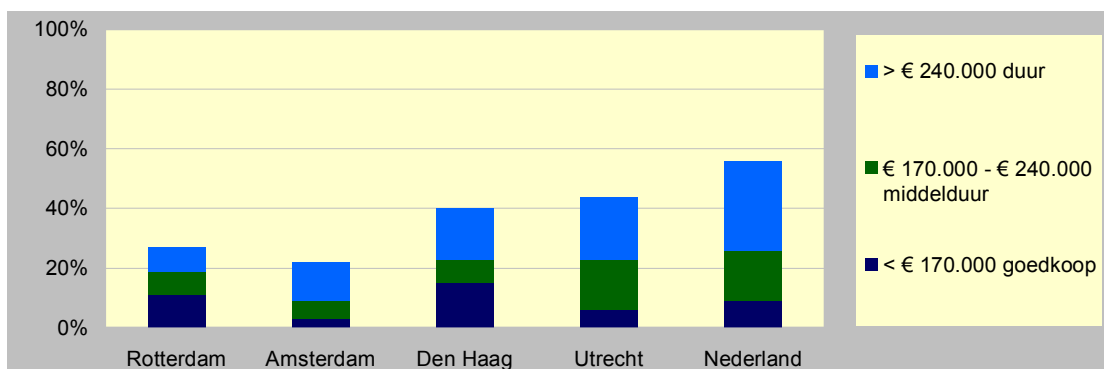
Figuur 6-24 Aandeel huurwoningen naar prijsklasse 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

De Nederlandse woningvoorraad bestaat voor minder dan de helft uit huurwoningen. Van de Rotterdamse woningvoorraad bestaat ruim 70 procent uit huurwoningen, voor een groot deel in de goedkope prijsklasse tot € 392,- basishuur. Amsterdam heeft een groter aandeel huurwoningen, en daarbij ook een groter deel goedkope huurwoningen. In de andere grote steden zijn goedkope huurwoningen relatief schaarser.

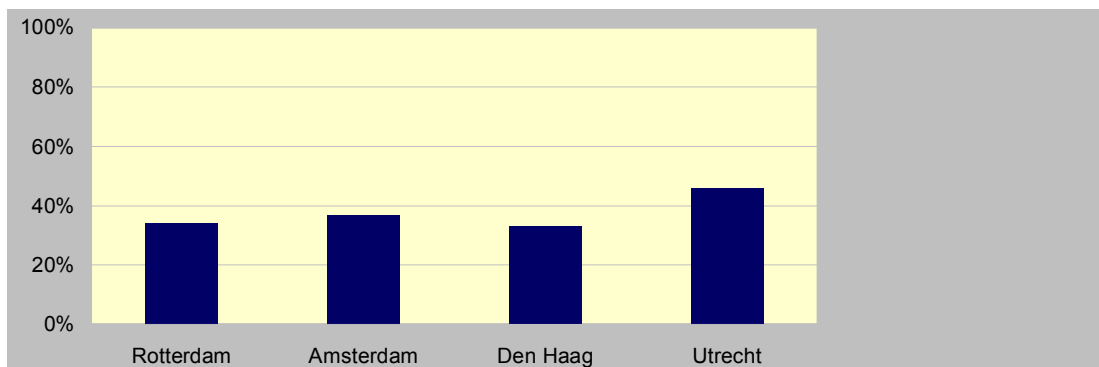
Figuur 6-25 Aandeel koopwoningen naar prijsklasse 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Rotterdam heeft vergeleken met de andere grote steden en Nederland relatief weinig duurdere koopwoningen van meer dan € 240.000,- (koop prijs).

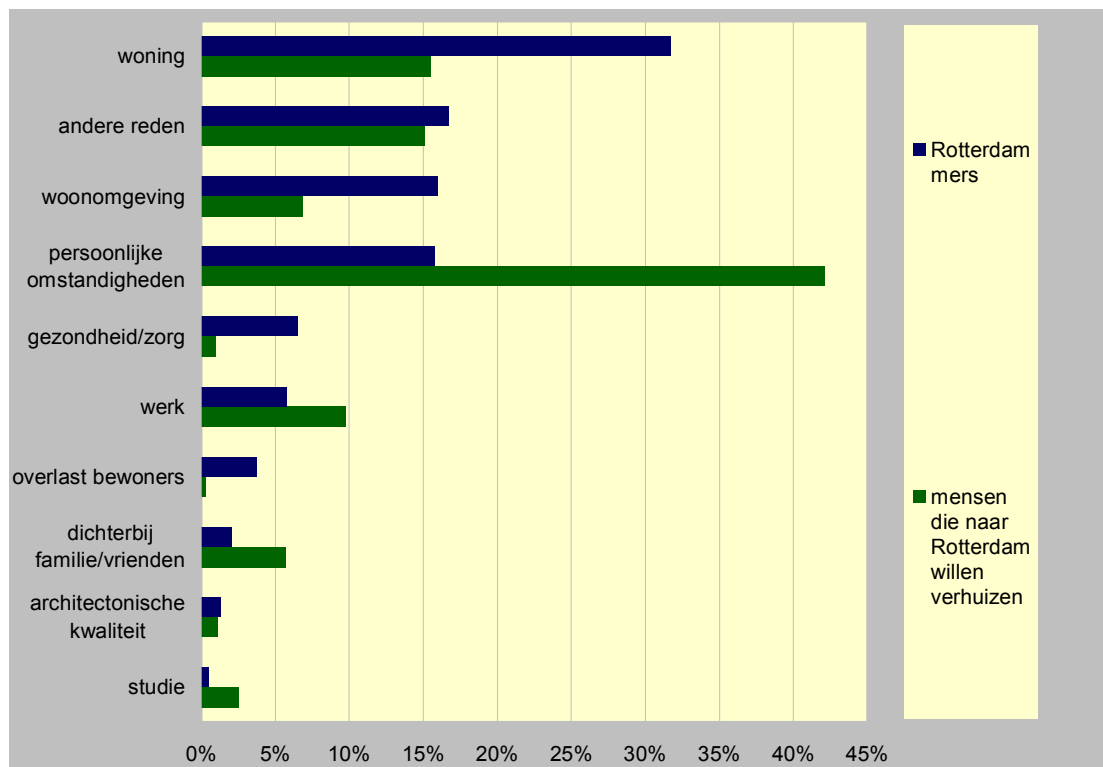
Figuur 6-26 Aandeel inwoners met een verhuiscens binnen twee jaar, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Er zijn ongeveer 98.000 Rotterdamse huishoudens die volgens WoON binnen twee jaar willen verhuizen naar een andere woning. Dit is 36 procent van de Rotterdamse huishoudens. In Amsterdam en Den Haag zijn deze percentages vergelijkbaar. Utrecht springt eruit met 46 procent van de huishoudens die willen verhuizen.

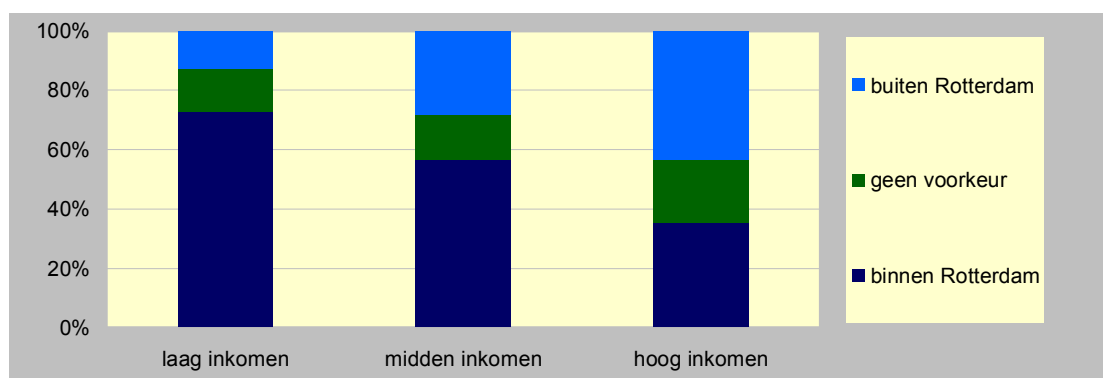
Figuur 6-27 Belangrijkste reden om te willen verhuizen vanuit / naar Rotterdam 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Voor Rotterdammers is de woning de belangrijkste reden om binnen twee jaar te willen verhuizen. Daarna volgt de verzameling 'andere reden', en dan volgt op de derde plaats de woonomgeving. Op de vierde plaats staat persoonlijke omstandigheden, zoals samenwonen, trouwen, scheiden enzovoort. Voor mensen die zich van buiten de stad in Rotterdam willen vestigen zijn deze persoonlijke omstandigheden de meest genoemde belangrijkste reden om naar Rotterdam te willen verhuizen. Daarna volgt ook bij hen 'andere reden' en de woning. Op de vierde plaats staat 'werk' als reden om naar Rotterdam te verhuizen.

Figuur 6-28 Voorkeur van Rotterdammers voor verhuizen binnen of buiten de stad, 2006

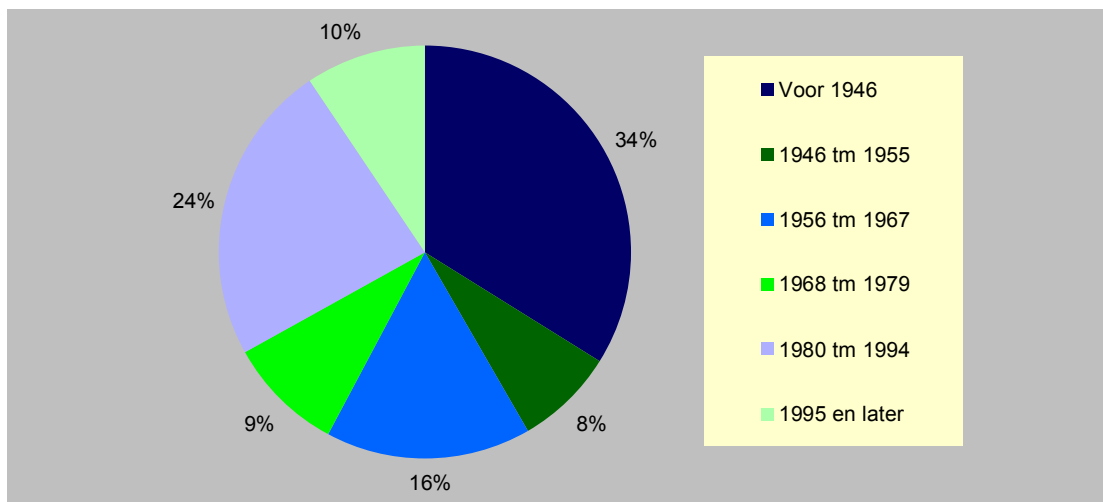

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Van de Rotterdamse huishoudens met een inkomen tot en met modaal zoeken de meeste een woning binnen Rotterdam. De bovenmodale huishoudens zoeken voor een groter deel een nieuwe woning buiten de stad. Opvallend is ook dat van de huishoudens met een hoog inkomen (meer dan twee keer modaal) een vijfde deel geen voorkeur heeft voor verhuizen binnen of buiten de stad.

Van de huishoudens die van buiten de stad naar Rotterdam willen verhuizen, heeft bijna driekwart een inkomen tot modaal.

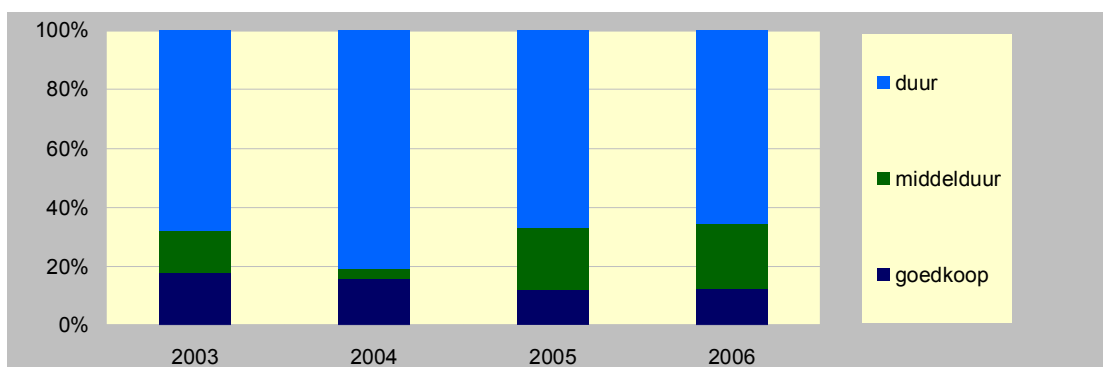
Figuur 6-29 Rotterdamse woningvoorraad naar bouwjaar, 1 januari 2006

Bron: WBOB

Eenderde van de Rotterdamse woningvoorraad bestaat uit vooroorlogse woningen, een derde stamt uit de periode 1946 – 1979 en eenderde uit de periode na 1980.

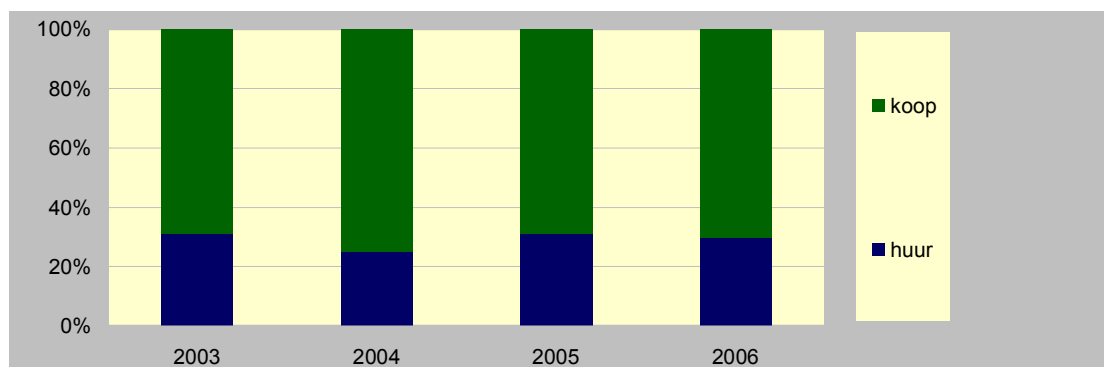
Figuur 6-30 Opgeleverde nieuwbouwwoningen naar prijsklasse

Bron: dS+V

Het grootste deel van de nieuwbouw wordt gebouwd in de duurdere prijsklasse. Sinds 2005 worden er ook meer woningen in de middeldure prijsklasse opgeleverd.

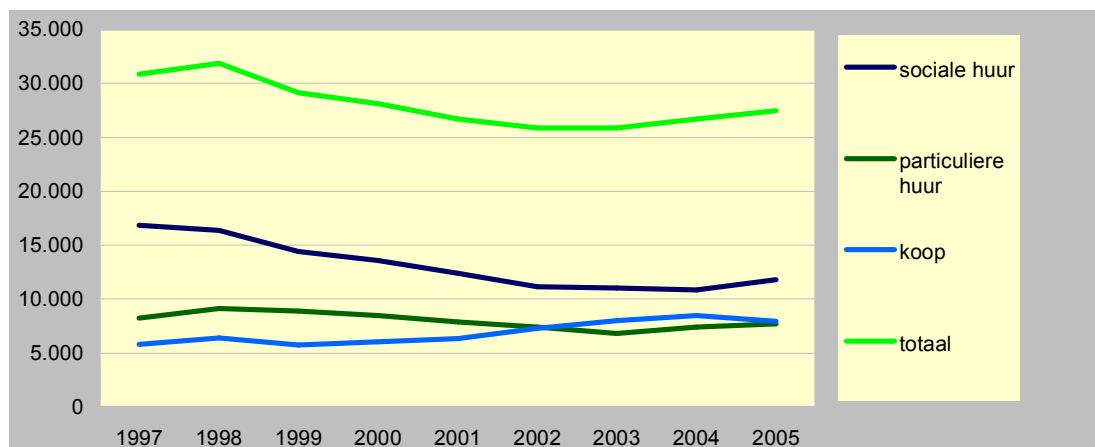
Figuur 6-31 Opgeleverde nieuwbouwwoningen naar koop/huur

Bron: dS+V

Het aandeel opgeleverde nieuwbouwoopwoningen schommelt in de afgelopen jaren rond de 70 procent.

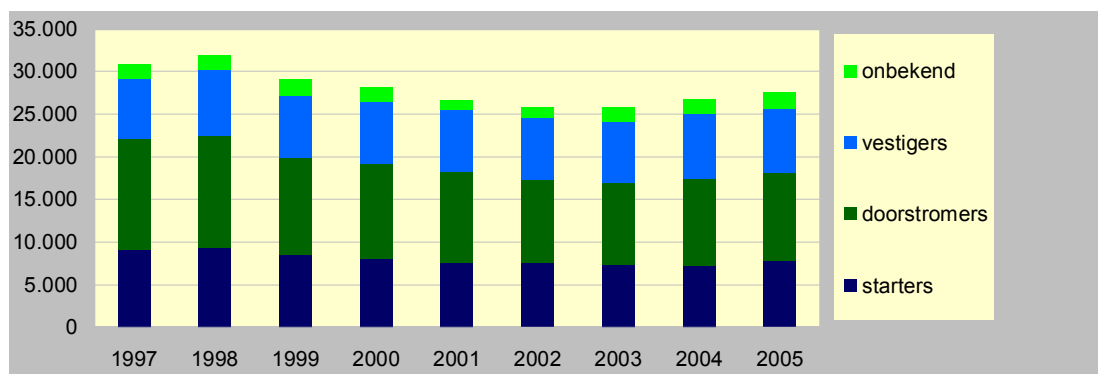
Figuur 6-32 Aantal huishoudens die verhuisd zijn naar sector

Bron: WBOB

De doorstroming van huishoudens naar een andere woning is vanaf 1998 tot 2002 gedaald. Sinds 2003 is er weer een lichte stijging in het aantal huishoudens dat verhuisd is, maar dit heeft nog niet het niveau van 1998. Verhuizingen naar een andere woning in de sociale sector volgen dezelfde lijn. Verhuizingen naar een particuliere woning kwamen in 2003 relatief weinig voor. Sindsdien is het weer gestegen. Sinds 2002 verhuisden in het jaar daarvoor meer mensen naar een koopwoning dan naar een particuliere huurwoning. In 2005 is dit aantal weer ongeveer gelijk.

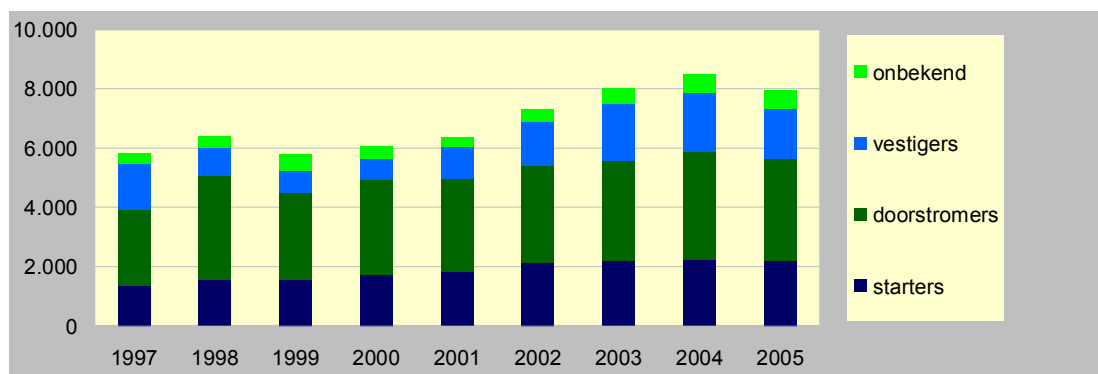
Figuur 6-33 Instroom naar een woning naar starters, doorstromers en vestigers

Bron: WBOB

Het aantal starters op de woningmarkt is sinds 1997 gedaald van ruim 9.000 naar minder dan 8.000.

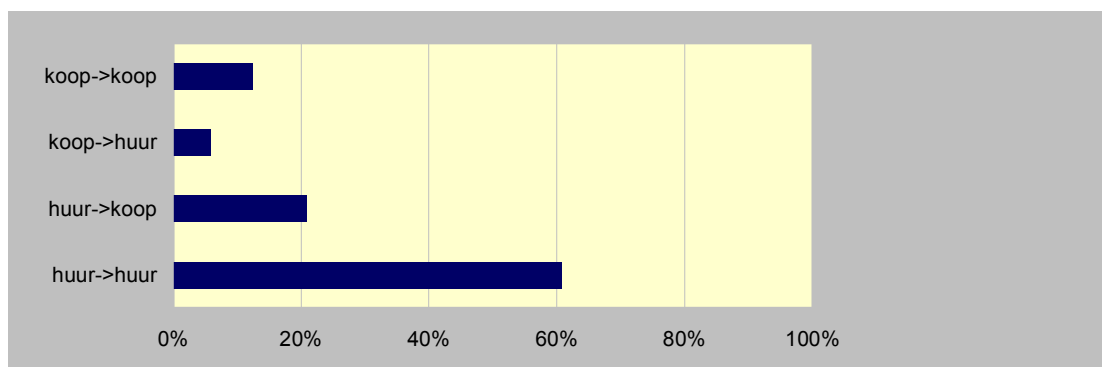
Figuur 6-34 Instroom naar een koopwoning naar starters, doorstromers en vestigers

Bron: WBOB

Het aantal starters onder de huishoudens die een koopwoning hebben betrokken, is in absolute aantallen toegenomen in de periode vanaf 1997.

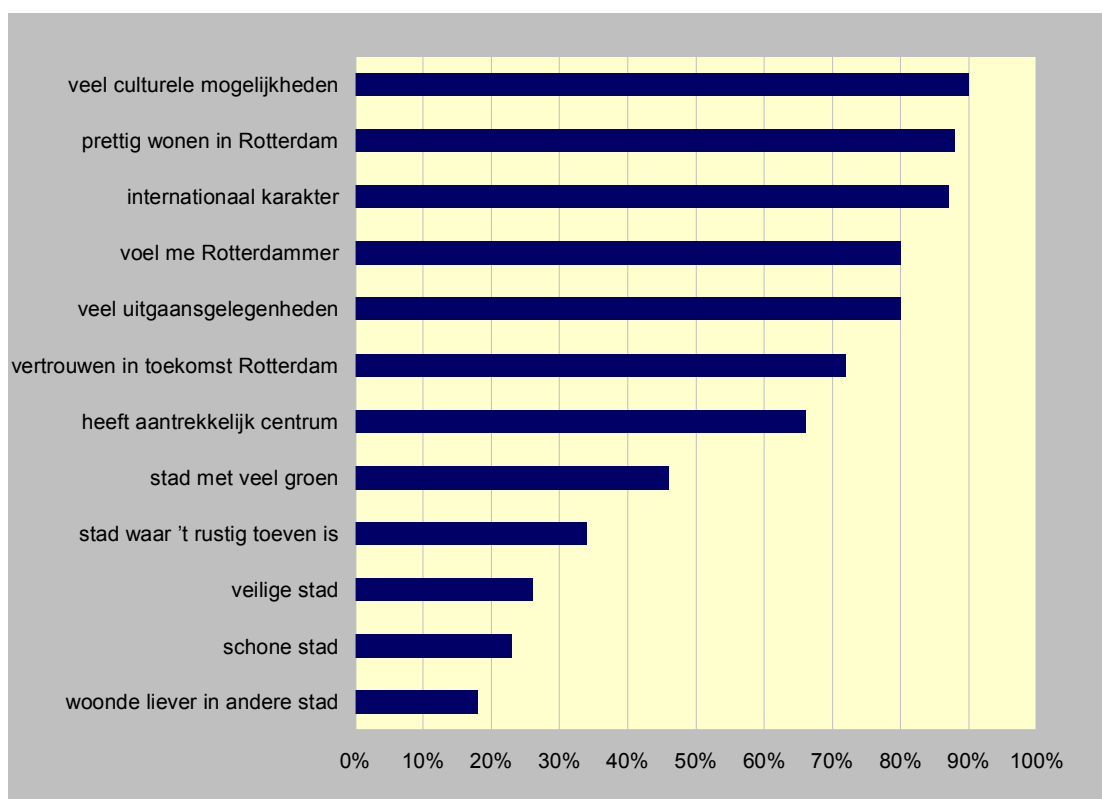
Figuur 6-35 Doorstromers naar sector, 2005

Bron: WBOB

De meeste doorstromers betrekken een nieuwe woning in dezelfde sector als hun vorige woning. Huurders blijven huurders en kopers blijven kopers. Het aandeel huishoudens dat van een huurwoning naar een koopwoning verhuist, is groter dan het aandeel kopers dat een huurwoning betreft.

Figuur 6-36 Oordeel van Rotterdammers over aantrekkelijkheid van de stad: percentage helemaal mee eens, 2007

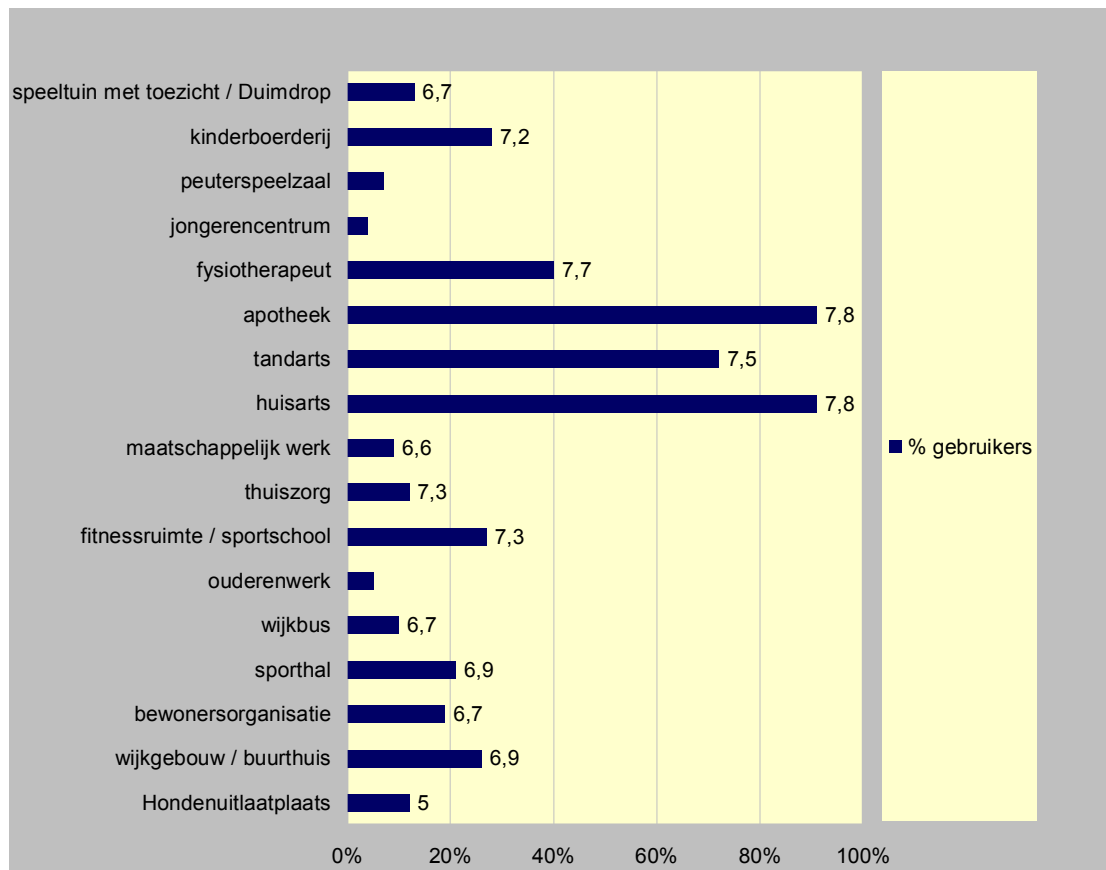
Bron: Omnibusenquête

Het aspect waar relatief de meeste Rotterdammers een positief oordeel over geven, zijn de vele culturele mogelijkheden in de stad. Meer dan 80 procent van de ondervraagden vindt het

prettig wonen in de stad en beaamt dat de stad een internationaal karakter heeft. Minder dan de helft van de Rotterdammers is het eens met de stellingen dat Rotterdam een stad is met veel groen, dat het een stad is waar 't rustig toeven is, en dat het een veilige en schone stad is. Ondanks dat, is slechts 18 procent het eens met de stelling, dat hij of zij liever in een andere stad zou willen wonen. De antwoorden op de meeste van deze stellingen verschillen niet van de antwoorden die een jaar geleden werden gegeven. Wel is het aandeel personen dat het eens is met de stelling dat Rotterdam een schone stad is, licht gedaald, evenals het aandeel personen dat het eens is met de stelling dat Rotterdam een aantrekkelijk centrum heeft en een stad is waar 't rustig toeven is.

Figuur 6-37 Gebruik en waardering van voorzieningen (zorgvoorzieningen, kinderopvang, peuterspeelzalen etc) in en rondom de eigen buurt

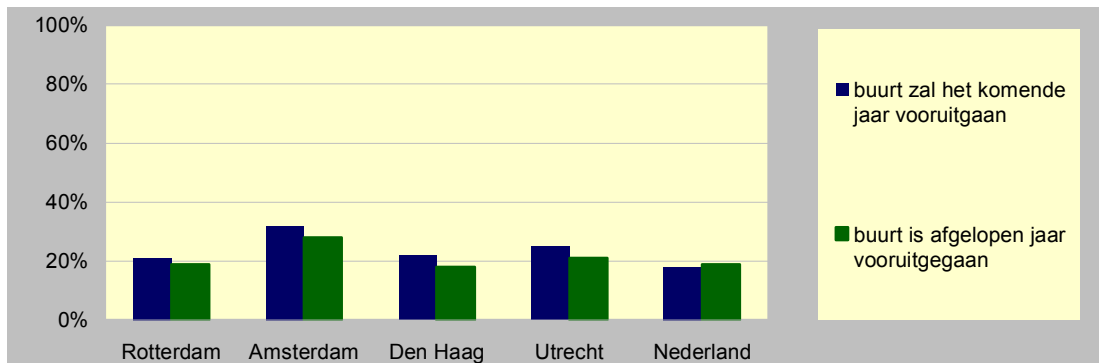

Bron: Omnibusenquête

N.B. Rapportcijfers zijn alleen weergegeven wanneer voldoende respondenten hun waardering over de voorzieningen hebben gegeven.

De voorzieningen in de buurt, waar relatief de meeste Rotterdammers gebruik van maken, zijn medische voorzieningen als huisarts, tandarts, apotheek en fysiotherapeut. Deze voorzieningen worden alle met een rapportcijfer 7,5 of meer beoordeeld. Ook de thuiszorg krijgt een goede beoordeling met een rapportcijfer 7,3. Sommige voorzieningen zijn voor een speciale doelgroep, zoals voorzieningen voor kinderen, jongeren en ouderen. Deze worden dan ook minder gebruikt, maar in het algemeen ook iets minder positief beoordeeld. De hondenuitlaatplaats is de voorziening met de laagste beoordeling.

Figuur 6-38 Mening over ontwikkelingen van de buurt, 2006

Bron: Woononderzoek Nederland (WoON)

Opmerkelijk is dat de bewoners van de vier grote steden meer vertrouwen lijken te hebben in de toekomst dan de inwoners van Nederland. In de vier grote steden verwachten relatief meer inwoners dat hun buurt het komende jaar vooruit zal gaan. In de vier grote steden vinden ook relatief meer inwoners dat hun buurt het afgelopen jaar is achteruitgegaan in vergelijking met de Nederlandse bevolking, maar dit aandeel is lager dan het percentage dat positieve verwachtingen heeft voor de toekomst. Van de Nederlandse bevolking verwacht een lager percentage dat hun buurt vooruit zal gaan in het komende jaar tegenover een hoger percentage dat vindt dat de buurt het afgelopen jaar is achteruitgegaan.

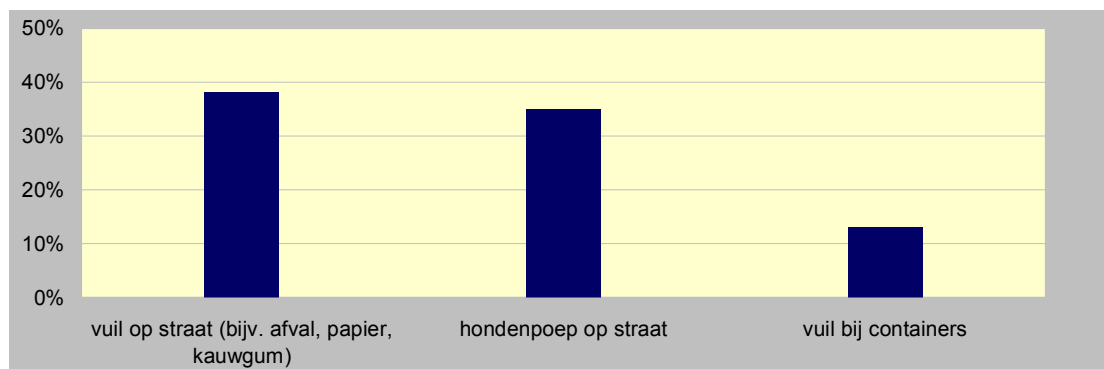
6.3 Schoon

Het streven voor Rotterdam is een schone en goed onderhouden buitenruimte. Dit draagt bij aan:

- een aantrekkelijke woonstad;
- een aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven;
- een aantrekkelijke stad voor bezoekers. Daarnaast wordt met het werkterrein Schoon ingezet op het creëren van diverse vormen van (tijdelijke) banen in de stad.

Het werkterrein Schoon omvat de reeks activiteiten op het gebied van het schoonhouden van de stad, het inzamelen en verwerken van afval, het werk bieden aan moeilijk bemiddelbare Rotterdammers, en het toezicht houden en handhaven van de spelregels op dit terrein.

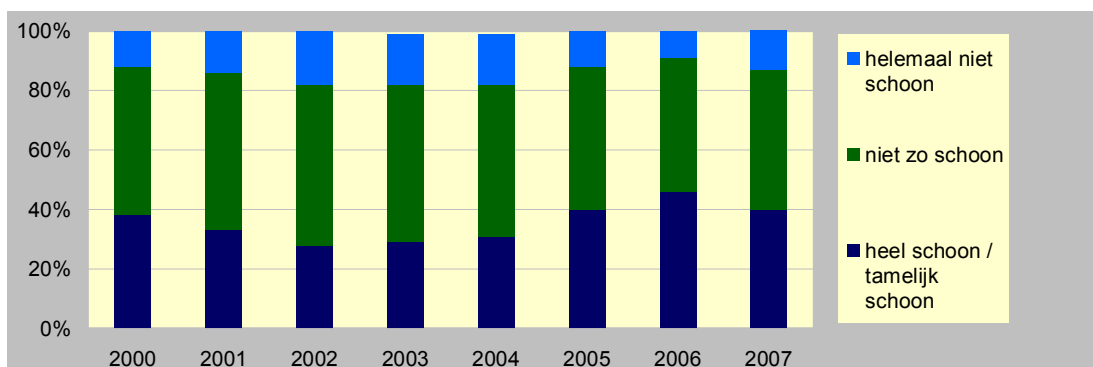
Figuur 6-39 Top 3 grootste ergernissen wat betreft schoon-zijn van stad en buurt

Bron: Omnibusenquête

De meest genoemde ergernis wat betreft het niet-schoon zijn van de stad en de buurt is 'vuil op straat'. Dit is door 38 procent van de Rotterdammers genoemd. Hondenpoep komt met 35 procent op de tweede plaats. Dit is een sterke daling ten opzichte van vorig jaar, toen hondenpoep als grootste ergernis nog op de eerste plaats stond met een percentage van 44 procent. Op de derde plaats staat 'vuil bij containers'.

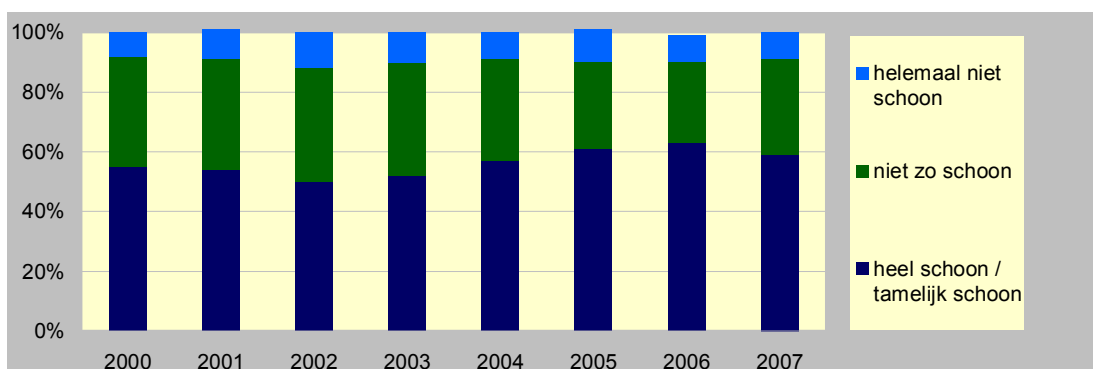
Figuur 6-40 Oordeel Rotterdammers of zij Rotterdam schoon vinden

Bron: Omnibusenquête

In 2006 oordeelde 46 procent van de Rotterdammers dat Rotterdam heel schoon of tamelijk schoon was. Dit aandeel is in 2007 weer gezakt naar 40 procent, net als in 2005. De afgelopen drie jaar is het percentage ondervraagden dat de stad met tamelijk of heel schoon beoordeelt hoger dan de jaren daarvoor.

Figuur 6-41 Oordeel Rotterdammers of zij de eigen buurt schoon vinden

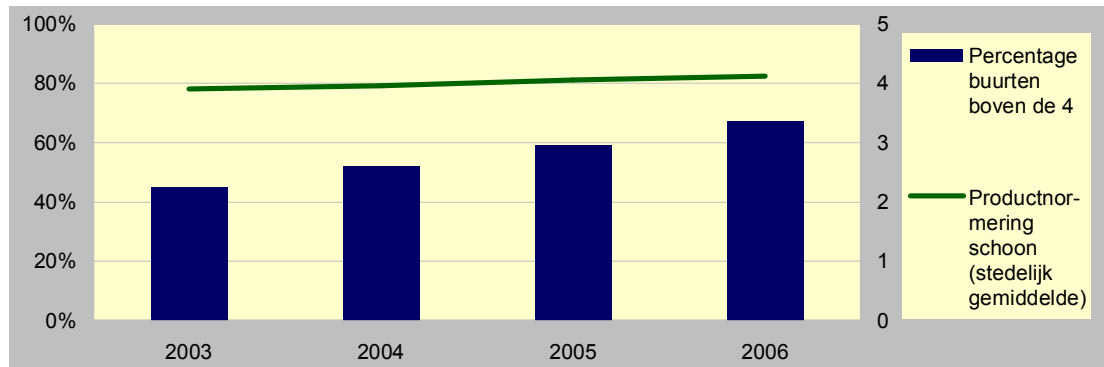

Bron: Omnibusenquête

Het percentage Rotterdammers dat de eigen buurt positief beoordeelt op het aspect 'schoon' ligt een stuk hoger, rond de 60 procent. In 2006 vonden relatief de meeste Rotterdammers hun eigen buurt schoon, maar ook hier is het percentage inwoners dat hun eigen buurt schoon vindt de laatste jaren hoger dan daarvoor.

Om meer objectief te beoordelen hoe schoon de buitenruimte in de stad is, wordt door de Roteb gewerkt met een productnormering. Er is een norm vastgesteld die varieert van 1 (zeer vuil) tot 5 (zeer schoon). Het streven van het college is dat het gemiddeld schoonniveau in Rotterdam structureel 4 of hoger is en dat in 2010 minimaal 65 van de 75 wijken gemiddeld 4 of hoger scoren.

Figuur 6-42 Productnormering schoon: aandeel CBS-buurtten boven de 4 stedelijk gemiddelde

Bron: Roteb

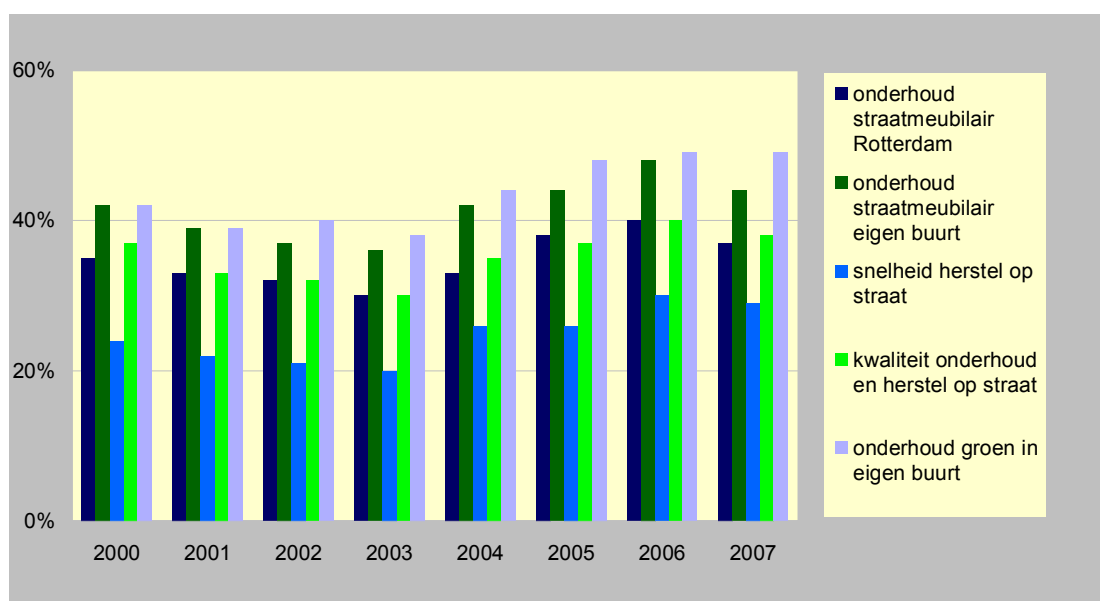
Het stedelijk gemiddelde van de productnormering 'schoon' is sinds 2005 op het niveau 4 en hoger. Het percentage CBS-buurtten met een gemiddelde score van 4 of hoger groeit gestaag. In 2006 heeft tweederde van de buurten gemiddeld een 4 of hoger.

De hoeveelheid afval wordt ieder jaar groter en is in 2006 ruim 520 kilo per inwoner. Dit omvat alle afval, dus niet alleen huishoudelijk afval, maar ook grof vuil, glas, textiel, wit- en bruingoed, chemisch afval en overig afval. Sinds 2006 wordt gft (groente-, fruit- en tuinafval) niet meer gescheiden van het overig huishoudelijk afval. Wel worden papier, glas en textiel nog gescheiden ingezameld. Het percentage gescheiden afval groeit ook ieder jaar en is in 2006 23 procent van al het ingezamelde afval.

6.4 Openbare werken

Tot het werkterrein van dit beleidsveld behoort het beheer en onderhoud van de hoofd- en verzamelwegen, kades, bruggen en tunnels, riolering, openbare verlichting en dergelijke. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de leefbaarheid van de stad. De gemeente wil de kwaliteit van straten, pleinen, parken en singels verder versterken.

Figuur 6-43 Percentage Rotterdammers dat onderhoud en het herstel van schade in de openbare ruimte goed beoordeeld

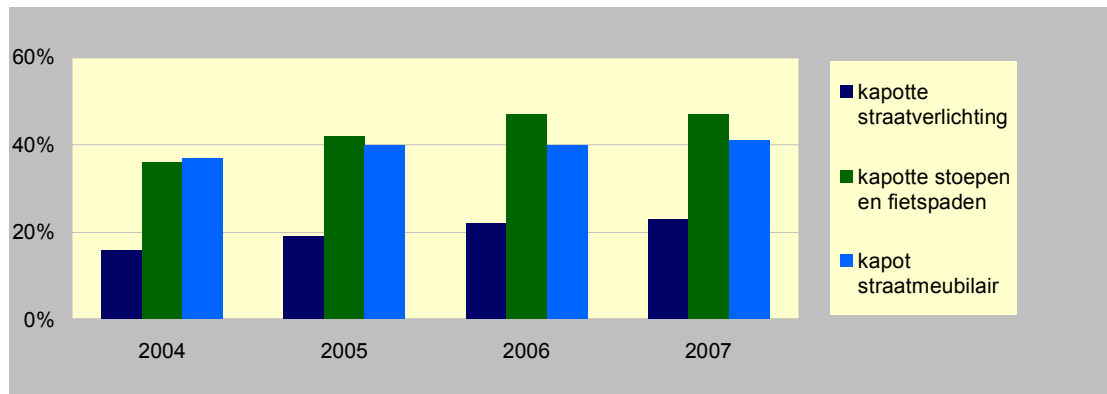
Bron: Omnibusenquête

Het percentage Rotterdammers dat het onderhoud aan straatmeubilair in Rotterdam en in de buurt goed vindt, is van 2003 tot en met 2006 duidelijk gestegen. In 2007 is weer een lichte daling ingezet. Meer inwoners vinden het onderhoud aan straatmeubilair in de eigen buurt goed dan aan het straatmeubilair in de stad Rotterdam.

Rond de 30 procent van de Rotterdammers vindt de snelheid van herstel en achterstallig onderhoud op straat goed, zowel in 2006 als in 2007. Het oordeel over de kwaliteit van achterstallig onderhoud en herstel is ten opzichte van 2006 in 2007 iets afgenomen.

In alle jaren zijn de Rotterdammers het meest positief over het onderhoud van groen in de eigen buurt. In 2007 vindt bijna de helft van de ondervraagden dit goed.

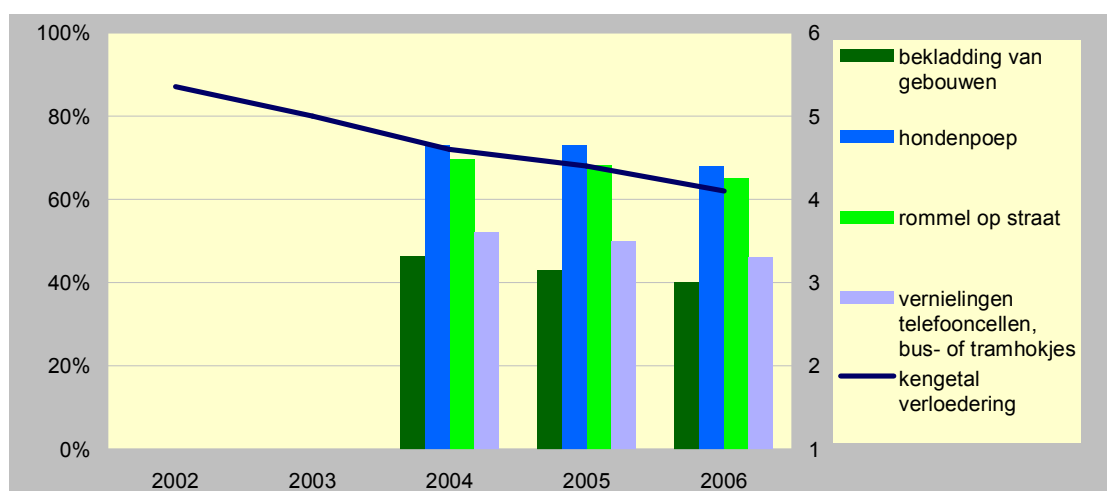
Figuur 6-44 Percentage Rotterdammers dat vindt dat kapotte straatverlichting, kapotte stoepen en fietspaden en kapot straatmeubilair vaak voorkomt in de buurt

Bron: Omnibusenquête

Bijna de helft van de Rotterdammers vindt dat stoepen en fietspaden in de buurt vaak kapot zijn. Rond de 40 procent vindt dat het straatmeubilair vaak kapot is. Relatief minder Rotterdammers vinden dat de straatverlichting vaak kapot is. Al deze percentages zijn sinds 2004 gestegen.

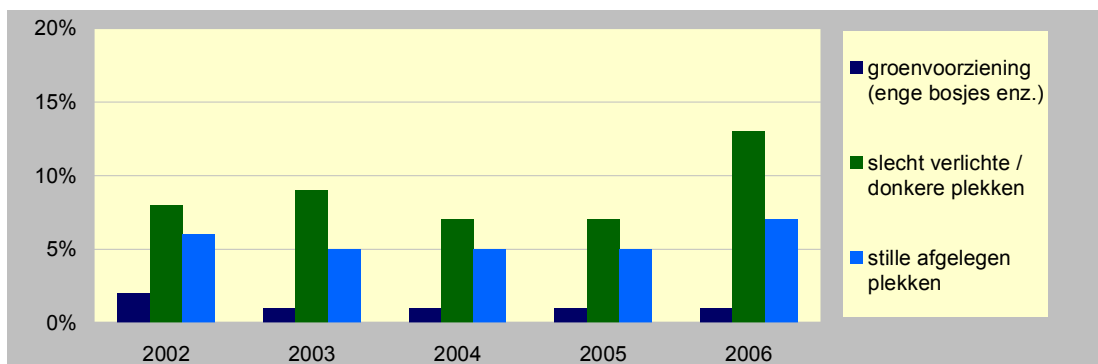
Figuur 6-45 Verloedering: kengetal en percentage Rotterdammers dat vindt dat verschillende aspecten van verloedering soms of vaak vóórkomen

Bron: Veiligheidsenquête

Het kengetal verloedering daalt sinds 2002, wat wil zeggen dat de verloedering volgens de Rotterdammers minder wordt. Dit kengetal is gebaseerd op de mening van burgers over een viertal stellingen. Ruim tweederde van de Rotterdammers vindt dat hondenpoep soms of vaak voorkomt. Een iets kleiner aandeel ziet soms of vaak rommel op straat. In 2006 vindt iets minder dan de helft van de Rotterdammers dat vernielingen en bekladdingen soms of vaak voorkomen.

Figuur 6-46 Percentage Rotterdammers dat zich onveilig voelt in de eigen buurt naar omgevingskenmerk

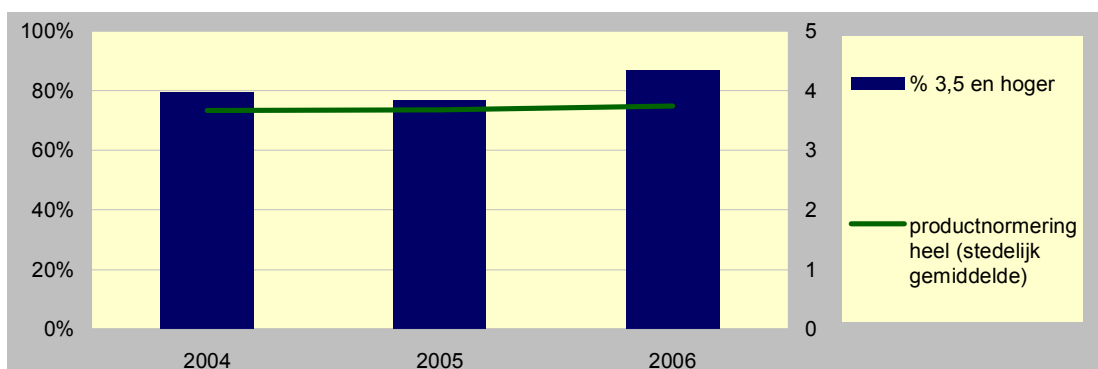
Bron: Veiligheidsenquête

Slechts 1 procent van de Rotterdammers voelt zich soms onveilig in de eigen buurt door de aanwezigheid van enge bosjes of andere groenvoorzieningen. Het aandeel Rotterdammers dat zich onveilig voelt door stille, afgelegen plekken is in 2006 heel licht gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Het aandeel Rotterdammers dat zich onveilig voelt door slecht verlichte en donkere plekken is in 2006 wel sterk gestegen van minder dan 10 procent in de voorgaande jaren tot 13 procent.

Van de Rotterdammers is 78 procent tevreden of zeer tevreden over de straatverlichting.⁴ Dit wijkt nauwelijks af van voorgaande jaren.

Het beoogd resultaat van B&W is dat in 2010 alle wijken van Rotterdam een gemiddelde score van 3,5 hebben bij de productnormering heel.

Figuur 6-47 Productnormering heel: aandeel CBS-buurtten met een gemiddelde score van 3,5 of hoger en stedelijk gemiddelde

Bron: Gemeentewerken

Het percentage buurten met een score van 3,5 of hoger op de productnormering heel is in 2006 gestegen ten opzichte van de voorgaande jaren. Het stedelijk gemiddelde ligt sinds 2004 al boven de 3,5.

⁴ Omnibusenquête 2007

Belangrijkste punten pijler Fysiek

- Meer dan 85 procent van de Rotterdammers woont prettig in de stad.
- Woning is de belangrijkste verhuisreden. Voor gezinnen biedt Rotterdam te weinig aantrekkelijke woningen; er zijn veel goedkope meergezinswoningen.
- Vergeleken met 1995 is de verkeersintensiteit vooral toegenomen op het agglomeratiecordon.
- Rotterdammers zijn tevreden over doorstroming van bus en tram.
- Productnormering Schoon is gemiddeld 4 en de Productnormering Heel is gemiddeld 3,5

7 Economie

De pijler Economie betreft de economische activiteiten in de stad. In het bijzonder staan de doelstellingen meer werkgelegenheid, een positief ondernemersklimaat en meer welvaart centraal. Randvoorwaarde bij deze doelstellingen is dat de milieukwaliteit per saldo niet verslechtert en waar mogelijk verbetert.

7.1 Economie en haven

Binnen dit beleidsveld zijn de volgende speerpunten geformuleerd:

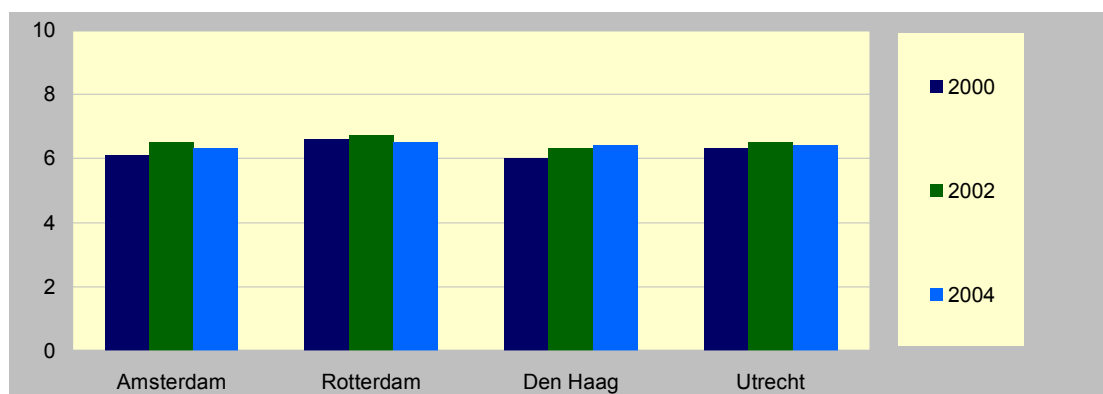
- het haven- en industrieel complex (HIC);
- het medisch- en zorgcluster;
- het creatieve cluster inclusief vrijetijdseconomie.

De gemeente faciliteert ondernemers door ruimte te scheppen voor bedrijven (ook in de wijken), door het verminderen en wegnemen van hindernissen en regels en door het stimuleren van innovatie. De gemeente werkt aan de imagoverbetering van Rotterdam en de bereikbaarheid van de stad. Een deel van de prioriteiten die past bij dit beleidsveld, komen ook bij andere beleidsvelden aan de orde, zoals veilig ondernemen en het stimuleren van werkgelegenheid.

Eerst wordt de ontwikkeling van de Rotterdamse economie geschetst, daarna wordt er aandacht besteed aan de ontwikkeling van de haven.

In de benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat 2005 uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken staan rapportcijfers opgenomen die ondernemers geven voor het ondernemingsklimaat in hun stad.

Figuur 7-1 Oordeel van ondernemers over ondernemingsklimaat (rapportcijfer)

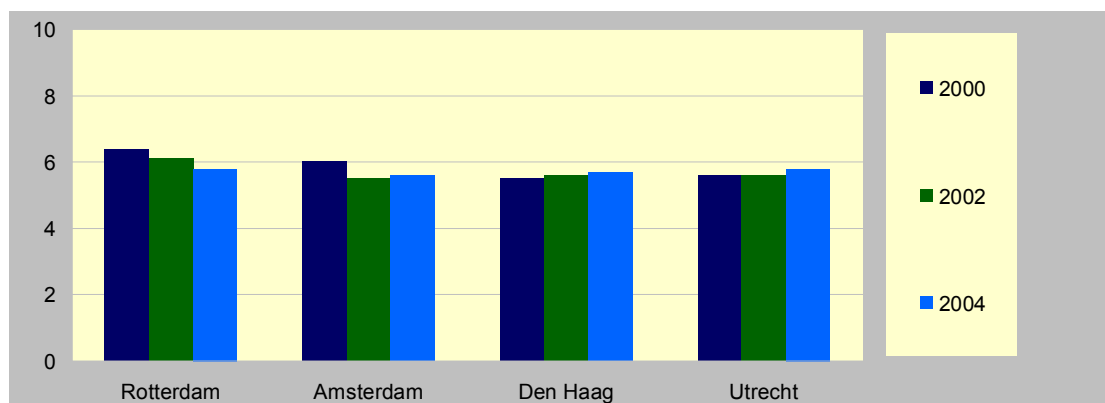
Bron: Benchmark gemeentelijk ondernemingsklimaat 2005

De gemiddelde rapportcijfers ontlopen elkaar weinig, noch naar stad, noch naar jaar van meting. Rotterdam behoudt met een 6,5 in 2004 de hoogste score van de G4. In de meeste steden is na 2002 de beoordeling van het ondernemingsklimaat iets gezakt, een uitzondering is Den Haag waar de stijgende lijn sinds 2002 is doorgezet.

Onderzocht is welke elementen het meest bepalend zijn voor het algemene eindoordeel van de ondernemers. In Rotterdam zijn dat: verkeer en parkeren, de gemeentelijke organisatie van het economische beleid en de gemeentelijke dienst- en vergunningsverlening. Rotterdam krijgt met

het rapportcijfer 7 een ruim voldoende voor bereikbaarheid met de auto. De bereikbaarheid met het openbaar vervoer is in 2004 significant lager beoordeeld dan in eerdere jaren en krijgt een 6,5. Het rapportcijfer voor parkeren is juist significant gestegen en is in 2004 een voldoende geworden (6,3). Rotterdam krijgt voor duidelijkheid van de gemeentelijke organisatie in 2004 een 5,7.

Figuur 7-2 Oordeel kwaliteit dienstverlening van de gemeente (rapportcijfer)

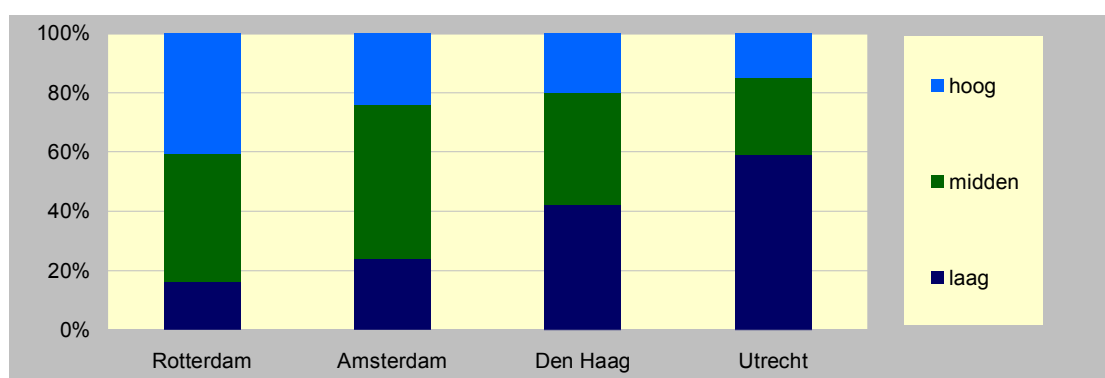

Bron: Benchmark gemeentelijk ondernemingsklimaat 2005

Rotterdam heeft in 2004 samen met Utrecht het hoogste rapportcijfer voor gemeentelijke dienstverlening van de G4, en is met het rapportcijfer 5,8 net voldoende beoordeeld. Het gemiddelde rapportcijfer is sinds 2000 achteruitgegaan.

Rotterdam heeft iets meer dan andere grote steden problemen met het invullen van vacatures.¹

Figuur 7-3 Opleidingsniveau waarop problemen worden ervaren bij het invullen van vacature, 2005

Bron: Benchmark gemeentelijk ondernemingsklimaat

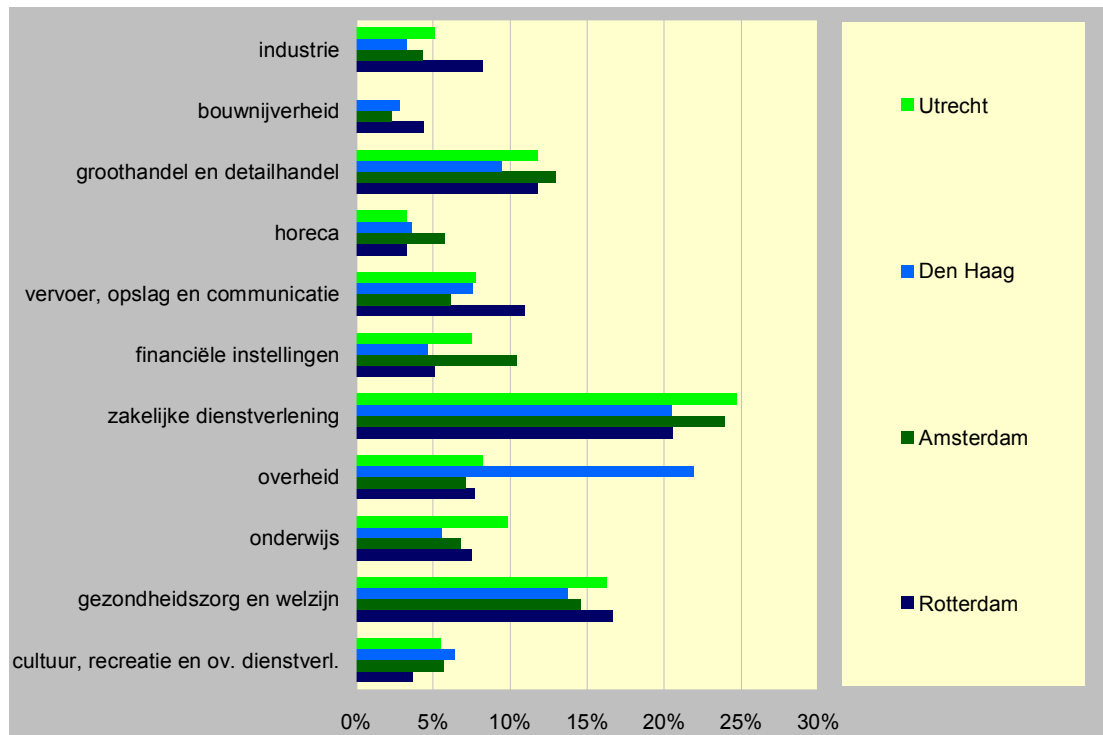
Bij het invullen van vacatures heeft Rotterdam de minste moeite met het vinden van laag geschoold personeel. Het vinden van hoog opgeleide werknemers is in Rotterdam juist moeilijker dan in de andere grote steden.

De mening van ondernemers over de beschikbare bedrijfsruimte in Rotterdam is met een

¹ Benchmark ondernemingsklimaat 2005

rapportcijfer 6,4 voldoende. Ook zijn de ondernemers redelijk tevreden over de ontwikkeling en herstructurering van bedrijfslocaties. Hiervoor geven zij het rapportcijfer 6,1.²

Figuur 7-4 Aandeel banen naar bedrijfstak per 31 december 2005

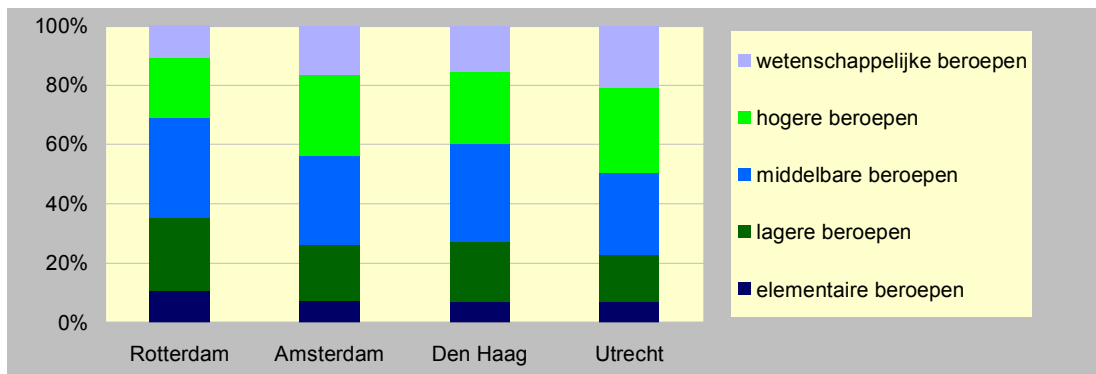
Bron: CBS Statline, voorlopige cijfers

Zakelijke dienstverlening is in Rotterdam de grootste bedrijfstak, gevolgd door gezondheidszorg en welzijn. Ook in Amsterdam en Utrecht zijn dit de grootste sectoren. In Den Haag is de overheid de sector met de meeste banen. In de bedrijfstakken vervoer, industrie en bouwnijverheid heeft Rotterdam nu nog het grootste aandeel arbeidsplaatsen van de vier grote steden. De betekenis van de bedrijfstakken vervoer en industrie voor Rotterdam is in het afgelopen decennium afgenomen.³

² Benchmark ondernemingsklimaat 2005

³ Staat van Rotterdam 2005, blz. 49

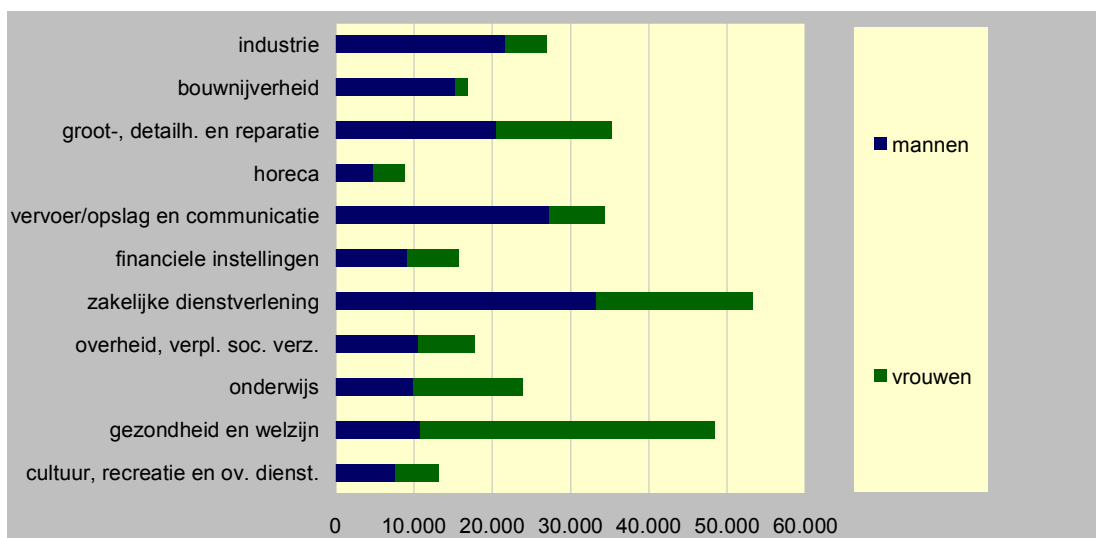
Figuur 7-5 Verdeling van banen naar beroepsniveau, 2005

Bron: EBB, CBS

In Rotterdam is het aandeel banen in elementaire en lagere beroepen veel hoger dan in de andere grote steden. Het aandeel banen in hogere en wetenschappelijke beroepen is lager.

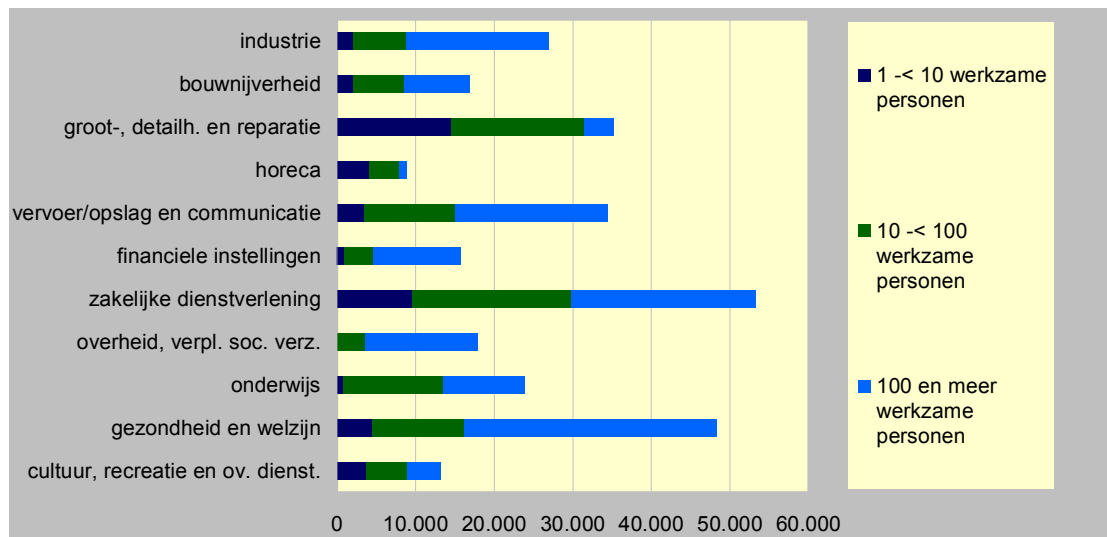
Figuur 7-6 Aantal werkzame personen (12 uur of meer per week) naar sector en geslacht, 2006

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

In 2006 zijn in Rotterdam 171.000 mannen en 123.500 vrouwen meer dan 12 uur per week werkzaam. In de grootste sector, zakelijke dienstverlening zijn meer mannen dan vrouwen werkzaam. De daarop volgende sector, gezondheid en welzijn, bestaat voor het grootste deel uit vrouwelijke werknemers. Ook in het onderwijs zijn relatief veel vrouwen werkzaam. Industrie, bouwnijverheid en transport zijn sectoren waar voornamelijk mannen werken.

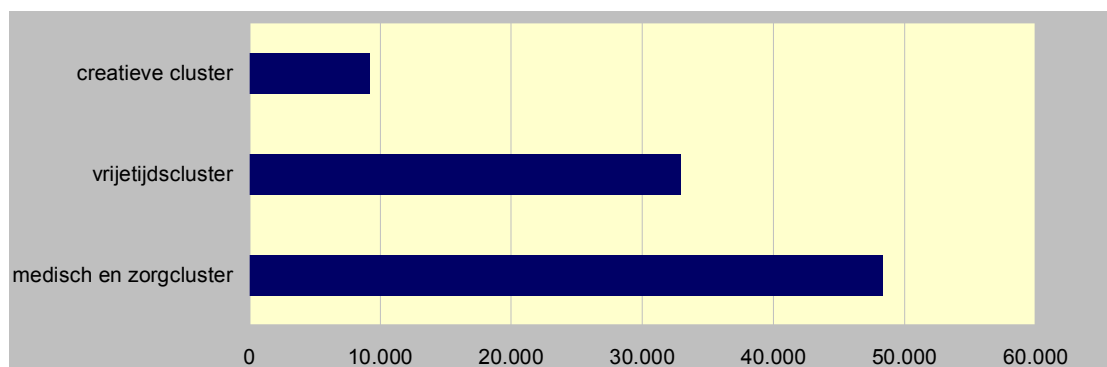
Figuur 7-7 Werkzame personen (12 uur of meer per week) naar grootteklasse van het bedrijf naar sector 2006

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De grootste sector, zakelijke dienstverlening bestaat uit zowel kleine als grote bedrijfsvestigingen. Gezondheid en welzijn is een sector waar werknemers vooral in vestigingen van meer dan 100 personen werken. Ook in de transportsector en de industrie werken veel mensen in grote vestigingen.

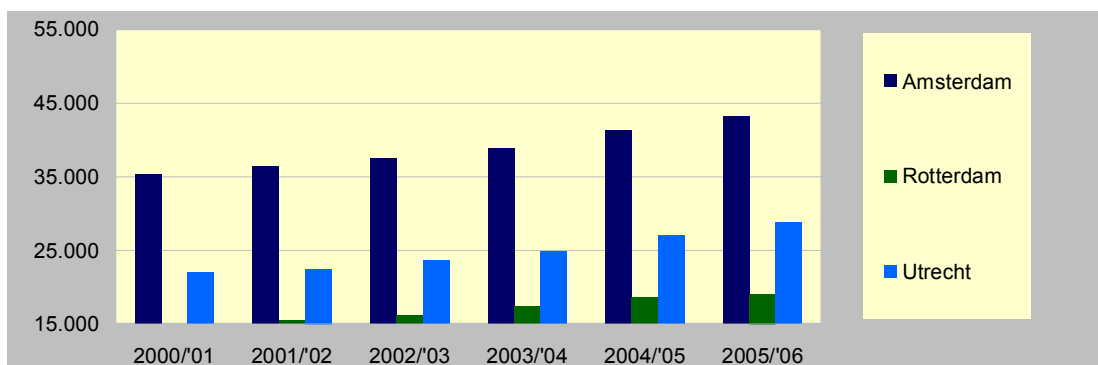
Figuur 7-8 Aantal werkzame personen (12 uur of meer per week) naar kansrijk cluster, 2006

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Van de drie kansrijke clusters is de medische en zorgcluster verreweg het grootst met ruim 48.000 banen. Het creatieve cluster en vrijtijdsccluster overlappen elkaar voor een klein gedeelte. Iets meer dan 2.200 werkzame personen behoren tot beide clusters.

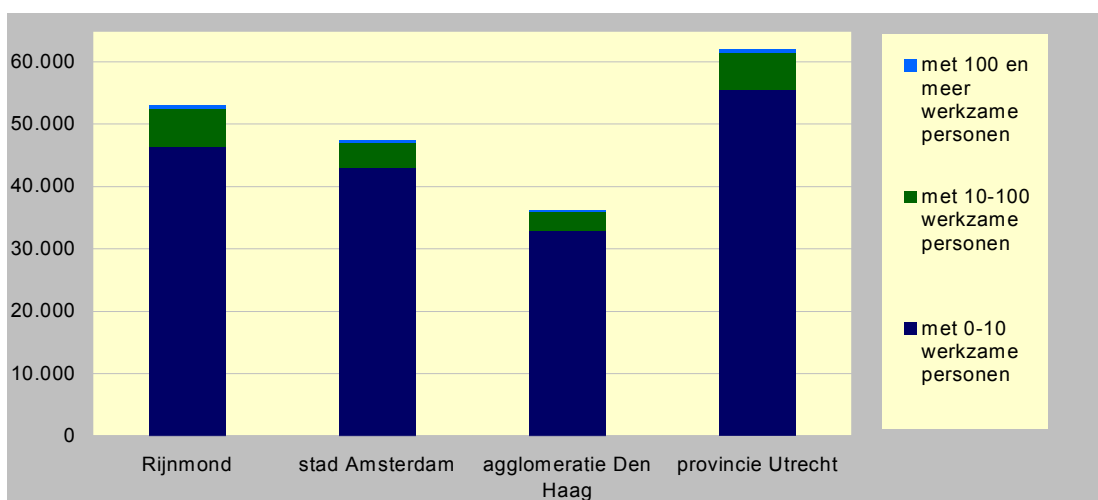
Figuur 7-9 Aantal studenten Wetenschappelijk Onderwijs

Bron: CBS

Het aantal studenten dat studeert aan de universiteit is in alle drie de universiteitssteden toegenomen. De toename was het grootst in Utrecht en Rotterdam.

Figuur 7-10 Bedrijfsvestigingen naar drie grootteklassen, agglomeraties rond de G4 2006

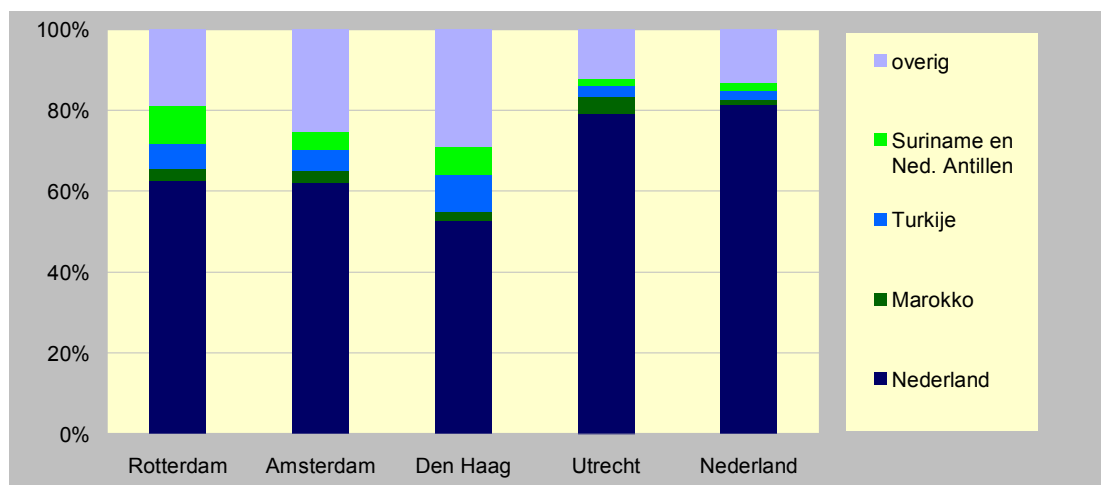
Bron: CBS, EBB

In de provincie Utrecht zijn de meeste bedrijfsvestigingen, daarna volgt de regio Rijnmond. Het merendeel van de vestigingen bestaat uit bedrijven met 0 tot 10 werkzame personen. Grote bedrijven met meer dan 100 werknemers zijn er relatief veel minder. Dit aantal varieert van 355 in Den Haag tot 640 in de provincie Utrecht. In de regio Rijnmond staan 540 bedrijfsvestigingen met meer dan 100 werknemers.

Er zijn in Rotterdam in 2005 ruim 2.000 bedrijfsvestigingen nieuw gevestigd. Bijna 1.900 startende ondernemingen hebben zich ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Figuur 7-11 Startende ondernemingen naar etnische groep, 2006

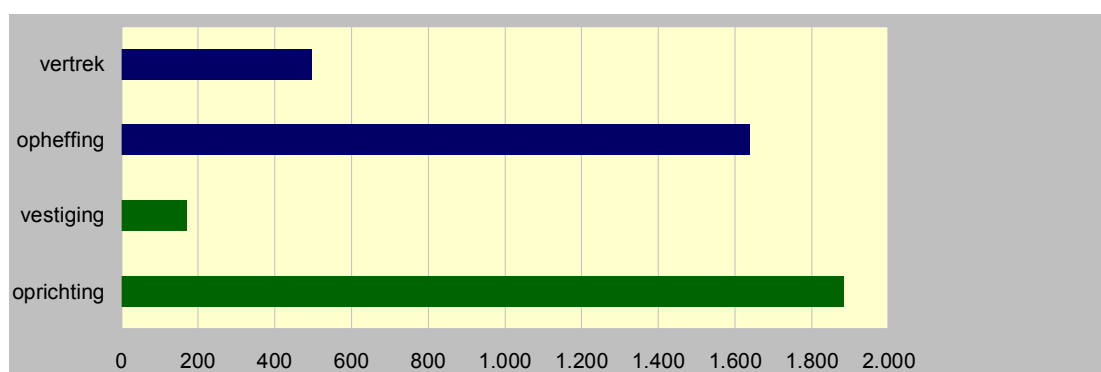

Bron: Kamer van Koophandel

In bovenstaande grafiek is de etniciteit bepaald aan de hand van het geboorteland van de startende ondernemer. Dit is dus een andere definitie van etniciteit dan in de andere delen van dit rapport wordt gebruikt.

In heel Nederland is ruim 80 procent van de startende ondernemers in Nederland geboren. In Utrecht is het aandeel Nederlandse starters vergelijkbaar. In Rotterdam, Amsterdam en Den Haag is het percentage *niet* in Nederland geboren ondernemers veel hoger. In Rotterdam en Amsterdam is dit aandeel starters bijna veertig procent, in Den Haag bijna de helft. In Den Haag startten in 2006 relatief veel Turkse ondernemers. In Rotterdam zijn onder de starters in 2006 ook relatief veel mensen die in Turkije geboren zijn, maar vooral het aandeel ondernemers dat in Suriname of de Nederlandse Antillen is geboren, is hier groot.

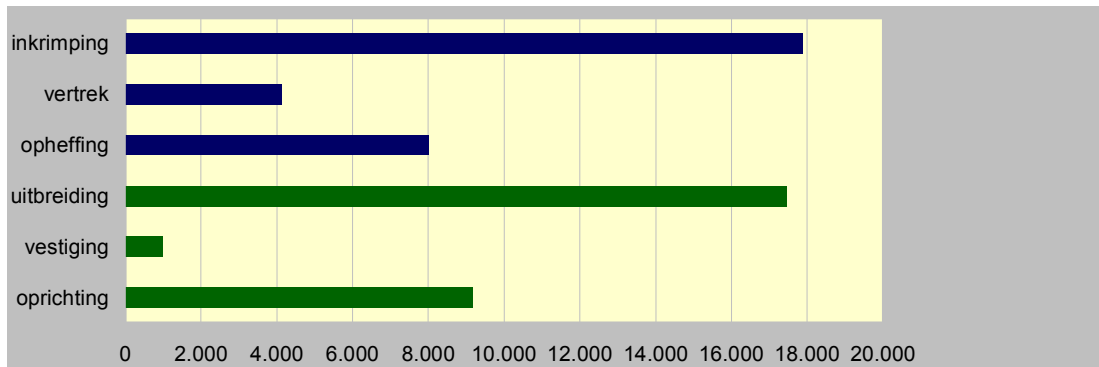
Figuur 7-12 Mutatie bedrijfsvestigingen door vertrek en vestiging, en opheffing en oprichting, 2005

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Per 1 januari 2006 waren er in Rotterdam 22.757 bedrijfsvestigingen, ongeveer evenveel als een jaar daarvoor. Er zijn meer bedrijfsvestigingen vertrokken uit Rotterdam dan zich er nieuw gevestigd hebben. Deze afname wordt voor een deel teniet gedaan doordat het aantal nieuw opgerichte vestigingen hoger is dan het aantal bedrijfsvestigingen dat is opgeheven.

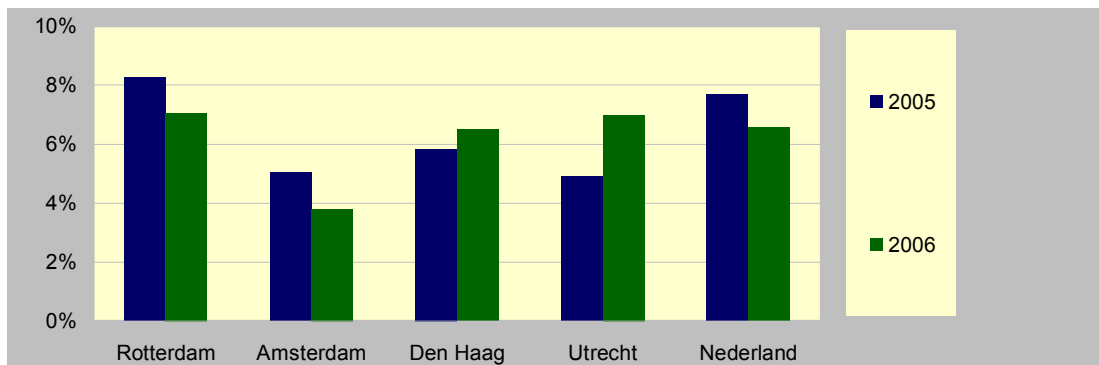
Figuur 7-13 Mutatie werkgelegenheid door oprichting en opheffing, vestiging en vertrek en uitbreiding en inkrimping van bedrijfsvestigingen, 2005

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De werkgelegenheid is in 2005 met ruim 2.400 arbeidsplaatsen afgenomen. Tegenover een grote toename van arbeidsplaatsen door uitbreiding van bedrijven staat een nog groter verlies van arbeidsplaatsen door inkrimping. Door het vertrek van bedrijfsvestigingen zijn er 3.000 arbeidsplaatsen meer verloren gegaan dan er nieuwe bijgekomen zijn door vestiging van bedrijven in Rotterdam. Door oprichting van nieuwe vestigingen zijn er wel circa 1.000 arbeidsplaatsen meer bijgekomen dan er door opheffing verloren zijn gegaan.

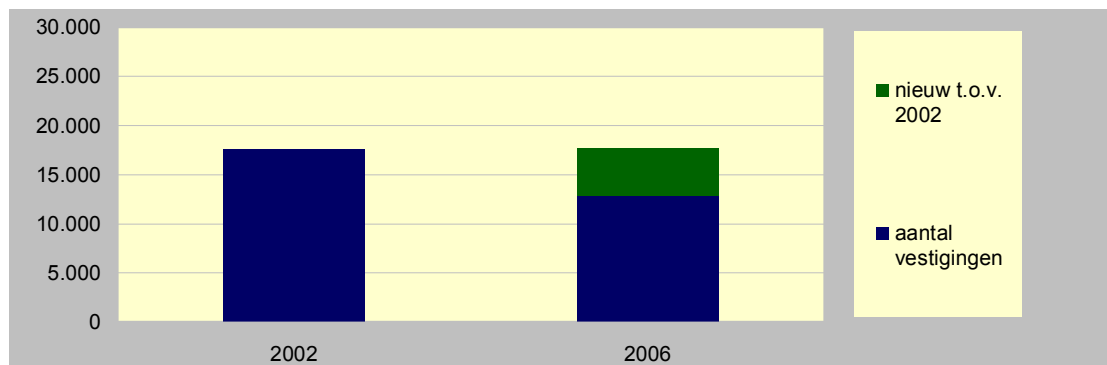
Figuur 7-14 Faillissementen als aandeel van het totaal aantal bedrijfsbeëindigingen

Bron: Kamer van Koophandel

In Nederland is het percentage faillissementen van het totaal aantal bedrijfsbeëindigingen in 2005 bijna 8 procent en in 2006 ruim 6 procent. In Rotterdam liggen deze percentages iets hoger, in Amsterdam een stuk lager. In Den Haag en Utrecht is het aandeel faillissementen in 2005 toegenomen ten opzichte van 2006.

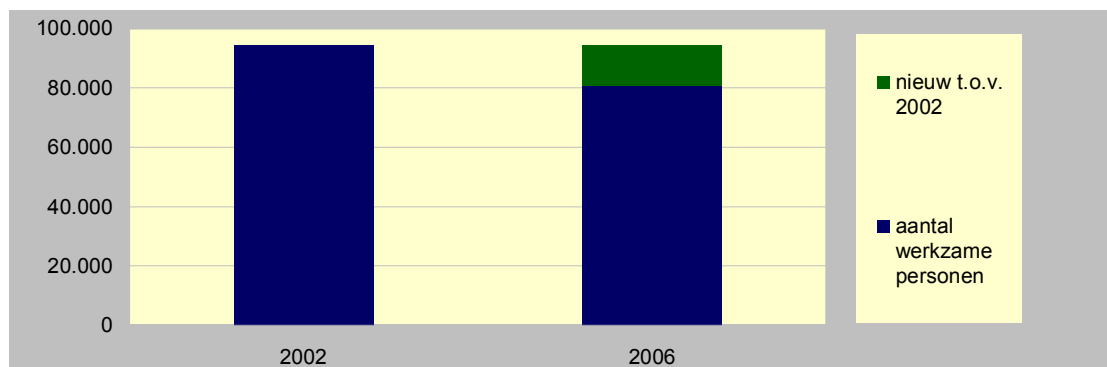
Figuur 7-15 Ontwikkeling bedrijfsvestigingen Midden- en Kleinbedrijf

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

In 2002 behoren 17.500 bedrijfsvestigingen tot het Midden- en Kleinbedrijf (MKB). Van deze bedrijfsvestigingen staan in 2006 bijna 13.000 nog steeds in Rotterdam geregistreerd. In 2006 zijn er bijna 5.000 bedrijfsvestigingen die tot het MKB behoren en die in 2002 er nog niet waren.

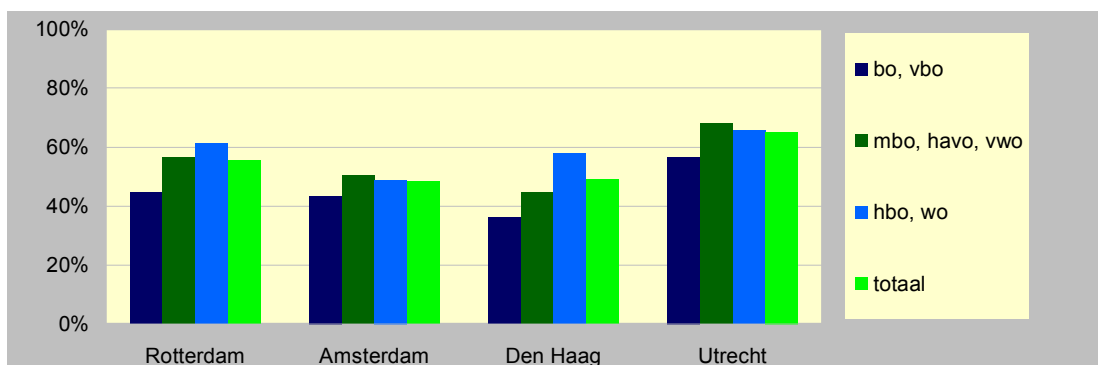
Figuur 7-16 Ontwikkeling werkgelegenheid Midden- en Kleinbedrijf

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De werkgelegenheid in het MKB in 2002 is 95.000 werkzame personen (12 uur en meer werkend per week) groot. In 2006 is de werkgelegenheid in de MKB-bedrijfsvestigingen van 2002 gedaald naar 81.000 werkzame personen. De werkgelegenheid in MKB-bedrijfsvestigingen die in 2006 geregistreerd staan maar *niet* in 2002 bedraagt ruim 13.000 werkzame personen. Per saldo is de werkgelegenheid nauwelijks veranderd in het MKB. De totale Rotterdamse werkgelegenheid is in dezelfde periode (2002 tot en met 2006) geslonken met bijna 12.500 werkzame personen.

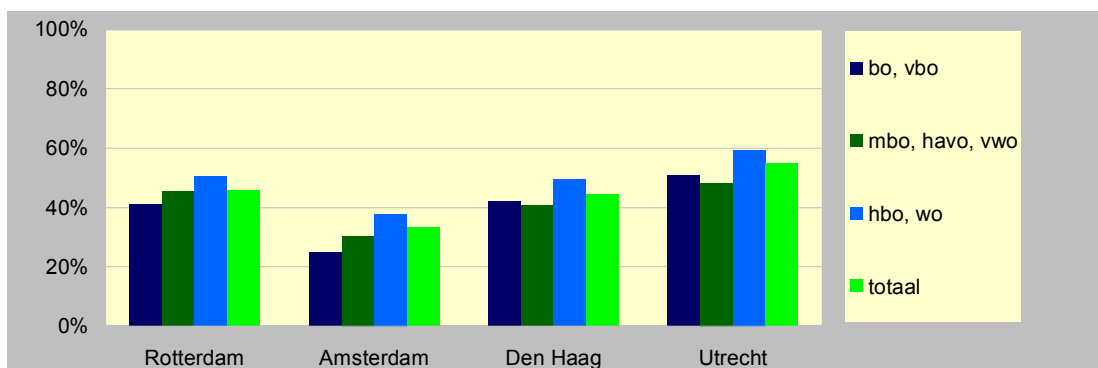
Figuur 7-17 Percentage pendelaars: werkt in de stad en woont elders naar opleiding

Bron: CBS, EBB

Het percentage pendelaars is in Utrecht het hoogst. Daarna volgt Rotterdam, waar 55 procent van de mensen die er werkt, elders woont. Er zijn per stad verschillen naar opleidingsniveau. In Rotterdam is er duidelijk een relatie: Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe hoger het percentage pendelaars. Van de hoog opgeleiden die in de stad werken, woont 61 procent niet in Rotterdam. In Amsterdam zijn er geen grote verschillen in het percentage pendelaars naar opleiding. In Utrecht is het percentage pendelaars onder hoog opgeleiden iets lager dan het percentage pendelaars met een opleiding op middelbaar niveau.

Figuur 7-18 Percentage pendelaars: woont in de stad en werkt elders naar opleiding

Bron: CBS/EBB

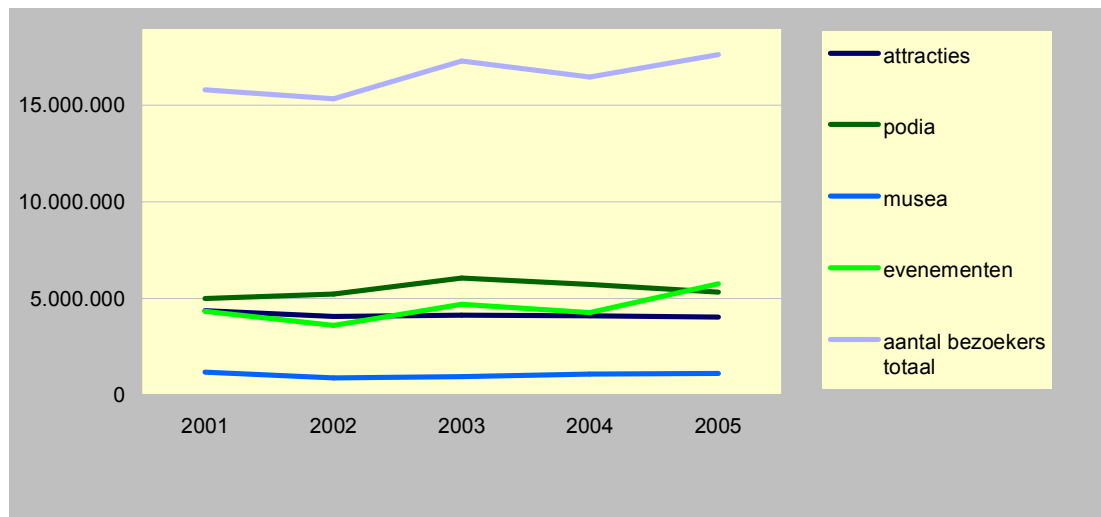
Het percentage pendelaars dat woont in de stad en elders werkt ligt in alle steden wat lager dan het aandeel pendelaars in de omgekeerde richting. In Amsterdam is het aandeel mensen dat in de stad woont en elders werkt het laagst, in Utrecht het hoogst. Voor Rotterdam en Den Haag is dit ongeveer gelijk. Ook hier is in het algemeen het aandeel pendelaars hoger naar opleiding. Van de hoog opgeleiden die in Rotterdam wonen, werkt de helft elders.

Het Rotterdamse college wil de vrijetijdseconomie van de stad versterken met als doel het attractiever maken van de stad én het versterken van de economie.

Het gemiddeld bestedingsbedrag per bezoek was in 2005 € 64,-. De totale bestedingen waren in dat jaar € 446 miljoen.⁴

⁴ Markplan Adviesgroep en COS

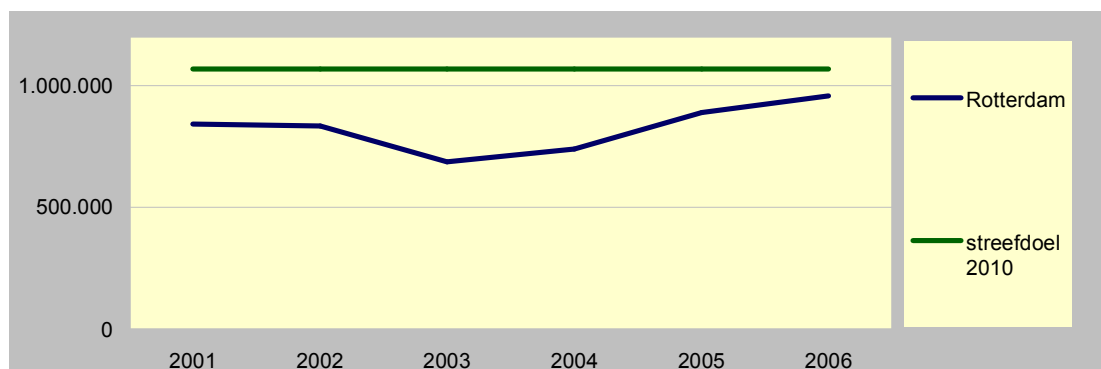
Figuur 7-19 Aantal bezoekers van Rotterdamse vrijetijdsvoorzieningen

Bron: Rotterdam Festivals, Rotterdam Marketing en het OBR (2006)

In 2005 bezochten ruim 17.500.000 mensen Rotterdamse vrijetijdsvoorzieningen. Er zit een stijgende lijn in de bezoekersaantallen. In 2005 was Rotterdam Sportjaar; In dat kader waren er twee grote evenementen, de Redbull Air Race en Monaco aan de Maas, die beide veel bezoekers trokken. Het Sportjaar en de bijbehorende evenementen zorgden voor het grootste deel van de stijging van het aantal bezoekers in 2005.

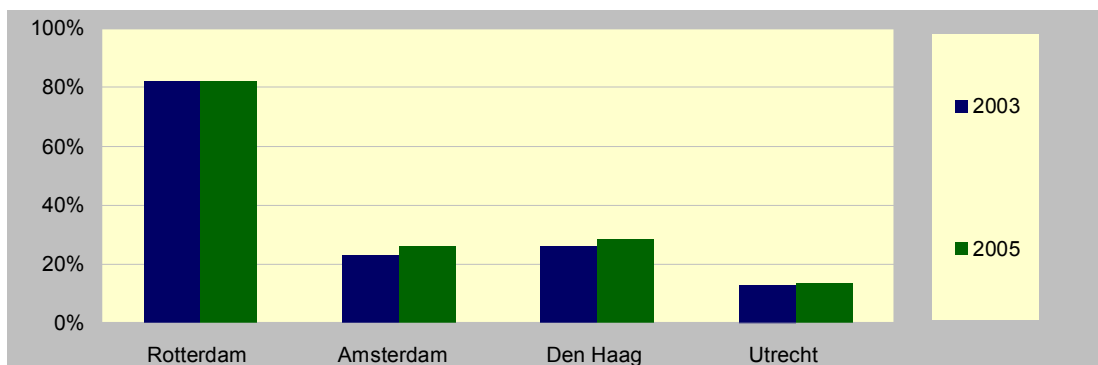
Figuur 7-20 Aantal hotelovernachtingen in Rotterdam

Bron: CBS, Statline

Na een dip in 2003 is het aantal hotelovernachtingen in Rotterdam weer gestegen, en in 2006 ruim boven het niveau van 2001. Het college heeft als streven het aantal hotelovernachtingen met 20 procent te laten toenemen in de periode tot 2010.

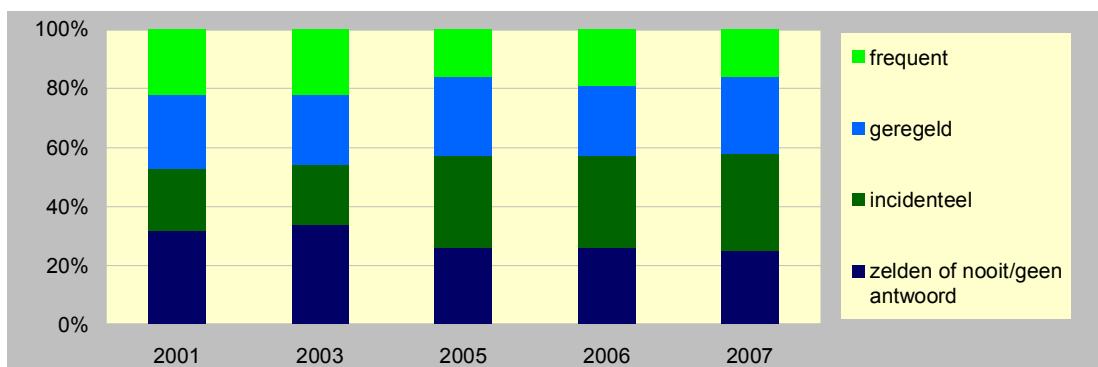
Figuur 7-21 Recreatief stadsbezoek door Rotterdammers

Bron: Vrijetijdsomnibus COS

Ook Rotterdammers bezoeken de stad in hun vrije tijd. Zowel in 2003 als in 2005 bezocht 82 procent van de Rotterdammers hun stad als vrijetijdsbesteding. Bezoek aan andere steden is in 2005 toegenomen ten opzichte van 2003. Den Haag is daarbij na Rotterdam de meest bezochte stad.

Figuur 7-22 Frequentie marktbezoek door Rotterdammers

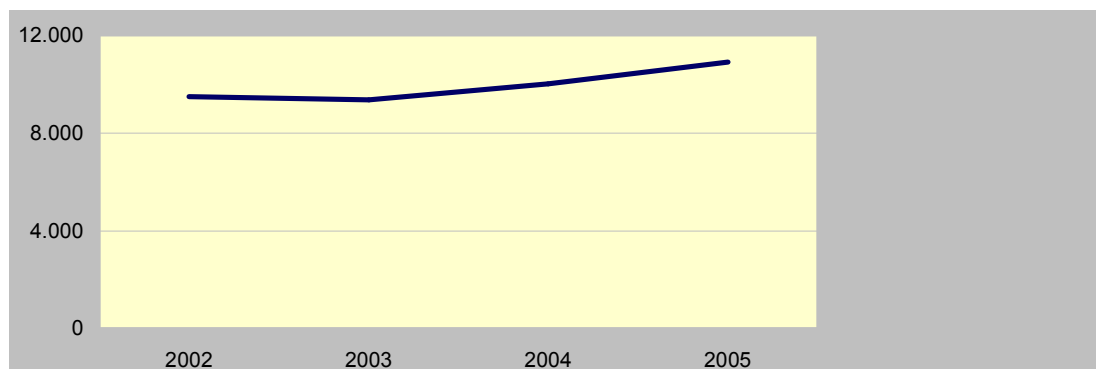
Bron: Omnibusenquête COS

Sinds 2001 is het marktbezoek aan de drie grote Rotterdamse markten, op de Binnenrotte, het Afrikaanderplein en het Grote Visserijplein toegenomen. Sinds 2005 bezoekt ongeveer driekwart van de Rotterdamse bevolking wel eens een markt. Het aandeel frequente bezoekers, één of meer keer per week, is in 2007 iets afgenomen ten opzichte van 2006. Het gemiddelde rapportcijfer dat door Rotterdammers gegeven wordt voor de Rotterdamse markten is sinds 2005 een ruime 6. Bezoekers die minstens één keer per maand een markt bezoeken zijn iets positiever in hun oordeel en geven de markten het rapportcijfer 7.

Haven

De haven is een belangrijke factor in de Rotterdamse economie.

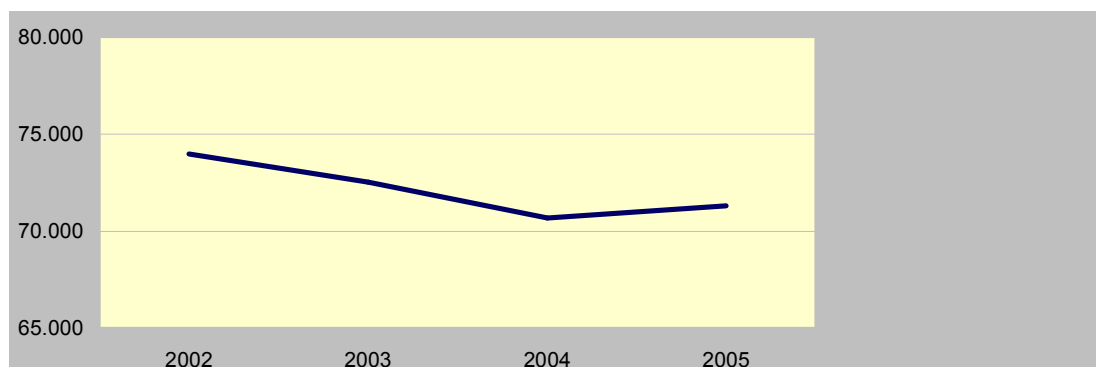
Figuur 7-23 Directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde

Bron: Havenbedrijf Rotterdam

De directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde is in 2005 10.900 miljoen euro en is sinds een kleine inzinking in 2003 weer gestegen.

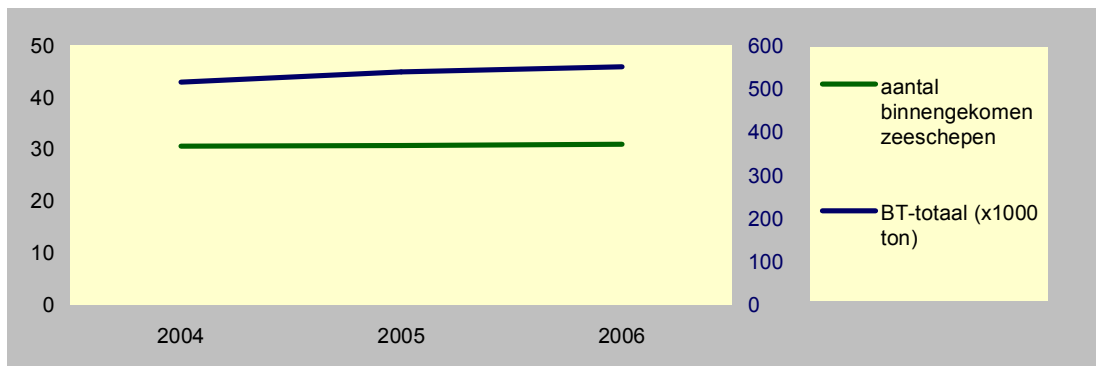
Figuur 7-24 Aantal werkzame personen in zeehavengerelateerde sectoren in Rotterdam-Rijnmond

Bron: Havenbedrijf Rotterdam

Het aantal werkzame personen in zeehavengerelateerde sectoren is na een daling tot 2004 in 2005 weer gestegen. Deze werkgelegenheid is te vinden in Rotterdam-Rijnmond.

Figuur 7-25 Aantal zeeschepen en totale BT (Bruto Tonnage) in de haven van Rotterdam

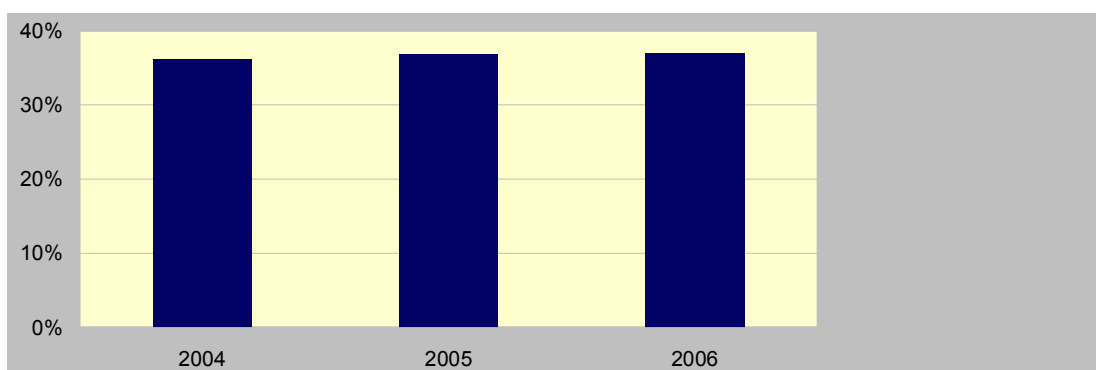

Bron: Havenbedrijf Rotterdam

Het aantal zeeschepen dat de haven van Rotterdam heeft aangedaan is gestegen van ruim 30.500 in 2004 tot ruim 31.000 in 2006. Ook het Bruto Tonnage is weer gestegen en bedroeg in 2006 ruim 550.000.000 ton.

De range Hamburg – le Havre bestaat uit een negental havens tussen Hamburg en le Havre, waaronder Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen. Rotterdam is veruit de grootste van deze negen havens, gevolgd door Antwerpen met een totale goederenoverslag die de helft bedraagt van het Rotterdamse cijfer van ruim 378 miljoen ton goederen.

Figuur 7-26 Aandeel Rotterdamse haven in totale goederenoverslag range Hamburg-le Havre

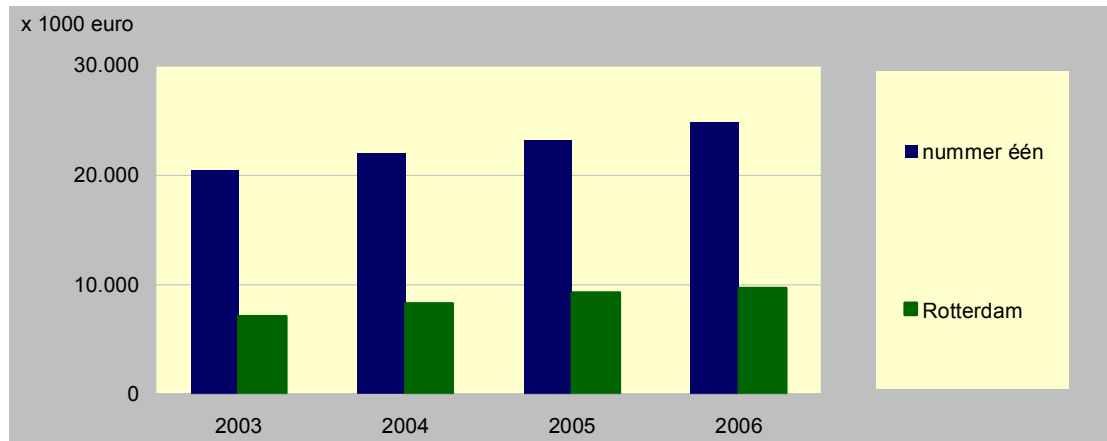

Bron: Havenbedrijf Rotterdam

De totale aan- en afvoer van goederen in de Rotterdamse haven bedraagt in 2006 evenals in 2005 37 procent van de totale goederenoverslag van al deze negen havens gezamenlijk.

Figuur 7-27   Positie in top tien wereldhavens voor containeroverslag en verschil met nummer één.

Bron: Havenbedrijf Rotterdam, 2007

Rotterdam staat sinds 2004 op de zevende plaats in de rangorde van wereldhavens gemeten naar de totale hoeveelheid verwerkte containers. Dit wordt uitgedrukt in TEU's (Twenty Feet Equivalent Units). De totale containeroverslag is in 2006 in Rotterdam toegenomen tot 9,7 miljoen TEU. Ter vergelijking: In Singapore, de nummer één in containeroverslag is dat in 2006 24,8 TEU.

Het jaar 2006 was wat betreft ongevallen een veilig jaar voor de Rotterdamse haven.⁵ Er waren 119 nautische ongevallen op ongeveer één miljoen scheepvaartbewegingen.

Het havengebied beslaat nu ruim 10.000 hectare. In 2005 was het oppervlakte bedrijfsterreinen in dit gebied 5.040 hectare, in 2006 5.100 ha. Er is dus 60 hectare uitgegeven voor nieuwe bedrijfsterreinen.

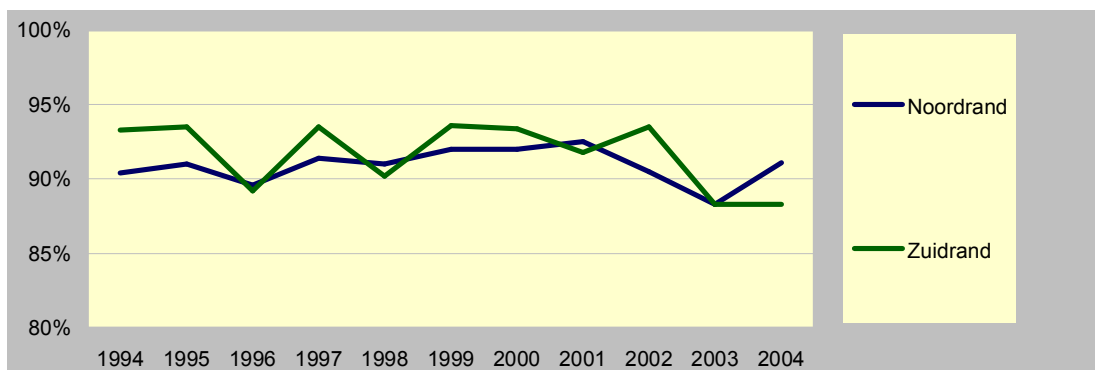
⁵ Persbericht Havenbedrijf Rotterdam N.V. 13-03-2007

7.2 Milieu

Een goede milieukwaliteit is een belangrijke vestigingsvoorwaarde voor ondernemingen en hun werknemers en staat aan de basis van een goed en gezond leefklimaat. De gemeente wil de milieukwaliteit verbeteren door aan de voorkant van economische en ruimtelijke planvorming milieu een prominente plaats te geven.

Na een overzicht van indicatoren met betrekking tot de luchtkwaliteit en de gevolgen daarvan voor de volksgezondheid volgt een aantal grafieken over de beleving van luchtkwaliteit en geluidshinder en ten slotte de bekendheid van het gemeentelijk beleid op milieugebied.

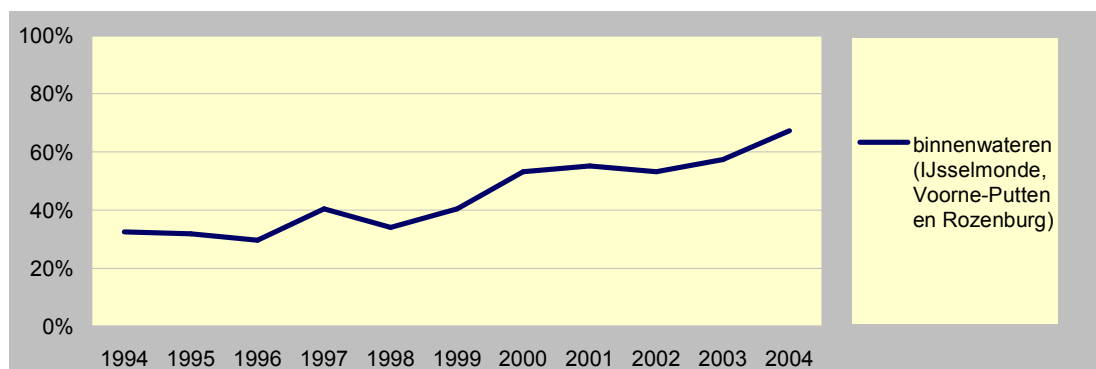
Figuur 7-28 Waterkwaliteit rijkswateren

Bron: MSR

De grafiek laat het percentage waterorganismen (beschermde soorten) zien dat bij de heersende concentraties verontreinigende stoffen geen nadelige effecten ondervindt. De doelstelling is dat in 2010 het verwaarloosbaar risiconiveau (VR) wordt gehaald, dat wil zeggen 100%. Voor 2000 was het doel gesteld op 95 procent. Dit is in 2004 nog niet gerealiseerd. Op de zuidrand ondervindt 88 procent en op de noordrand 91 procent van de beschermde soorten waterorganismen geen nadelige gevolgen van de waterverontreiniging. Door de vermindering van lozingen door de industrie is de waterkwaliteit van de Rijkswateren wel gestegen, maar voor een deel is de aanvoer van verontreinigende stoffen van buiten de regio en Nederland bepalend voor de waterkwaliteit.

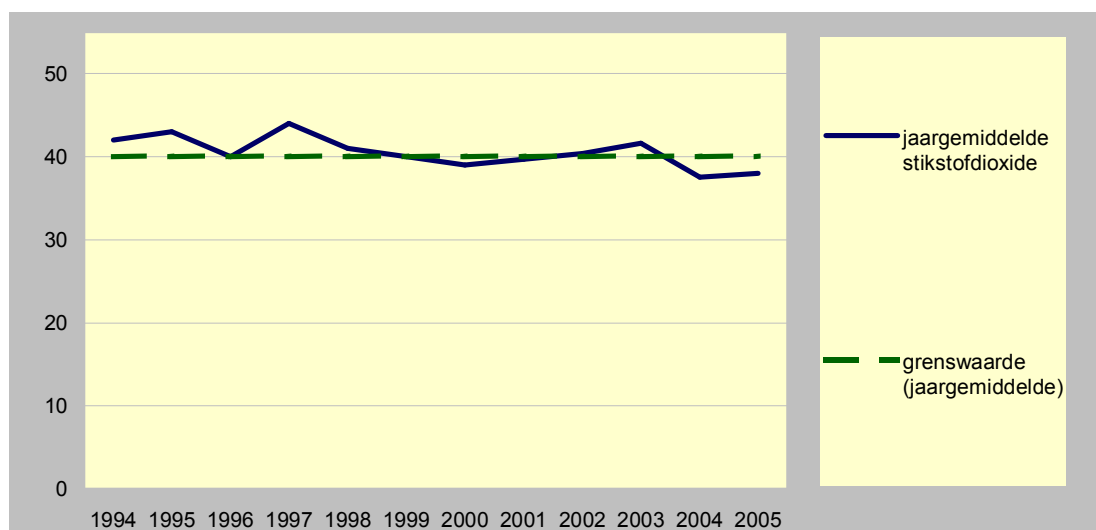
Figuur 7-29 Waterkwaliteit grote binnenwateren zuidrand

Bron: MSR

In de afgelopen tien jaar is het aandeel biologisch gezonde grote oppervlaktewateren op IJsselmonde, Voorne-Putten en Rozenburg gestegen van ongeveer 30 procent naar 75 procent. Uit de metingen blijkt dat er steeds minder vaak gewasbeschermingen boven de toegestane norm in het water worden gevonden en dat het oppervlaktewater ook steeds minder belast wordt met verontreinigende stoffen vanuit de industrie.⁶

Figuur 7-30 Jaargemiddelde gehalte stikstofdioxide in microgram per m³

Bron: MSR

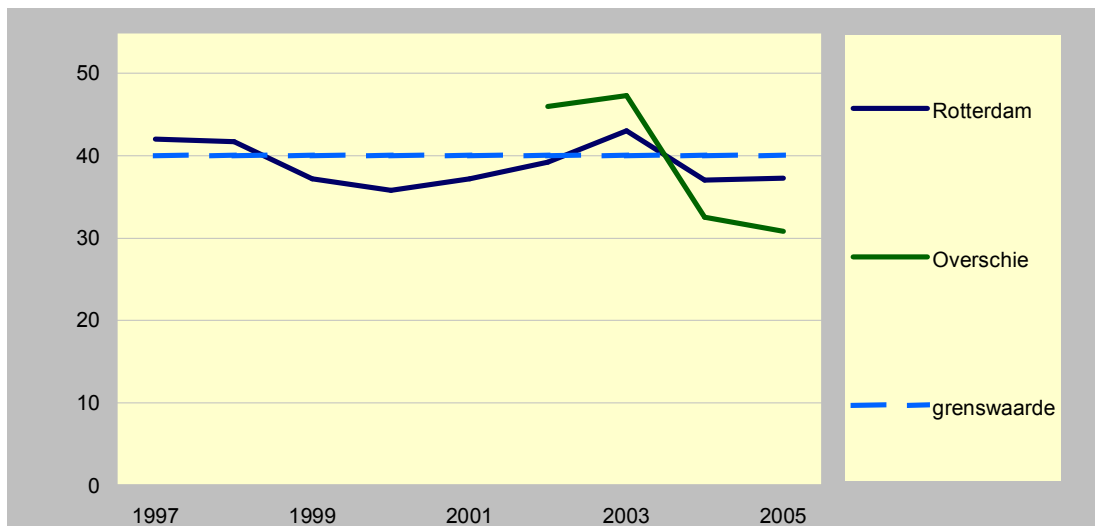
De grenswaarde voor stikstofdioxide ligt op 40 microgram/m³ als jaargemiddelde. Uit bovenstaande grafiek blijkt, dat het gemeten jaargemiddelde al jaren lang schommelt rondom deze grenswaarde. De concentraties waren in 2004 en 2005 beter dan in 2003. Door de warme zomer was 2003 een ongunstig jaar voor de luchtkwaliteit.

Uurgemiddelden hoger dan 200 microgram/m³ mogen niet meer dan achttien keer per jaar voorkomen. Dergelijke hoge uurgemiddelden zijn de laatste twee jaar vrijwel niet voorgekomen.⁷

⁶ MSR-rapport Het milieu in de regio Rotterdam, 2006

⁷ MSR 2006

Figuur 7-31 Jaargemiddelde gehalte fijn stof in microgram per m³

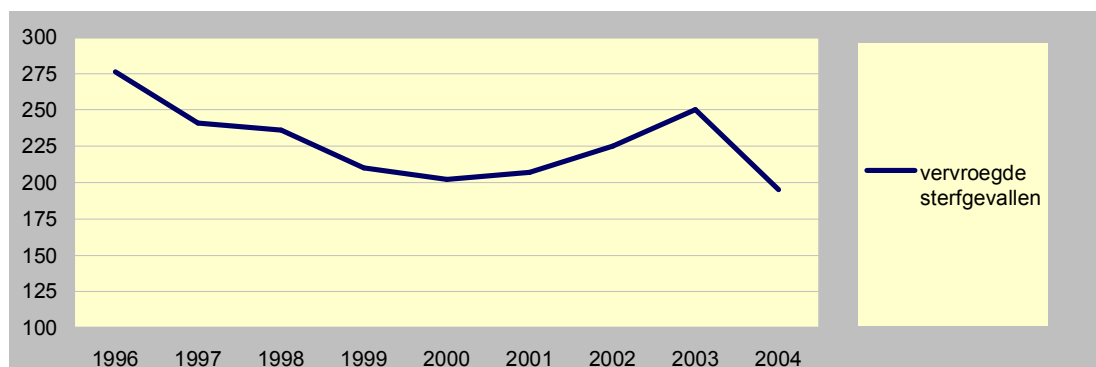

Bron: MSR

Fijn stof komt vrij bij verbrandingsprocessen, zowel van de industrie als van het weg- en scheepvaartverkeer. De concentraties fijn stof in Rotterdam worden gerelateerd aan een Europese norm die vertaald is in de Nederlandse wetgeving (40 microgram/m³ als jaargemiddelde). In deze grafiek is te zien dat het jaargemiddelde van de concentratie fijn stof in 2003 een piek vertoonde. Dit is te verklaren uit de warme zomer in dat jaar. In 2004 is dankzij een natte zomer een forse daling ingetreden. In 2005 is de concentratie fijn stof in Rotterdam ongeveer gelijk gebleven. In Overschie is de gemiddelde jaarconcentratie weer iets gedaald ten opzichte van 2004. De grenswaarde is in Rotterdam en Overschie niet overschreden.

Ondanks het feit dat het gehalte fijn stof in de lucht de norm niet overschrijdt, veroorzaakt het fijn stof in de lucht negatieve gezondheidseffecten. Op basis van de gemeten hoeveelheden fijn stof worden schattingen gemaakt van het aantal inwoners van Rijnmond dat jaarlijks enkele weken tot maanden eerder overlijdt als gevolg van kortdurende blootstelling aan verhoogde concentraties fijn stof. Dit betreft verzwakte mensen die al aan een hart- of luchtwegziekte lijden.

Figuur 7-32 Vervroegde sterfgevallen door fijn stof , regio Rijnmond

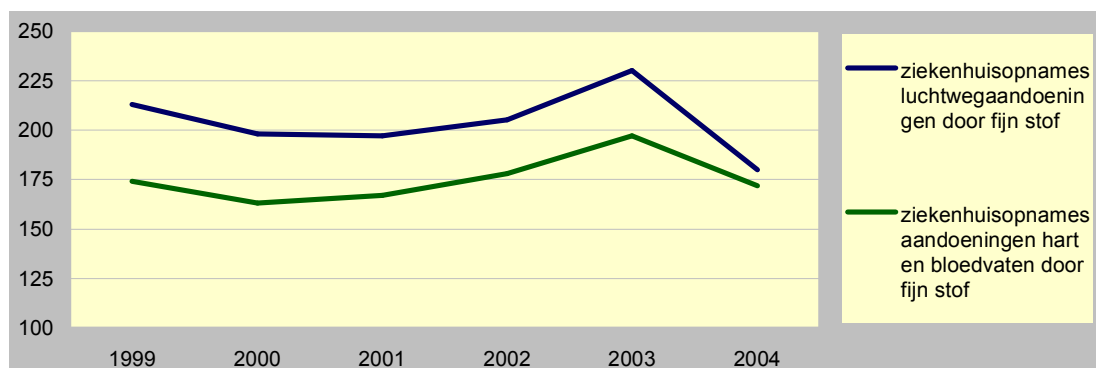

Bron: MSR

Uit de grafiek blijkt dat met de afname van de concentratie fijn stof in de lucht in 2004 de schatting van het aantal vervroegde sterfgevallen is afgenomen van 250 in 2003 tot 195 in 2004.

De GGD Rotterdam-Rijnmond maakt ook een schatting van het aantal inwoners van Rijnmond dat jaarlijks in het ziekenhuis wordt opgenomen als gevolg van kortdurende blootstelling aan verhoogde concentraties fijn stof. Dit betreft opnames vanwege luchtwegziekten en hart- en vaatziekten.

Figuur 7-33 Aantal ziekenhuisopnames ten gevolge van fijn stof, regio Rijnmond

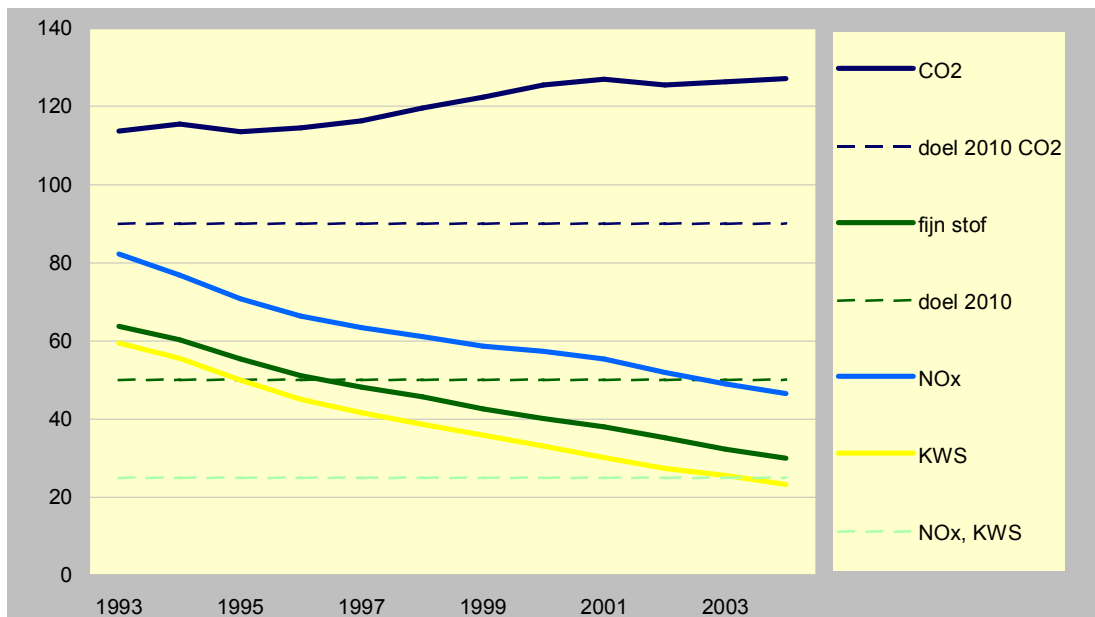

Bron: MSR

Door de gunstiger meteorologische omstandigheden in de zomer van 2004 is het totaal aantal ziekenhuisopnames gedaald van meer dan 400 in 2003 tot circa 250 in 2004. Het aantal ziekenhuisopnames door luchtwegziekten is in 2004 sterker gedaald dan het aantal opnames door ziekten aan hart- en bloedvaten. Beide veroorzaken in 2004 ongeveer de helft van het totaal aantal ziekenhuisopnames door fijn stof.

Het beleid is erop gericht de uitstoot door wegverkeer van kooldioxide (CO₂), fijn stof en stikstofdioxiden (NO_x) en koolwaterstoffen (KWS) te verminderen. In 1986 is de index voor de uitstoot van deze stoffen op 100 gesteld en zijn streefwaarden voor 2010 geformuleerd.

Figuur 7-34 Uitstoot wegverkeer, index (1986=100)

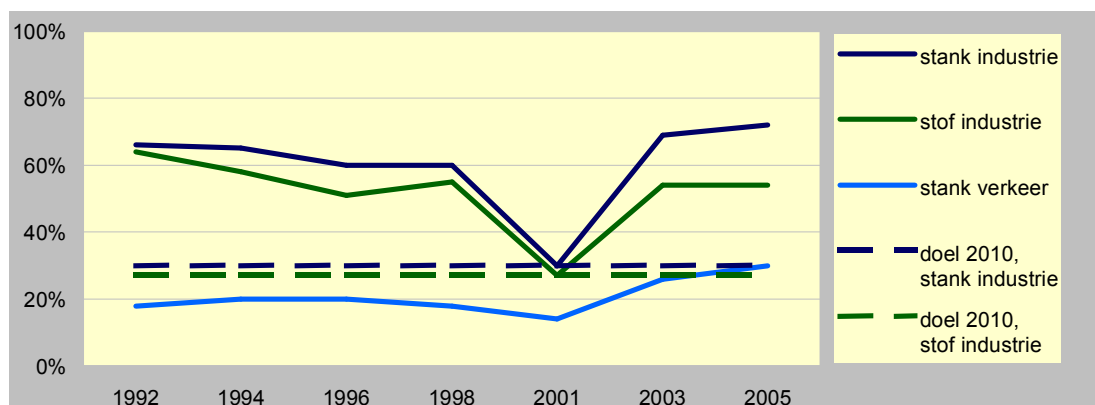
Bron: MSR 2006

De uitstoot van vrijwel alle stoffen is tussen 1993 en 2003 gedaald. Hoewel het aantal afgelegde kilometers sinds 1986 met 33 procent is toegenomen, is door de invoering van schonere motoren de emissie van NO_x, fijn stof en koolwaterstoffen (KWS) aanzienlijk afgenomen. De emissie van fijn stof en KWS voldoet inmiddels aan de normdoelstelling van 2010. De emissiefactor van CO₂ is in de afgelopen jaren nauwelijks gedaald, zodat de stijging van het aantal afgelegde kilometers in de afgelopen jaren leidt tot een toename van de index CO₂.⁸

In het programma ROM-Rijnmond zijn voor 2010 doelen afgesproken voor het percentage gehinderden door de industrie. Voor hinder door wegverkeer zijn geen doelen gesteld.

⁸ De gemeente Rotterdam heeft zich in het kader van het Rotterdam Energy and Climate Program (RECP) ten doel gesteld in 2025 de CO₂-emissie ten opzichte van 1990 te halveren.

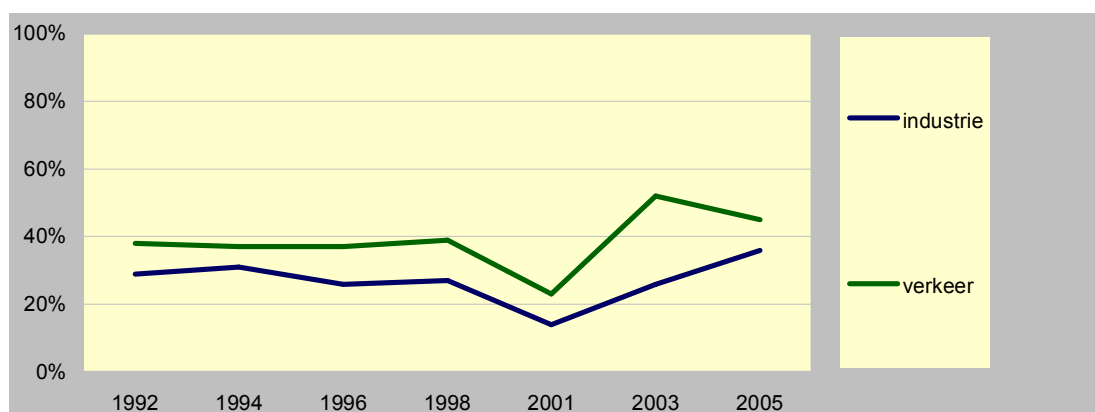
Figuur 7-35 Hinder van stof en stank door verkeer en industrie

Bron: MSR 2006

De bovenstaande grafiek geeft aan hoeveel procent van de ondervraagden van een tweejaarlijks milieubelevingsonderzoek, hebben aangegeven, dat zij soms, vaak of regelmatig overlast hebben van stank en stof. Na een daling van overlast door industrie in 2001 is deze in 2003 weer sterk gestegen. Ook in 2005 is stankoverlast door industrie en door verkeer gestegen ten opzichte van 2003. De overlast door stof is ongeveer gelijk gebleven. De doelstellingen met betrekking tot het terugdringen van hinder door industrie voor 2010 liggen nog niet binnen bereik.

Figuur 7-36 Geluidshinder door verkeer en industrie

Bron: MSR, 2006

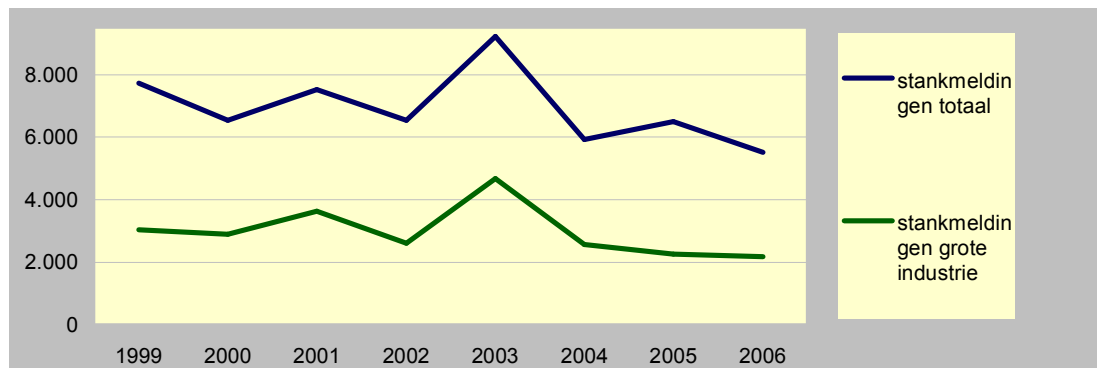
Naast stof- en stankklachten zijn in het milieubelevingsonderzoek ook vragen gesteld over geluidsoverlast door industrie en verkeer. Het percentage ondervraagden dat zegt soms, regelmatig of vaak last te hebben van lawaai door industrie neemt sinds 2001 gestaag toe. Het aandeel gehinderden door verkeerslawaai is in 2005 afgenomen ten opzichte van 2003.

Ook klachten zijn een indicatie voor geluidsoverlast. In de volgende grafieken staan de aantallen klachten die geregistreerd zijn door de Centrale Meldkamer van de DCMR.

Eind tachtiger jaren heeft het ministerie van VROM vastgesteld dat alle woningen die door weg- en railverkeerslawaai een geluidsbelasting hebben op de gevel van 65dB(A) of meer, voor 2020 gesaneerd moeten worden. Hiervoor heeft VROM subsidie beschikbaar gesteld.

Per 1 januari 2007 staan er in Rotterdam 3.364 woningen op de A-lijst waar het wegverkeerslawaai de norm overschrijdt en 1.262 woningen die de norm voor railverkeerslawaai overschrijden. In 2006 zijn drie woningen van de A-lijst gesaneerd en geen enkele van de raillijst.

Figuur 7-37 Aantal stankmeldingen

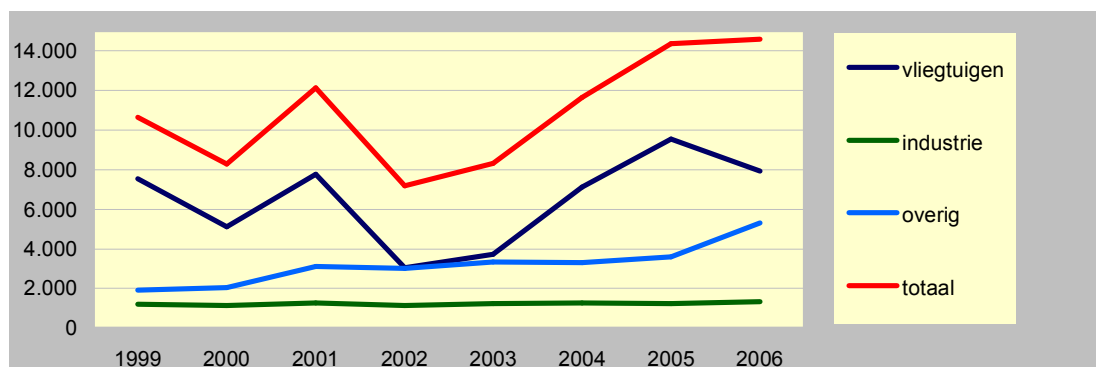
Bron: DCMR 2007

De DCMR kreeg in 2006 een ten opzichte van eerdere jaren relatief laag aantal stankmeldingen. Het afgelopen jaar daalde het aantal van 6.500 in 2005 naar 5.500 in 2006. Ook het aantal stankmeldingen veroorzaakt door grote industrie is de laagste sinds 1999. Volgens de DCMR is een verklaring, dat bij een groot aantal bedrijven die stankhinder veroorzaakten op voorschrift van de DCMR structurele maatregelen zijn getroffen. Ook een consequent handhavingsbeleid door de DCMR zou bijdragen aan een beter bewustzijn en meer aandacht voor het voorkomen van incidenten bij de industrie.⁹

⁹ Milieumeldingen in Rijnmond. De gegevens over het jaar 2006. DCMR 2007

Figuur 7-38 Aantal klachten over lawaai

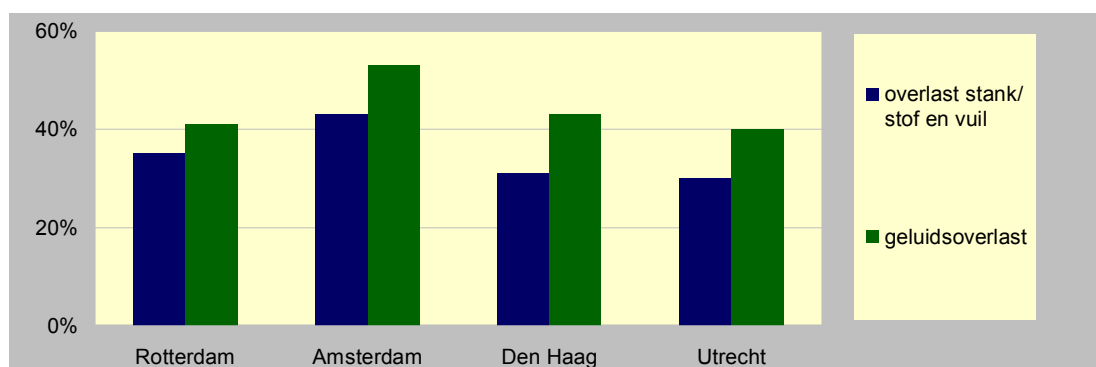

Bron: MSR 2006

In 2006 werden door de DCMR ruim 14.000 lawaaimeldingen geregistreerd, dit is ongeveer evenveel als in 2005. Het aantal meldingen van vliegtuiglawaai is in 2006 gedaald. Hierbij moet worden aangetekend, dat 10 procent van de melders verantwoordelijk is voor ongeveer 80 procent van de meldingen. Het aantal meldingen van lawaai door industrie is al jarenlang ongeveer hetzelfde.

De DCMR ontving in 2006 ruim 2.500 meldingen over horecalawaai, die zijn ondergebracht bij de categorie 'overig'. Dit is een flinke stijging, die voor een groot deel verklaard kan worden uit het feit dat de DCMR sinds januari 2006 het centrale meldpunt is voor geluidsoverlast door horeca. Voorheen werd dit door de politie geregistreerd.

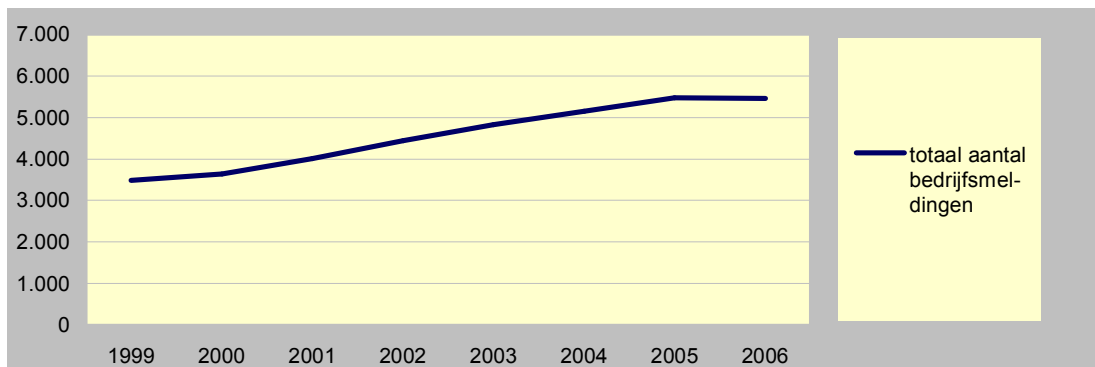
Figuur 7-39 Mate van overlast in huidige woonomgeving: geluidsoverlast / stank, stof en/of vuil komen soms of vaak voor, 2006

Bron: WoON Nederland

Bij een vergelijking tussen de vier grote steden valt op, dat van de inwoners van Amsterdam relatief het grootste deel aangeeft overlast te ondervinden in de woonomgeving. Dit geldt zowel voor overlast van geluid, als van stank, stof en/of vuil. Wat betreft geluidsoverlast ontkopen de drie andere grote steden elkaar niet veel. Wat betreft stank, stof en/of vuil is het aandeel inwoners dat daar soms of vaak last van heeft in Rotterdam groter dan in Den Haag en Utrecht.

Figuur 7-40 Aantal bedrijfsmeldingen van incidenten

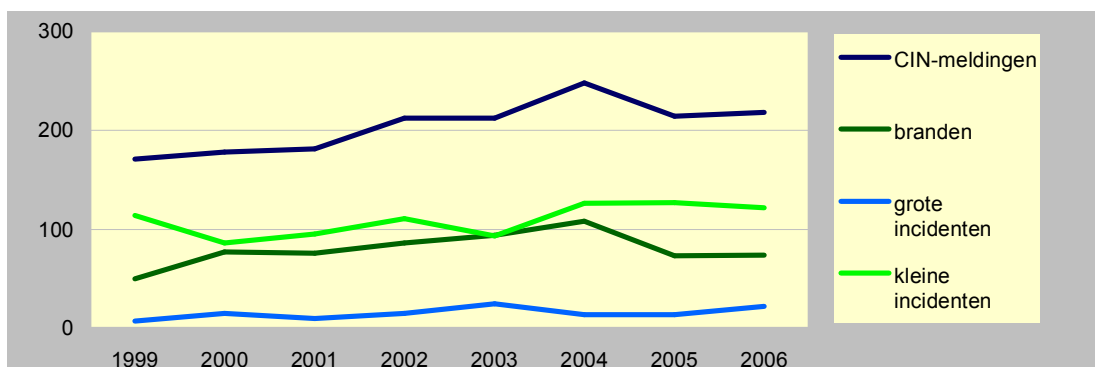

Bron: DCMR, 2007

Het aantal bedrijfsmeldingen van incidenten bij de DCMR was in 2006 circa 5.400, ongeveer gelijk aan het aantal meldingen in 2005.

Bij incidenten, die ook gevolgen kunnen hebben buiten het bedrijfsterrein, moeten bedrijven een zogenaamde CIN-melding doen bij het Centraal Incidentennummer.

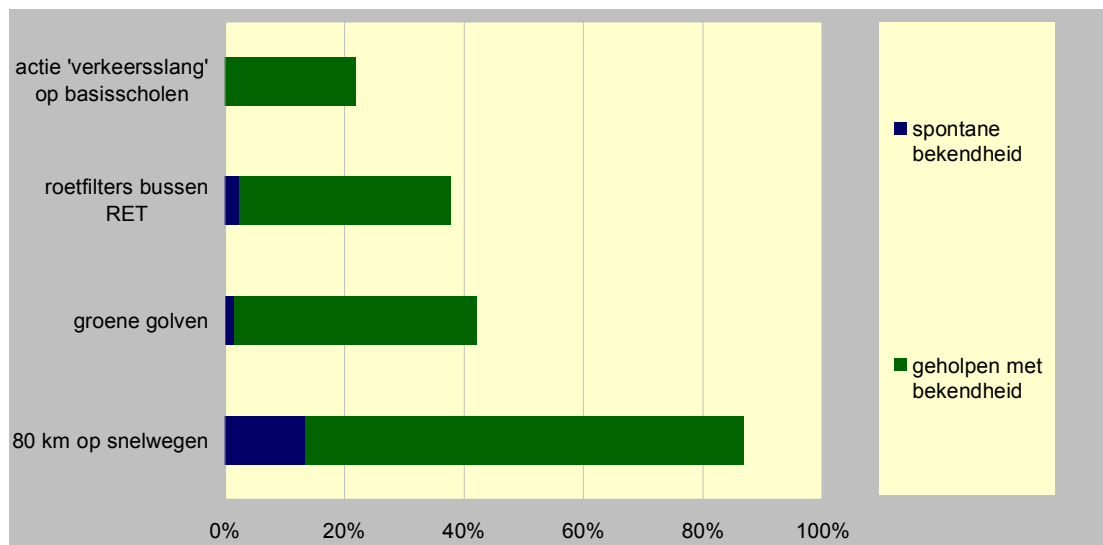
Figuur 7-41 Aantal meldingen Centraal Incidentennummer

Bron: DCMR 2007

Het totaal aantal CIN-meldingen is met uitzondering van een top in 2004 sinds 2002 ongeveer gelijk gebleven. Het aantal grote incidenten is in 2006 ten opzichte van 2005 licht gestegen. Het aantal branden en kleine incidenten is in 2006 ongeveer gelijk gebleven in vergelijking met voorgaande jaren.

Figuur 7-42 Bekendheid gemeentelijke maatregelen tegen luchtvervuiling

Bron: COS, 2006

Uit onderzoek van het COS¹⁰ blijkt, dat weinig Rotterdammers op de hoogte zijn van maatregelen die de gemeente Rotterdam neemt om de luchtkwaliteit te verbeteren. Het instellen van een maximum snelheid van 80 km per uur op bepaalde snelwegen rond Rotterdam is de meest bekende maatregel van de gemeente Rotterdam om luchtvervuiling tegen te gaan. Deze wordt het meest spontaan genoemd en is ook bij opsomming van de maatregelen het meest bekend. Van de andere maatregelen zijn veel minder mensen op de hoogte. In het kader van de actie 'Verkeerssling' worden ouders gestimuleerd hun kinderen niet met de auto naar school te brengen. Deze publieksactie wordt door geen van de ondervraagden spontaan genoemd en is het minst bekend.

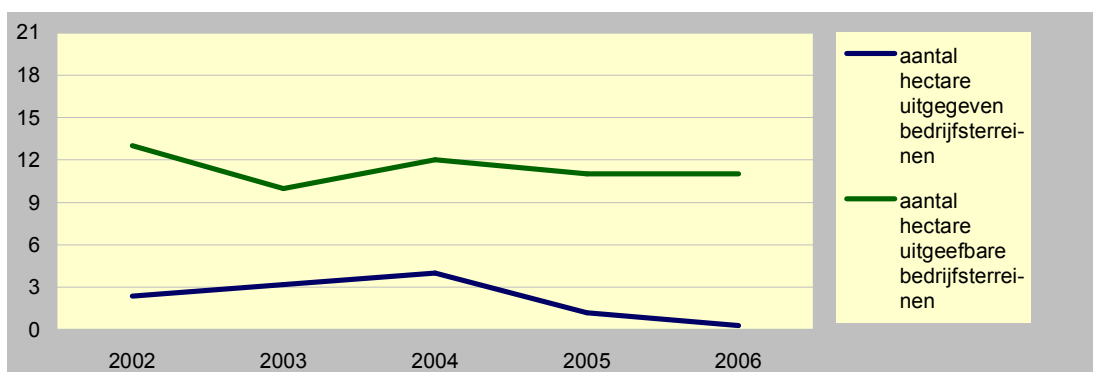
¹⁰ Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdammers; COS (november 2006)

7.3 Grondzaken

Grondexploitatie, vastgoedbeheer en erfpacht(conversie) leveren een bijdrage aan de doelstelling van de pijler Fysiek. Dit is aanvullend op het beleid Wonen en Ruimtelijke ordening waar het accent ligt op (beleids)ontwikkeling en handhaving. Bij Grondzaken staat de uitvoering van projecten centraal.

Rotterdam telt ruim 20 bedrijfsterreinen naast het havengebied en de distributieparks van het Havenbedrijf. In totaal is er netto ruim 440 hectare bedrijfsterreinen.

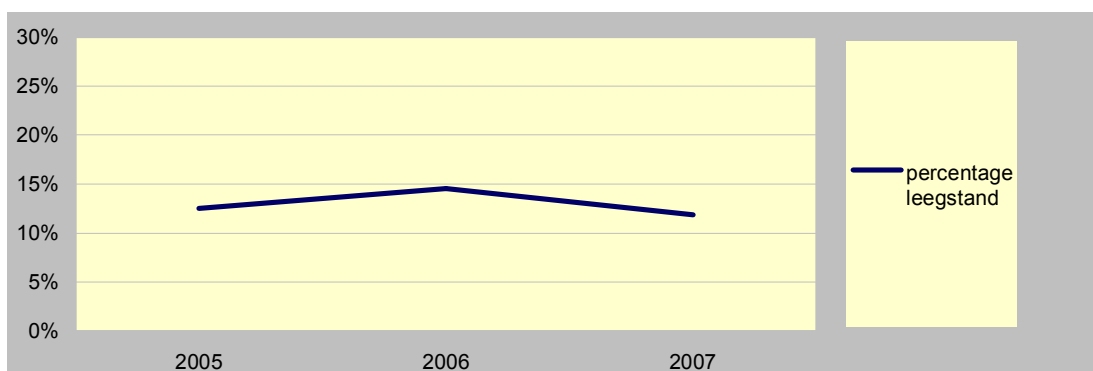
Figuur 7-43 Aantal hectare uitgegeven en uitgeefbare bedrijfsterreinen

Bron: Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR)

Het aantal hectare uitgeefbare bedrijfsterreinen is sinds 2002 gedaald. Het aantal hectare bedrijfsterreinen dat per jaar wordt uitgegeven is sinds 2004 drastisch afgenomen.

Figuur 7-44 Aandeel vierkante meters kantoorruimtes (van de kantoren met ruimtes van 500 m² of groter) dat leegstaat van het totaal aantal vierkante meters

Bron: COS (dS+V/VIC, VGM, PropertyNL.com)

Het aandeel vierkante meters kantoorruimtes dat 500 m² of groter is en leeg staat, is in 2006 hoger dan in het jaar ervoor én erna. In deze jaren is dit ongeveer 12 procent en in 2006 15 procent.

Het grootste gedeelte van het gemeentelijk vastgoed is in beheer bij het Ontwikkelingsbedrijf

Rotterdam (OBR). De boekwaarde van de vastgoed portefeuille in beheer bij het OBR bedraagt € 267 miljoen. Dit betreft objecten in commercieel, niet-commercieel en bijzonder beheer.

Het percentage strategisch vastgoed van het OBR, namelijk het vastgoed dat bijdraagt aan de realisatie van de doelstellingen van de gemeente Rotterdam (bijvoorbeeld het Stadhuis), is in 2007 65 procent.

De totale gemeentelijk vastgoedportefeuille heeft een WOZ-waarde van € 2,2 miljard. Deze portefeuille betreft vastgoed dat in 2007 ondergebracht wordt bij de Centrale Vastgoed Organisatie waaronder ook het vastgoed van het OBR.

Het aandeel grondexploitaties die in de gemeente Rotterdam met een subsidie financieel sluitend wordt gemaakt is 87 procent. Bij het overige aandeel is sprake van winst. Dit cijfer verandert weinig omdat dit projecten met een lange doorlooptijd betreffen.

De investeringen die de gemeente Rotterdam in grondexploitaties heeft uitstaan, bedraagt € 4,8 miljard. Dit bedrag wijzigt zich weinig in de loop der jaren omdat de projecten lange doorlooptijd kennen. Percentage winstgevendheid op de totale portefeuille (verdienvermogen) bedraagt 2,1 procent (voor resultaatneming), zo meldt de jaarrekening 2006.

Belangrijkste punten pijler Economie

- Rotterdam heeft volgens ondernemers het beste ondernemingsklimaat van de G4 maar het vinden van hoog opgeleide werknemers is in Rotterdam moeilijker dan in de andere 4 grote steden.
- De werkgelegenheid in de 3 prioritaire clusters van het gemeentelijk beleid is als volgt verdeeld:
  - a. Haven en Industrieel cluster: 72.000 banen in Rotterdam-Rijnmond;
  - b. Creatieve cluster + vrije tijd = 40.000 banen;
  - c. Medisch cluster: 45.000 banen.
- Rotterdam heeft minder studenten ingeschreven bij de universiteit dan Amsterdam en Utrecht. De groei van het aantal studenten is in Rotterdam Utrecht de laatste jaren hoger dan in Amsterdam.
- De uitstoot van CO2 blijft stijgen door toename verkeer.

8 Pact op Zuid

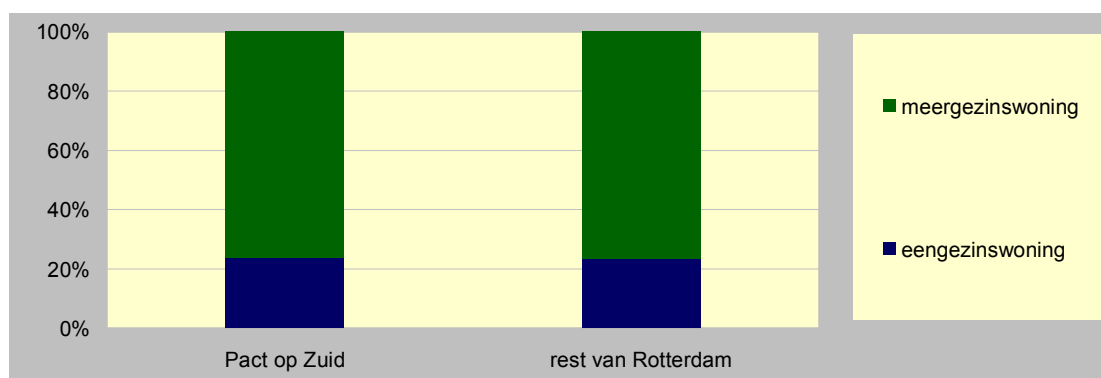
Met Pact op Zuid wordt een intensief programma bedoeld waarmee een groot deel van Rotterdam-Zuid wordt aangepakt. Het programma richt zich op de deelgemeenten Feijenoord, Charlois en IJsselmonde. Dit deel van Rotterdam-Zuid moet in fysiek, economisch en sociaal opzicht aantrekkelijker worden. Het programma is niet een programma van de gemeente alleen, woningcorporaties hebben samen met de gemeente een plan van aanpak opgesteld. Dit is beschreven in het document "Buit op Zuid".

Bij de beschrijving van het gebied komen de volgende aspecten aan de orde: wonen en woonomgeving, veiligheid, sociaal en economie.

Daar waar mogelijk wordt steeds een vergelijking gemaakt tussen het gebied waar Pact op Zuid betrekking op heeft en de rest van Rotterdam.

8.1 Wonen en woonomgeving

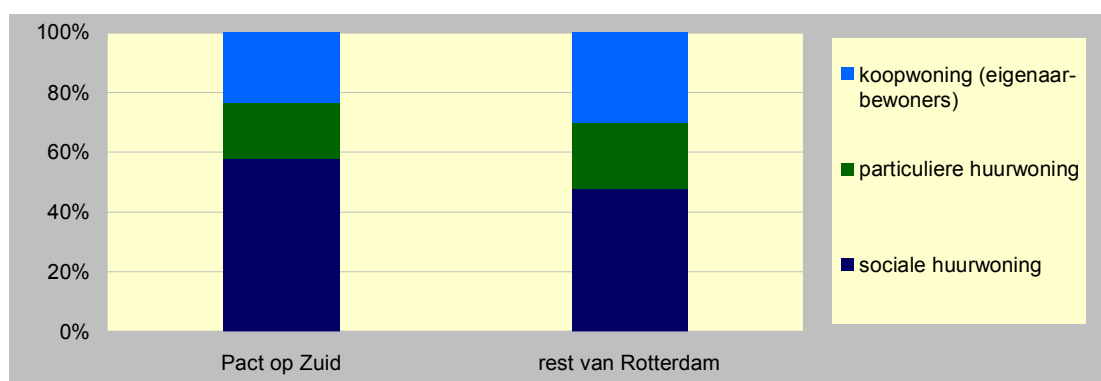
Figuur 8-1 Woningen naar woningtype, 2007

Bron: WBOB

De verhouding eengezinswoning en meergezinswoning is gelijk voor de deelgemeenten behorend bij het Pact op Zuid en de rest van Rotterdam.

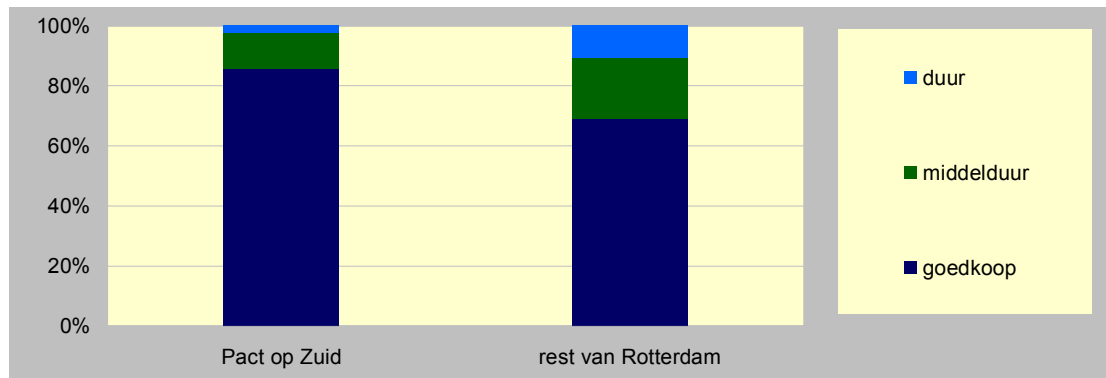
Figuur 8-2 Woningen naar eigendomsverhouding, 2007

Bron: WBOB

Er staan op het Pact op Zuid relatief meer sociale huurwoningen dan in de rest van Rotterdam. Het aandeel particuliere huurwoningen en koopwoningen is lager dan in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-3 Woningen naar WOZ-waarde, prijspeil 2005

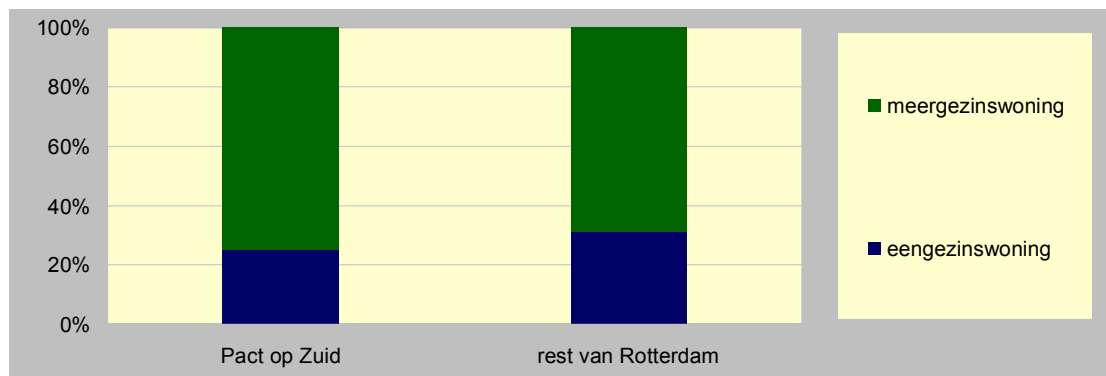

Bron: WBOB

Verreweg het grootste deel van de woningvoorraad bestaat uit goedkope woningen onder een WOZ-waarde van € 180.000,-.

Er zijn in het plangebied Pact op Zuid in 2006 710 nieuwbouwwoningen opgeleverd.

Figuur 8-4 Nieuwbouwwoningen naar woningtype, 2006

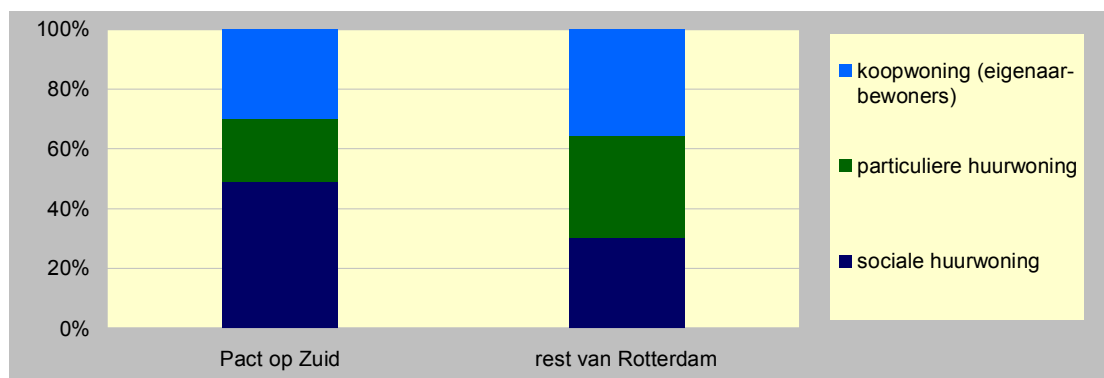

Bron: WBOB

Een kwart van de nieuwgebouwde woningen in de drie deelgemeenten van het Pact op Zuid bestaat uit eengezinswoningen. Binnen de rest van Rotterdam is dat iets meer.

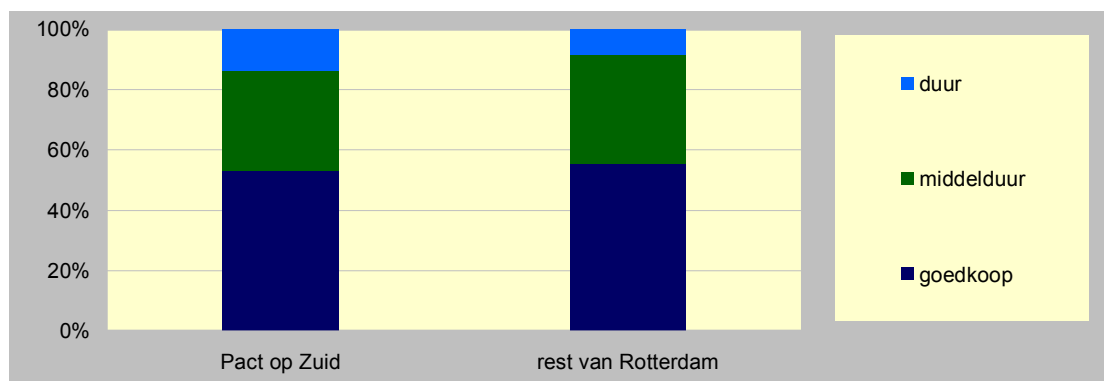
Figuur 8-5 Nieuwbouwwoningen naar eigendomsverhouding, 2006

Bron: WBOB

Bijna de helft van de in 2006 nieuw opgeleverde woningen bestaat uit sociale huurwoningen. In de rest van Rotterdam is dit aandeel lager. Van de nieuwbouwwoningen is 30 procent een koopwoning. Dit percentage verschilt niet zo sterk van de rest van Rotterdam.

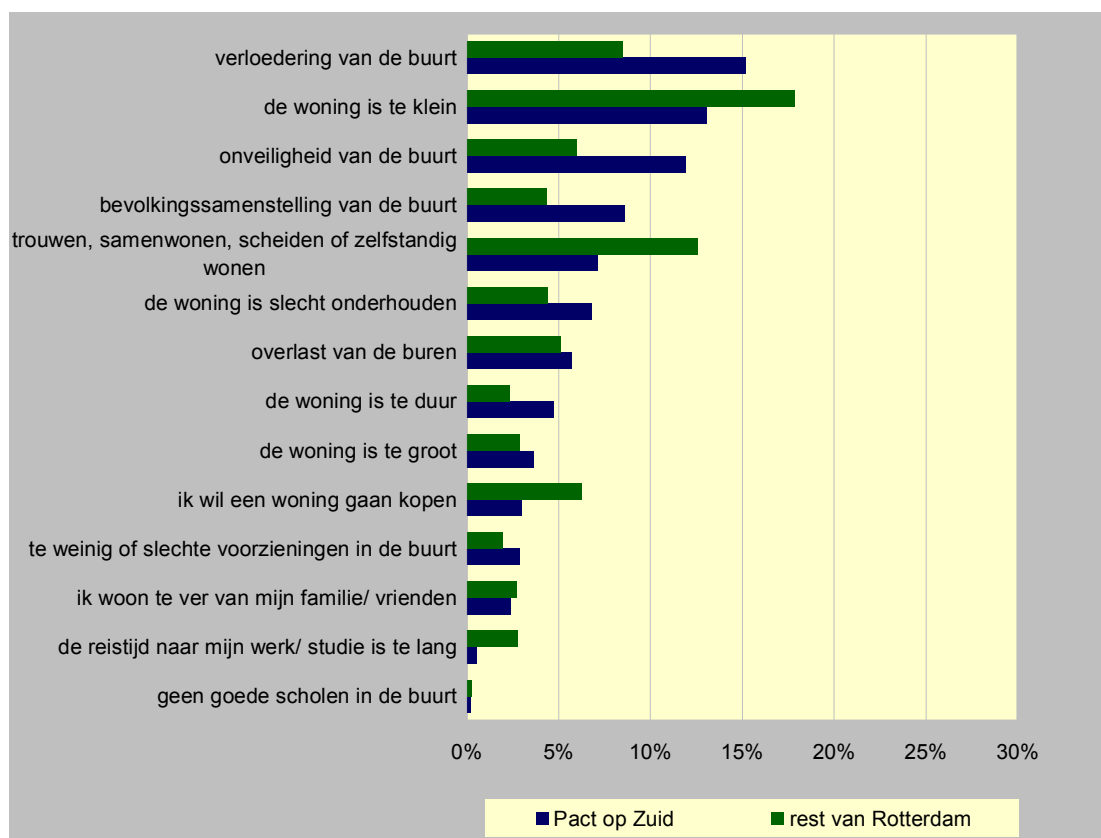
Figuur 8-6 Nieuwbouwwoningen naar prijsklasse, 2007

Bron: WBOB

Er zijn in het gebied van het Pact op Zuid relatief iets minder goedkope woningen met een WOZ-waarde tot € 180.000,- opgeleverd dan in de rest van Rotterdam. Het aandeel dure woningen met een WOZ-waarde vanaf € 240.000,- ligt in het Pact op Zuid gebied hoger dan in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-7 Verhuishwens en belangrijkste reden 2004

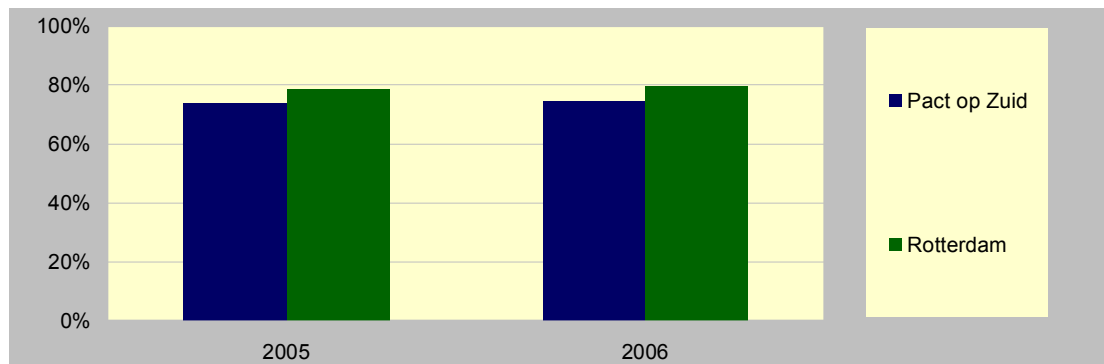

Bron: Leefbaarheidsenquête

Opvallend is dat de belangrijkste verhuisredenen sterk verschillen tussen de bewoners van de drie deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde en de bewoners van overig Rotterdam. Bij de bewoners in het plangebied van 'Pact op Zuid' is in 2004 verloedering van de buurt de meest genoemde reden om te verhuizen. Daarna volgt het feit dat de woning te klein is en derde in de rangorde is de onveiligheid in de buurt. Twee van de drie meest genoemde redenen hebben te maken met de woonomgeving en één heeft betrekking op de woning zelf. Voor de bewoners van de rest van Rotterdam zijn de te kleine woning en veranderende gezinsomstandigheden de meest genoemde redenen om te verhuizen. Op de derde plaats komt pas een motief dat met de woonomgeving te maken heeft, namelijk de verloedering van de buurt.

Bij cijfers uit de veiligheidsenquête is het - bij het opstellen van dit rapport - niet mogelijk een vergelijking te maken tussen het gebied waar Pact van Zuid zich op richt en de overige wijken van Rotterdam. In dat geval worden cijfers over de drie deelgemeenten in Rotterdam-Zuid vergeleken met cijfers over heel Rotterdam.

Figuur 8-8 Percentage bewoners dat (zeer) tevreden is over het wonen in de eigen buurt

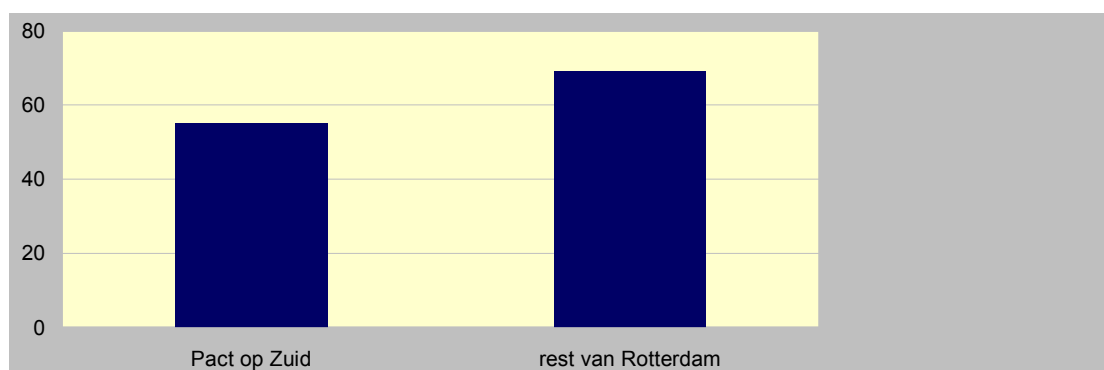

Bron: Veiligheidsenquête

Het percentage inwoners van de deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde dat tevreden is met de eigen buurt ligt rond de 74 procent. Van de inwoners van heel Rotterdam is rond de 79 procent tevreden of zeer tevreden met de eigen buurt. Dit verschil lijkt klein, maar is vrij groot omdat het percentage (zeer) tevreden bewoners in een buurt vrijwel nooit lager is dan 60 procent. Er is geen verschil tussen de deelgemeenten van het Pact op Zuid en heel Rotterdam met betrekking tot de ontwikkeling tussen 2005 en 2006. In beide gevallen is het aandeel (zeer) tevreden bewoners met ongeveer één procent gestegen.

Om een vergelijking te kunnen maken tussen de hoeveelheid groen per woning in het plangebied Pact op Zuid en de rest van Rotterdam is gebruik gemaakt van de cijfers van de dienst Gemeentewerken over het oppervlak openbaar groen. Wanneer in de berekening alleen wordt uitgegaan van woonbuurten is de hoeveelheid openbaar groen per woning 65 m².¹¹

Figuur 8-9 Aantal m² openbaar groen per woning

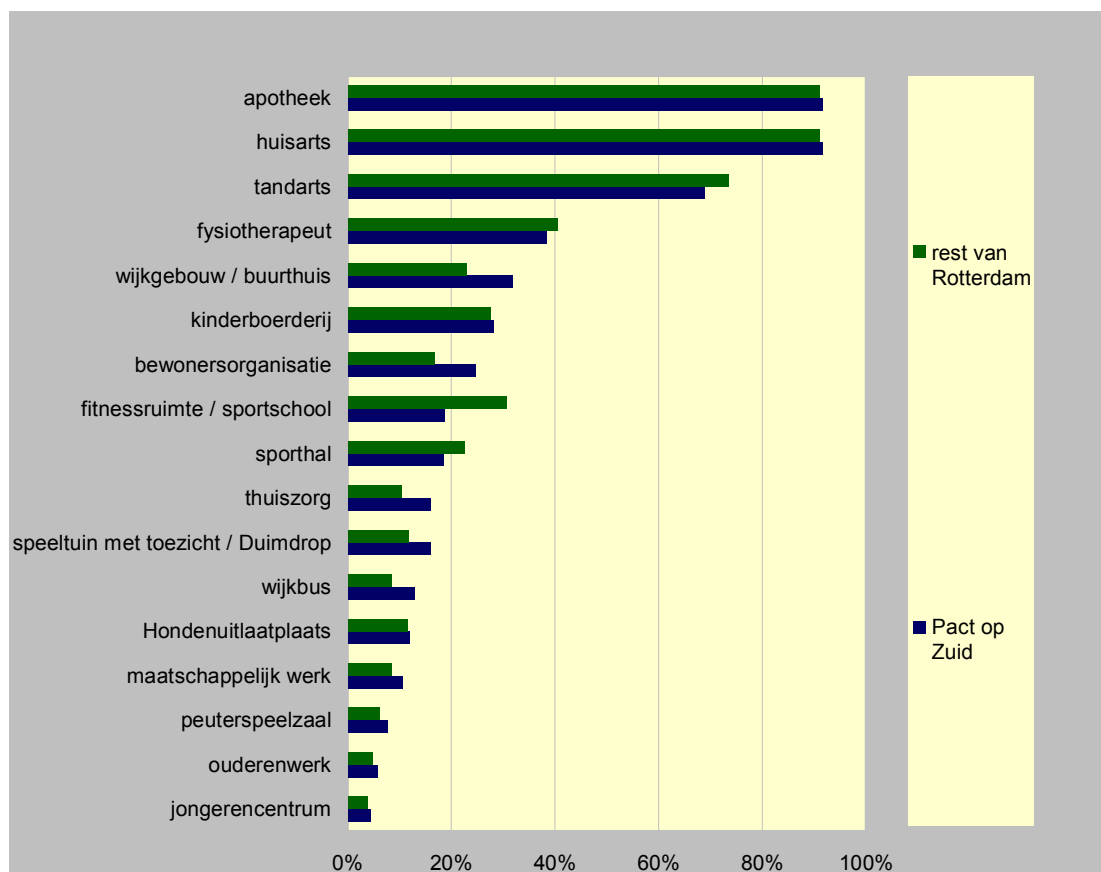
Bron: Gemeentewerken Rotterdam, WBOB, bewerking COS

Ondanks de aanwezigheid van het Zuiderpark en de Zuidelijke Tuinsteden binnen de grenzen van het plangebied Pact op Zuid, is het oppervlak groen per woning in het Pact op Zuid kleiner dan in de rest van Rotterdam.

¹¹ Dit cijfer is lager dan het cijfer wat gebruikt is bij de beschrijving van Rotterdam en de andere grote steden, omdat hierbij uitgegaan wordt van al het groen, dus ook sportvelden, begraafplaatsen, volkstuinen enzovoort.

Toch is het aandeel bewoners in het Pact op Zuid-gebied dat (zeer) tevreden is met het groen in de buurt even groot als in de rest van Rotterdam. Tweederde van de bewoners is hierover (zeer) tevreden.

Figuur 8-10 Gebruik van voorzieningen in de buurt

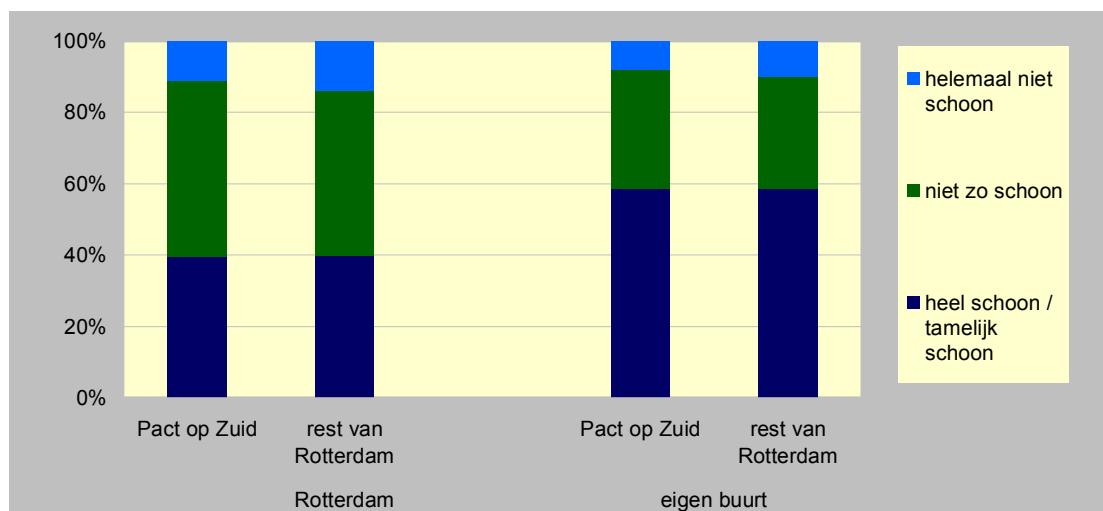
Bron: Omnibusenquête

Voor heel Rotterdam geldt, dat relatief veel bewoners gebruik maken van de huisarts, apotheek en tandarts in de eigen buurt.

Een voorziening waar relatief meer bewoners van het Pact op Zuid plangebied gebruik van maken dan bewoners in de rest van Rotterdam is het wijkgebouw of buurthuis. Andere voorzieningen waar relatief meer inwoners van Charlois, Feijenoord en IJsselmonde gebruik van maken zijn de bewonersorganisatie, de thuiszorg, de speeltuin met toezicht of Duimdrop en de wijkbus. Van de bewoners van de rest van Rotterdam maakt een relatief groter deel gebruik van sportvoorzieningen, zoals de sportschool en de sporthal.

De frequentie in marktbezoek is bij bewoners van het Pact op Zuid ongeveer gelijk aan die van bewoners van de rest van Rotterdam: 27 procent van de bewoners van Pact op Zuid bezoekt nooit een markt, tegenover 24 procent van de bewoners in de rest van Rotterdam. Ook het gemiddelde rapportcijfer verschilt niet tussen bewoners van de twee onderscheiden gebieden en ligt rond het stedelijke 6,6.

Figuur 8-11 Percentage Rotterdammers dat de stad en de eigen buurt schoon vindt

Bron: Omnibusenquête

Er is geen verschil in de mate waarin bewoners van Pact op Zuid de stad en hun eigen buurt schoon vinden in vergelijking met de rest van Rotterdam.

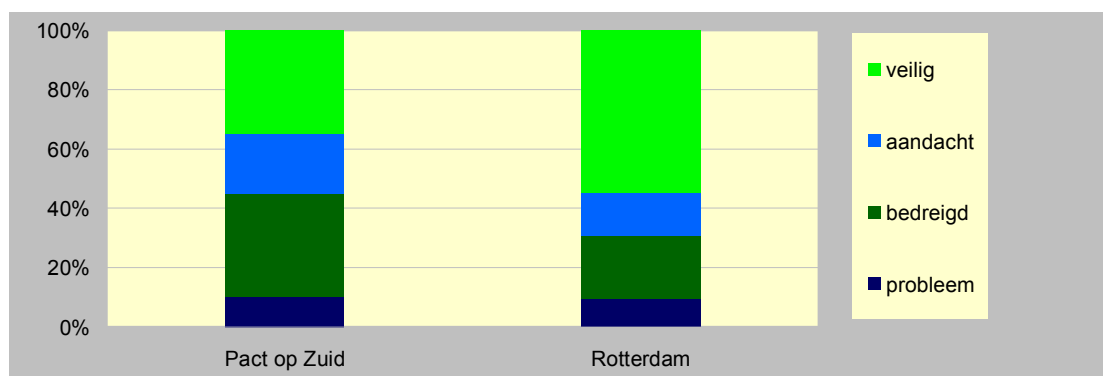
Het kengetal verloedering is voor heel Rotterdam en het Pact op Zuid gebied bijna gelijk, namelijk 4,1 voor Rotterdam en 4,2 voor het Pact op Zuid.

Dit getal is opgebouwd uit antwoorden op vragen over buurtproblemen als bekladding van muren en/of gebouwen, vernieling van telefooncellen, bus- of tramhokjes, rommel en hondenpoep. Hoe hoger het kengetal, hoe meer verloedering.

8.2 Veiligheid

Er zijn in Rotterdam in 2006 volgens de jaarlijks gemeten Veiligheidsindex geen onveilige wijken meer.

Figuur 8-12 Aantal wijken naar categorie volgens de Veiligheidsindex, 2006

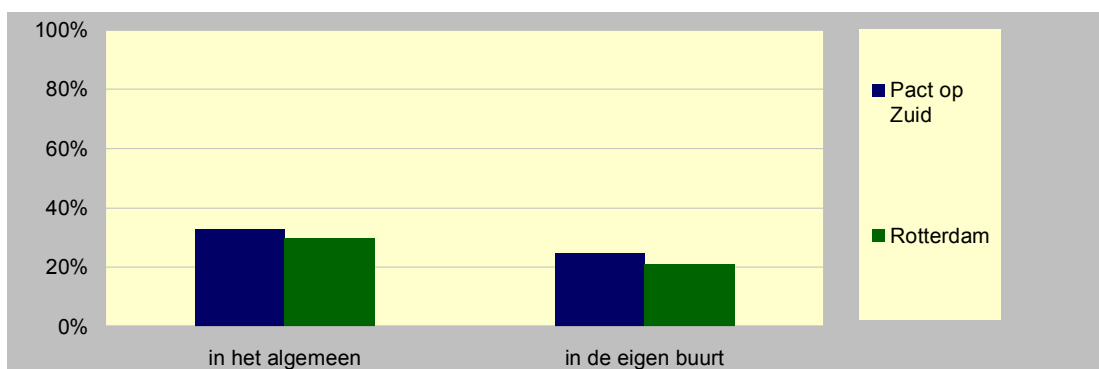

Bron: Veiligheidsenquête

Het aandeel wijken met het label 'probleemwijk' is in het gebied van het Pact op Zuid even groot als voor heel Rotterdam. Wel zijn er relatief meer wijken in de categorie 'bedreigd'. Het

aandeel 'aandachtswijken' is ook groter, en het aandeel veilige wijken is kleiner dan in heel Rotterdam. De gemiddelde Veiligheidsindex voor het Pact op Zuid is dan ook lager dan voor heel Rotterdam: Voor het Pact op Zuid gebied valt de gemiddelde Veiligheidsindex in de categorie 'Aandacht', de gemiddelde Rotterdamse index valt net in de categorie 'Veilig'.

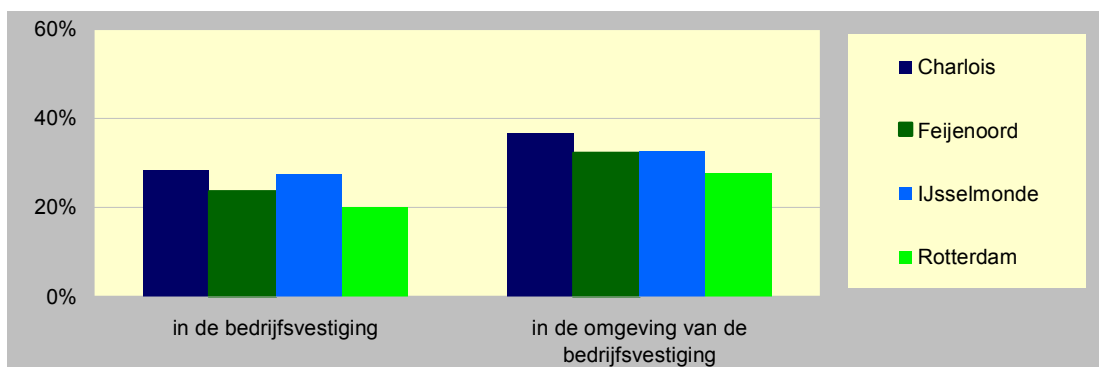
Figuur 8-13 Aandeel bewoners dat zich (wel eens) onveilig voelt, 2006

Bron: Veiligheidsenquête

Er is een minder groot verschil in het aandeel bewoners dat zich (wel eens) onveilig voelt, in het algemeen of in de eigen buurt, tussen de bewoners van het plangebied 'Pact op Zuid' en de bewoners van heel Rotterdam dan je op grond van de Veiligheidsindex en de beeldvorming wellicht zou verwachten.

Figuur 8-14 Aandeel ondernemers dat zich wel eens onveilig voelt, 2005

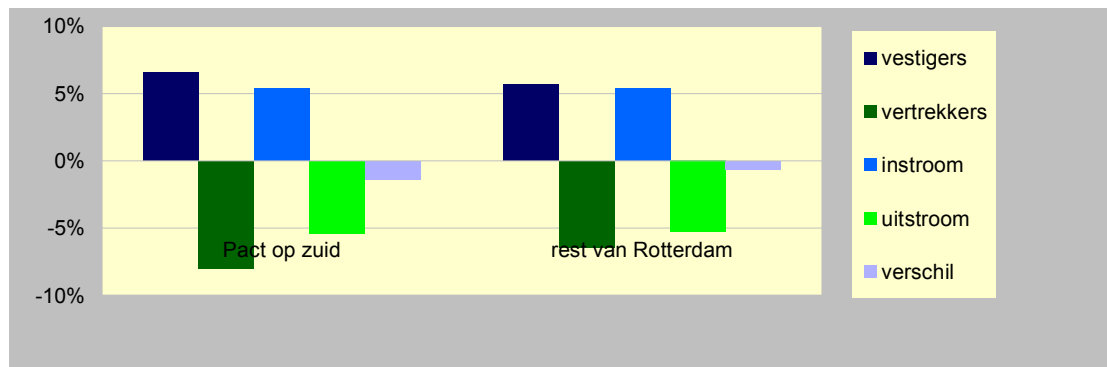

Bron: SGBO

Over onveiligheidsgevoelens bij ondernemers zijn geen cijfers over het hele plangebied Pact op Zuid beschikbaar. Gekeken naar de afzonderlijke deelgemeenten blijkt, dat het aandeel ondernemers dat zich wel eens onveilig voelt in alle drie de deelgemeenten die deelnemen aan het Pact op Zuid, hoger is dan voor heel Rotterdam. Meer ondernemers voelen zich onveilig in de omgeving van de bedrijfsvestiging dan in de bedrijfsvestiging zelf.

8.3 Sociaal

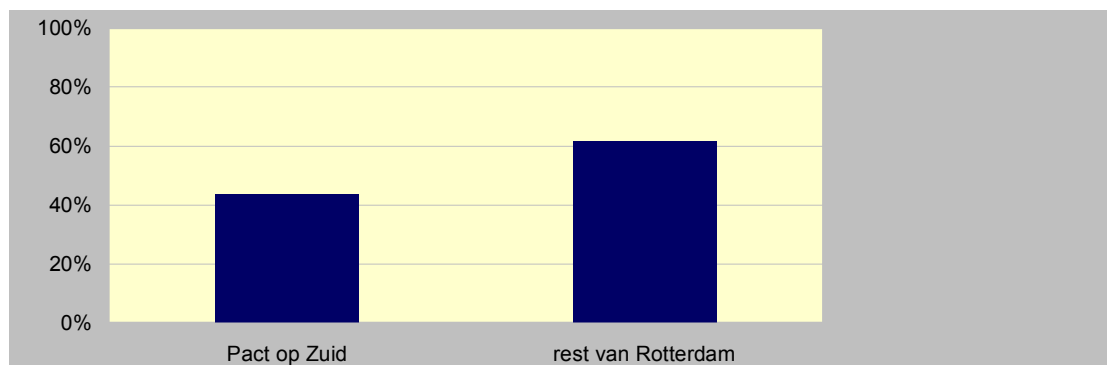
Figuur 8-15 Ontwikkelingen in aantal gezinnen met minstens 1 kind onder de 18 jaar, 2006

Bron: GBA, bewerking COS

Het verschil in het aantal gezinnen per 1 januari 2006 en per 1 januari 2007 is in het Pact op Zuid gebied niet erg groot: Er wonen per 1 januari 2007 330 gezinnen minder in het plangebied Pact op Zuid dan een jaar daarvoor, dat is 1,5 procent van het totaal aantal gezinnen dat daar woont. Zowel het aandeel vestigers als het aandeel vertrekkers is echter groter dan in de rest van Rotterdam. Er wordt dus relatief veel verhuisd door gezinnen van en naar de deelgemeenten die deel uitmaken van het Pact op Zuid. De in- en uitstroom van gezinnen, dat wil zeggen de vorming van nieuwe gezinnen door geboorte van een kind of het verdwijnen van gezinnen bijvoorbeeld doordat het jongste inwonende kind 18 jaar wordt, is in het Pact op Zuid gebied en de rest van Rotterdam relatief gelijk.

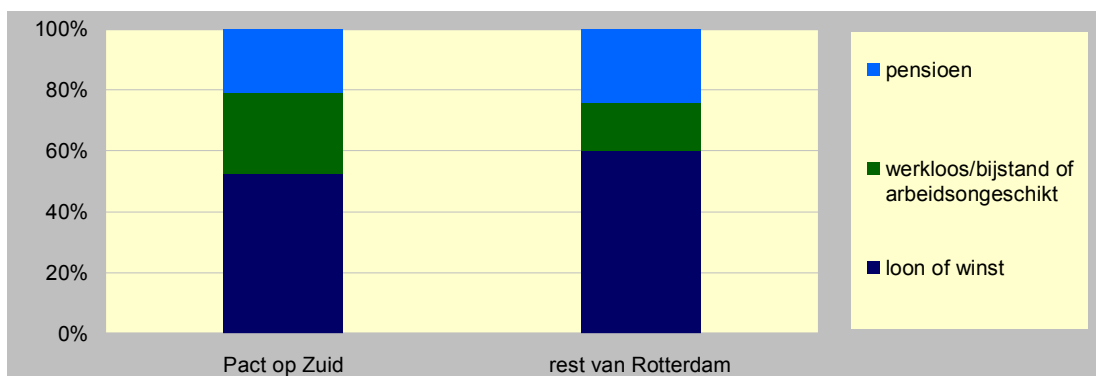
Figuur 8-16 Voltooide opleiding MBO en hoger, inwoners 23 tot en met 64 jaar, gemiddeld 2002-2006

Bron: Omnibusenquête

Op basis van berekeningen over vijf jaar van de Omnibusenquête heeft 40 procent van de bevolking van het Pact op Zuid gebied een opleiding op minimaal MBO-niveau tegenover 60 procent van de bevolking van de rest van Rotterdam.

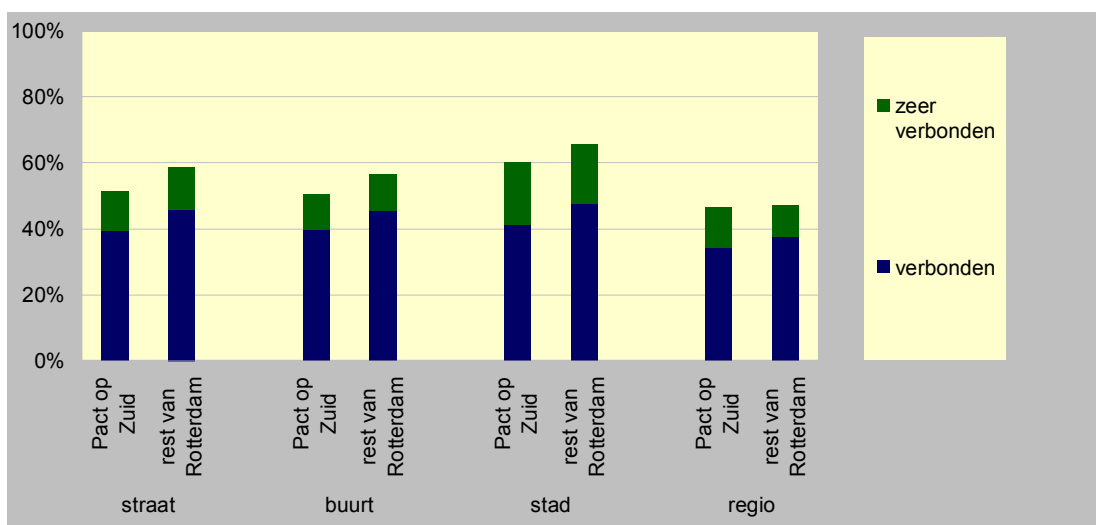
Figuur 8-17 Huishoudens naar belangrijkste inkomstenbron

Bron: CBS, bewerking COS

Het aandeel huishoudens met als belangrijkste inkomstenbron loon uit arbeid of winst uit onderneming is in het plangebied Pact op Zuid lager dan in de rest van Rotterdam. Ook het aandeel inwoners met een hoofdkomen uit pensioen is kleiner. Het aandeel inwoners met als hoofdkomen een uitkering is in het plangebied Pact op Zuid hoger dan in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-18 Binding met straat, buurt, stad en regio

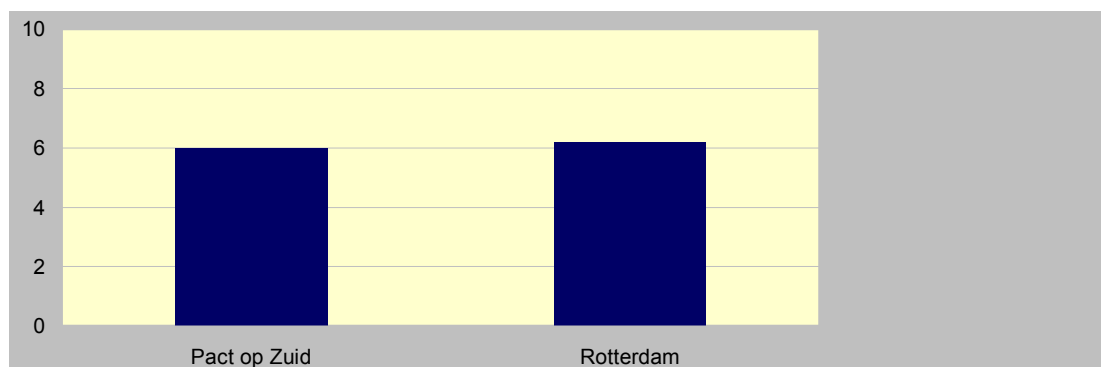

Bron: Omnibusenquête COS

Minder inwoners van het Pact op Zuid gebied voelen zich verbonden met de straat, de buurt of de stad dan inwoners in de rest van Rotterdam. Opvallend is wel, dat het aandeel inwoners dat zich zéér verbonden voelt met de straat, de buurt of de stad in beide gebieden ongeveer even groot is.

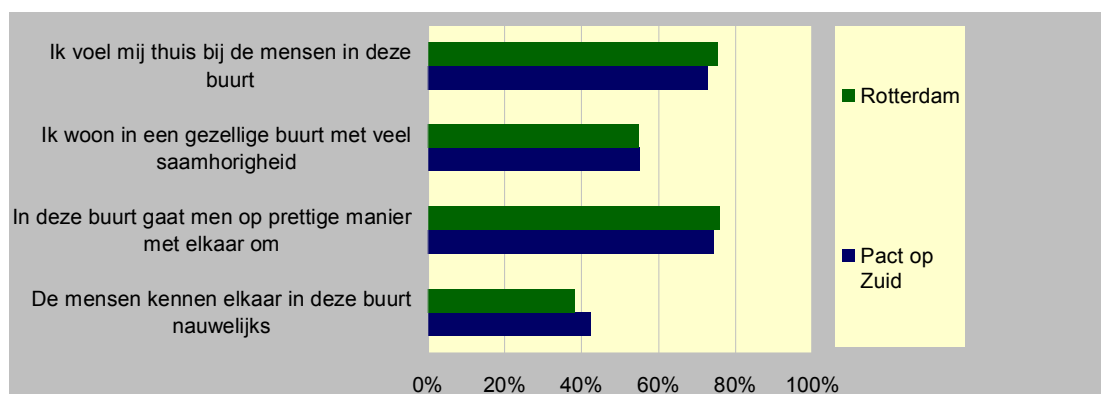
Figuur 8-19 Sociale kwaliteit van de woonomgeving (kengetal), 2006

Bron: Veiligheidsenquête

Het kengetal voor de sociale kwaliteit van de woonomgeving is in Pact op Zuid iets lager dan in heel Rotterdam.

Figuur 8-20 Stellingen waarop het kengetal sociale kwaliteit is gebaseerd, 2006

Bron: Veiligheidsenquête

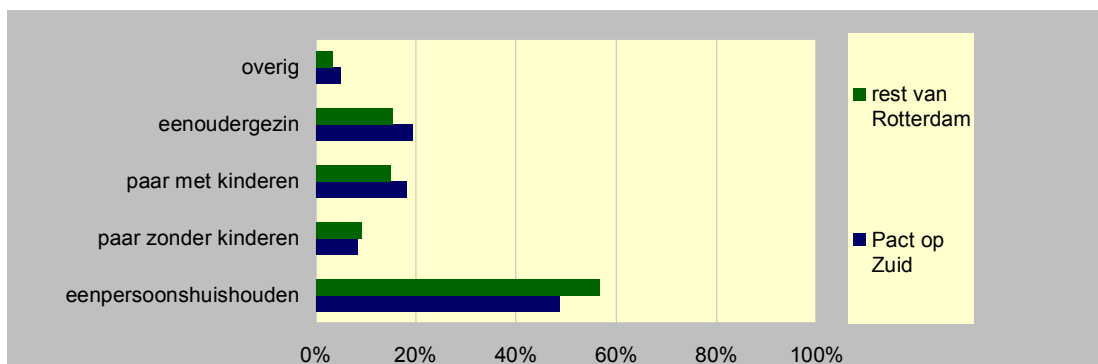
Ook hier zijn de verschillen in beantwoording van de stellingen tussen de bewoners van de deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde en heel Rotterdam erg klein. Een iets groter percentage van de bewoners van de deelgemeenten die behoren bij het Pact op Zuid geven aan dat zij de mensen in de buurt nauwelijks kennen. Iets meer bewoners van heel Rotterdam antwoorden dat zij zich thuis voelen bij de mensen in deze buurt, en dat men in deze buurt op een prettige manier met elkaar omgaat.

In de top tien van wijken met de slechtste score op de Sociale Rompindex liggen er 7 in het plangebied van het Pact op Zuid. Op de factor hulpbronnen horen zeven van de 20 wijken uit het plangebied tot de tien slechtste, op de factor sociale participatie zijn dit er drie.

De armoedegrens wordt berekend aan de hand van de koopkracht van een huishouden en gedifferentieerd naar huishoudentype.

Van de huishoudens in het deelgebied Pact op Zuid heeft in 2004 18 procent een inkomen onder de armoedegrens. Het percentage huishoudens onder de armoedegrens in de rest van Rotterdam is 15 procent.

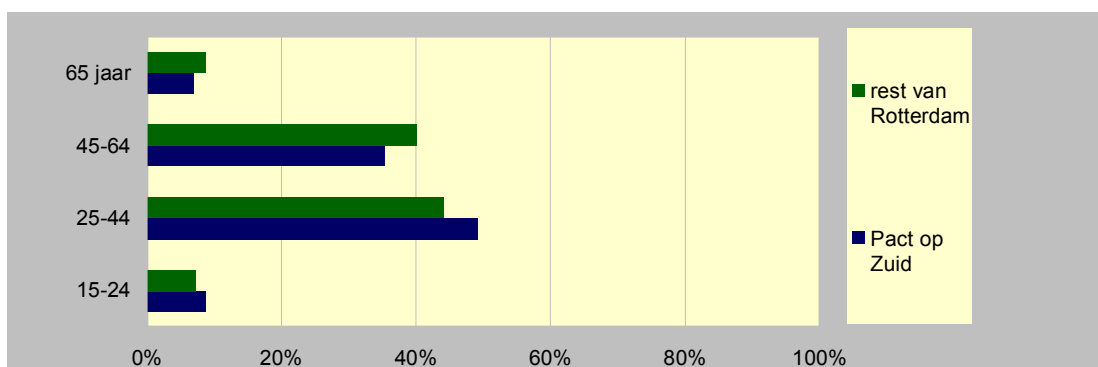
Figuur 8-21 Aandeel huishoudens onder de armoedegrens naar huishoudenkenmerken, 2004

Bron: EBB, bewerking COS

Opvallend is, dat het aandeel eenpersoonshuishoudens onder de armoedegrens in het plangebied van het Pact op Zuid lager is dan in de rest van Rotterdam. Het aandeel huishoudens met kinderen met een inkomen onder de armoedegrens ligt in het plangebied Pact op Zuid hoger dan in de rest van Rotterdam.

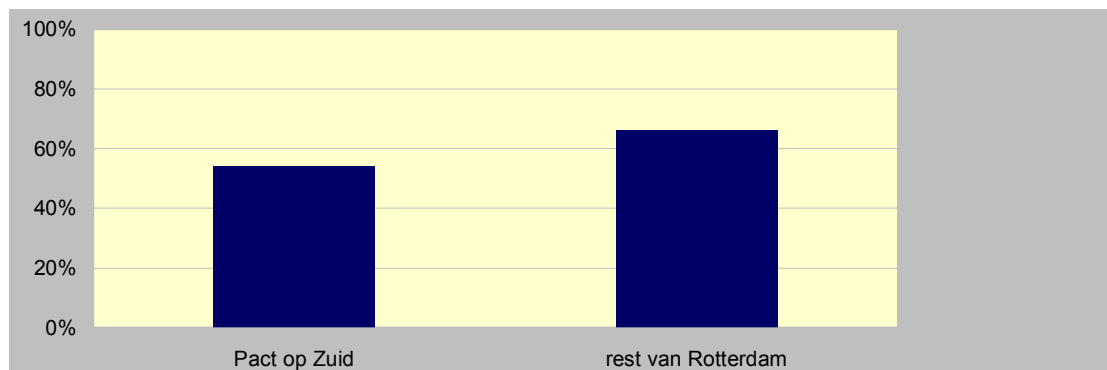
Figuur 8-22 Aandeel huishoudens onder de armoedegrens naar leeftijd hoofdkostwinner, 2004

Bron: EBB, bewerking COS

Het aandeel huishoudens onder de armoedegrens met een hoofdkostwinner die jonger is dan 45 jaar ligt in het Pact op Zuid hoger dan in de rest van Rotterdam. Bij de huishoudens met een hoofdkostwinner van 45 jaar of ouder is dit niet het geval. Van deze oudere huishoudens hebben in de rest van Rotterdam juist relatief meer een inkomen onder de armoedegrens dan in het plangebied van Pact op Zuid. Dit komt overeen met de vorige figuur, waaruit blijkt dat juist relatief veel huishoudens met kinderen onder de 18 jaar, die meestal een hoofdkostwinner jonger dan 45 jaar zullen hebben, een inkomen onder de armoedegrens hebben.

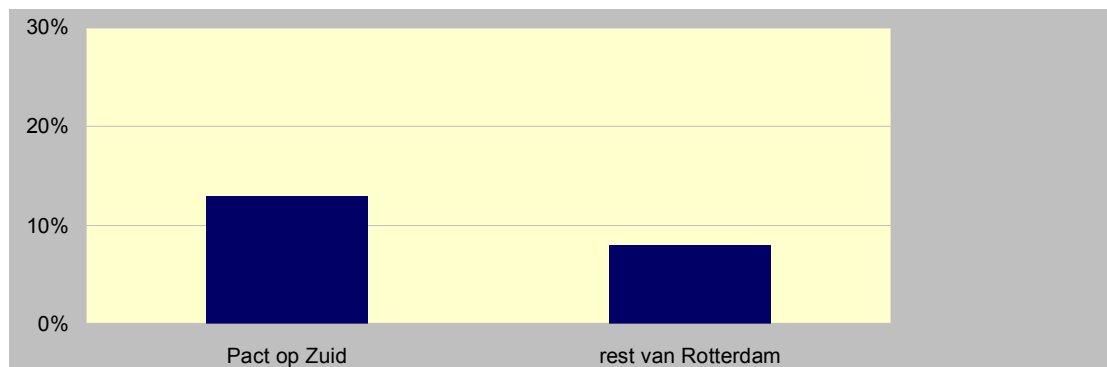
Figuur 8-23   Netto-arbeidsparticipatie, 2006

Bron: COS

De netto-arbeidsparticipatie, dat wil zeggen het aandeel mensen van de potentiële beroepsbevolking met inkomen uit arbeid ligt in het gebied Pact op Zuid lager dan in de rest van Rotterdam.

Figuur 8-24   Percentage niet-werkende werkzoekenden van de potentiële beroepsbevolking, 2006

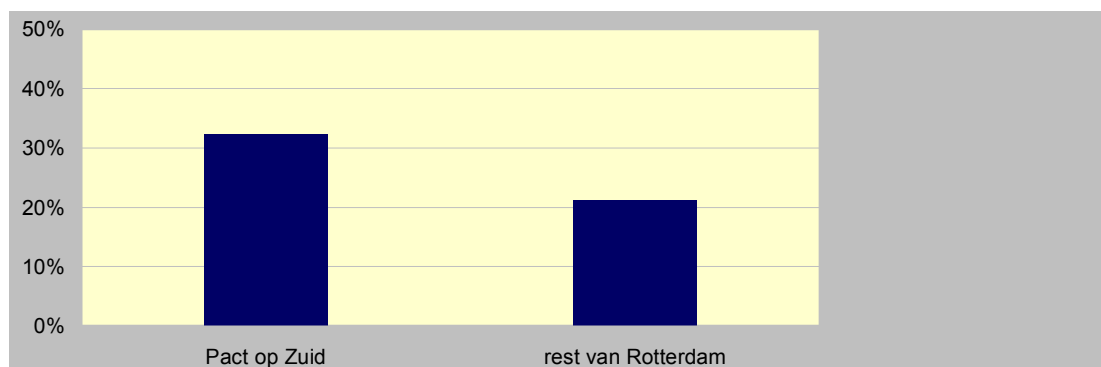

Bron: CWI/COS

Het percentage mensen zonder werk van de potentiële beroepsbevolking, dat wil zeggen de bevolking van 15 tot en met 64 jaar, ligt in het gebied Pact op Zuid hoger dan in de rest van Rotterdam.

Een 'kansarm' gezin is voor de volgende grafiek gedefinieerd als een huishouden met een thuiswonend kind onder de 18 jaar, waarvan minimaal één volwassene als 'kansarm' gedefinieerd kan worden, dat wil zeggen een persoon met een bijstandsuitkering en/of een niet-werkende werkzoekende met een opleiding zonder startkwalificatie.

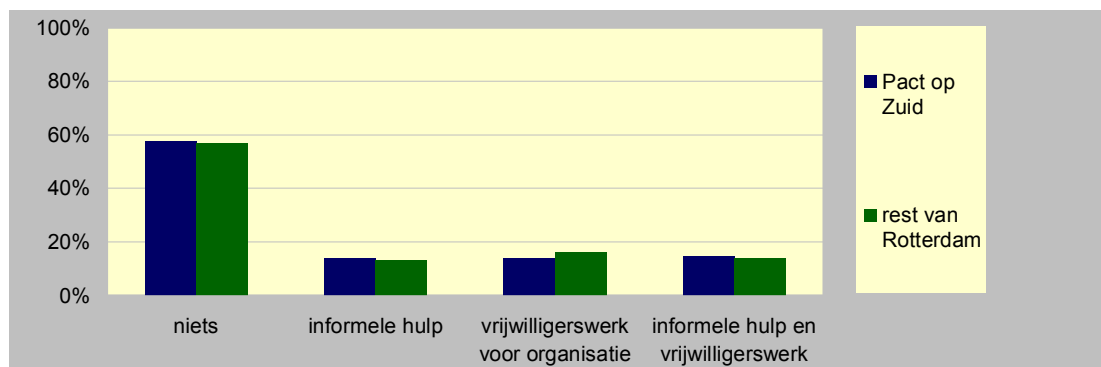
Figuur 8-25   **Percentage kansarme gezinnen, 2006**

Bron: GBA, CWI, SoZaWe, bewerking COS

Het percentage kansarme gezinnen in het plangebied van het Pact op Zuid is ruim 30 procent tegenover 20 procent in de rest van Rotterdam.

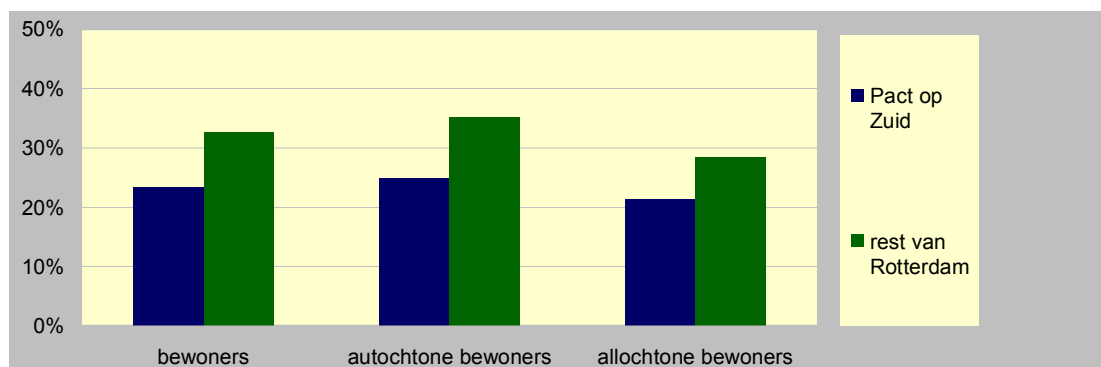
Figuur 8-26   **Percentage bewoners dat vrijwilligerswerk doet, 2005**

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

Er zijn geen verschillen in deelname aan vrijwilligerswerk tussen de bewoners van het Pact op Zuid en de rest van Rotterdam. Ook de mate waarin informele hulp wordt verstrekt en vrijwilligerswerk voor een organisatie wordt gedaan is vrijwel gelijk.

Figuur 8-27 Percentage inwoners dat minstens 1 keer per week sport, 2005

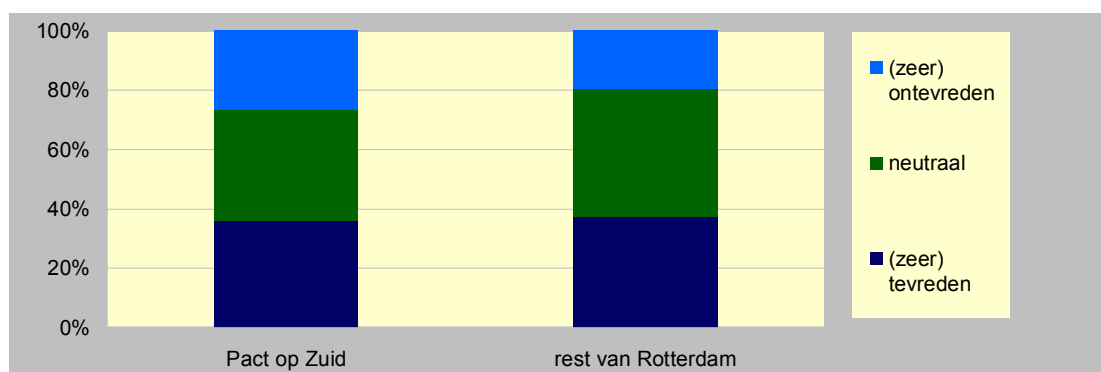

Bron: Vrijetijdsomnibus COS

Relatief minder bewoners van het Pact op Zuid-gebied sporten minstens 1 keer per week dan bewoners van de rest van Rotterdam. Dit geldt zowel voor autochtone als voor allochtone bewoners, hoewel het verschil in sportdeelname bij autochtone bewoners wat groter is dan bij allochtone bewoners.

Het aandeel meisjes in de leeftijd van 11 tot en met 16 jaar met een zorgelijke score op een schaal voor emotionele problemen ligt in de drie deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde net als in heel Rotterdam hoger dan het aandeel jongens. Er zijn daarbij geen verschillen tussen het Pact op Zuidgebied en de rest van Rotterdam.

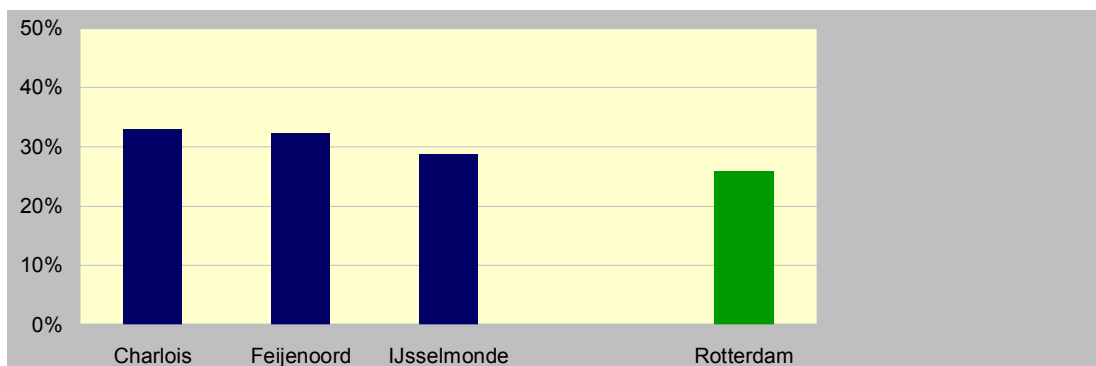
Figuur 8-28 Tevredenheid Rotterdammers met speelmogelijkheden voor kinderen, 2007

Bron: Omnibusenquête

Het percentage inwoners van het deelgebied Pact op Zuid dat (zeer) tevreden is met speelmogelijkheden voor kinderen in de buurt is ongeveer gelijk aan het percentage inwoners in de rest van Rotterdam. Het aandeel inwoners dat (zeer) ontevreden is over de speelgelegenheid voor kinderen in de buurt ligt in het Pact op Zuid-plangebied wel duidelijk hoger dan in de rest van Rotterdam.

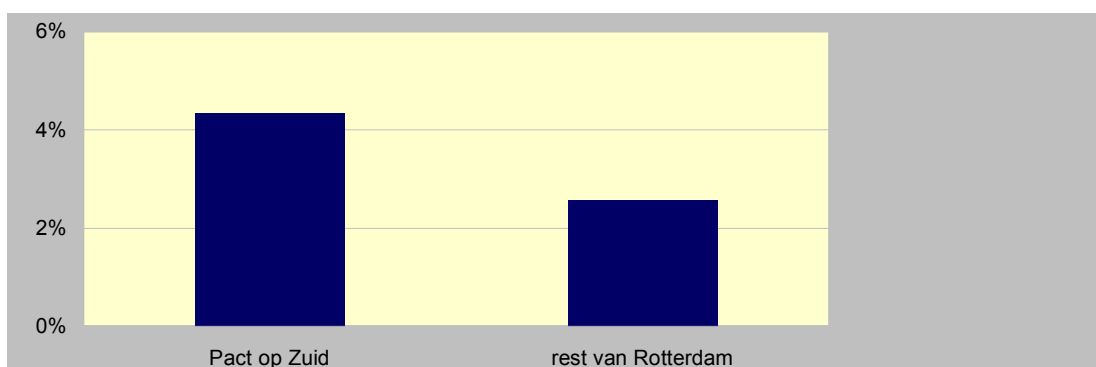
Figuur 8-29 Aandeel jongeren (17 tot en met 23 jaar) zonder startkwalificatie, 2003-2004

Bron: VSV-Monitor JOS

Het aandeel voortijdig schoolverlaters is in de deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde hoger dan in heel Rotterdam. Dit betekent dat er in het gebied Pact op Zuid relatief minder jongeren in de leeftijdsgroep van 17 tot en met 23 jaar een startkwalificatie hebben dan in geheel Rotterdam.

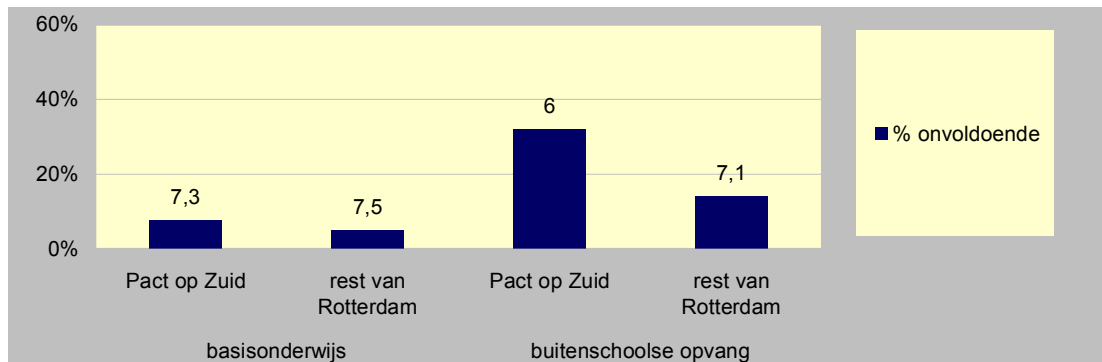
Figuur 8-30 Percentage niet-werkende werkzoekenden in de leeftijdsgroep 18 tot en met 23 jaar, 2006

Bron: CWI/COS

Het aandeel niet-werkende werkzoekende (nww) jongeren van de bevolking van 18 tot en met 23 jaar is in het gebied Pact op Zuid ruim 4 procent en ligt in de rest van Rotterdam lager. Het aandeel jongeren met een startkwalificatie onder de nww-ers verschilt niet tussen Pact op Zuid en de rest van Rotterdam. Dit ligt rond de 30 procent.

Figuur 8-31 Gemiddeld rapportcijfer voor basisonderwijs en kinderopvang (incl. buitenschoolse opvang)

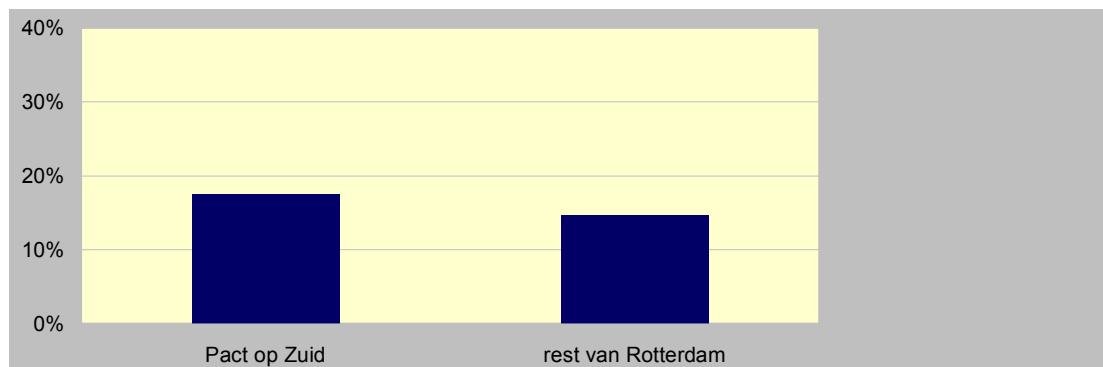

Bron: Omnibusenquête

Er is geen verschil in beoordeling van de basisschool tussen Rotterdammers met kinderen in de basisschoolleeftijd die in het Pact op Zuid-plangebied wonen en Rotterdammers uit de rest van de stad. Het aandeel inwoners van het Pact op Zuidgebied dat een onvoldoende geeft voor de kwaliteit van de kinderopvang is wel duidelijk hoger dan het aandeel inwoners in de rest van Rotterdam.

8.4 Economie

Figuur 8-32 Aandeel sociale minima, 2004

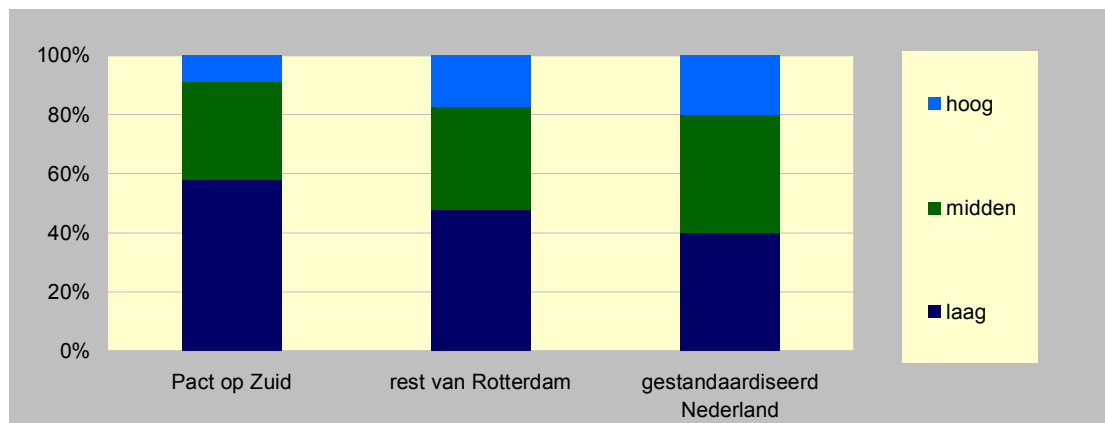
Bron: CBS, bewerking COS

Het aandeel sociale minima, dat wil zeggen het aandeel huishoudens met een inkomen tot 105 procent van het sociaal minimum is in het Pact op Zuid gebied 17 procent en in de rest van Rotterdam 15 procent. Bij deze cijfers is het huishoudinkomen niet gestandaardiseerd. Onder de sociale minima in Rotterdam zijn relatief veel eenpersoonshuishoudens en eenoudergezinnen.

Het gestandaardiseerd huishoudinkomen is gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van een huishouden, waardoor onderlinge vergelijking beter mogelijk is. Er is een verdeling gemaakt van gestandaardiseerde huishoudinkomens in laag, midden en hoog,

gebaseerd op een verdeling van alle Nederlandse gestandaardiseerde huishoudinkomens naar 40 procent laag, 40 procent midden en 20 procent hoge inkomens.

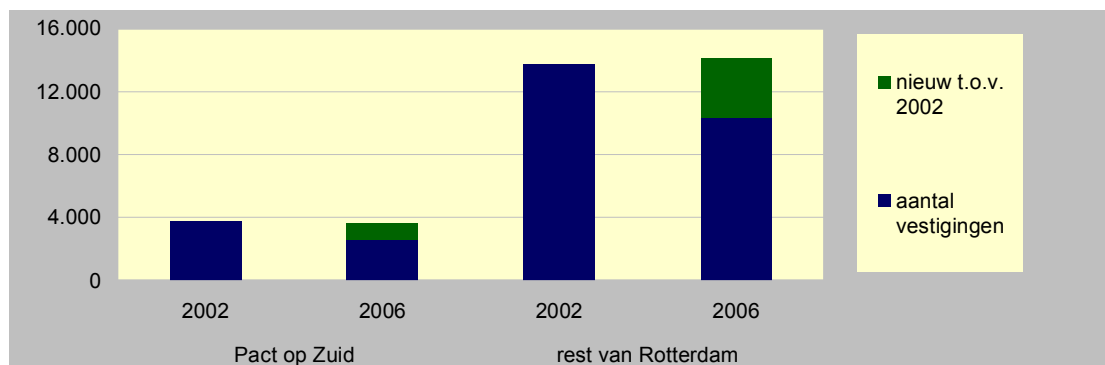
Figuur 8-33 Gestandaardiseerd huishoudinkomen naar laag, midden en hoog, 2004

Bron: EBB, bewerking COS

Het aandeel huishoudens met een laag inkomen is in het gebied Pact op Zuid 58 procent en duidelijk hoger dan in de rest van Rotterdam. Het aandeel huishoudens met een hoog inkomen is in het Pact op Zuid gebied minder dan 10 procent. In de rest van Rotterdam ligt dit aandeel bijna op het landelijke percentage van 20 procent.

Figuur 8-34 Ontwikkeling aantal vestigingen MKB

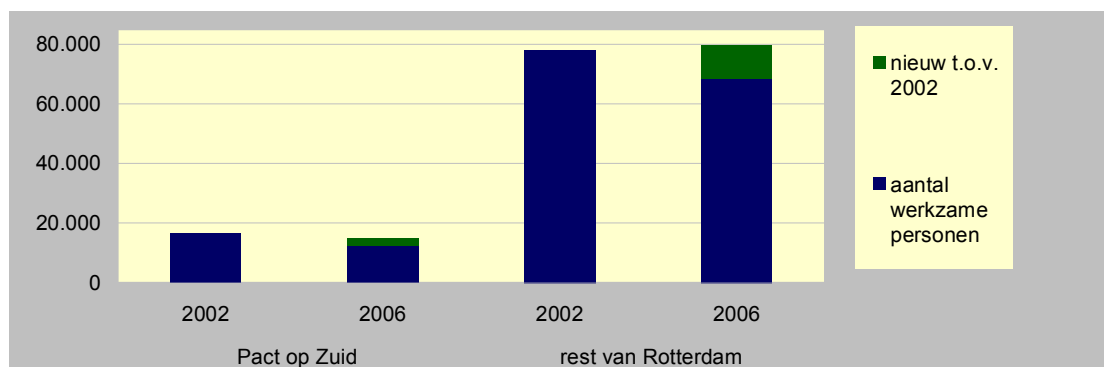

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Het aantal vestigingen in het MKB is in 2006 in de deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde samen gedaald met 150 vestigingen ten opzichte van 2002. In de rest van Rotterdam is het aantal vestigingen in het MKB in dezelfde periode licht gestegen. Het percentage nieuwe bedrijven ten opzichte van 2002 is in 2006 voor het Pact op Zuid gebied en voor de rest van Rotterdam gelijk. Er zijn dus in het Pact op Zuid gebied relatief meer vestigingen in het MKB uit 2002 verdwenen.

Figuur 8-35   Ontwikkeling werkgelegenheid in het MKB

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

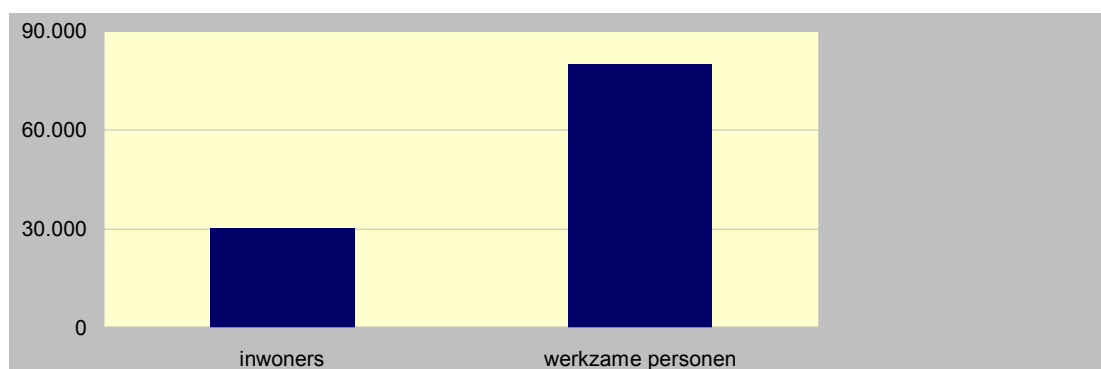
In het Pact op Zuidgebied was er sprake van een lichte afname van werkgelegenheid in het MKB in de periode 2002 tot 2006, terwijl in de rest van Rotterdam juist sprake was van een lichte toename van de werkgelegenheid.

9 Binnenstad

Een stad is gebaat met een levendige binnenstad. Dit betekent dat het een plek moet zijn waar mensen komen winkelen en uitgaan maar ook een gebied waar mensen met plezier wonen. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de Rotterdamse Binnenstad, ook wel het Stadscentrum genoemd. Er wordt aandacht besteed aan de bedrijvigheid in de Binnenstad, het bezoek aan de Binnenstad en aan het wonen in de Binnenstad. Belangrijke aspecten zijn veiligheid en de beoordeling van de omgeving.

Figuur 9-1 Wonen en werken in de Binnenstad, 2006

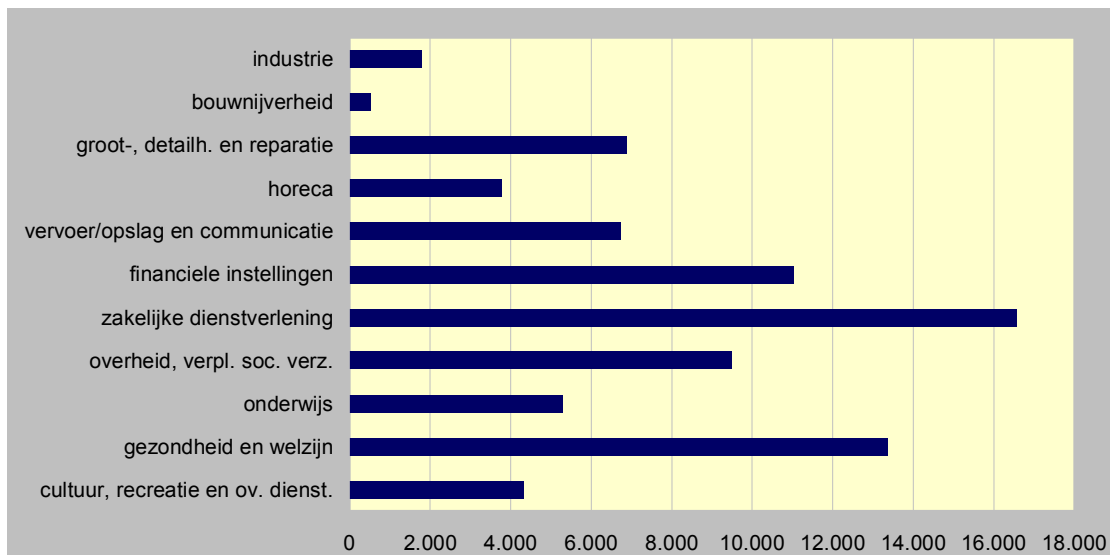
Bron: WBOB/GBA

Er werken in de Rotterdamse binnenstad veel meer mensen dan er wonen. Om hier verandering in te brengen wil het College de komende jaren meer woningen in de Rotterdamse Binnenstad bouwen, zodat er in dit gebied meer mensen komen te wonen.

De Rotterdamse Binnenstad heeft een belangrijke economische functie. Om die reden begint dit deel met het hoofdstuk Economie.

9.1 Economie

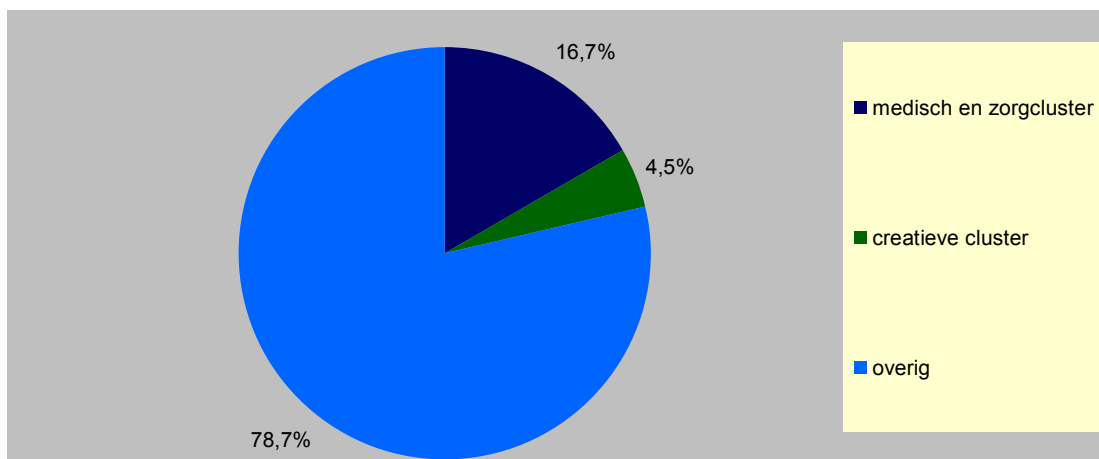
Figuur 9-2 Aantal werkzame personen (12 uur en meer) naar sector, 2006

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De sector waar de meeste mensen werken in de Binnenstad is de zakelijke dienstverlening. Daarna volgt de sector gezondheid en welzijn, wat verklaard kan worden door de aanwezigheid van het grootste ziekenhuis en medisch centrum van Rotterdam, Dijkzigt en het Oogziekenhuis in de Binnenstad. Op de derde plaats staan de banken, de financiële instellingen die traditioneel in een Binnenstad aanwezig zijn.

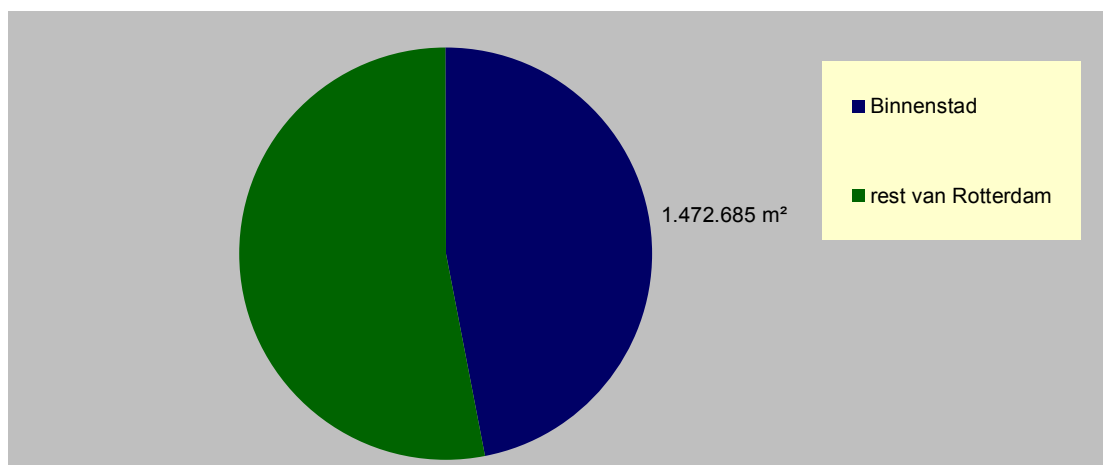
Figuur 9-3 Aantal werkzame personen naar kansrijk cluster, 2006

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

De gemeente Rotterdam heeft de medische en zorg sector en de creatieve sector als kansrijke clusters benoemd. Ruim 20 procent van de personen die in de Binnenstad werkzaam zijn, werken in één van deze kansrijke clusters. De medische en zorgsector is daarbij de grootste.

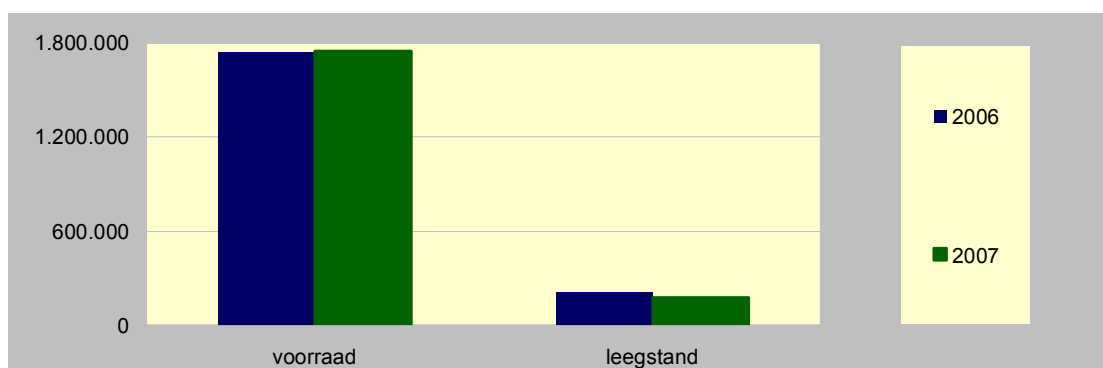
Figuur 9-4 Kantoervloeroppervlakte in de Binnenstad, 2007

Bron: COS (dS+V/VIC, VGM, PropertyNL.com)

De oppervlakte van kantoren in de Binnenstad met een vloeroppervlak van meer dan 500 m² is ruim 1.400.000 m². Dit is bijna de helft van het oppervlak van alle kantoorruimte in Rotterdam groter dan 500 m².

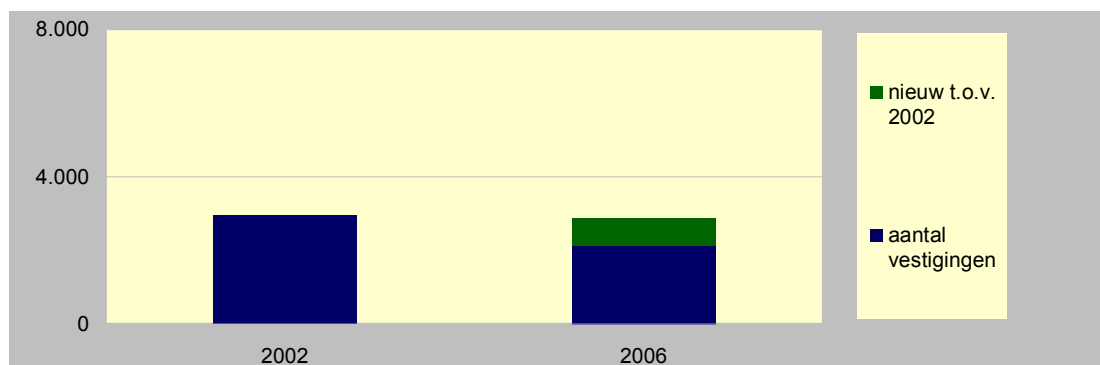
Figuur 9-5 Kantoorruimte in de Binnenstad

Bron: COS

De voorraad kantoorruimte is in 2007 6.000 m² groter dan een jaar daarvoor. Het gaat hierbij alleen om kantoorruimtes van 500 m² en meer. De leegstand is in 2007 met bijna 30.000 m² verminderd ten opzichte van het jaar daarvoor en is nu 10 procent van de bestaande voorraad. De netto marktopname is ruim 35.000 m².

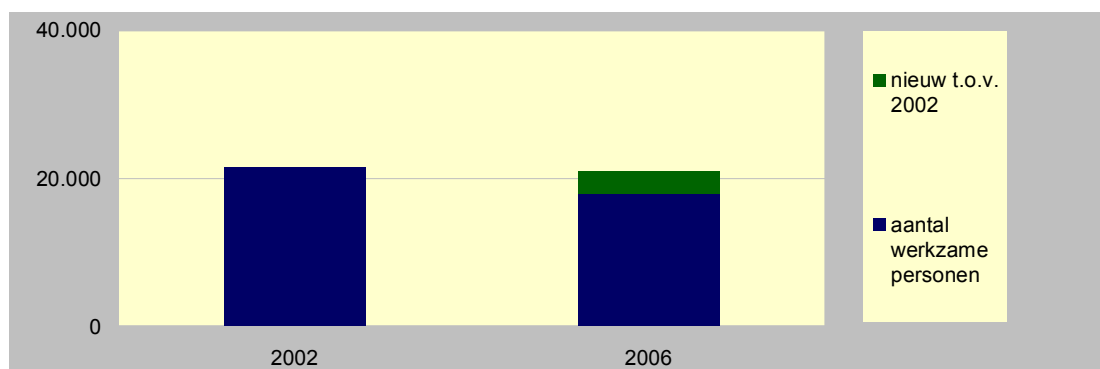
Figuur 9-6   Ontwikkeling aantal vestigingen MKB

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

Het aantal vestigingen in het midden- en kleinbedrijf is in de Binnenstad in 2006 ongeveer gelijk als het aantal in 2002. Ongeveer driekwart van de vestigingen in het MKB in 2006 bestond in 2002 ook. Een kwart van de vestigingen uit 2002 is inmiddels gestopt. Sinds 2002 is er een ongeveer even groot aantal vestigingen weer nieuw bijgekomen.

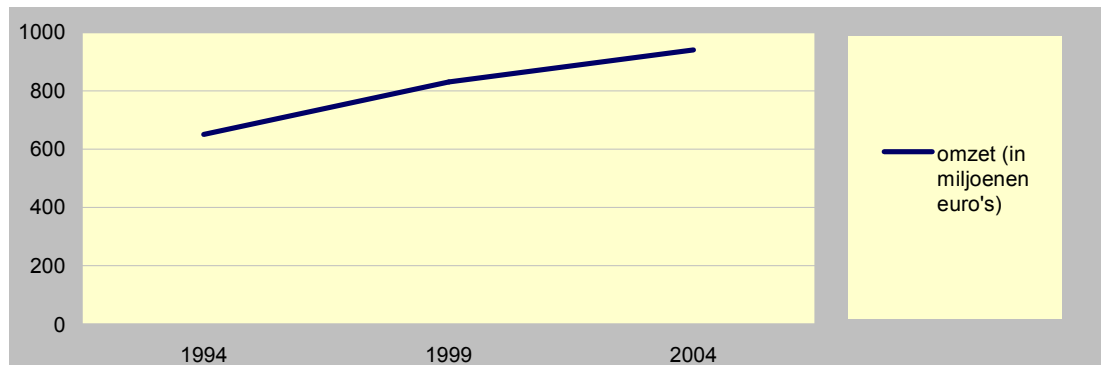
Figuur 9-7   Ontwikkeling werkgelegenheid in het MKB

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland

In de Binnenstad is het aantal werkzame personen in het MKB in 2006 ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van 2002. Van hen werkt 14 procent bij een MKB-vestiging die er in 2002 nog niet was.

Figuur 9-8 Omzet winkelcentrum Rotterdam Centrum

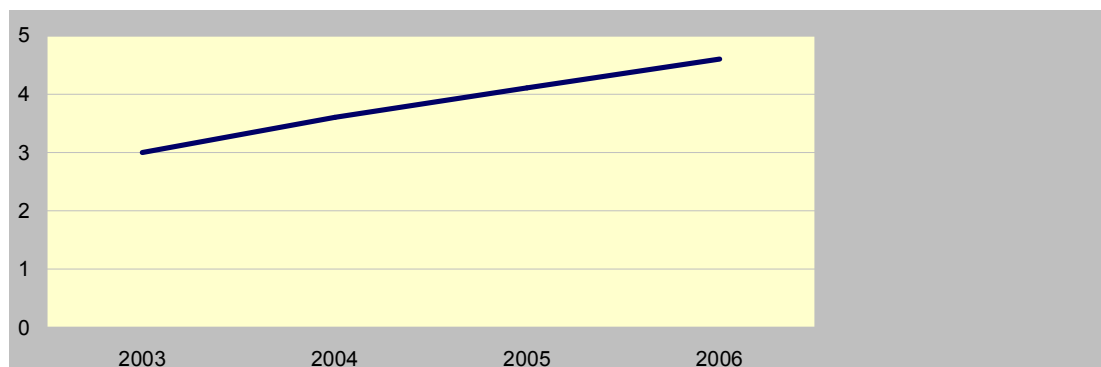

Bron: Goudappel Coffeng

De omzet in het winkelgebied van Rotterdam-Centrum is sinds 1994 gestegen. Dit winkelgebied stond op alle drie meetmomenten in 1994, 1999 en 2004 op de eerste plaats in de ranglijst van grootste winkelcentra in Nederland naar omzet. Het winkelgebied in Rotterdam-Centrum bestaat in 2004 uit circa 600 winkels met een totaal winkelloppervlak van 180.840 m². De helft van de omzet in niet-dagelijkse artikelen is afkomstig van mensen die niet in Rotterdam wonen.¹²

9.2 Veiligheid

Figuur 9-9 Ontwikkeling veiligheidsindex Binnenstad

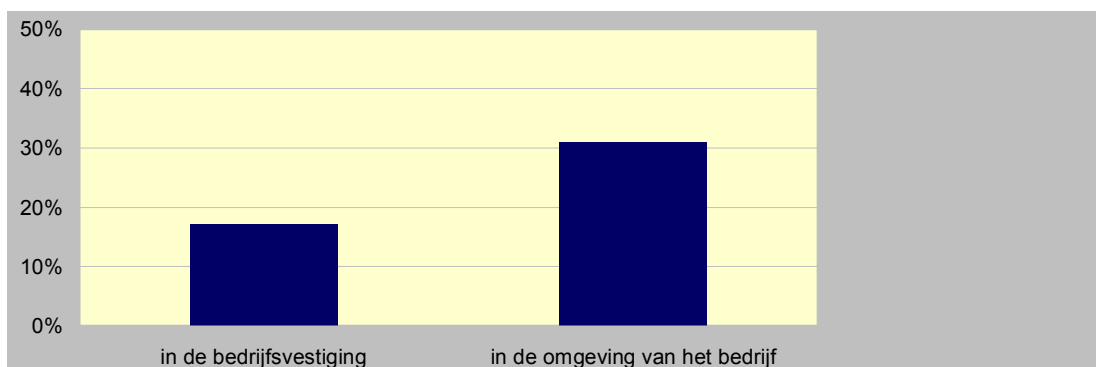

Bron: Veiligheidsenquête

De veiligheidsindex is de laatste jaren gestegen van 3 in 2003 tot 4,6 in 2006. De Binnenstad krijgt daarmee het etiket 'probleemgebied'.

¹² Vrijetijdseconomie in cijfers, OBR 2006

Figuur 9-10 Aandeel ondernemers dat zich wel eens onveilig voelt, 2005

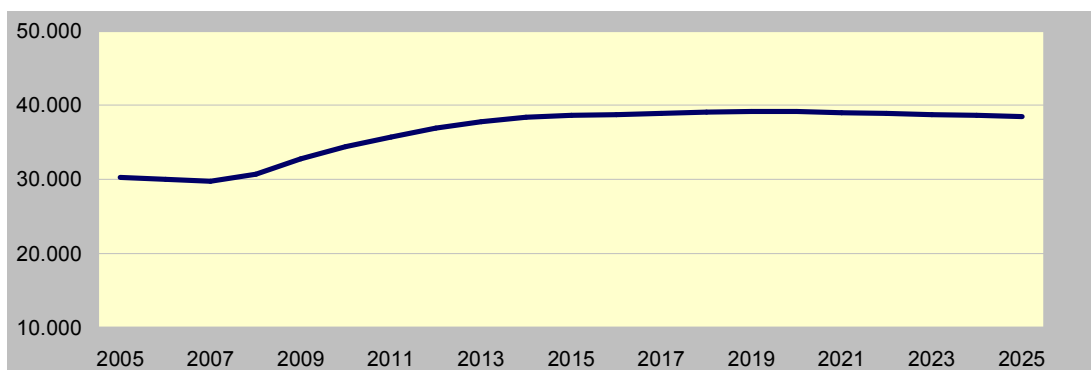
Bron: Veiligheidsenquête

Het aandeel ondernemers in de Binnenstad dat zich in de omgeving van de eigen bedrijfsvestiging wel eens onveilig voelt, is bijna twee keer zo groot als het aandeel ondernemers dat zich in de eigen bedrijfsvestiging wel eens onveilig voelt. Het aandeel ondernemers dat zich onveilig voelt in de bedrijfsvestiging is lager dan gemiddeld in Rotterdam en het aandeel ondernemers dat zich onveilig voelt in de omgeving van het bedrijf is hoger dan gemiddeld in Rotterdam. Ondernemers in de Binnenstad voelen zich met name onveilig in de omgeving van hun bedrijfsvestiging.

Gedurende de laatste 12 maanden is 26 procent van de ondernemers slachtoffer geweest van een misdrijf binnen het bedrijf. Dit komt overeen met het gemiddelde cijfer voor Rotterdam ¹³.

9.3 Wonen en woonomgeving

Figuur 9-11 Bevolkingsprognose binnenstad

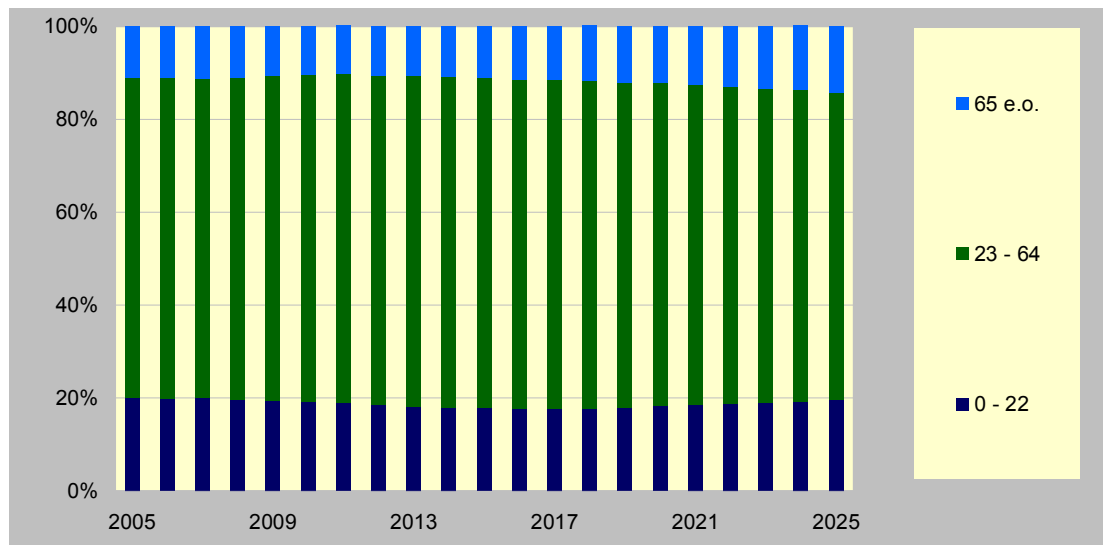
Bron: COS

Er wonen per 1 januari 2007 ongeveer 30.000 personen in de Binnenstad van Rotterdam. De gemeente Rotterdam heeft plannen om de komende jaren nieuwe woningen in het centrum van de stad te bouwen om meer bewoners in de binnenstad te krijgen. Deze plannen uit het Collegeprogramma zijn meegenomen in de bevolkingsprognoses. De verwachting is dat dit zal leiden tot een bevolkingstoename van bijna 10.000 inwoners in de periode tot 2020. Daarna zal de bevolkingssomvang zich stabiliseren.

¹³ Veilig ondernemen in Rotterdam. De stand van zaken in 2005, SGBO juni 2005

Figuur 9-12 Ontwikkeling aandeel inwoners naar leeftijd

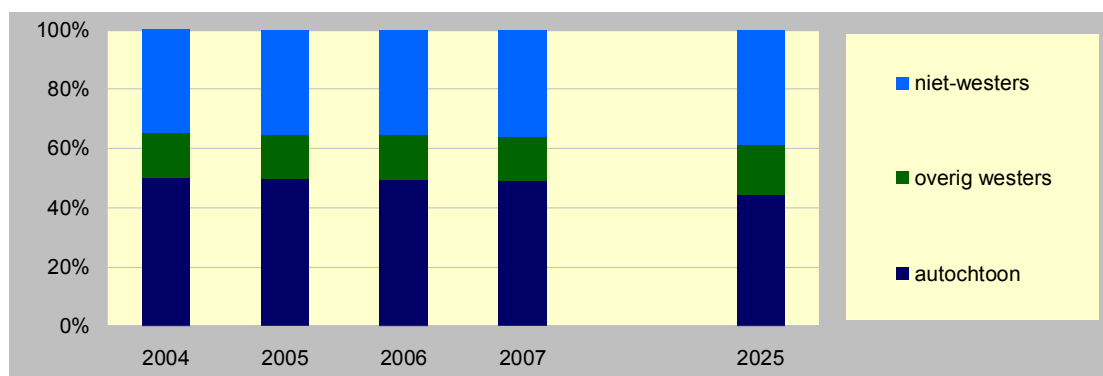

Bron: COS

Op 1 januari 2007 is 20 procent van de inwoners van de binnenstad 22 jaar of jonger. Het merendeel van de bewoners heeft een leeftijd van 23 tot en met 64 jaar. Er wonen ruim 10 procent 65-plussers in de Binnenstad.

De verwachting is dat het aandeel jongeren de komende tien jaar iets zal dalen en daarna weer zal toenemen, maar niet boven het huidige aandeel van 20 procent zal uitkomen. De verwachting is dat het aandeel senioren geleidelijk zal toenemen tot bijna 15 procent in 2025.

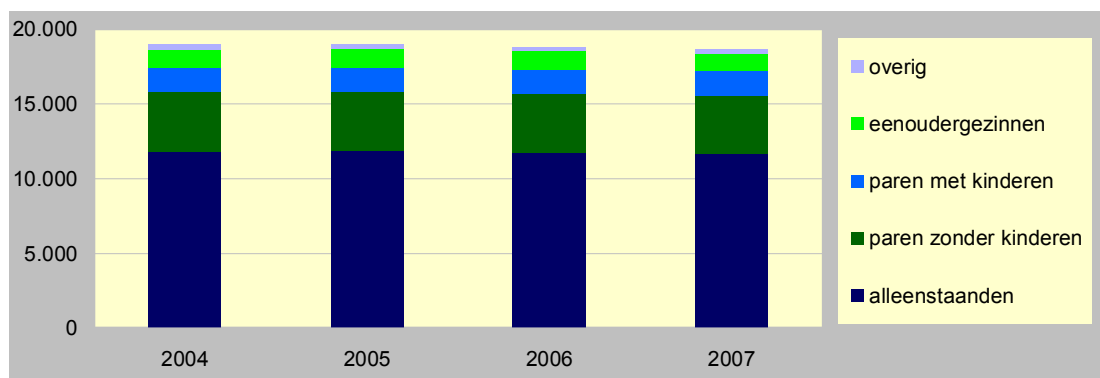
Figuur 9-13 Inwoners naar etnische groep

Bron: GBA/ COS

De bevolking van de Binnenstad bestaat in 2007 voor de helft uit autochtonen, 15 procent van de bevolking is afkomstig uit overige westerse landen, en 35 procent van de inwoners is van niet-westerse afkomst. De verwachting is dat in 2025 het aandeel autochtonen nog iets gedaald zal zijn en het aandeel allochtonen iets toegenomen.

Figuur 9-14 Ontwikkeling aantal huishoudens naar type

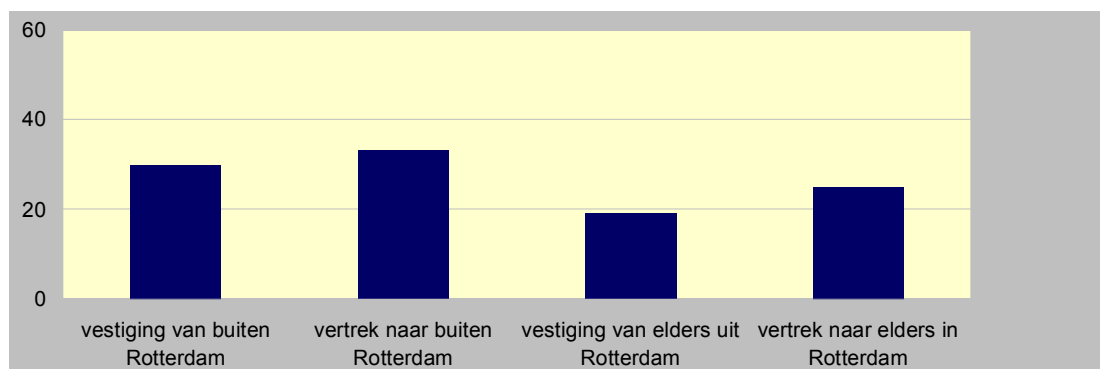
Bron: COS/GBA

Opvallend is dat een groot deel van de huishoudens in de Rotterdamse binnenstad bestaat uit alleenstaanden. Er wonen weinig gezinnen met kinderen in de Binnenstad. Ongeveer een vijfde van de huishoudens bestaat uit paren met kinderen.

Een 'empty nester' is gedefinieerd als een paar zonder kinderen, waarvan minimaal één persoon de leeftijd van 55 jaar heeft bereikt. Van de paren zonder kinderen is in 2007 ruim 30 procent 'empty nester'. Dit zijn in 2007 circa 1.200 huishoudens.

Ook is nagegaan of er 'spijtoptanten' zijn, dat wil zeggen of er een duidelijke instroom is van paren, die als de kinderen het huis uit zijn gegaan, weer terugkeren naar de Binnenstad.

Figuur 9-15 Vestiging en vertrek van paren zonder kinderen met minimaal één persoon ouder dan 55 jaar, 2005

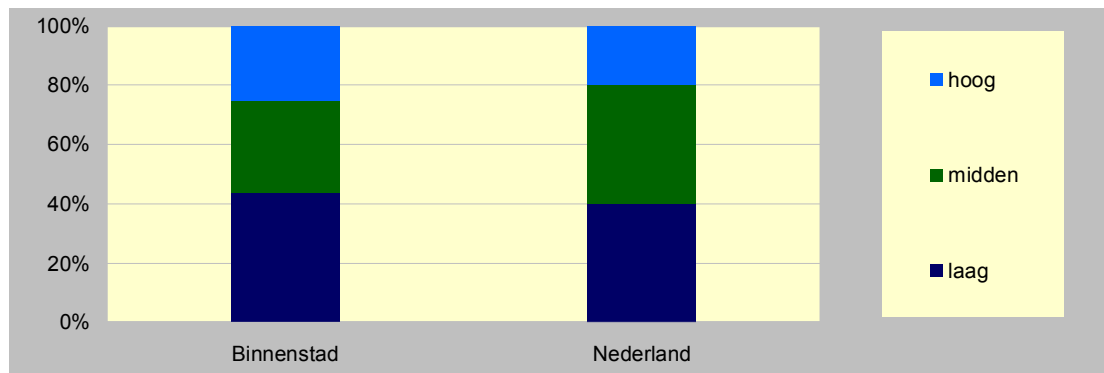

Bron: COS/GBA

Dit blijkt in 2005 niet het geval. Het aantal 'empty nesters' dat uit de Binnenstad vertrekt, overstijgt het aantal 'spijtoptanten', zowel naar buiten de stad als naar elders in Rotterdam.

Het gestandaardiseerd huishoudinkomen is gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van een huishouden, waardoor onderlinge vergelijking beter mogelijk is. Er is een verdeling gemaakt van gestandaardiseerde huishoudinkomens in laag, midden en hoog, gebaseerd op een verdeling van alle Nederlandse gestandaardiseerde huishoudinkomens naar 40 procent laag, 40 procent midden en 20 procent hoge inkomens.

Figuur 9-16 Gestandaardiseerd huishoudinkomen naar laag, midden en hoog, 2004

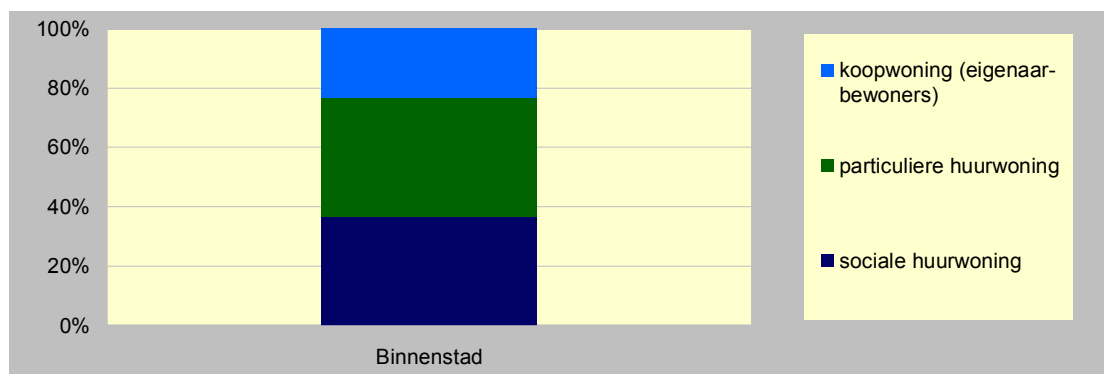

Bron: CBS, bewerking COS

Zowel de lage als de hoge inkomens zijn oververtegenwoordigd in de Binnenstad, in vergelijking met heel Nederland.

Op 1 procent na zijn alle woningen in de Binnenstad meergezinswoningen. Er zijn bijna geen eengezinswoningen.

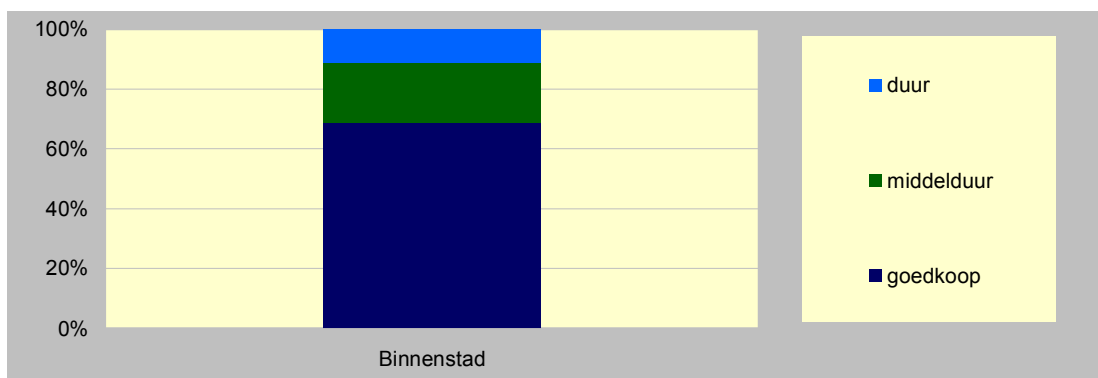
Figuur 9-17 Woningen naar koop en huur, 2007

Bron: WBOB

Een kwart van de woningvoorraad in de Binnenstad bestaat uit koopwoningen, de overige woningen zijn huurwoningen. Er zijn in de Binnenstad iets meer particuliere huurwoningen dan sociale huurwoningen.

Figuur 9-18 Woningen naar prijscategorie (WOZ-waarde)

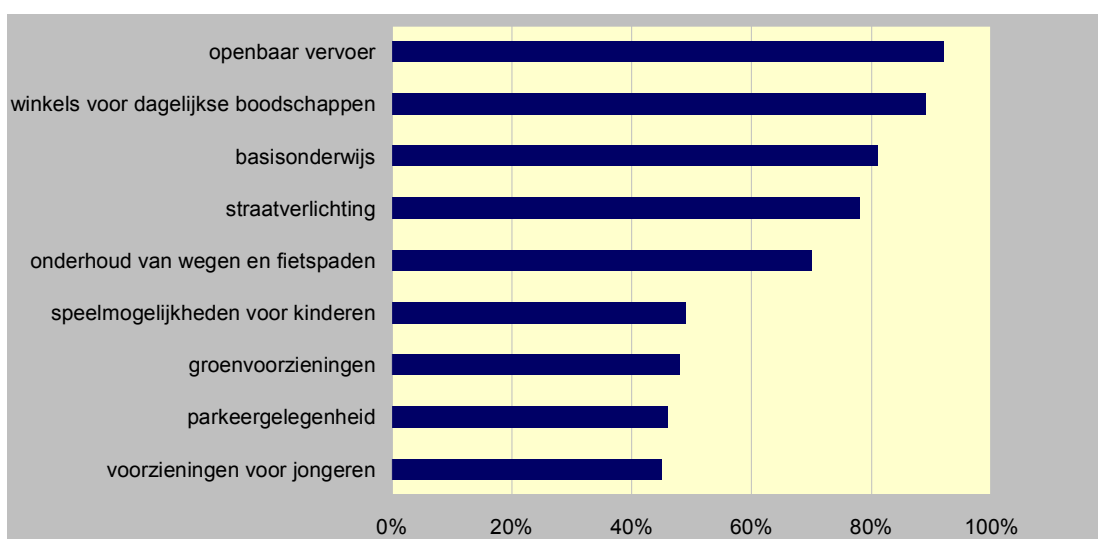

Bron: WBOB

Een groot deel van de woningvoorraad in de Binnenstad bestaat uit goedkope woningen met een WOZ-waarde tot € 170.000,-. Toch is het aandeel goedkope woningen in de Binnenstad lager dan in de rest van Rotterdam, waar driekwart van de woningen tot de goedkope prijsklasse behoort. Er staan in de Binnenstad iets meer dan 10 procent dure woningen met een WOZ-waarde van meer dan € 240.000,-. Dit aandeel is iets groter dan in de rest van Rotterdam.

Er zijn in 2006 in de Binnenstad 127 nieuwbouwwoningen opgeleverd. Dit zijn allemaal meergezinswoningen. Er zijn geen woningen in de sociale huursector gerealiseerd. Ruim 80 procent van de nieuwe woningen bestaat uit particuliere huurwoningen, de rest zijn koopwoningen. Het aandeel nieuwbouw koopwoningen is lager dan in de rest van Rotterdam, waar ongeveer een derde van de nieuwbouw bestaat uit koopwoningen.

Figuur 9-19 Percentage inwoners dat (zeer) tevreden is met voorzieningen in de eigen buurt

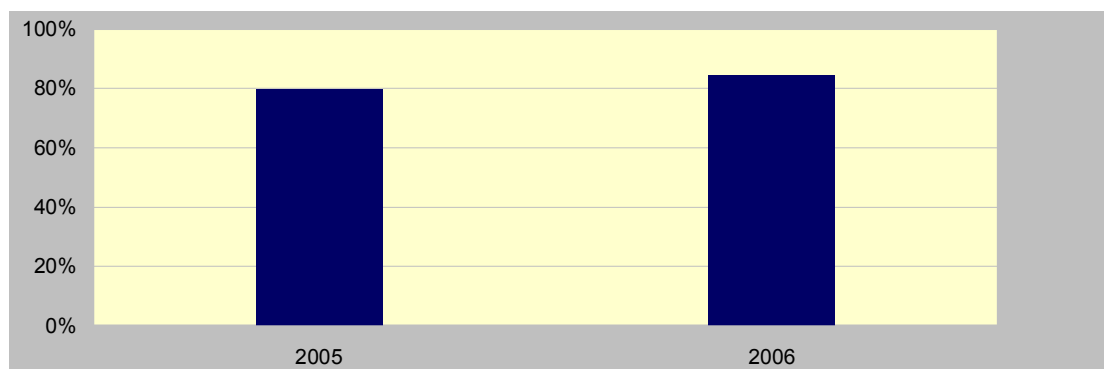
Bron: Leefbaarheidsenquête 2004

Vrijwel alle inwoners van de Binnenstad zijn positief over het openbaar vervoer in hun woonbuurt. Een heel groot percentage is ook (zeer) tevreden over de winkels voor dagelijkse

boodschappen en de basisscholen in de buurt. Het merendeel van de centrumbewoners is ook tevreden met de straatverlichting en het onderhoud van wegen en fietspaden. Minder dan de helft van de inwoners, maar wel meer dan 40 procent, is tevreden over groenvoorzieningen, parkeergelegenheid en voorzieningen voor kinderen en jongeren.

Van de bewoners van de Binnenstad wil ongeveer de helft verhuizen. Dit percentage geldt ook voor alle inwoners van Rotterdam.¹⁴ Van de mensen die willen verhuizen, wil ongeveer een derde buiten de stad verhuizen en tweederde naar een andere woning binnen Rotterdam. De twee meest genoemde redenen om te willen verhuizen, hebben betrekking op de woonomgeving. Dit zijn de bevolkingssamenstelling van de buurt en de verloedering van de buurt. Op de derde plaats staat als reden voor verhuizing dat de huidige woning te duur is.

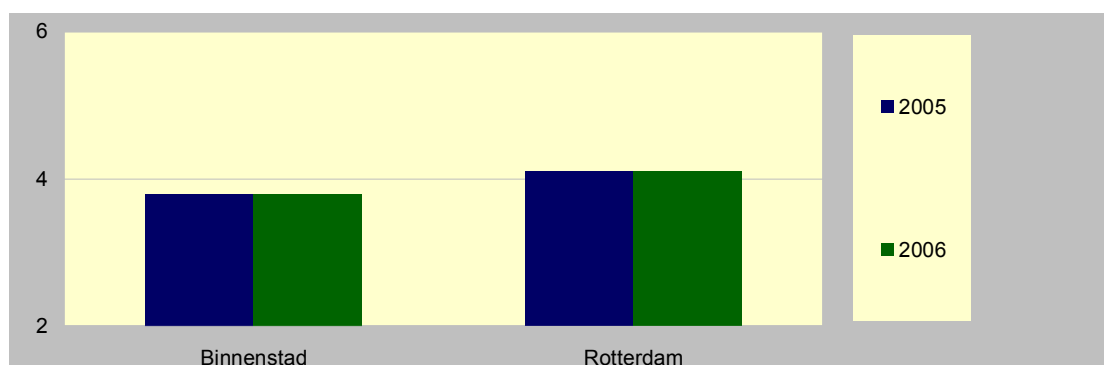
Figuur 9-20 Percentage bewoners dat (zeer) tevreden is over het wonen in de eigen buurt

Bron: Veiligheidsenquête

Sinds 2005 is het aandeel bewoners van de Binnenstad dat (zeer) tevreden is over het wonen in de eigen buurt met ongeveer 5 procent toegenomen.

Figuur 9-21 Productnormering schoon; gemiddelde en stedelijk gemiddelde

Bron: Roteb

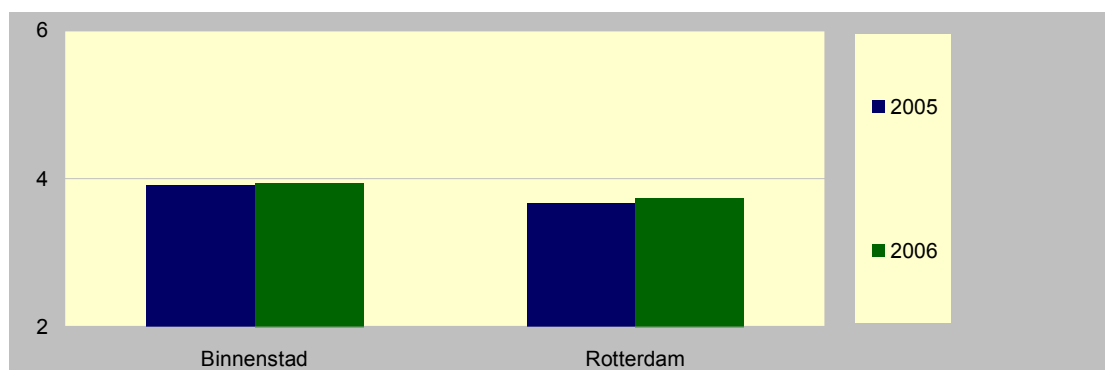
Zowel voor de Binnenstad als voor heel Rotterdam is de productnormering schoon in 2006 niet veranderd ten opzichte van 2005. Voor de Binnenstad ligt de productnormering net onder de 4,

¹⁴ Leefbaarheidsenquête 2004

voor heel Rotterdam iets boven de 4.

Het kengetal voor verloedering is voor de Binnenstad 4,5.¹⁵ Dit getal is opgebouwd uit antwoorden op vragen over buurtproblemen als bekladding van muren en/of gebouwen, vernieling van telefooncellen, bus- of tramhokjes, rommel en hondenpoep. Hoe hoger het kengetal, hoe meer verloedering. Voor heel Rotterdam is dit cijfer vanaf 2002 gedaald van 5,3 naar 4,1.

Figuur 9-22 Productnormering heel; gemiddelde en stedelijk gemiddelde

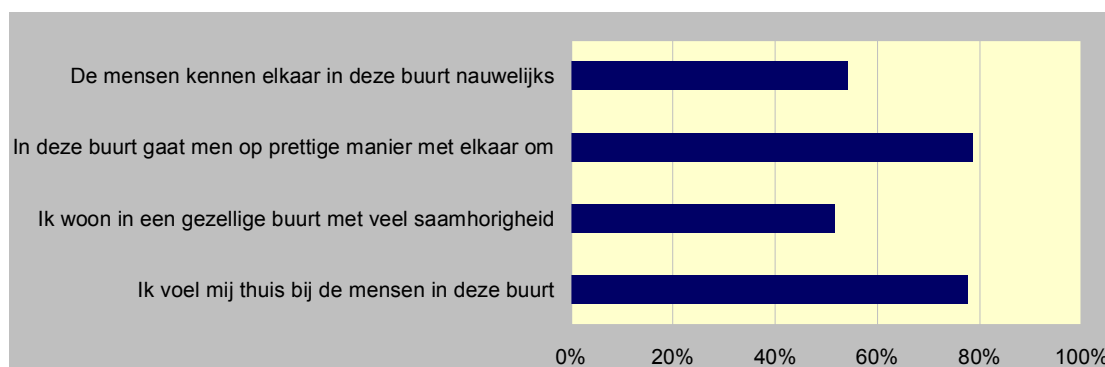

Bron: Gemeentewerken Rotterdam

De productnormering 'heel' ligt voor de Binnenstad iets hoger dan voor de hele stad. In beide gevallen is het niveau 'heel' in 2006 verbeterd ten opzichte van 2005.

Ook de sociale kwaliteit van de woonomgeving wordt samengevat met een kengetal. In 2006 is dit voor de Binnenstad 5,9. Dit is vergelijkbaar met het cijfer voor heel Rotterdam. Dit kengetal is opgebouwd uit antwoorden op een viertal stellingen:

Figuur 9-23 Percentage centrumbewoners, dat het (helemaal) eens is met stellingen over de sociale kwaliteit van de woonomgeving

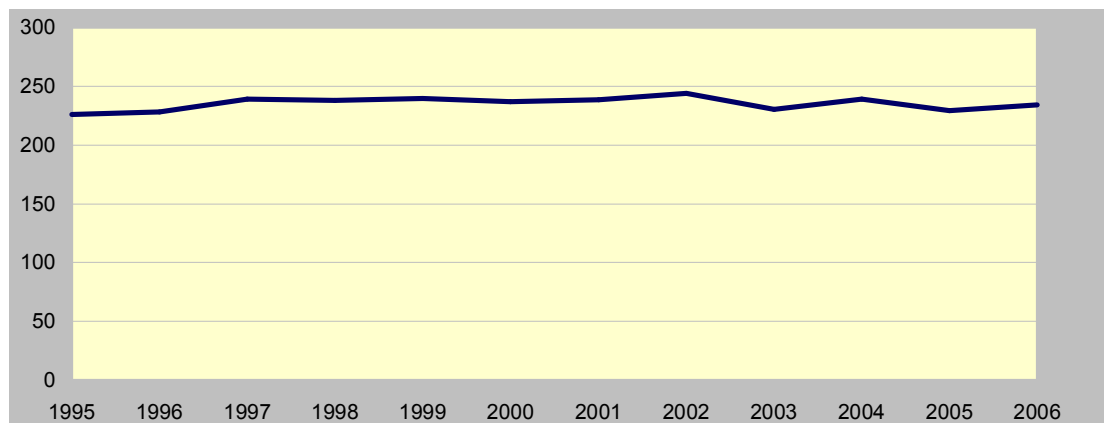
Bron: Veiligheidsenquête

Bijna 80 procent van de bewoners van de Binnenstad is het eens met de stellingen dat men in de eigen buurt op een prettige manier met elkaar omgaat en dat zij zich thuis voelen bij de

¹⁵ Bron: Veiligheidsenquête

mensen in de buurt. Iets meer dan de helft van de inwoners beoordeelt de burenccontacten nog intensiever en vindt dat zij in een gezellige buurt wonen met veel saamhorigheid. Anderzijds oordeelt meer dan de helft van de inwoners van de Binnenstad dat de mensen elkaar in deze buurt nauwelijks kennen.

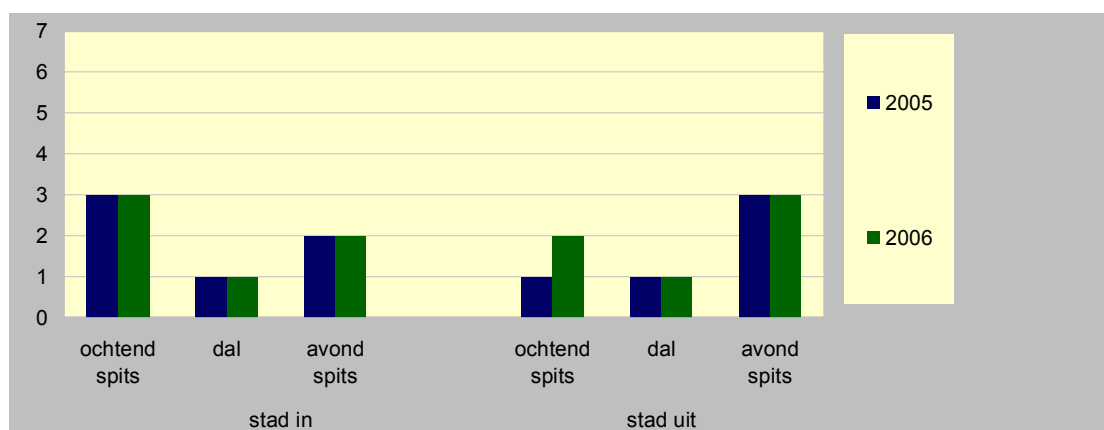
Figuur 9-24 Verkeersintensiteit op binnenkordon (x 1.000)

Bron: dS+V, verkeer en vervoer

De verkeersintensiteit op het binnenkordon schommelt de afgelopen jaren. Na de opening van de Erasmusbrug in 2002 was de verkeersintensiteit op het binnenkordon gestegen, maar de jaren daarna daalde dat weer, tot in 2005 dezelfde verkeersintensiteit bereikt was als in 1996. In 2006 is de verkeersintensiteit op het binnenkordon weer iets gestegen, maar blijft lager dan in 2002.

Figuur 9-25 Aantal bundels waar de gemiddelde streefsnelheid van 25 km per uur niet gehaald wordt

Bron: dS+V, Verkeer en vervoer

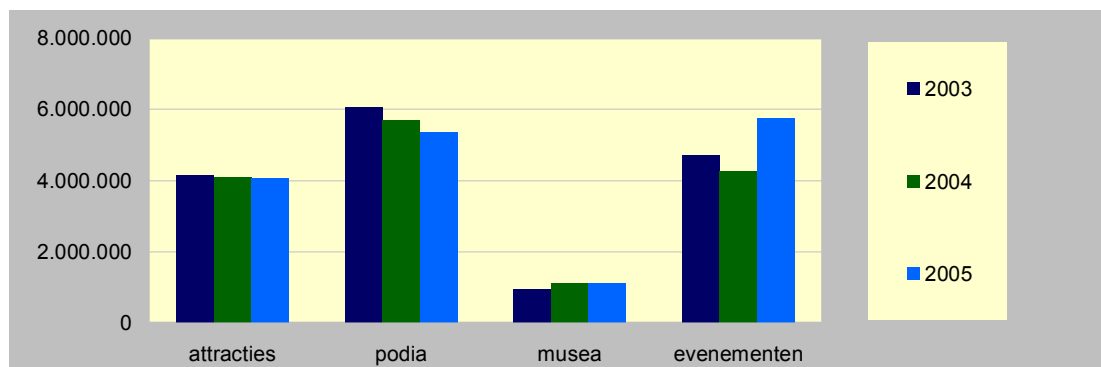
Rotterdam kent zeven belangrijke wegen (verkeersbundels) van en naar de binnenstad. Tijdens de daluren is er slechts één bundel waar de gemiddelde streefsnelheid van 25 km per uur niet gehaald wordt. Ook in de ochtend- en avondspits voldoet de doorstromingsnelheid van

meer dan de helft van de bundels aan de norm van 25 km per uur. Hierin is in 2006 ten opzichte van 2005 nauwelijks iets veranderd. Eén uitzondering is de ochtendspits de stad uit, waarbij het aantal bundels met een gemiddelde snelheid onder de 25 km per uur van één naar twee is toegenomen. Niet alleen de bundel Schieweg-Schiekade, maar ook de bundel Stadhoudersweg voldoet niet aan de norm. Bij deze laatste bundel kan dit verklaard worden door de werkzaamheden die daar plaatsvinden voor de aanleg van Randstadrail.

9.4 Bezoek aan de binnenstad

Veel attracties zijn in het centrum van Rotterdam en de meeste podia en musea eveneens. Ook evenementen vinden voor een groot deel in de Binnenstad plaats.

Figuur 9-26 Geregistreeerde bezoekers Rotterdam: attracties, podia, musea en evenementen

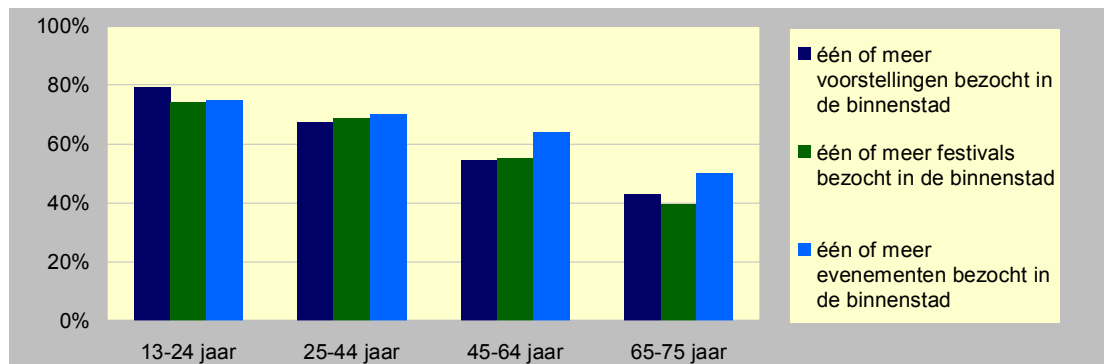

Bron: Rotterdam Festivals, Rotterdam Marketing en OBR

In 2005 zijn de bezoekersaantallen bij de verschillende attracties en podia in Rotterdam iets afgenomen ten opzichte van eerdere jaren. Het aantal bezoekers aan musea was in 2005 gelijk aan 2004. In 2005 heeft het aantal bezoekers aan evenementen dat aan podia overstegen. Dit hangt samen met het feit dat in 2005 Rotterdam Sporthoofdstad van Europa was. In dat kader zijn een aantal eenmalige evenementen georganiseerd.

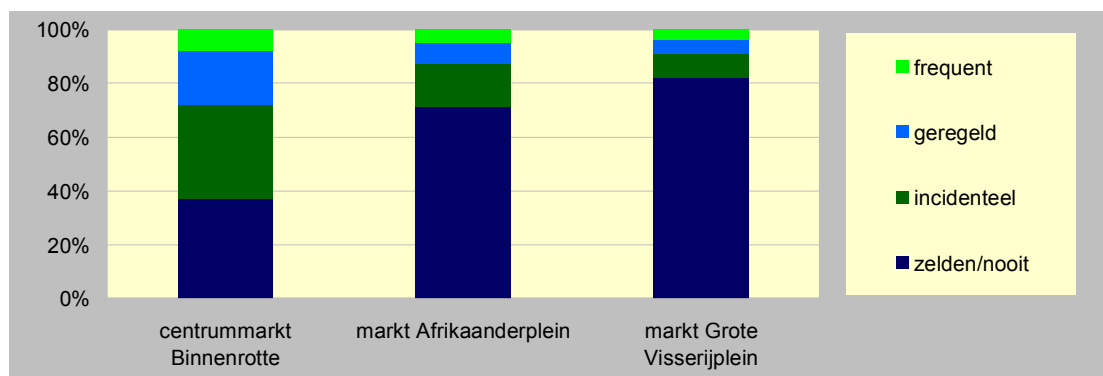
Figuur 9-27 Percentage Rotterdammers dat het afgelopen jaar een voorstelling, festival of evenement heeft bezocht in de binnenstad, 2005

Bron: Vrijtijdsomnibus COS

Naarmate de leeftijd stijgt, brengt een kleiner aandeel van de Rotterdammers een bezoek aan de binnenstad voor het bijwonen van een voorstelling, festival of evenement¹⁶. Van de Rotterdammers in de leeftijd van 13 tot en met 24 jaar gaat tweederde naar de binnenstad om een festival, evenement of voorstelling bij te wonen. Van de Rotterdammers van 45 jaar en ouder bezoeken relatief de meeste een evenement in de binnenstad.

Figuur 9-28 Bezoek centrummarkt ten opzichte van andere grote markten

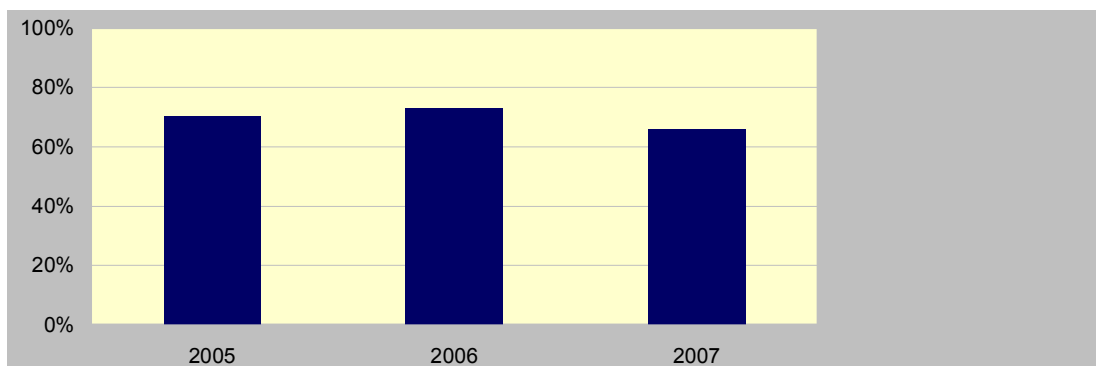

Bron: Omnibusenquête

De meerderheid van de Rotterdammers bezoekt wel eens de centrummarkt op de Binnenrotte. Dat is niet het geval bij de markt op het Afrikaanderplein en het Grote Visserijplein. Een groot deel van de Rotterdammers gaat daar nooit heen. Zij worden waarschijnlijk vooral bezocht door inwoners van respectievelijk Rotterdam-Zuid en Rotterdam-West. De centrummarkt heeft duidelijk een stedelijke functie. Ook het aandeel geregelde en frequente bezoekers van de centrummarkt is hoger dan bij de markt op het Afrikaanderplein en de markt op het Grote Visserijplein.

¹⁶ Marathon, Red Bull-air race, Formule 1 'Monaco aan de Maas', Lokale amateur wielerrondes, Zondagsmarkt op de Binnenrotte, Koninginnedag in de Binnenstad, Bruggenloop)

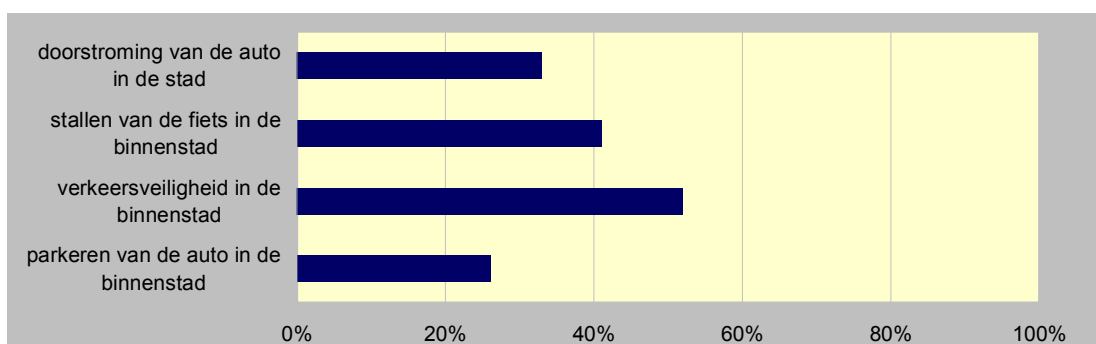
Figuur 9-29 Percentage Rotterdammers dat het eens is met de stelling dat Rotterdam een heel aantrekkelijk centrum heeft.

Bron: Omnibusenquête

In 2007 vindt tweederde van de Rotterdammers, dat Rotterdam een aantrekkelijk centrum heeft. Dit percentage is iets lager dan voorgaande jaren.

Figuur 9-30 Aandeel Rotterdammers dat positief is over verschillende aspecten van verkeer en vervoer in de binnenstad

Bron: Omnibusenquête

De helft van de Rotterdammers is positief over de verkeersveiligheid in de binnenstad. Ter vergelijking: Over de verkeersveiligheid in de eigen straat is 70 procent van de Rotterdammers positief. Ruim veertig procent is positief over het stallen van de fiets in de binnenstad. Een derde deel van de Rotterdammers is positief over de doorstroming van de auto in de binnenstad. Relatief de minste Rotterdammers zijn positief over parkeren in de binnenstad, dit is slechts 26 procent.